

* 000693

VOJENSKÉ ROZHLEDY

10/92

VYDÁVÁ FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO OBRANY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

10

PRVNÍ (TŘICÁTÝ TŘETÍ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Československé armády.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

VĚDNÍ A TECHNICKÁ POLITIKA MINISTERSTVA OBRANY PO ROZDĚLENÍ FEDERACE

Charakter, množství, náročnost a naléhavost úkolů, které budou stát před armádami nástupnických států po rozdělení federace, jsou známy a armáda má dostatek zkušeností pro jejich řešení. V procesu formování armád nástupnických států by bylo možné vyvarovat se chyb, kterých jsme se dopustili v počátečním období po listopadu 1989 v důsledku nezkušenosti a novosti problémů.

Za předpokladu právního, zřetelného a srovnatelného rozdělení ČSFR a spravedlivého, úplného a konečného vyrovnání na základě skutečného konsensu se bezpečnostní situace následnických států v podstatě nezmění. Rizika a potenciální ohrožení následnických republik budou přibližně stejná, jaká jsou pro ČSFR, ale zdroje následnických republik potřebné pro předcházení krizím, řízení krizí a zabezpečení obrany budou přiměřeně menší.

Je známo, že efektivnost zajištění bezpečnosti a obrany silně závisí na úrovni používaných materiálových a nemateriálových technologií, které vznikají v inovačních procesech, jejichž zdrojem je věda zahrnující výzkum, vývoj, zkušebnictví a vyhodnocování.

Taktéž je zřejmé, že omezený vědeckotechnický potenciál a zúžení vnitřního trhu nástupnických států prohloubí nemožnost zajistit ekonomicky efektivní výrobu prostředků pro obranu a jejich již tak vysokou závislost na dovozu hotových výrobků, licencí, transferu technologií a výrobně technických znalostí.

Proto vědní a technická politika ministerstva obrany následnických států může být založena na obdobných zásadách, které byly připravovány pro schválení na úrovni federace. Je však jisté, že osvojování vysokých technologií bude klást náročnější požadavky na akvizici. Jedním z předních úkolů rozvoje vědy a technologií by se mělo stát snižování dovozní náročnosti zdrojů pro uspokojení potřeb bezpečnosti a obrany a produkování výstupů, schopných vývozu na světový trh s cílem krýt alespoň část nákladů a nákup zdrojů, které nelze v nástupnickém státě ekonomicky efektivně zabezpečit.

Vědní a technická politika by měla zahrnovat tyto základní momenty:

1. Usilovat o rozvoj vědy umožňující vytvářet alespoň v několika málo oborech průlomové technologie. Předpokladem takového rozvoje je dlouhodobá podpora základního badatelského i orientovaného výzkumu v nejslibnějších oblastech.

2. Rozvoj dvoustranné a mnohostranné mezinárodní vědeckotechnické spolupráce a výrobní kooperace včetně využívání kompenzačních obchodů,

licenčních obchodů, obchodů s patenty a výrobně technickými znalostmi, transfer technologií a sdílení vědeckých a technických informací k osvojování i využívání vysokých technologií. Úroveň zapojení do mezinárodní dělby práce v oblasti rozvoje vědy a technologií, výroby, marketingu a společného postupu na třetích trzích bude rozhodující pro to, zda následnické státy se vydají na cestu zaostávání, stagnace, nebo prosperity. Při současné vysoké úrovni integrace vědy, technologií a výroby ve státech NATO i Evropského společenství bude cesta k účasti na evropských programech obtížná. Potřebné předpoklady bude nutné vytvořit nejdříve ve v rámci dvoustranné spolupráce, případně v rámci třetí dimenze NATO.

3. Rozvoj infortického výzkumu, (sledovatelského výzkumu a analýzy informací) pro udržení genofondu vědy a kontaktu s přední frontou světové vědy v oborech, které v následnickém státu nemohou být rozvíjeny. Infortický výzkum se může stát do určité míry nejlacinějším alternativním zdrojem získávání, osvojování i využívání poznatků.

4. Utumování výzkumu, vývoje a výroby v oborech, kde nástupnický stát nemá předpoklady pro úspěšnou konkurenci na světovém trhu.

5. Využití systému plánování, programování a rozpočtování včetně nástrojů institucionálního i účelového financování, projektového řízení pro zvyšování efektivnosti výzkumu a vývojové základny a inovačních procesů.

6. Zařazení rozvoje vědy a technologií do systému vojenské akvizice, oddělení vojenské akvizice, logistiky a vojenské infrastruktury.

Vymezení místa a úlohy vědy a technologií v armádě, vytvoření systému řízení i financování vědy, její odpovídající organizační struktury včetně vazeb na civilní sektor zůstane v nástupnických státech pravděpodobně stejně významným úkolem, jaký je ve federaci. Obsah úkolu se v podstatě nezmění, rozšíří se však o vazby mezi následnickými státy a armádami.

Vznik dvou samostatných států zvýrazní nutnost zasazení rozvoje vědy a technologií jako alternativního zdroje uspokojování potřeb bezpečnosti a obrany v inovačních procesech. V podmínkách tržního hospodářství bude alternativě vlastního výzkumu, vývoje a výroby možno dávat přednost před alternativou nákupu hotového výrobku ve většině případů jen tehdy, jestliže to bude nákladově efektivnější. Akvizice musí pro hodnocení alternativ využívat hodnotové inženýrství, zejména, nákladovou analýzu.

Důsledky rozdělení federace nebudou představovat hlavní problém při řešení tvorby výzkumné a vývojové základny armád v nástupnických státech, i když majetkoprávní vyrovnání může představovat určité těžkosti.

Současná výzkumná a vývojová základna Čs. armády neodpovídá potřebám obrany, ani možnostem národního hospodářství. Včetně institucí, u nichž vědecko-výzkumná činnost není převažující, ale pouze dílčí činností, zahrnuje 30 ústavů, středisek a institutů, z nichž je umístěno na území ČR 26 institucí (87 %) a na území SR pouze 4 instituce (13 %). Vyžaduje provedení zásadních systémových změn na základě nově vypracované strategické koncepce.

Na vědu a technologie bude třeba klást podstatně vyšší kvalitativní požadavky. Především v inovačním procesu zřetelně odlišit jeho jednotlivé fáze, zejména oddělit výzkum a vývoj od výroby a užití, rozvoj od logistiky.

Prosazení efektivnosti výzkumné a vývojové základny je nutné založit na systému plánování, programování a rozpočtování, využití nepřímých, zejména hodnových nástrojů řízení a změně systému financování. Systém řízení rozvoje vědy, echnologií, výzkumné a vývojové základny vyžaduje zásadní systémovou změnu, která by vyloučila další přetrvávání vícekolejnosti řízení, financování a centralistického příkazového řízení.

Koordinace rozvoje vědy a technologií s civilním sektorem dosud zajišťovala koordinací pracoviště armády při Československé akademii věd a Slovenské akademii věd. Lze očekávat, že v nástupnických státech bude pokračovat proces hlubokých přeměn systému vědy a postupně se bude konstituovat systém, ve kterém bude vzrůstat podíl vysokých škol, soukromých průmyslových podniků, vědeckotechnických parků a nevýdělečných organizací na výzkumu a vývoji. Československá akademie věd bude zrušena. Akademie věd republik, pokud zůstanou zachovány, změní své poslání, charakter činnosti a ztratí v systému vědy monopolní postavení. Systém řízení rozvoje vědy a technologií v armádě bude zřejmě nutné včas připravit na značnou diverzifikaci a vyšší různorodost vztahů k civilnímu sektoru nejlépe vytvořením vhodného legislativního a ekonomického rámce pro samostatnou činnost jednotlivých subjektů.

Potřeby obrany v oblasti vyzbrojování mohou uspokojovat pouze hotové výrobky, které lze získat jediňe dovozem, pronájmem nebo vlastní výrobou. Problém vyzbrojování se tak stane výrazně problémem optimalizace, ve kterém bude nutno závěry hodnotového inženýrství konfrontovat s operačními požadavky, politickými, ekonomickými, případně i regionálními nebo skupinovými zájmy.

Obecně lze předpokládat vysokou závislost armád nástupnických států na dovozu hotových výrobků. Finanční náročnost dovozu bude vyžadovat akviziční strategii, která by umožňovala pokrýt alespoň část nákladů kooperačními a kompenzačními obchody.

Vyzbrojování je problémem nejenom vojenským, ale i politickým a ekonomickým. Vyžaduje civilní kontrolu ozbrojených sil demokratickou společností, oddělení politiky od operací, operací od realizace, zavedení systému plánování, programování a rozpočtování, změnu systému řízení v ministerstvu obrany, provedení změn organizační struktury armády. V tomto systému by měl být uplatněn osvědčený systém kontroly ozbrojených sil demokratickou společností, ve kterém platí, že politiku vytváří správní úsek ministerstva obrany a vydává politické směrnice pro stupeň operace. Stupeň operace (generální, nebo hlavní štáb) uplatňuje souhrnné požadavky vyjadřující potřeby armády, správní úsek ministerstva obrany vyvažuje požadavky se zdroji. Vyzbrojování se pak uskutečňuje v rámci parlamentem nebo vládou schválených iniciativ, programů a projektů.

Rozdělením federace se nezmění obsahové řešení úkolu vytvořit systém vojenského vzdělávání odpovídající charakteru či možnostem společnosti i ozbrojených sil, potřebám zajištění bezpečnosti a obrany. Zásadní otázkou pro efektivnost řešení v nástupnických státech bude přijetí nebo odmítnutí koncepce vojáka jako občana v uniformě a koncepce maximálního využití civilních vzdělávacích institucí i mimoškolského vzdělávání pro přípravu vojáků z povolání.

Systém vojenského vzdělávání by pravděpodobně měl zahrnout:

- vojenské školy zabezpečující přípravu vojáků pro výkon funkcí na úrovni jednotek,
- vševojskové školy zabezpečující přípravu vojáků pro výkon funkcí na úrovni plného velení,
- akademii obrany zabezpečující přípravu vojáků, občanských zaměstnanců a odborníků civilního sektoru pro výkon funkcí na úrovni hlavního velení, státu, legislativy a exekutivy, ekonomiky, podnikání, vzdělávání, vědy a technologií.
- systém propojení soustavy vojenského školství se soustavou civilního školství a civilními vzdělávacími institucemi včetně mimoškolního vzdělávání,
- systém přípravy vojáků záložní služby při studiu na civilní škole.

Rozdělení federace na samostatné státy vyvolá potřebu vytvořit v nástupnických státech vlastní armády. Jde o komplexní úkol mimořádné složitosti. Praxe bude muset přijímat neodkladná opatření ve všech oblastech činnosti. Zřejmě v počátečním období po rozdělení bude potřebovat okamžitě kvalifikovaná doporučení, která nesmějí zakládat tendence, které by bylo v dalším období obtížné a nákladné napravovat. Tomuto požadavku se bude muset věda přizpůsobit, jinak bude nepotřebná.

FRANCOUZSKÉ POJETÍ EVROPSKÉ BEZPEČNOSTI

Francie díky svému ohromnému civilizačnímu a kulturnímu dědictví významně ovlivňuje život všeho lidu v mnoha oblastech včetně mezinárodní bezpečnosti. Právě v této oblasti jí převratné události posledních let a měsíců takřkajíc hodně daly za pravdu, zejména v těchto směrech:

- Potvrdila se neudržitelnost a nebezpečnost blokového pojetí mezinárodní bezpečnosti, kterou Francie veřejně odmítla jako první ze všech západních zemí, ale také jako první ze stálých členů Rady bezpečnosti OSN.

- Potvrdila se myšlenka, že uvolnění mezinárodního napětí vytváří příznivé podmínky pro přechod od totalitních k demokratickým formám vládnutí a tudíž i pro překonání rozdělení kontinentu, zatímco účinky studené války jsou zcela opačné. Průkopníkem této myšlenky v první etapě studené války byl Ch. de Gaulle, jejím obhájcem ve druhé etapě V. Giscard d'Estaing.

- Mezinárodní ani národní bezpečnost nemůže být zakládána na různých scénářích řízení eskalace konfliktu, ale naopak na koncepci, jejímž smyslem je znemožnit vypuknutí války vůbec. Francouzské pojetí odstrašování - "rozdrtit válku, když je ještě ve skořápce" či "nestavět jí hráz, když už se valí jako dravá řeka, nýbrž ji zarazit hned u jejího pramene" (F. Mitterrand) i dnes může nadále být všeobecně přijatelným modelem, zatímco pojetí americké a sovětské v minulosti vedlo ke zbrojním závodům a destabilizaci mezinárodní bezpečnosti. V tomto směru se francouzskému pojetí jaderného odstrašování dostalo značného zadostiučinění ve významném televizním projevu G. Bushe v září 1991. Poprvé po dlouhé době americký prezident hovořil nikoli o eskalačních stupních a o zdokonalování výzbroje, nýbrž o armádě "dostatečně silné k tomu, aby potenciálního protivníka přesvědčila, že v případě agrese budou jeho ztráty převyšovat možný zisk".

- Potvrdil se rovněž francouzský dlouhodobý názor, že bipolarita je škodlivá i v oblasti odzbrojení a kontroly zbrojení, že musí být nahrazena novým modelem, v němž se mnohem více prosadí zájmy a vliv evropských zemí.

To vše jsou důvody, které Francii opravňují, aby při rozhodování o novém modelu mezinárodní a zejména evropské bezpečnosti měla vliv, kterým by výrazně překonala limitující faktory svého mezinárodně ekonomického postavení (počet obyvatelstva, rozloha, podíl na světové ekonomické produkci).

Na druhé straně se však, především v důsledku sjednocení Německa, vytvořily nové souvislosti, jež v celé Evropě a ve Francii zvláště vyvolávají znepokojení a obavy:

- Nelze vyloučit, že sjednocené Německo, jakožto ekonomicky nejsilnější evropský stát, se pokusí získat buď dominantní vliv v Evropských společenstvích, nebo si v nich přinejmenším vynutí zrušení mnoha omezení z doby před sjednocením, což by nakonec zase nevedlo k ničemu jinému, než-li k dominantnímu postavení Německa v Evropských společenstvích.

- Může se stát i to, že sjednocené Německo přemění, nejprve ekonomicky, posléze i politicky, ve sféru svého vlivu státy střední a východní Evropy, včetně značné části někdejšího SSSR. Tak by se přeměnilo v obrovský suverénní stát uprostřed destruktuované Evropy

a zcela by se vymklo dosavadní bezpečnostně-politické kontrole uskutečňované jeho západoevropskými spojenci.

- Německo se může stát privilegovaným evropským spojencem USA a tedy i nejlivnější evropským členem NATO.

- Nic nezabrání sjednocenému Německu, aby se stalo ekonomickým, obchodním a finančním obrem a v tomto směru svůj náskok před Francií i ostatními evropskými státy dále zvyšovalo.

- Francie sice má svoji "údernou sílu" samostatné a nezávislé jaderné zbraně. Dnes s však vliv na světové události bude prosazovat ne na základě vojenské síly, ale především na základě schopnosti poskytovat ostatním zemím ekonomickou, finanční a technickou pomocí tím stimulovat jejich prosperitu. A právě to se stává "údernou silou" Německa a nevýhodou Francie a ostatních západoevropských států.

Na počátku 90. let se tak vytvořila mezinárodní situace, za níž Francie stejně jako ostatní západoevropské státy potřebuje nadnárodní integrované instituce už nikoli k tomu, aby čelili hrozbě z Východu, ale především proto, "aby ovládala a krotila spíše Německo než SSSR". Za této situace sází Francie, stejně jako za de Gaullovy doby ve druhé polovině 60. let především na aktivní diplomacii západoevropské integrace. Vstoupila do náročné a nesmlouvavé diplomatické bitvy o vliv na další vývoj světových dějin, přičemž vývoj a výsledek tohoto boje nemůže nikdo předpovídat.

Cílem Francie je vytvořit nový systém evropské bezpečnosti, a to v následujících hlavních směrech:

- nárůst významu a vlivu západoevropské integrace,
- zásadní změny struktury, poslání a strategie NATO,
- institucionalizace procesu KBSE.

Vztah Francie k západoevropské ekonomické integraci

Francie chce upevňovat integrační procesy, aby sjednocené Německo bylo i v ekonomické oblasti co nejvíce vázáno na své dosavadní spojení. Jejím prioritním cílem je realizace Delorova plánu měnové unie a vytvoření nezávislé Ústřední banky. Právě v oblasti ekonomické integrace však je pozice Francie nejslabší. Přitom především vývoj ekonomického poměru sil rozhodne o tom, který z evropských států bude mít největší vliv na nový model evropské bezpečnosti.

Vztah Francie k NATO

♦ Ke změně struktury

Pro Francii je příznačný dlouhodobě platný konsensus v otázkách bezpečnosti a vojenské politiky. Ten se zvlášť výrazně projevuje ve vztahu k NATO. Nejvlivnější činitelé - političtí i vojenská, vládní i opoziční - se shodují v názoru, že je třeba změnit situaci, za které "NATO zůstává posledním nástrojem americké nadvlády v Evropě" (Hoffmann, S.: *Politique étrangère* č. 3/1990). Proto ve Francii panuje shoda v názoru, že je třeba potlačit vojenský rozměr Aliance a zvýraznit její rozměr politický. Prezident Mitterrand zdůrazňuje, že "NATO je i za současné situace v Evropě nezbytné. Je však třeba přehodnotit jeho obsah a strukturu, které jsou příliš poznamenány překonaným blokovým pojetím".

NATO je z hlediska francouzských zájmů nezbytné především jako instituce, sloužící k bezpečnostně-politické kontrole sjednoceného Německa. Velice výstižně to vyjadřuje německý odborník M. Stürmer slovy: "Kdyby NATO neexistovalo, Francouzi by si jej museli vymyslet - především proto, aby pohlcovalo a vstřebávalo německou sílu, uklidňovalo Francii a zmírňovalo její skryté obavy."

Skoncování s bipolárním systémem mezinárodní bezpečnosti přetvořilo podle francouzských názorů Evropu "v samostatný strategický prostor, ke kterému již USA, i přes jejich espornou politickou solidaritu, nepatří".

Tato skutečnost by se měla odrazit v následujících hlavních směrech:

- Evropská bezpečnost již nemůže být závislá na tzv. bezpečnostních zárukách USA, to jak na americké vojenské přítomnosti v Evropě (ve Francii se hovoří nejenom o podstatném omezení současné vojenské přítomnosti USA v západní Evropě, ale také o tom, zda je z dlouhodobého hlediska vůbec potřebná), tak i na amerických prostředcích strategického jaderného odstrašování.

- Evropská bezpečnost "již nesmí být rukojmím sovětsko-amerických vztahů, na které má velmi malý vliv" a musí vytvořit "svěbytný evropský systém obrany, musí takřka vztít svůj osud do svých rukou".

- Je třeba zvýraznit evropské zájmy a evropský rozměr NATO. Např. bývalý francouzský prezident V. Giscard d'Estaing spatřuje poslání své země v tom, "aby podněcovala a prosazovala přeměnu Atlantického paktu v pakt euroatlantický".

- Evropský rozměr NATO se však musí přizpůsobit nové situaci. Jestliže v minulé dekádě stála Francie v čele úsilí o "vybudování evropského pilíře atlantické obrany, pak dnes, po zániku bipolarity, jejím cílem je vytvoření evropského pólu bezpečnosti". A to je nesporný kvalitativní a obsahový posun.

Změna struktury NATO by se měla podle francouzských názorů uskutečnit **ve třech etapách**. První by vyústila ve vytvoření systému, který by, na rozdíl od minulosti, kladl rozhodující důraz nikoli na vojenskou integraci, nýbrž na "bezpečnostně-politickou spolupráci". Jejím hlavním smyslem by mělo být zabránit vzniku nového politicko-vojenského hegemonu na starém kontinentu - Francie má na mysli především SRN a SSSR. V této etapě by byl nezbytný vliv USA, a proto se předpokládá úzká spolupráce evropského a amerického pólu Aliance. Souběžně s pokračující činností evropského systému by měl nadále působit jakýsi západoevropský podsystém, který by dále zdokonaloval výsledky procesu západoevropské integrace, aniž by působil jako nějaký nový blok.

V této etapě by NATO jakožto euroatlantický pakt mělo být sdružením dvou zcela rovnocenných partnerů - USA a Kanady na straně jedné a západoevropských zemí na straně druhé. Tím by se výrazně snížila západoevropská závislost na amerických bezpečnostních zárukách, aniž by tyto záruky byly jednou provždy odstraněny. Otázkami bezpečnostní strategie a koordinace zbrojní výroby by se podle francouzských názorů v rámci evropské části euroatlantického paktu měl zabývat Výbor obrany, který by působil v rámci ZEU. Dalším cílem Francie je vytvoření západoevropského vojenského štábu, který by nebyl podřízený vrchnímu veliteli spojeneckých ozbrojených sil NATO v Evropě (SACEUR), nýbrž nejvyššímu činiteli západoevropské politické integrace. Vůči SACEUR by byl ve vztahu kooperace, nikoli podřízenosti.

Druhá etapa by se měla vyznačovat poklesem vlivu USA a nárůstem vlivu evropských států v rámci fungování nového systému evropské bezpečnosti. Na významu a vlivu by měla nabývat především institucionalizace procesu KBSE. NATO a KBSE by se měly "vzájemně doplňovat a stát se kompatibilními".

Konečně **třetí etapa** by měla přinést změny ve vztazích mezi Francií a NATO. Francie by svými návrhy v rámci KBSE měla měnit bezpečnostně-politickou situaci v Evropě, tím vlastně postupně měnit i postavení a vliv NATO. V žádném případě nechce připustit, aby struktura a vliv NATO zůstávaly zachovány pod záminkou nové společné hrozby, pocházející tentokrát už nikoli z východu, nýbrž z jihu.

♦ Změna bezpečnostní strategie NATO

Dle názoru francouzských odborníků by tato změna měla odpovídat postupným změnám struktury NATO a dále je rozvíjet. V bezpečnostní strategii NATO se měl především promítnout posun od "evropského pilíře NATO k evropskému pólu bezpečnosti". Cílem Francie je posílení politicko-atlantického rozměru transatlantických vazeb na úkor rozměrů vojenskooperačního. Dnes požadavkem doby již není spojování spojeneckých divízi pod integrované velení s cílem vyhrát bitvu a pak i válku. Cílem je naopak nedopustit, aby válka vypukla, a to tím, že do procesu předcházení krizím zapojíme všechny možnosti, o něž jde. Proto je třeba odlehčit složité vojenské struktury, určené pro vedení vojenských operací, nebo v důsledku zániku Varšavské smlouvy se výrazně snižuje počet posílání SHAPE.

Konec systému bipolární konfrontace dal Francii výrazně za pravdu v jejím názoru, že podmínkám Evropy neodpovídá strategická koncepce pružné reakce. Francie tento názor vyjadřovala již před čtrvrtstoletím, NATO jej začíná připouštět nyní. Francie proto tím více zdůrazňuje, že **cílem Evropy nemůže a nesmí být vyhrát válku, nýbrž zabránit jí, nedovolit, aby vypukla.** Nejspolehlivější základ bezpečnostní strategie nově vzniklého "společného prostoru bezpečnosti" proto Francie spatřuje v jaderném odstrašování proti městům, které sama doposud důsledně uplatňovala, a nikoli v odstrašovací strategii "kontrasíly", kterou uplatňovaly USA a NATO. Američané sice doposud tvrdili, že odstrašování proti městům přeměňuje civilní obyvatelstvo velkých aglomerací v tzv. jaderná rukojmí, a že je tudíž nehumánní a nemorální. Dosavadní vývoj však ukázal, že strategie kontrasíly se dostala do rozporu se samou podstatou odstrašování, neboť se postupně přeměnila v technokratickou koncepci řízené eskalace, která přestávala hledat způsoby, jak válce předejít a hledala možnosti, jak možnou válku vyhrát.

Orientace USA na strategii kontrasíly vyplynula z jejich přání vyjít ze situace tzv. jaderného patu, kdy případné nasazení amerických jaderných zbraní by znamenalo pouze zaručené vzájemné zničení - Mutually Assured Destruction - MAD. Tehdy USA usilovaly o vytvoření nové situace, za které by použití jaderných zbraní skýtalo záruky přežití. Již vzpomínaný televizní projev prezidenta Bushe ze září 1991 naznačuje výrazný posun - návrat k situaci MAD, za níž přestává být myslitelné použití jaderných zbraní. Francouzští odborníci však navrhuji, aby došlo k posunu ještě výraznějšímu: od MAD, znamenajícího vzájemné zaručené zničení k MAD, znamenající vzájemně přijatelné odstrašování (Mutually Agreed Dissuasion).

Z těchto důvodů má Francie výhrady i vůči nosné tezi londýnské konference NATO z roku 1990, dle níž jaderné zbraně dostávají, díky snížení stupně vojenské konfrontace v Evropě, nové poslání - stávají se nástrojem poslední záchrany, nejzazšího varování. Prezident F. Mitterrand vyjádřil francouzské stanovisko ještě na tiskové konferenci v Londýně. Výraz "zbraně poslední záchrany" označil za chybný ze dvou důvodů:

- Zbavuje odstrašování jeho hlavního účinku, neboť vytváří situaci, za které by se případný agresor nemusel bát, že od počátku jím vyprovokovaného konfliktu bude nasazen veškerý obranný potenciál, včetně jaderných zbraní.

- Je v rozporu se základní logikou odstrašování připustit, že jaderné zbraně by byly nasazeny až po předchozí konvenční válce, která by mohla mít i dlouhé trvání a přinést ohromné škody.

Přesto však francouzští zástupci londýnskou deklaraci podepsali - vidí v ní totiž nesporný pokrok ve srovnání se strategií pružné reakce, na které NATO až dosud přetrvávalo. Např. J. P. Chevenement, ministr obrany v letech 1988-1990, vidí v termínu "zbraň poslední záchrany" přechodnou formulaci mezi pružnou reakcí, která počítala i s jadernou válkou v Evropě a omezením jaderného odstrašování na vzájemné odstrašování, jež zatím ještě připouští konvenční válku v Evropě. Již v tomto názorovém posunu spatřuje Francie předěl, jenž umožní dále snižovat závislost západní Evropy na bezpečnostních zárukách USA. Proto ji považuje za první významný krok na dlouhé cestě přeměny NATO v euroatlantický pakt, jehož oba póly - americký i západoevropský - by se navzájem doplňovaly.

Francie nevylučuje zachování určitého množství amerických jaderných zbraní v západní Evropě a připouští, že by plnily určité odstrašovací poslání a přispívaly by ke kontinentální stabilitě. Osu evropského odstrašování však spatřuje ve francouzsko-britské spolupráci v jaderné oblasti, zejména pak při modernizaci jaderných potenciálů a v koncipování společné západoevropské odstrašovací strategie. Úspěšnost této francouzské iniciativy však je velice závislá na tom, jak se v samotné Velké Británii bude vyvíjet poměr sil mezi stoupenci amerického pojetí mezinárodní bezpečnosti na straně jedné a stoupenci evropského pojetí na straně druhé. Zatím má výraznou převahu první skupina, což je pro francouzské ambice limitujícím faktorem.

Vztah Francie k institucionalizaci procesu KBSE

Proces přeměny NATO v euroatlantický pakt by měl podle francouzských představ být uskutečněn ve dvou etapách: nejprve by se vytvořila Politická unie západoevropských zemí a souběžně s ní by se postupně institucionalizoval proces KBSE. Obě etapy by se mohly časově překrývat a vzájemně doplňovat.

■ **Politická unie** by měla sdružit státy západoevropské dvanáctky v procesu hledání jejich společné linie zahraniční a bezpečnostní politiky. Podle francouzského pojetí by každá z 12 zemí delegovala část svých zahraničněpolitických a bezpečnostněpolitických pravomocí Evropské radě, sdružující prezidenty a předsedy vlád členských zemí. Francie navrhuje, aby Evropská rada volila i svého prezidenta, který by však byl pouze reprezentativním činitelem a svůj úřad by zastával po dobu dvou až tří let. Měl by mít rozhodující slovo při projednávání otázek společného zájmu především v otázkách zahraniční a bezpečnostní politiky. Dále Francie navrhuje, aby prezidentu Evropské rady byl podřízen i štáb ozbrojených sil evropského pilíře euroatlantického paktu.

Smyslem Politické unie je nedopustit, aby zůstal nedokončen proces západoevropské integrace v ekonomické, politické i vojenské oblasti. Francie naopak usiluje, aby všech dosavadních výsledků a zkušeností v oblasti integrace bylo využito k vytvoření samostatného a nezávislého evropského bezpečnostního systému. Francie nijak nezastírá, i když to také ani nijak zvlášť nezduřazuje, že v novém celoevropském bezpečnostním systému by po delší dobu určující roli hrála západní část starého kontinentu, která je ve srovnání s východní částí mnohem vyspělejší, bohatší, stabilnější a zkušenější.

V této souvislosti je třeba připomenout názor - to ostatně odpovídá názorům většiny západoevropských států, že rozdíly mezi oběma částmi starého kontinentu jsou natolik velké, že:

- Znemohňují rychlé spojení nebo dokonce splnutí.

- Mohly by se dokonce stát faktory destability a případně i vážných krizí, jež by mohly ohrozit samu evropskou bezpečnost, a to zejména v následujících směrech:

- ▲ V ekonomické a sociální oblasti může současná zaostalost zemí střední a východní Evropy doznat dalšího zdramatizování v důsledku případného neúspěchu reformy a nebyvalého nárůstu sociálních nerovností.

- ▲ V politické oblasti mohou případné výbuchy sociální nespokojenosti destabilizovat rodící se či obnovující se demokracie a vést k hledání "viníků" nebo dokonce k znovunastolení totalitních režimů, i když tentokrát spíše pravicového typu při zachování tržního hospodářství. V této souvislosti je třeba připomenout slova italského ministra zahraničí G. de Michelise o tzv. psychologické zaostalosti zemí střední a východní Evropy nebo jeho španělského kolegy F. Ordoneze, že západní Evropa se musí bránit, "aby za cenu pouhého vytvoření zóny volného obchodu mezi Východem a Západem došlo k postupnému rozpuštění dosud vytvořených institucí západoevropské integrace".

▲ Za největší nebezpečí však jsou považovány konflikty mezi znesvářenými národnostmi či národnostními menšinami, "jejichž důsledků nezůstaneme ušetřeni, pokud bychom nechtěli-li postavit novou železnou oponu".

■ **Institucionalizace KBSE** je způsob, jak výše uváděným hrozbám čelit. Je spatřován v postupném a usměrňovaném sbližování a propojování obou částí starého kontinentu prosazovaném především v rámci KBSE. Základem je odhodlání nedopustit, aby Evropa, řečeno slovy F. Mitterranda "jela na dvě rozdílné rychlosti... takže by došlo k ekonomickému a technologickému rozdělení na bohaté a chudé, na vyspělé a zaostalé".

Státům střední a východní Evropy tedy pomůže nikoli dobročinnost západoevropanů, nýbrž jejich vědomí určujícího významu dvou skutečností:

▲ Vyjádřeno slovy H. Kohla "úspěch ekonomické reformy našich sousedů na východě bude rovněž naším úspěchem, neboť nám umožní upevnit mír a bezpečnost v Evropě".

▲ Kdyby východní část starého kontinentu ponechali napospas osudu jako např. Latinskou Ameriku, pak by to byl "neúspěch Západu, neboť by došlo k destabilizaci uvolnění, míru a bezpečnosti na celém světě".

A právě překonání těchto úskalí má být podle francouzských názorů prvním etapou procesu institucionalizace KBSE. Ve druhé etapě by pak mělo jít o postupné dovršení přechodu od konfrontace k dialogu a k vzájemné integraci. Tato druhá etapa však je pojímána jako záležitost vzdálené perspektivy, uskutečňované až po dlouhém procesu překonávání nejvýraznějších rozdílů mezi oběma částmi Evropy.

Orgánem integrace obou částí Evropy by se podle vize prezidenta Mitterranda měla stát **Evropská konfederace**. Je důležité, že kladné stanovisko k této vizi zatím vyjádřily dva vlivné západoevropské státy - Itálie a Německo, a po nich postupně dalších 6 členských států západoevropské dvanáctky. Nevyhraněné stanovisko k ní zaujímají dva státy - neutrální Irsko a Dánsko. Jediným státem, který se staví vysloveně odmítavě, je Velká Británie. Vláda konzervativní strany je toho názoru, že "více integrace znamená také více byrokracie". Odmítá delegování bezpečnostně-politických pravomocí na úroveň celoevropské instituce. Trvá na zásadě, že "vše, co lze řešit na národní úrovni, musí na této úrovni být řešeno a rozhodováno, neboť je zcela nevhodné řešit na úrovni Společenství to, co může být rozhodováno na úrovni státu".

Lze očekávat, že v 90. letech Francie bude svými stanovisky a myšlenkami výrazně ovlivňovat podobu nového systému evropské bezpečnosti. Velmi pokrokové a přitažlivé jsou její názory na změnu poslání, struktury a strategie Atlantické aliance. Základní principy její bezpečnostně-politické doktríny - obrana slabšího proti silnějšímu, odstrašování do všech azimutů, zaměření jaderných zbraní proti civilním a nikoli vojenským cílům, zásada strategické dostatečnosti - mohou sloužit jako příklad při hledání celoevropského modelu bezpečnosti.

Literatura:

- Mitterrand, F. La lettre a tous Français. In.: Le Monde, 8. 4. 1988.
- Hoffmann, S.: La France dans Le nouvel ordre européen. In.: Politique étrangère, č. 3/1990.
- Le Monde, 20. 6. 1990.
- Internationale Herald Tribune, 7. 5. 1990.
- Chevenement, J.: La France et la sécurité européenne. In.: Politique étrangère, č. 3/1990.
- Giscard d'Estaing, V.: Créer un pacte euro-atlantique. In.: Le Monde, 18. 4. 1990.
- Gen. Friaud-Chagnaud: Construire le pôle ouest-européen de la sécurité. In.: Défense nationale, č. 1/1991.

Bozo, F.: La France et l'OTAN-vers une nouvelle alliance. In.: Défense nationale, č. 1/1991.

De Michalis, G.: Stabilité et intégration in Mitteleuropa. In.: Revue de l'OTAN, č. 3/1990. L'Année stratégique 1991, IRIS 1991, Paris.

Heusser, B.: L'Avenir de la sécurité européenne. In.: Défense nationale, č. 1/1991.

Le Monde diplomatique, č. 7/1990.

odplukovník Ing. Ján Kútík,
odplukovník Ing. Zdeněk Mejta, CSc.

MINULOST, SOUČASNOST A BUDOUCNOST VOJENSKÉ STRATEGIE NATO

Článek pojednává o hlavních aspektech vojenské strategie Severoatlantické aliance. Podává stručnou charakteristiku podstaty, cíle a strategickooperačních zásad doposud platné vojenskostrategické koncepce. Objasňuje některé nové přístupy a názory představitelů NATO k revizi strategie paktu. Shrnuje závěry přijaté v listopadu 1991 na jednání nejvyšších představitelů států a vlád 16 členských zemí paktu v Římě, které podstatně ovlivnily přetvoření vojenskostrategické koncepce.

Vojenské doktríny všech států jsou nedílnou součástí politiky státu a přímým výrazem samé podstaty vlády v daném státě. Řada základních termínů v oblasti vojenských doktrín je v odborné literatuře rozdílně vysvětlována. Pojetí pojmů **vojenská doktrína** existuje víc než dost, a to ještě s řadou rozdílných modifikací.

Obecně však lze pojem vojenská doktrína vymezit jako státem nebo koalicí států přijaté názory na podstatu, cíle a charakter možné budoucí války, na způsoby přípravy země a ozbrojených sil k ní či na způsoby jejího vedení v určité historicky omezené době.

Vojenská doktrína souvisí s vnitřní a zahraniční politikou daného státu nebo koalice států.

V některých zahraničních pramenech se pro pojem vojenská doktrína často užívá termínu vojenská strategie nebo vojenská politika.

Vojenská strategie je umění a věda o používání ozbrojených sil státu při zabezpečení státních bezpečnostních cílů, a to buď hrozbou jejich použití nebo přímým zasazením. Vojenská strategie je zásadně ovlivňována mezinárodní situací, geostrategickou polohou jednotlivých států i koalic jako celku, ekonomikou, případně dalšími prvky nevojenského charakteru.

Vojenskostrategická koncepce je souhrn vojenskostrategických názorů a požadavků vypracovaných vojenskou strategií pro určité období. Tento pojem je často používaný

v materiálech NATO, a to především při popisování zásad koaliční nebo vojenské strategie států NATO v daném období.

Strategickooperační princip je základní vojenskostrategický požadavek týkající výstavby nebo použití ozbrojených sil. Souhrn strategickooperačních principů charakterizuje příslušnou vojenskostrategickou koncepci.

Základ politické a vojenské strategie NATO

Základem politické a vojenské strategie NATO je již od roku 1967 tzv. Harmelova doktrína. Harmel, bývalý ministr zahraničních věcí Belgie, zpracoval a v Radě NATO přednesl zprávu pod názvem *Budoucí úkoly aliance*, později známé jako Harmelova doktrína. Zpráva byla schválena Radou NATO v prosinci roku 1967.

Hlavním obsahem Harmelovy doktríny bylo:

1. Zdůraznit nutnost posilování vojenského potenciálu NATO, udržet dostatečnou vojenskou sílu a politickou solidaritu jeho členských států, působit jako faktor odstrašování proti možným agresím a jiným formám nátlaku a ubránit území členských států před napadením (princip síly).

2. Vzniklé rozpory odstraňovat vojenskopolitickými jednáními, upevňovat bezpečnost v světě, vést jednání s tehdejšími zeměmi Varšavské smlouvy o klíčových politických otázkách Evropy, a tím eliminovat řešení různých problémů vojenskými prostředky (princip jednání).

Stručně vyjádřeno - podstatou Harmelovy doktríny byly souběžně uplatňované principy síly a jednání.

Vojenskostrategické koncepce NATO byly po celou dobu existence paktu formulovány vždy v podmínkách protivníka představovaného státy Varšavské smlouvy. Dnes je tomu jinak.

Koncepcí **pružné reakce** byla v NATO oficiálně přijata po odchodu Francie z vojenské organizace paktu roku 1967. Její výchozí myšlenkou bylo **odstrašování**. Za dobu své platnosti doznala řadu změn. Více než patnáct let měla jediný strategickooperační princip - **princip přední obrany**. Její poslední modifikace byly vyvolány americkou vojenskostrategickou koncepcí. Od té doby se začaly uplatňovat další dva principy - **princip úderu proti silám v hloubce** a **princip časově přiměřeného použití jaderných zbraní**.

Podstatou základního principu - **přední obrany** bylo v případě války nedopustit podstatnou ztrátu území členských států NATO, případně přenést operace na území protivníka.

Podstatou druhého principu **úderu proti silám v hloubce** bylo účinné konvenční ničení operačních a strategických záloh na celou hloubku jeho strategickooperační sestavy o samého počátku války. To znamená, oddělit druhé sledy od prvních, nedovolit je zasádnout a tím udržet postačující nebo výhodný poměr sil u vojsk prvního operačního sledu a v dotyku. Jeden z vojenských odborníků NATO se k tomu vyjádřil jednoduše: "Cílem operace úderu proti silám v hloubce je potlačit ohrožení vojsky protivníka, která postupují z hloubky přes nymy vymezenými spojeneckými silami a prostředky v omezeném časovém rámci."

Základem třetího principu **časově přiměřeného použití jaderných zbraní** bylo, že kalkuloval s co nejdelším obdobím používání konvenčních zbraní.

Pokroky v jednání o jaderných zbraních by měly v budoucnu použití jaderných zbraní úplně vyloučit. Zatím však zůstávají **"odstrašujícím prvkem"**.

Základním cílem NATO (vytyčeným v Severoatlantické smlouvě) bylo zaručit na principech Charty OSN politickými a vojenskými prostředky svobodu a bezpečnost všem svým členům.

Názory v uplatňování vojenské strategie NATO se vývojem vojenskopolitické situace v Evropě začaly výrazně měnit. Vývoj vojenskopolitické situace v Evropě po roce 1980 lze charakterizovat těmito aspekty:

- koncem studené války a závodu ve zbrojení,
- stahováním ozbrojených sil SSSR ze střední Evropy,
- rozpuštěním vojenské organizace Varšavské smlouvy a jejím následným zrušením,

- zahájením procesu jaderného odzbrojení,
- vytvořením "vojenského vakua" ve střední Evropě,
- sjednocením Německa,
- podepsáním a realizací smlouvy o omezení konvenčních zbraní v Evropě,
- ekonomickou a politickou integrací v západní Evropě, která proniká také do vojenské oblasti,
- dalšími aspekty.

V americkém vojenském odborném tisku se v této situaci začala objevovat řada zajímavých názorů na hodnocení vojenskopolitické situace v Evropě. Např. že středoevropané vylučují neutralitu a "kteří se nesnaží (ještě ne) získat členství v NATO" (v roce 1990 - pozn. aut.), kládají velké naděje do budoucího celoevropského bezpečnostního systému.

Většina odborníků konstatuje, zejména po roce 1989, že politické a ekonomické změny ve východní Evropě snížily ohrožení z této části Evropy. Současně však vznikla další nebezpečí představovaná např. státy třetího světa s územními nároky, obchodem s drogami nebo národnostními skupinami, které mají přístup k vysoce ničivým zbraním, včetně chemických, biologických či jaderných a jsou ochotny je použít. Bezpečnostní rizika spočívají i ve vypjatém nacionalismu, mezinárodním terorismu a možnosti sociálních třesů na základě nerovnoměrného vývoje ekonomiky ve východní Evropě.

Také další představitelé NATO postupně docházeli k závěru, že z východoevropských zemí a bývalého SSSR již bezprostřední nebezpečí nehrozí.

Přesto vrchní velitel spojeneckých ozbrojených sil NATO v Evropě generál John R. Galvin po roce 1989 říká: "Část naší pozornosti musí být zaměřena na to, co bychom dělali v případě, kdyby k této eventualitě (úhroze ze strany bývalého SSSR), byť vzdálené, přece jen došlo."

V této souvislosti se poukazyvalo (a poukazuje) na to, že existují i další nejistoty mimo Evropu, kde se v některých místech vytvářejí ohniska napětí, ze kterých by mohly vysehnout "plameny válečné lítice" s ničivým dopadem i pro Evropu. Příkladem z poslední doby byl pak vývoj v oblasti Perského zálivu.

Podrobnější a snad rozsáhlejší hodnocení východisek pro vojenskopolitické změny v Evropě se uvádí v různé vojenské odborné literatuře, kde jsou také rozebírány dosud se vyvíjející vojenské faktory "nového myšlení" v NATO.

Předpokládané trendy změn ve vojenské strategii

Vojenská strategie pružné reakce byla v minulosti vymezena jako přímá obrana v případě útoku, zvažování stupně eskalace podle stupně útoku a přiměřeným použitím jaderných zbraní. Změny v pojetí strategie NATO bylo možné očekávat právě v těchto třech oblastech.

Často se také objevuje otázka, zda NATO bude rozšiřovat sféru své působnosti. Částečnou odpověď na ni dává generál Galvin, který se v poslední době přiklonil k hlasům požadujícím revizi zeměpisného působení paktu NATO.

V souvislosti s poučením z vývoje situace v oblasti Perského zálivu osobně prosazuje myšlenku, že "budoucí strategie tohoto vojenskopolitického seskupení musí vzít v úvahu vytvoření systému **krizového řízení a válečného plánování**".

Zdůraznil, že struktura a mechanismus pro řešení krizí se musí přehodnotit a posílit. Severoatlantický pakt by měl "zaujmout komplexnější pohled, aby byl s to čelit akcím, které ohrožují jeho bezpečnost i z území mimo Evropu".

Příprava a plánování v NATO se mají přizpůsobit tomu, aby vyšší přepravní kapacitou i pohyblivostí vojsk bylo možno rychleji a účinněji posilovat takové oblasti v působnosti NATO, jakou se zejména dnes jeví např. jeho jižní křídlo.

Náměstek ministra obrany USA Stephen Hadley např. před branným výborem senátu uvedl, že jednotky NATO nemusí, díky zlepšování vztahů mezi Východem a Západem, stát

přímo na "sovětské hranici" a mohou být malé. Šlo tedy o první krok ke změně pojetí principů přední obrany.

Změny ve strategii se pochopitelně odrazí i v nových názorech a návrzích na strukturu ozbrojených sil NATO. Jakou by tedy měly mít ozbrojené síly NATO strukturu?

Většina odborníků se shoduje v tom, že půjde především o podstatné snížení a změnu organizačních struktur ozbrojených sil NATO, zvýšení jejich připravenosti a možností zasahování.

Norský generál Vigleik Eide, předseda Vojenského výboru NATO, v projevu na Vojenském akademii v Brně (již 24. 4. 1991) uvedl, že do budoucna se připravují síly, které budou začleněny do tří základních kategorií:

- v první - to budou regionálně umístěné hlavní obranné síly, jejichž úkolem bude vést prvotní obranu v kterékoli ohrožené oblasti NATO,

- ve druhé - síly, které budou udržovány na stupni okamžité nebo nižší připravenosti, ale s možností přesunout se do té zájmové oblasti NATO, kde vznikne náhlá krize nebo napětí,

- ve třetí - budou posilující síly, které budou z větší části na stupni nízké připravenosti nebo ve stavu mobilizace; tyto budou k dispozici ve všech zemích a oblastech NATO k posílení ostatních kategorií ozbrojených sil v déle trvajícím nebo rozsáhlém konfliktu.

V této souvislosti např. velitel Střední skupiny armád požadoval opustit strategickooperační princip přední obrany a současně se stanovením nové strategie přejít k přepracování některých zásad vedení bojové činnosti.

K řešení konfliktních situací doporučoval udržovat minimální dostatečnou vojenskou sílu a za rozhodující považoval zabezpečit vysokou bojeschopnost vyčleněných svazků a rychlou mobilizaci. Jeho návrh potvrdil změnu v přístupu k budování ozbrojených sil NATO.

Podle generála Galvina půjde o menší, ale vysoce pohyblivé, mezinárodní vojenské síly s takovými možnostmi posílení, které přesně splňují potřeby obrany. Současně však budou závislejší na záložních silách a mobilizačních možnostech.

Návrhy změn ve vojenské strategii NATO vyvolávaly otázku, jakými zásadami se vlastně bude NATO v budoucnu řídit. Generál V. Eide tvrdil, že zásadami, které by měly platit i nadále, budou:

- ▲ Severoatlantický pakt zůstane obranným seskupením. Nikdy nevyvolá agresí a bude se řídit zásadou dostatečné obranyschopnosti.

- ▲ Sdílení společné odpovědnosti členských států aliance za kolektivní obranu založenou na provázaných vojenských organizačních strukturách a dostatečně efektivní obranné síle.

- ▲ Nepostradatelným faktorem pro budoucí soudržnost a účelnost NATO a pro pokračující bezpečnost a stabilitu Evropy jako celku zůstane transatlantický rozměr spojenecké bezpečnosti.

- ▲ Vedení dialogu, konzultací a konsensu mezi 16 suverénními členy paktu.

Z toho vyplývá, že na rozdíl od Varšavské smlouvy zůstane vojenská organizace NATO zachována. Také geostrategický faktor a významná úloha USA zůstane v NATO zachována. Je nutné podotknout, že pravděpodobně i nadále bude probíhat letitá šachová partie mezi USA a spojenci v NATO "o spravedlivější sdílení finančních nákladů" na zabezpečení činnosti NATO.

Lze také vyvozovat, že NATO se zatím nebude rozšiřovat o další země, např. z nových demokracií.

Na druhé straně však generál V. Eide naznačil i oblasti, které v budoucnu doznají určitých změn:

- Lze očekávat některé nové směry spolupráce s nevojenskými složkami NATO, např.

oblasti politické, ekonomické, demografické, životního prostředí apod. v důsledku lativního snížení bezprostředního vojenského ohrožení paktu.

■ Bude přezkoumána strategie NATO tak, aby odrážela nové politické a geostrategické podmínky a změny, které nastaly v bývalé "hlavní úhroze" NATO a také z hlediska vytvořeníového charakteru ohrožení v okolí NATO.

■ Na základě zrevidování strategie logicky dojde ke změnám ve struktuře ozbrojených sil a k vytvoření struktury velení jako doplňku k "volným" silám.

■ V případě určitého posílení evropské obranné identity dojde i k zvýraznění úlohy západoevropské unie a většímu zapojení Evropského společenství do záležitostí bezpečnosti (na to mají některé západoevropské státy jiný názor).

■ Další změn dozná oblast kontroly omezení zbrojení, spolupráce při udržení míru a mírového řešení sporů.

Podle některých závěrů vrcholné schůzky 16 států NATO (5. až 6. 7. 1990) v Londýně to povede ke změně od sil, které jsou vázány na jedno místo, k silám menším, pohyblivějším a všestrannějším. Lapidárně vyjádřeno: "Rychlé kroky nedávných událostí ve světové politice i vojenských vztazích budou klást větší důraz na menší, účinnější vojenské síly s širšími globálními odpovědnostmi." Půjde o síly, které budou určeny pro operativní nasazení a soustředění kdekoli to bude třeba, jež budou schopny rychlého posílení, a o síly, které budou odrážet vyšší stupeň "mnohonárodnosti", aby demonstrovaly politickou solidaritu NATO. Tímto opatřením se mají také zvýšit příležitosti pro plnou vojenskou angažovanost a možnost účasti co největšího počtu spojenců.

Válka v oblasti Perského zálivu ukázala, že poměrná stabilizace a zvýraznění bezpečnosti v Evropě nebylo nijak následováno vývojem v jiných částech světa. Je tedy třeba, "aby NATO bylo připraveno čelit jakémukoli ohrožení a chránit svou bezpečnost a životní zájmy kdekoli to bude potřebné".

Lze také očekávat výrazné změny i v pojetí jednotlivých stupňů připravenosti ozbrojených sil NATO.

Tyto změny shrnul generál Galvin do třech stupňů připravenosti:

- asi jedna třetina sil bude připravena k okamžitému rozvinutí vysoce mobilním obranným způsobem, až když to bude třeba,
- další třetina by byla méně připravena, ale schopna posílení v krátké době,
- poslední třetina sil by vyžadovala své doplnění, bojové stmelení a pak přesun do oblasti činnosti.

Problematika snižování konvenčních sil v Evropě se dotýká i oblasti velení, řízení, spojení a průzkumu. Ministr obrany USA Richard Cheney při diskusi o vojenském rozpočtu k této oblasti poznamenal, že funkce velení, řízení, spojení a průzkumu jsou těmi, které by měly "vést spíše k reálnému růstu než k reálnému snížení".

Celá řada uvedených změn a jejich důsledky pro NATO byly zakotveny v londýnské deklaraci. Je však nutné upozornit na to, že navrhované změny jsou postupné a představují logickou reakci na nové podmínky v Evropě a ve světě.

Nové pojetí vojenskostrategické koncepce NATO

Přijetí nové vojenskostrategické koncepce NATO (listopad 1991) je reakcí na změněnou vojenskostrategickou situaci v Evropě a odzbrojovací procesy, které ji doprovázejí. Listopadové zasedání je vyvrcholením v názorech na hodnocení změn v Evropě, rizik, budoucích cílů a úkolů NATO i struktury ozbrojených sil NATO.

Z pohledu politických a vojenských představitelů paktu se změněnou vojenskostrategickou situací rozumí:

- * Hluboké politické změny ve střední a východní Evropě, ke kterým docházelo od roku

1989 a které radikálně změnily bezpečnostní situaci, v níž se Severoatlantická aliance snažila dosáhnout svých cílů.

- * Plné obnovení suverenity dřívějších satelitů bývalého Sovětského svazu.
- * Opětovné získání nezávislosti tří pobaltských republik.
- * Stažení vojenských sil bývalého Sovětského svazu z území Maďarska a ČSFR.
- * Zrušení Varšavské smlouvy zeměmi, které byly dříve vůči NATO v roli protivníka a jejich odmítnutí ideologického nepřátelství vůči Západu.

Z těchto faktů je zřejmé, že listopadové zasedání přijalo hlavní závěry diskusí probíhající na různých úrovních v předcházejících třech letech.

Politické rozdělení Evropy jako jeden ze zdrojů vojenské konfrontace období studené války bylo tak překonáno.

Tyto změny umožňují **upravit** tzv. Harmelovu doktrínu, uplatňovanou v alianci od roku 1967, která zůstává nadále základem politické a vojenské strategie NATO.

Hlavním cílem NATO (vytyčeným v Severoatlantické smlouvě a potvrzeným londýnsko-deklarací z července roku 1990) je politickými a vojenskými prostředky zaručit na principech Charty OSN svobodu a bezpečnost všem členům aliance. Tedy cíl se nemění, je pouze rozšířen a potvrzen o závěry londýnské deklarace.

Za hlavní metody k dosažení základního cíle aliance se považují dialog, spolupráce a schopnost kolektivní obrany. Tyto metody směřují k lepšímu vzájemnému porozumění, důvěře, předcházení krizím a jejich snadnějšímu politickému řešení.

V současné době je k Harmelově doktríně vedle dříve souběžně působících principů **síly** a **jednání** přijat navíc princip **spolupráce**.

V nových podmínkách doznává **princip jednání** (dialogu) zásadních změn. Nová situace v Evropě rozšířila příležitosti k dialogu mezi spojenci v alianci a ostatními státy střední a východní Evropy.

Aliance zřídila v duchu londýnské deklarace pravidelné diplomatické spojení a vojenské kontakty s těmito státy.

Nadále bude podporovat dialog řádným diplomatickým spojením včetně zesílené výměny názorů a informací týkajících se záležitostí bezpečnostní politiky.

Armády mohou napomoci překonat rozdělení vzniklé v minulosti, zejména zintenzivněním vojenských kontaktů a větší vojenskou transparentností v duchu uzavřených dohod o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti v rámci procesu KBSE.

Prosazování dialogu ze strany spojenců v alianci vytvoří základ pro větší spolupráci v celé Evropě a schopnost řešit rozdílnosti a konflikty mírovými prostředky.

K realizaci **principu spolupráce** bylo rozhodnuto vytvořit ve struktuře NATO nový orgán "Severoatlantickou radu pro spolupráci" (NACC). Jejím úkolem je zabezpečovat aktivní spolupráci mezi zeměmi paktu a bývalé Varšavské smlouvy.

Prvé zasedání Rady pro spolupráci, kterého se zúčastnili ministři zahraničních věcí členských států NATO se svými protějšky z bývalé Varšavské smlouvy a tří pobaltských republik, se uskutečnilo v prosinci 1991.

Princip spolupráce vymezuje, že spojenci v alianci budou prosazovat spolupráci se všemi státy v Evropě na základě zásad uvedených v Pařížské chartě pro novou Evropu. Budou se snažit rozvinout širší a produktivní podobu dvoustranné a mnohostranné kooperace ve všech významných oblastech evropské bezpečnosti s cílem např. zabránit krizím nebo, pokud k nim dojde, účinně je zvládnout.

Takovéto partnerství mezi státy aliance a ostatními státy při řešení specifických problémů bude základním činitelem v překonání minulého rozdělení směrem k jednotné, celistvé a svobodné Evropě.

Je možné uvažovat o vstupu zemí bývalého východního bloku do NATO? Na tuto otázku odpověděl v březnu 1992 při návštěvě ve Varšavě generální tajemník Severoatlantické

iance Manfred Wörner. Samozřejmě, že je možné o tom uvažovat. Nestane se to však nejbližším obdobím, neboť Severoatlantická aliance nemůže zatím těmto zemím poskytnout bezpečnostní záruky. I přes to je politika spolupráce výrazem nedělitelnosti bezpečnosti mezi evropskými státy. Je budována na tom, že všechny členské státy aliance uznávají, že vytváření nových politických, ekonomických a sociálních překlad uvnitř kontinentu by mohlo vést k budoucí nestabilitě.

Současná bezpečnostní situace v Evropě

Přes pozitivní vývoj bezpečnostní situace v Evropě a ve světě však nadále existují rizika, která potvrzují nutnost další existence Severoatlantické aliance.

Jde především o rizika:

- hospodářské, politické a sociální nestability v zemích střední a východní Evropy, především v bývalém Sovětském svazu, posilované národnostní nesnášenlivostí,

- vzrůstajícího ohrožení jižního křídla NATO v důsledku rozšiřování moderních zbraní do oblasti jižního Středomoří a Blízkého východu,

- sabotáží, terorismu, nebezpečí přerušení přísunu surovin.

Také hodnocení rizik přijaté v Římě odpovídá hlavním závěrům diskusí vojenských odborníků před listopadovým zasedáním.

Nová vojenskostrategická koncepce aliance reaguje na tato rizika stanovením následujících cílů:

- Podílet se na vytváření stabilní bezpečnostní situace v Evropě, zabránit ohrožení suverenity kteréhokoli evropského státu hrozbou nebo přímým použitím síly.

- Být transatlantickým fórem pro konzultace spojenců o všech problémech týkajících se životních zájmů členských států aliance.

- Zajistit odstrašování a v případě jeho selhání i obranu všech členských států aliance.

- Zachovávat strategickou rovnováhu v Evropě, pro kterou je nadále (i přes zlepšující se vztahy s aliancí) rozhodujícím faktorem bývalý Sovětský svaz se svými konvenčními a jadernými zbraněmi.

Vojenská strategie NATO

Současná vojenská strategie je založena především na předcházení konfliktům. Existují čtyři hlavní způsoby jak bude NATO předcházet konfliktům:

1. Uzavírat smlouvy a dohody.

2. Dosáhnout bilaterálního uspořádání mezi státy Severoatlantického paktu a bývalými státy Varšavské smlouvy.

3. Vést stálé konzultace, dialogy a jednání.

4. Zabezpečit vzájemnou informovanost, především ve vojenské oblasti cestou transparentnosti vojenských aktivit.

Rozmanitost náročných úkolů, před kterými teď aliance stojí, vyžaduje komplexní přístup k otázce bezpečnosti.

Změněné politické a strategické prostředí umožňuje změnit řadu důležitých charakteristických rysů vojenské strategie a vytyčit nové směry při zachování dosavadních osvědčených základních principů.

Pevnou strategickou zásadou Severoatlantického paktu je jeho obranný charakter. Obranný charakter aliance zvýrazňuje její rozhodnutí nepoužít síly jinak než v sebeobraně.

Druhou strategickou zásadou je vojenská síla. Vychází z toho, že úroveň ozbrojených sil

aliance musí být taková, aby bylo každému potenciálnímu útočníkovi již v míru zřejmé, případnou agresí by podstoupil rizika přesahující možný zisk.

Třetí strategickou zásadou je zajištění bezpečnosti spojenců (resp. kolektivní obrany). Napadení kteréhokoli členského státu bude aliance čelit kolektivně. Bezpečnost je nedělitelná a útok na jednoho spojence je útokem na všechny spojence. Také přítomnost severoamerických konvenčních a amerických jaderných sil v Evropě zůstává pro bezpečnost Evropy životně důležitou a je neoddelitelně spjata i s bezpečností Severní Ameriky.

NATO musí disponovat vhodnými konvenčními i jadernými silami, aby mohlo válku předcházet, popř. se úspěšně bránit. Tyto síly musí sice být na nižších početních stavech, a musí být také plně bojeschopné. Obě složky (konvenční i jaderné síly) jsou pro obranu NATO považovány za nezastupitelné.

Ozbrojené síly paktu mají být schopné zastavit útočící vojska co nejbližší hranic, zachovávat popř. rychle obnovit suverenitu napadeného území. Snahou bude co nejrychleji ukončit válku poté, kdy protivník bude donucen přehodnotit svoje rozhodnutí, přerušit válečné akce a stáhnout svá vojska.

Evropské členské státy NATO mají převzít větší díl odpovědnosti za obranu Evropy, a tím přispět ke zvýraznění evropské bezpečnostní identity.

Kolektivní charakter obrany aliance bude vycházet z několika již známých zásad. Tyto jsou:

- společná bezpečnostní politika a operační plánování,
- vytváření mezinárodních sil a jejich rozmísťování i mimo vlastní území,
- vzájemné posilování a využívání infrastruktury,
- standardizace bojové techniky,
- spolupráce v týlovém zabezpečení.

Základním faktorem k dosažení bezpečnostního cíle aliance je i nadále udržování přiměřené bojeschopnosti a zřejmě připravenosti zasáhnout kolektivně pro společnou obranu.

Bojeschopnost spolu s politickou solidaritou jsou nezbytné k zamezení jakéhokoli pokusu o násilí nebo zastrasování a zaručují, že vojenská agrese namířená proti alianci nikdy nebude považována za řešení, které by mělo nadějí na úspěch.

Nová struktura ozbrojených sil NATO

Pro strukturu koaličních ozbrojených sil vyvozuje nová vojenskostrategická koncepce následující východiska:

▲ Zaniká potřeba udržovat souvislou linii hlavních sil NATO podél hranic s ČSFR a bývalou NDR.

▲ Celková síla spojeneckých vojsk a v řadě případů i stupně jejich bojové připravenosti budou redukovány.

▲ Budou vybudovány sice početně omezené, ale vojensky hodnotné pozemní, letecké a námořní síly okamžité a rychlé reakce, schopné odpovědět i na nepředvídané události.

▲ Struktura koaličních vojsk musí umožnit případné rychlé posílení vojsk v Evropě přísunem ze zámoří a mobilizací.

▲ Bude vytvořena taková struktura ozbrojených sil a vypracovány takové postupy jejich rychlého a diferencovaného rozvinutí i zpětného stažení, které umožní přiměřenou, včasnou a pružnou reakci ke snížení či potlačování napětí ve vymezené oblasti.

▲ Systém řízení musí zajistit přesnou kontrolu ozbrojených sil ve všech fázích jejich použití.

Konvenční síly NATO tvořené pozemním vojskem, vojenským letectvem a vojenským

ámořnictvem, mají být schopny plnit svoje funkce v míru, za krizí i ve válce způsobem řízeným okolnostem.

Jaká tedy bude organizační struktura ozbrojených sil NATO? Z uvedeného je patrné, že NATO se vzdává zastaralého pojetí principu přední obrany silami nahromaděnými především v Německu a reorganizuje své ozbrojené síly ve střední oblasti NATO do tří skupin.

Z operačního hlediska budou ozbrojené síly NATO zahrnovat vedle základních obranných sil k zajištění územní integrity aliance i síly reakce a doplňkové síly určené k posílení a zabezpečení nárůstu uskupení vojsk.

Základní obranné síly (MDF - Main Defence Forces) by měly zahrnovat ozbrojené síly SRN, Belgie, Nizozemska, USA a částečně i Dánska. Má je tvořit 7 armádních sborů se 16 divizemi (v současné době mají ozbrojené síly NATO ve střední oblasti NATO 8 armádních sborů s 23 divizemi).

V podřízenosti Vrchního velitelství spojeneckých ozbrojených sil ve střední Evropě bude 3 armádních sborů (z toho dva německé, jeden belgický, jeden nizozemský, jeden americký a jeden "balský" vytvořený z německých a dánských ozbrojených sil).

Na území bývalé NDR se plánuje vytvořit jeden armádní sbor, který bude do ukončení odsunu vojsk SNS v roce 1994 pod národním velením.

Síly reakce (RF - Reaction Forces) mají tvořit síly okamžité a síly rychlé reakce.

Síly okamžité reakce (IRF - Immediate Reaction Forces) v hodnotě asi 5000 osob převezmou úlohu současných mobilních sil NATO.

Nynější mobilní síly NATO (AMF - Allied Mobile Forces) tvoří od roku 1966 pozemní i letecké útvary, jednotky Belgie, Itálie, Kanady, Lucemburska, SRN, USA a Velké Británie. Pozemní složka těchto sil zahrnuje mezinárodní brigádu rychlého zasazení v hodnotě asi 5000 osob a štábem na území SRN.

Síly rychlé reakce (RRF - Rapid Reaction Forces) v hodnotě asi 70 000 osob mají být organizovány v jednom armádním sboru se čtyřmi divizemi (lehkou pěší, obrněnou, aeromobilní a tzv. jižní divizi). Velitelem tohoto mezinárodního sboru byl jmenován britský generál Jeremy Mc Kensie.

V současné době je ve výstavbě aeromobilní divize sil rychlé reakce. Bude složena z brigád Velké Británie, SRN, Belgie a Nizozemska. Divizi bude velet pravděpodobně nizozemský generál.

Spojené státy navíc navrhuji doplňovat tyto síly rychlé reakce při zasazení v krizové oblasti ještě pátou divizí v hodnotě asi 30 000 osob.

Síly pro posílení (AF - Augmentation Forces) budou tvořeny hlavně americkými a částečně i britskými svazky, útvary a jednotkami dislokovánými na území USA a Velké Británie.

Za krizové situace jsou tyto síly předurčeny k posílení vojsk rozmístěných v Evropě.

Stav posilových sil tedy nebude již omezen jen na přisun amerických sil, jak se v minulosti procičovalo v rámci cvičení REFORGER - REturn of FORces to GERMany (Návrat vojsk do Německa). Nová vojenskostrategická koncepce bere v úvahu i přesuny ozbrojených sil uvnitř Evropy (konkrétně Velké Británie).

Jaderné síly NATO mají plnit především politický úkol, tj. předcházet válce. Očekává se od nich, že budou posilovat nejistotu potenciálního agresora o povaze odpovědi aliance na útok. Za nejvyšší záruku bezpečnosti NATO jsou považovány strategické jaderné zbraně, zvláště americké.

Nezávislé jaderné síly Velké Británie a Francie (jsou výhradně pod národním velením), které mají svůj vlastní odstrašující úkol - přispívají k všeobecnému odstrašování a k bezpečnosti spojenců v alianci.

Nová vojenskopolitická situace více oddaluje riziko použití jaderných zbraní.

Použití jaderných zbraní se má nadále plánovat kolektivně. K zajištění politické a vojenské

provázanosti mezi evropskými a severoamerickými členskými státy aliance zůstan adekvátní jaderný potenciál rozmístěn v příslušných západoevropských zemích.

Nezbytná přestavba organizační struktury a modernizace ozbrojených sil NATO má spol s nově vypracovanou koncepcí vytvořit podmínky pro úspěšné vedení operací v konvenční válce a co nejdříve oddálit přechod na používání jaderných zbraní.

Na semináři k vojenským doktrínám konaném ve Vídni ve dnech 16. 1. až 5. 2. 1991 skupina členských zemí NATO ve vystoupení svých vojenských představitelů potvrdila platnost hlavních předpisů Harmelovy doktríny z roku 1967.

Seminář k vojenským doktrínám vysoce ocenil nové trendy v evropské politice, směřující k uvolnění napětí a snižování stavu ozbrojených sil a změny ve východní Evropě.

Vyjádřil podporu koaliční doktríně **pružné reakce** s jejími jadernými a konvenčními komponenty, jakožto prvky odstrašování.

Od té doby uplynuly již více než dva roky a z názorů vojenských představitelů NATO, ale i z tisku poslední doby lze usuzovat, že změny a reorganizaci je možné očekávat především ve střední oblasti NATO.

Nové pojetí vojenskostrategické koncepce NATO to plně potvrzuje. Pro alianci má koncepce zachovat pružnost nezbytnou k reakci na další vojenskopolitický vývoj, na možný pokrok ve výstavbě systému evropské bezpečnosti i na změny rizik ohrožující bezpečnost členských států aliance. Její název "pružná reakce" se tedy nemění. Přesto lze o ní hovořit jako o nové koncepci. Uplatňuje se totiž v nových podmínkách, novými nástroji a obsahuje nové prvky, které prohlubují její charakter.

Nové vojenskostrategické prostředí v Evropě nemění účel ani bezpečnostní funkci aliance, ale spíše podtrhuje jejich další platnost. Navíc změněná situace poskytuje alianci nové možnosti formovat svou strategii z hlediska širšího pojetí bezpečnosti.

Předpokládáme, že i když se problematika vojenské strategie NATO bude dále vyvíjet a v dílčích směrech i měnit, základ zatím zůstane.

Poznámka redakce: článek byl zpracován v květnu 1992, a proto v něm nejsou zahrnuty nejnovější vojenskostrategické a mezinárodně-právní souvislosti i vyjasnění možnosti použití sil rychlé reakce NATO mimo území členských států aliance, včetně bezpečnostních vazeb na proces KBSE či mírové operace OSN.

Literatura:

- **Zpravodajské informace č. 1** (306) z r. 1985, č. 5 (298) z roku 1985 a č. 4 (385) z r. 1992, FMO-ZS/GS, Praha.
- **Silvass, S.:** Airland Battle Future. The Tactical Battlefield. Military review č. 2/1991.
- **Foss, J. W.:** The Challenge: Superb Quality While Using Fewer Resources. Army č. 10/1990.
- **Warsaw Pact disbanded.** International Defense Review č. 3/1991.
- **Pustay, J. S., Sullivan, L.:** NATO 1992 The transformation of European military forces. International Defense Review č. 3/1991.
- **Sauerwein, B.:** SACEUR seeks the end of flexible response. International Defense Review č. 3/1991.
- **Military Technology** č. 7/1991.
- **A-Report** č. 46, 47/1991.

hDr. Miroslav Purkrábek, CSc.

MÁME DOBŘE VYBRANÉ A USPOŘÁDANÉ POZNATKY PRO HARMONICKÝ A TVOŘIVÝ ROZVOJ OSOBNOSTI?

Něco se děje s poznatkami. A něco se děje s lidmi, kteří si je mají osvojit.

Na pozadí informační exploze, prudkého vpádu vědy, techniky a kultury do našeho života, si stále obtížněji představujeme harmonicky rozvinutého člověka. Snad jako ideál. Ale pak si říkáme: Ať sem ten ideální člověk přijde a zkusí být zaměstnán jako chemik, zootechnik, projektant či pilot. Harmonie se v praxi začne zužovat na specializaci a sem tam zbude něco na nějakou zálibu - motorismus, sport, zahrádku.

Utěšujeme se, že třeba další generace nebude už tak jednostranná.

A co člověk uprostřed našeho bouřlivého politického života, mezi troskami minulého ekonomického systému a nezralými výhonky trhu, mezi novými informacemi a dezinformacemi, aniž ještě odvykl strachu z neznámého, aniž si osvojil sebevědomí, rozhled a odvahu i etiku občanské samostatnosti? I tomu schází mnohé, co by měl vědět, v jaké společnosti má žít, jak jí má rozumět. Zdá se, že jen málokdo je celý. Jakoby se lidé rozkouskovali, tříštili - bije se v nich něco minulého, něco přítomného a touha po něčem, co tu ještě není. Zažíváme to jako občané, jako rodiče, jako učitelé, jako studenti, jako vojáci, prostě v každé roli a profesi. Dovolí ještě naše doba, abychom ji prožili jako integrovaní lidé, jako celistvé nerozervané osobnosti? Nezáleží to tak trochu i na nás? Chceme to? Zdá se, že ano. Proč se tolik našich současníků zajímá o nejrůznější metody nabývání duševní rovnováhy? Proč závidíme obyvatelům na západ od našich hranic jejich klid a radost ze života? Prožívají své životní problémy ve větší vyrovnanosti než my. Mají větší cit pro to, co je pro ně důležité a co ne, i v nelehkých životních situacích.

Chci se zamyslet nad tím, zda je všechno v pořádku s poznatkami a informacemi, které si opatřujeme a dostáváme, od raného dětství až po dospělý věk. Víme, že rozvoj naší osobnosti nezávisí jen na nich.

Nemalou úlohu tu má citová výchova a zkušenosti, rozvoj vztahů mezi lidmi, schopnost sebeřízení, hodnotová orientace každého z nás a také naše tvořivé schopnosti a životní šance. Chceme na tomto místě upozornit na úlohu poznatků, na způsob, jak se jich zmocňujeme a jak je dostáváme. Tím bychom měli začít, abychom se vyznali ve svém citovém životě, ve vztazích k lidem, v metodách sebeovládání, abychom věděli, co je a není pro nás důležité a abychom poznali, jakým směrem soustředit své tvořivé síly.

Než si odpovíme, čím může dobré uspořádání a výběr poznatků přispět k integritě naší osobnosti, položíme si otázku. Proč se má člověk harmonicky rozvíjet? Snad jen jako moderní protějšek starořecké kalokagathie, souladu krásy a dobra, ideálu mužné dokonalosti?

Možná něco z těchto dávných ideálů zůstává. V současné době jsou však důležité i praktické potřeby. Harmonicky se nerozvíjející člověk v moderní době totiž velmi těžko obstojí. Naráží i těžkosti, bariéry. Není schopen žít plnohodnotný život. Něco podstatného mu utíká.

A za vším tím jsou poznatky, informace.

I dnes, a to často komplikovaně, na nás doráží nutnost nejen se vyznat v aktuálních situacích, ale vědět, jaký smysl mají věci, jich se zúčastňuji, jež tvořím, s nimiž se potýkám. Musím vědět něco, co mne přesahuje, co mne spojuje s kulturou, s ději, jež se odehrává dávno, či daleko ode mne a s věcmi, jež teprve mohou nastat.

Jako otcové jsme léta měli možnost sledovat, co a jak se učí na základní, střední a vysoké škole naši mladí lidé.

Že by tohle byla cesta k harmonickému rozvoji? Učebnice by se daly lehce sestavit dle podoby encyklopedií. Tohle všechno musí mladí lidé znát. A znají?

Ti pilnější si to asi zapamatují a dokáží reprodukovat ke zkouškám. Připusťme i, že si to zapamatují na celý život. Vystačí s tím? Dalo to základ jejich harmonickému rozvoji? A co současní dospělí? Například třicetiletí, čtyřicetiletí? Prožijí ještě dobrou polovinu života v světě, který bude plný věcí, o nichž se ve škole neučili.

Mnozí z nich budou muset výrazně změnit povahu své práce. Budou pracovat s jinými stroji, nástroji a zařízeními, s jinými hmotami, v jiných pracovních kolektivech, v jiném prostředí. Ti, kdo byli úzce specializováni, budou muset ovládnout zcela nová povolání. A není to nějaká hudba budoucnosti, ale začínající přítomnost. Svědčí o tom modernizace a rekonstrukce, budování integrovaných výrobních úseků, robotizace a automatizace.

Ještě se vyskytují lidé se "zlatýma rukama" a dodejme také s "kouzelnou hlavou". Kteří na co sáhnou, to umějí; co dostanou k řešení, vyřeší. Říká se, že univerzální řemeslná dovednost je naše česká tradiční přednost. Nechceme naříkat, že už jí ubývá, nechceme zkoumat, kolik dnešních specialistů se vyzná v základech něčeho jiného.

Jde nám o něco jiného. Proč tohle lidé dokázali? Kdo a jak je připravil? Daly jim ve všech těch oborech, ve kterých se vyznají, poznatky hory učebnic?

Oni sami by jistě odpověděli, že ne, že tak to nebylo. Prostě, že to viděli a pochopili, jak se to dělá.

Proč to mohli pochopit?

Tady jsme u jádra věci. Osvojili si totiž univerzální řemeslné či jiné myšlení, a to byl klíček, kterým jim otvíral dveře i k jiným oborům.

Ti lidé zpravidla našli v sobě schopnost orientovat se pomocí metody, kterou virtuózně ovládli, i v situacích, které byly pro ně nové a neobvyklé.

Klademe dnes důraz na to, aby byl člověk vybaven univerzálním myšlením, a to v těch okruzích oborů, které ve svém životě bude potřebovat?

A chceme-li uvažovat o poznatkovém základu harmonického rozvoje člověka, dáváme mu univerzální myšlení v těch oblastech života, které jsou pro takový vývoj závažné?

Praxe nás usvědčuje, že se nám to většinou nedaří. Tvůrci osnov a učebnic jistě mohou argumentovat, že v každé předmětné oblasti je nutno projít její historií, genezou souboru poznatků. Jistě. Jde však o to, která uzlová místa geneze zdůrazníme a jak, čím a jak naplníme soubor poznatků. Stojí za to projít si po určité době praktického života a zaměstnání učebnice, co z nich v člověku zůstalo a jak to pro něho bylo užitečné. Včetně toho, co jim dala škola "nad učebnice". Ale hlavně, na jaké individuálně tíživé aktuální problémy jim neodpověděla, nevyzbrojila je odpovídajícími poznatky.

Všechno tohle by nejspíš mělo být i náplní pedagogického výzkumu. Samozřejmě včetně sekundárního vlivu školní poznatkové základny a prognostické dimenze výuky.

Zřejmě stojíme před potřebou najít takové uzlové body, takové klíče k jednotlivým oblastem, skutečné klíče myšlení, a ne záplavu informací a poznatků.

Čeká nás, praktiky i teoretiky různých oborů a oblastí života, velitele, pedagogy, veřejné pracovníky, nadřízené, rodiče a každého z nás bez ohledu na věk, abychom provedli v tom, co

ráme a poznáváme, jakousi velkou syntézu. Syntézu toho, co je vrcholně nutné k porovnání např. lidskému tělu a podmínkám, které potřebuje pro zdravý vývoj, abychom byli schopni řídit a posilovat své zdraví nebo co je nutné znát o vlastním duševním životě, bychom se dovedli včas vyrovnávat se stresy, či co to vlastně musíme pochopit, abychom iko uživatelé mikroelektroniky se neděsili první poruchy, se kterou se setkáme, a mnoho alšího.

Máme-li se stát v naší rodici se demokracii samostatnými občany, kteří jsou s to podstoupit ziková rozhodnutí a kteří budou umět svobody a svých občanských práv využívat a ne zneu- ívat, pak musíme spolu s vůlí chtít občansky jednat a také znát. Znat demokratická pravidla, ákony, znát a osvojit si kulturu občanského jednání, kulturu diskuse a mnoho jiného.

Pak by také ubylo náporu na linky důvěry, předmanželské a manželské poradny, proti- urácké poradny, soudy, věznice, služby, protialkoholní poradny a mnoho dalších institucí, íteré musí suplovat za neharmonický rozvoj člověka, i když si samozřejmě uvědomujeme, e jejich existence je podmíněna i mnohým jiným.

Harmonický rozvoj člověka je vědomý mnohostranný rozvoj. Bez vědomého sebeřízení je íkdo nedaruje, přestože velmi mnoho záleží na možnostech, které k němu společnost oskytuje. Nikdy zřejmě nebudou neomezené. Bude asi důležité, co budeme vědět, čemu udeme rozumět a jak povedeme sami sebe a lépe využijeme nebo dokonce zorganizujeme podmínky, které budeme mít k dispozici.

Mezi ně patří třeba sdělovací a informační technika. Naše vybavenost je zatím nedosta- tečná. Potom např. hromadné sdělovací prostředky. Kam se poděla stará dobrá zásada, že redaktor pustí do novin, časopisů, rozhlasu a televize jen takovou informaci a poznatek, který je i pro něho nový? Musí totiž kriticky předpokládat, že stejně to, co ví on, zná i čtenář a posluchač.

Informace je jen to, jak správně tvrdí kybernetika, co rozptyluje naši nevědomost, neznalost. Ostatní je šum. Že opakování je matkou moudrosti vypovídá o zcela něčem jiném. Jednotkou, kterou měříme obohacení našeho myšlení je bit. Neměli bychom si dát práci s tím, kolik bitů všemi informačními kanály rozšiřujeme?

Jak máme rádi český jazyk, i on potřebuje ve své písemné podobě další podstatnou racionalizaci, aby mladí lidé neztráceli čas výukou, která je z hlediska harmonického rozvoje člověka nadbytečnou. A tak by bylo možno uvažovat dál nad mnohými možnostmi racio- nalizace a optimalizace našeho života.

Snad je z toho zřejmé, že nejde ani tak o rozšiřování systému poznatků, jak k nim jednotlivé vědní disciplíny dospěly, ale o to, které jsou užitečné ve vztahu k člověku a jeho činnosti a myšlení.

Měli bychom se pokusit zorganizovat takovou syntézu myšlení a vyzvat teoretiky a praktiky různých oborů, aby odpověděli na otázku: **Co by měl neodborník pochopit z jejich oboru, aby se mohl orientovat ve věcech, s nimiž se v životě setkává a setká v nejbližší i vzdálenější budoucnosti?**

Co by např. měl pochopit z filozofického myšlení, politického myšlení, čemu by měl rozumět ze svého duševního života, co by měl pochopit z péče o vlastní zdraví a zásad zdravého způsobu života, z tréninku fyzických sil a zásad odpočinku, z prvků řemeslného a technického myšlení, ze styku s obchodem, hospodařením s finančními prostředky, co by měl pochopit z umění, jak by se měl orientovat ve vztazích v rodině, se spolupracovníky a sousedy a v jiných věcech.

Přitom by soubor těchto syntetických poznatků měl být otevřený. Kdy konečně opustíme retardační praxi, že zprostředkováváme, zvláště ve školách, pouze soustavu ověřených poznatků?

Jak potom můžeme na lidech chtít, aby inovovali, zlepšovali, zdokonalovali a vynalézali nové věci, když jim předkládáme jen poznatky zcela ověřené, zařazené, a tím i nějak ukončené, neprovokující? Když jim neukážeme, jak jim realita otevírá další netušené prostory

neznáma, které mohou objevit? Jen tak nás a naše povědomí může obestřít nepravdivá tvrzení, že všechno už tu jednou bylo?

Zvykli jsme si v minulém systému na konečné odpovědi, byli jsme "vycepaní" v zjednodušeném přijímání konečných pravd. Ukázalo se, že pravdy světa jsou otevřené a že apriorická schémata nepřinesla řešení, leč mylná a mnohdy osudově tragická. Máme-li zůstat tvořiví, musíme přijímat, sdělovat i hodnotit poznatky jako prvky otevřeného poznání. Jinak si jistě v zárodku založíme bariéry svého rozvoje.

Harmonický rozvoj osobnosti zároveň znamená rozvoj tvořivé osobnosti. Nad těmito problémy se mučí nejen pedagog, vedoucí, rodiče, velitelé, vědeckí pracovníci. Cítí, že odpovědi přicházejí pomalu a opožděně. Měli bychom dohnat, co jsme promeškali a získat předstih, aby nás budoucnost neuzavřela do kleští izolovanosti, ale opravdu otevřela cestu k našemu harmonickému rozvoji.

PhDr. Ing. Milan Ždímal, CSc.

"PAMPAEDIA" - PROJEKT CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Teoretický rámec projektu

Projekt celoživotního vzdělávání je především projektem **sebeřídícím**. Člověk jím reguluje svou životní profesní dráhu, kultivuje jím svůj kvalifikační potenciál. Porozumět záměru projektu vyžaduje stručnou teoretickou informaci o vývoji řízení člověka v moderní době 19. a 20. věku.

Sebeřízení vůbec je příznačné pro nejvyšší organizované otevřené systémy obecně, pro člověka jako homo sapiens zvláště.

V 19. století se centralizovala pozornost na člověka-producenta jako na zdroj pracovní síly, co by součástí věcných, strojových, mechanických a energetických systémů. V tomto systému, příznačném pro první průmyslovou a energetickou revoluci je člověk včleňován do výrobních sil jako zdroj konkrétních kvalifikačních dispozic, fyzických, mechanických a technických především. Do terénu výroby vstupují v uvedené "prvé" technické revoluci zvenčí, jako interveni, přírodní a technické vědy. Zvenčí koordinují funkce člověkovy pracovní síly pro potřeby strojových systémů. Dominace těchto věd je příznačná pro toto období technického rozvoje naší moderní civilizace. Řízení člověka se dalo zvenčí.

Člověk jako abstraktní pracovní síla disponuje potenciálem produkovat tržní směnné hodnoty. Je v této souvislosti součástí ekonomických systémů, zhodnocujících produkci a akumulaci kapitálu. Do terénu průmyslu vpadají zvenčí ekonomické vědy, posuzující hodnotu vlastní věcné produkce. Zvenčí regulují člověka jako primární či souběžný zdroj hodnoty finálního produktu. Sociální a humanitární souvislosti produkčních a pracovních

procesů se stávají podstatné až v druhé řadě grandiózních transformací technické a řídicí báze produkce a práce, éře, založené na revolucionizujících a revoltujících poznatcích soudobých přírodních, technických a kybernetických věd ve 2. polovině 20. století (dříve, nepřesně jsme hovořili o "vědeckotechnické revoluci", pozn. aut.). Termín **souvislosti** vyjadřuje **revoltující intervenci** sociálních a humanitárních věd do soudobého průmyslového a ekonomického terénu, doplňující, kompletující a přitom přeměňující jednostranné technické a ekonomické informace o člověku, a to o oblast antropologických informací sociovědních a psychologických. Informační báze o lidském potenciálu se tak **poprvé** v průmyslových dějinách, dějinách lidské práce, stává úplnou, globální, komplexní. Lidský potenciál, jeho efektivní aplikace a investice, se stává hlavním zdrojem vysoce produktivních nejmodernějších výrobních a pracovních procesů.

Jakmile se sociální a humanitární vědy stávají součástí intelektuálního potenciálu, řídicího, organizujícího a spravujícího soudobé výrobní a pracovní procesy, regulování a koordinování člověka v těchto procesech se děje zevnitř těchto procesů.

Věda se v oné druhé grandiózní epoše transformace stala interním primárním zdrojem ekonomického růstu. Sociální a humanitární rozvoj člověka se stal neodbytnou interní složkou globálního růstu produkce.

Humanizace výrobních a pracovních procesů je současně naléhavou výzvou k tomu, aby člověčenství potenciál byl svébytně, autonomně řízen, regulován a koordinován moderní humánní participativní řídicí strategií, strategií cílového řízení. Prapředkem strategie cílového řízení ve světě je náš Jan Ámos Komenský, který její klíčové, podstatné postupy konkrétně aplikuje ve svém velkolepém projektu **Obecné porady o nápravě věcí lidských, 1645-1672**. Aplikuje tuto strategii především ve svém klíčovém dílčím projektu celoživotního vzdělávání, ve své **Pampaedii** (tamtéž, kniha čtvrtá).

Soudobá vědeckotechnická transformace naší civilizace naprosto proměnila vojensví. Přeměnila soudobou velkou válku na absolutní. Naprosto proměnila soudobou politiku, s "jejími" potenciálními a omezenými válkami jako primárními a finálními prostředky moci.

Námi uvedené procesy humanizace lidského produktivního potenciálu v jejich vojenské aplikaci podstatně proměňují soudobé procesy profesionalizace lidské síly výkonné, štábní, řídicí, taktické, operační i strategické. Vojenský profesionál je centrálním subjektem i objektem moderních řídicích, regulujících a autoregulujících procesů v soudobém vojensví.

Řízení vojensví je jednou z klíčových sfér pro aplikaci soudobých věd o člověku, a soudobých věd o řízení a organizaci. Bez intervence těchto věd do řídicích sfér soudobého vojensví nelze tyto sféry považovat ani za soudobé, ani za humánní.

Bez moderního soudobého sebeřízení vojenských profesionálů nelze efektivně regulovat lidský potenciál moderních ozbrojených sil. Oblast řízení a oblast regulování člověčenského potenciálu jsou při tom klíčové oblasti, v nichž dochází k podstatným konvergenčním procesům mezi sférou občanství, a sférou vojensví. Sféra vojensví je organickou, přitom specifickou sférou globální sféry občanského principu.

Charakteristika projektu

Projekt je inspirován Komenským dílem **Pampaedia** z jeho **Obecné porady o nápravě věcí lidských**. (Komenský, J. A.: **Obecná porada o nápravě věcí lidských**. Praha, Svoboda, 1992. I. díl - 563 stran, II. díl - 500 stran, III. díl - 594 stran. Česky v úplnosti poprvé po 350 (sic!) letech od jeho vzniku. **Pampaedia**, III. díl, str. 11-165, gradus čtvrtý **Obecné porady**.) Komenský je světovým primusem ve věci koncipování celoživotního vzdělávání, "**Pampaedia** je první světový vzdělávací systém" (Patočka, 1966).

Oslnivou, magickou výzvou tohoto systému po objevu Pampaedie v roce 1035 (sic!)

nikdo u nás, z komeniologů ani dalších pedagogů, nepřijal a neaplikoval. Projekt zůstává oslavným pomníkem.

Koncepty celoživotního vzdělávání ve světě (Londýn, 1919; Moskva, 1923; New York 1928; Praha, Tým ČSAV, 1967) jsou ve svých prvních krocích - a více než těchto několik kroků nikdo z nich neudělal - o několik století mladší.

V našich ozbrojených silách jsou - ve srovnání s "civilem" - snad nejpropracovanější administrativní systémy hodnotního a funkčního postupu v životní dráze vojenského profesionála. Je to administrativní předobraz pro ustanovení a realizaci projektu Pampaedia!

Při tom je projekt praxeologickou intervencí sociálních a humanitárních věd do našeho soudobého vojenství. Bez takových intervencí nebude jeho humanizace!

V naší společnosti prakticky existují pouze dvě sociální mezo-skupiny, kde je příznivý sociální terén pro aplikaci tohoto projektu:

- Mezo-skupina vrcholových manažerů firem, organizací, společností, asociací apod.
- Mezo-skupina vojenských profesionálů.

Příznivější situace v první polovině 90. let je u nás na teritoriu vojenského profesionála. Toto teritorium není tak zaneřáděno "trhovštinou" a "chrobáčím obstaráváním" v každodennosti, v tomto "šerosvitu pravdy a klamu".

Zde je reálné vypracovat badatelský a aplikabilní experimentální projekt ve věci **Globální školy "mužného věku" (jak) profesionála s jeho přirozenými dílci:**

- * postupovým vzdělávacím indexem studia škol mužného věku,
- * postupovým sebevzdělávacím průkazem globální životní dráhy,
- * sebeřídícím režimem životní dráhy profesionála.

Experimentálně jej lze odzkoušet u současných či nastávajících absolventů vojenských škol, vysokými vojenskými školami počínaje, především pak na Vysoké vojenské pedagogické škole v Bratislavě.

Aplikovat jej lze u vybrané skupiny špičkových vojenských profesionálů především z centrálních složek FMO a GŠ, s výraznými kvalifikačními a aspiračními dispozicemi, s výraznou preferencí profese, kvalifikace, sebevzdělávání v jejich skladbě hodnotových životních orientací.

Považovat personifikaci tohoto projektu na vybrané jednotlivce za další kvalitativní pokrok v realizaci strategie cílového řízení, jež ve svém finále se stává strategií cílového sebe-řízení k individuálním profesním a životním cílům vojenského profesionála.

Prezentovat tímto projektem řídicí aparát FMO před světem jako důstojného humanizátora v systému řízení a spravování věcí lidských (Jak: Rerum Humanarum), stávajícího a nastávajícího "světověku" (Palouš).

Možnost aplikace projektu na vojenských školách

Praktická aplikace projektu Pampaedia je v teritoriu vojenských, zvláště pak vysokých škol velmi příznivá, a to u sociálních skupin:

- posluchače, středoškoláka, zvláště pak vysokoškoláka,
- profesionála, účastníka postgraduálního vzdělávání,
- příslušníka pedagogického a vědeckého aparátu školy.

Předpokladem je přiměřená intelektuální úroveň člena skupiny, a jeho dispozice k sebe-řízení. Předpokladem nemenším je jeho příznivá hodnotová orientace, v níž zvláště preferuje hodnoty vzdělanosti, informací, sebevzdělávání ve volném čase. Předpokladem nemenším jsou jeho životní aspirace, ambice profesní a funkční.

Obecná svízeľ, známá ze soudobých, aktuálních dějin našeho vysokého školství, postihuje i nás:

- Rozluka mezi teorií a praxí, akademismus, katedrismus.

● Ztráta informací získaných absolvováním školy, a to do pěti let v rozsahu 70 až 85 % z celkového objemu studia, absolvované studijní látky.

● Naše vysoké školy dodnes nejsou ani iniciátor celoživotního vzdělávání, ani regulátor energetizátor takového životního slohu, zavedeního u jejich absolventů! Kdo jiný může však nejspíše a nejefektivněji vykonávat tyto pampaedické funkce?

Zatím prakticky dbáme jen o pedagogické a vědecké vedení vlastního personálu školy, asistentů, disertantů, habilitantů a dalších -tantů. Ani to však není úplně.

Projekt by bylo možné aplikovat u těchto skupin posluchačů:

- v posledním roce výuky na škole,
- jako speciální výcvikový a metodický seminář v posledních ročnících studia,
- jako látku postgraduálních kursů,
- jako korespondenční kurs pro zájemce z řad absolventů, aspirantů, asistentů a dalších,
- jako praktickou ukázkou na metodických shromážděních absolventů.

Absolvent projektu by byl vybaven metodickými a technickými pomůckami pro řízení sebe sama ve škole "mužného věku" od 25. do 65. roku jeho produktivního života.

Tyto pomůcky by s ním byly prověřeny, a on by se naučil s nimi zacházet.

Absolvent projektu bude vybaven:

- **indexem** studia škol mužného věku,
- **sebevzdělávacím průkazem** globální životní profesní dráhy,
- **kartami** sebeřídícího režimu životní dráhy profesionála.

S těmito pomůckami vstoupí do systému **cílového personálního řízení**, s jeho stannými garanty a konzultanty. Rozpis položek uvedených tří dílců bude záležitostí společných konzultací absolventa s jeho přirozeným vedoucím, konzultantem.

Garantem projektu, pokud bude aplikován na vysoké vojenské škole, bude interdisciplinární projektový a realizační tým v počtu 3 až 5 projektantů+metodiků, vedený rektorem-vicerektorem dané školy. Čím menší počet členů týmu, tím větší záruka, že projekt bude realizován.

Projekt by bylo možné připravit k experimentální realizaci pro školní rok 1993/1994, na dané vysoké vojenské škole.

Příloha projektu

Metodická poznámka: Přílohy jsou koncipovány pouze po metodické stránce. Obsah jednotlivých příloh bude stanoven při zpracování konkrétního obsahového projektu pro předurčenou konkrétní sociální mikro- či mezo-skupinu posluchačů, absolventů, profesionálů.

1. Index studia "škol mužného věku"

Záměrem je kompletovat všechny indexy ze všech řádných vysokých škol, postgraduálních kursů, dlouhodobých studijních stáží tuzemských i zahraničních. Tento komplex indexů je ve vlastnictví dotyčného individuálního participanta na projektu.

Vlastnictví indexu umožní klíčovou, strategicky důležitou záležitost tohoto cíle celého projektu, totiž konfrontaci studijního zaměření školy-kursu-stáže dřívějších se školou-kursem-stáží proponovanou, nadcházející, plánovanou.

Konfrontovány nechť jsou čtyři skupiny předmětů, jež by měly být hlavními skupiny kteréhokoli stupně celoživotního studia:

- Skupiny předmětů **obecných** (především antropologie, axiologie, ekologie, metodologie věd a technik).
- Skupiny předmětů **odborných** (teorie řízení+organizace, praxeologie).
- Skupiny předmětů **humanitních** (především sociologie, psychologie, ergonomie atd.).

Celkové zaměření jednotlivých škol-kursů, stáží vyplne z modelu životní profesní dráhy dotyčného participanta.

Tento model je výchozí praxeologickou vizí celého příštího života profesionála a základní dokumentem pro přijetí strategie cílového řízení-sebeřízení participanta.

Jak vidno, **model životní profesní dráhy** je základním poznávacím a metodologickým instrumentem umožňujícím postupnou kompletaci celoživotního vzdělávání.

Finálním životním indexem poté bude index z "univerzity 3. věku", kdy lez uvažovat ukončení životního institucionálního studia školou, absolvovanou v aktivním stáří.

2. Průkaz sebevzdělávání

Záměrem průkazu je mít dokumentovanou strategii přechodu od jednorázového vzdělávání školního, postgraduálního, seminárního či kursovního typu k trvalému sebevzdělávacímu režimu celého produktivního věku vzdělance.

Časově bude průkaz navazovat na absolvování první vysoké školy a "vyplňovat" léta, kdy vzdělanec je v praktické činnosti.

První běh sebevzdělávání naváže obsahově na získané informace z první vysoké školy. Jeho dominantou bude osvojit si informace, nezbytné pro vykonávání praktických činností takové, které naváží na informace školní, nicméně mají výraznou praxeologickou podobu.

Cíle 1. běhu mohou být stanoveny takto:

♦ Pokračovat ve studiu specializace z první vysoké školy, soustředit se při tom na tematické oblasti:

♦ Seznámit se s praxeologickou literaturou konkrétního oboru, v němž nyní jako profesionál pracuji - hodlám pracovat.

♦ Osvojit si poznatky z dalšího oboru:

♦ Průběžně sledovat odborné časopisy, a to:

♦ Zdokonalit se ve znalostech jazyka, připravit se na testy, přezkoušení, zkoušku

♦ Připravit se ke studiu v postgraduálním kursu:, připravit se na zahraniční studijní cestu:

Průkaz současně stanovuje podobu výstupů z tohoto průběžného studia, způsoby aplikace získaných poznatků a informací, publikační a přednáškovou činnost vzdělance.

Na **1. běh** sebevzdělávání navazují další běhy, počínající při ukončení dalších pedagogických zařízení (2. vysoká škola, postgraduál, stáž, aspirantura, habilitace atd.).

Předpokládáme-li, že poslední institucionální řádné studium ukončí vzdělanec v 45. roce svého života, propracování finálního běhu sebevzdělávání (45. až 65. rok života) je osudovou strategickou výzvou.

3. Režim životní dráhy profesionála

Záměrem racionalizace režimu je prakticky regulovat přirozený životní sloh intelektuála profesionála tak, aby člověk mohl průběžně podávat standardní výkon v zastávaných profesích - funkcích, udržoval si vyrovnanou, adaptabilní psychickou kondici a vykazoval přiměřené zdraví a nezdolnost.

Bez racionálního životního slohu s jeho setrvalým režimem nelze dostát náročným souvislostem celoživotního vzdělávání-sebevzdělávání.

Představujeme si to tak, že uvedený režim by byl stabilizován vedením tří karet: **karty dispozic a výkonu, karty životních cílů a karty časového snímku.**

Karta dispozic a výkonu by dosahovala základní informace o intelektuálních, hodnotových a výkonových dispozicích daného vzdělance. Vedle informací o dispozicích by obsahovala přijatá a praktikovaná pravidla profesního intelektuálního výkonu, ta pravidla, jež stabilizují průběh pracovních činnostních stereotypů vzdělance. Přirozeně, že její součástí byly informace o fyzickém zdraví a psychické odolnosti vzdělance.

Karta životních cílů by realizovala způsob vlastního životního cílového sebeřízení, resp.

časového řízení za pomoci konzultanta, poradce, experta, spolupracovníka, nadřízeného. Cíle budou formulovány v hlavních oblastech, zdravím "počínaje" a vlastními koníčky ve volném čase "konče". Dlouhodobé, dejme tomu pětileté záměry budou rozpracovány do ročních cílů a kvartálních jejich specifikací.

Karty časového snímku jsou sumací, výstupem z průběžně vedeného časového snímku především profesních, pracovních aktivit. Obsahují základní relace spotřeby času na hlavní a vedlejší profesi, relace spotřeby času na práci a na studium, sebevzdělávání, relace mezi pracovním a volným časem, relací mezi denními aktivitami a objemem spánku. Časové snímkování je přirozený, moderní způsob, jak reflektovat svůj životní styl.

Plukovník doc. Ing. Václav Maryška, CSc.,
plukovník doc. Ing. Petr Tobiášek, CSc.,
podplukovník Ing. Vladimír Kmec, CSc.,
Ing. Evžen Holas, CSc.

STRATEGIE ODVRACENÍ VÁLEK

Cílem našeho článku je pokusit se dostupným způsobem o objasnění podstaty a hledání obsahu strategie odvracení hrozících vojenských konfliktů a posouzení možností ČSFR a její armády při naplňování této strategie.

K dosažení tohoto cíle považujeme za potřebné vyjasnit vojenskou situaci ČSFR po prohře a rozpadu Varšavské smlouvy, s důrazem na nové formy vedení konfliktů, zásadní změny charakteru ohrožení ČSFR a využití poznatků z vojenské historie.

Na základě znalostí těchto vstupních podkladů uskutečníme účelovou analýzu a pokusíme se zformulovat některé obecné závěry.

K pochopení a k analýze takto formulovaného problému budeme používat maximálně zjednodušenou verbálně logickou modelovou představu o státu a jeho fungování v podmínkách vojenského ohrožení, případně i vedení válečného konfliktu.

Základem této představy je tedy stát - nejnižší prvek mezinárodních vztahů.

Z důvodů, které budou dále vyjasněny, budeme uvažovat, že námi definovaný stát je vnitřně stabilní. Konfliktní soustava, do níž vstoupí, bude schopna racionálního, cílevědomého jednání a konflikt, do kterého vstoupí, musí mít charakter přímé agrese, to jest musí být státu proti jeho vůli vnucen a musí směřovat proti jeho přímým zájmům, jeho území a hodnotám na něm.

Tato omezení ve svých důsledcích znamenají, že z našich úvah vylučujeme všechny konflikty vnitrostátní a možnou účast armády v nich, neboť stát považujeme za vnitřně stabilizovaný subjekt.

Jsme nuceni dále z úvah vyloučit i tzv. nekonvenční konflikty, např. masové migrace mezi státy, jejichž rozsah, nutná regulace a zvládání si mohou sice i účast armády vyžádat, ale jejich davový (masový) rozsah i charakter je zbavuje podstatného vysoce racionálního chování, které je pro úvahy o odvracení válek nepominutelné.

Konečně jsme nuceni z úvah vyloučit i možnou vojenskou účast v konfliktech mimo území státu, realizovanou z titulu smluvních závazků vůči spojencům, nebo na žádost světových institucí se souhlasem prezidenta a parlamentu, neboť k nim dochází z vlastní vůle ve svobodně zvolených podmínkách.

V takto vymezeném prostředí bude účelově zjednodušený stát obecně vymezen jen nejnужnějšími složkami odrážejícími vojenskou politiku státu, tzn. jeho politickou a vojenskou doktrínu.

Takto upravený model státu tvoří:

● **Politickoekonomický systém státu**, jako výhradní producent státních existenčních potřeb, včetně nákladů na vedení války. Tento systém odráží i důsledky

ořímných opatření cílevědomě organizovaných okolím ať již ve smyslu oslabování nebo ve smyslu pomoci.

● **Státní správa**, reprezentující vedení státu a zajišťující v souladu s politickou doktrínou a orientací státu prosperitu a především trvalý rozvoj výsledné produkce státu.

● **Armáda** jako mocenská, exekutivní instituce určená k prosazování vůle a zájmů státu. Armáda se v modelu projevuje ve dvojitě podobě a úloze. V prvním případě představuje odečitatelnou zátěž vlastního "politickoekonomického potenciálu" v důsledku spotřebovaných hodnot na svou výstavbu, údržbu a obnovu. Ve druhém případě představuje specifický prostředek, kterým politickoekonomický systém státu uplatňuje svoji výkonnost k oslabení, neutralizaci a likvidaci "válečné výkonnosti" protivníka.

Politickoekonomický systém spolu s armádou představují absolutní hodnotu "válečného potenciálu" státu k časovému počátku úvah.

Tato hodnota se může v souladu se změnou produkce a zátěže změnit, tj. může se zvyšovat (je-li přírůstek zátěže menší než přírůstek produkce vyplývající z normálního "mírového" rozvoje, nebo klesat, jestliže tato podmínka neplatí).

Takto vzniklá modelová konfliktní soustava je v naší úvaze zpočátku považována za soustavu vůči okolí izolovanou.

Oba státy od počátku konfliktu na sebe vzájemně působí různými násilnými formami s cílem zvyšovat odečítanou zátěž protivníka v důsledku nutné obnovy buď zničených vojenských sil a prostředků nebo i přímo ničených ekonomických objektů.

K tomu je nutné zdůraznit, že v praxi dochází k "ovlivňování" obou množin objektů současně, avšak vždy v poměru vyhovujícím dané situaci. Významné je, že pokles "**válečného potenciálu**" se projevuje ve funkci státu určitými existenčními omezeními a při dosažení určité mezní hladiny "**válečného potenciálu**" dochází k tomu, že stát i armáda nejsou schopni dále organizované a žádané účinně jednat a přičinám zvýšené zátěže čelit. Tuto minimální hodnotu budeme nazývat "**hladinou kolapsu nebo bezpodmínečné kapitulace**".

Pro naše úvahy je dále významné, že rozdíl hodnot určených oběma limitními hladinami, tj. hladinou výchozí a hladinou kolapsu představuje maximální využitelnou část celkového (absolutního) "**válečného potenciálu**" příslušného státu.

Významné je uvědomit si, že rozdíl obou hladin vymezuje nejen maximální hodnotu "**disponibilního potenciálu**", se kterou může stát do války vstoupit, ale i maximální hodnotu, o kterou může být válka vedena.

Je tedy logické, že válka může být vedena i o hodnoty nižší, limitované cíli, pro které se konflikt vede.

"Hodnota cíle konfliktu" je vždy určována agresorem a má pro naše úvahy klíčový význam, neboť určuje prostředky a jejich prostřednictvím charakter, formy i rozsah, o které bude nebo kterými bude konflikt veden.

Pro logiku racionální války je potom významné, že hodnota cíle agrese vymezuje a vyžaduje aktivaci dostatečné, i když "fyzicky" zpravidla velmi rozdílné části "**disponibilního potenciálu**" možného protivníka.

Cílem konfliktu je protivníkovu potenciál o tuto hodnotu snížit. Za poraženou je nutné považovat tu stranu, jejíž takto vymezená část "**disponibilního potenciálu**" je v podobě válečných ztrát ztracena (zničena) dříve.

Z takto chápané funkce státu vyplývá, že mezi prohrou vojenskou (horkou), prohrou ekonomickou (studenou), ale i prostým jednostranným ekonomickým neúspěchem vyplývajícím z vnitřní neschopnosti ekonomického systému a státní správy, není z hlediska jejich principiální, kvalitativní podstaty žádný rozdíl.

Je-li na cílovou hladinu snížen dříve potenciál obránce, měl by svou prohru uzнат jako minimální, připustit změnu svého politického, vojenského i hospodářského uspořádání podle

vůle vítěze, neboť pokračováním v konfliktu by těmto důsledkům nezabránil, jen vynaložení obětí by byly větší a měl by hledat novou strategii odpovídající nové situaci v novém, dřív nebo později "otevřeném" konfliktu.

Je-li o stejnou hodnotu dříve snížena odvetnou činností obránce potenciál agresora, stane se jeho agrese neúspěchem a i on, nechce-li utrpět větší porážku, by měl o ukončení daného konfliktu usilovat.

Znovu je tedy třeba zdůraznit, že cílem násilného vedení sporu není porážka protivníkovy armády nebo samostatné obsazení území, **ale získání zcela určitých politickoekonomických kvantifikovatelných hodnot.**

Tato skutečnost staví do zcela nového světla pojem válek, a to nikoli z hlediska její podstaty, ale forem jejího vedení.

Není pochyb, že současné "válečné konflikty" budou ve své podstatě i nadále pokračováním politiky a prostředkem i důsledkem snah prosadit politickoekonomické cíle silou, avšak již ne jen jednou, ale dvěma možnými nespočetnými formami:

● **Tradiční "horkou"** násilnou formou založenou na principu "fyzické likvidace zábran", které dosažení cíle konfliktu brání.

Uvědomíme-li si, že cílem konfliktu jsou v principu vždy materiální hodnoty a zdroje na dobývaném území, dojdeme k závěru, že agresor z tohoto prostého důvodu nesmí tyto zdroje zničit nebo znehodnotit. Proto je nucen soustředit své úsilí na ničení vojenských cílů.

Naproti tomu obránce není touto podmínkou omezován a může podle situace vybrat cíle k palebnému ničení svobodně mezi objekty vojenskými i ekonomickými tak, **aby dosáhl nejrychlejšího nárůstu hodnoty ztrát agresora, což rozhoduje o rentabilitě agrese a jejím prostřednictvím o splnění jejího cíle.**

Význam tohoto poznání je tak závažný, že o aktu agrese a obrany rozhoduje stále méně okolností, kdo "horký" konflikt zahájí jako první, ale to jakou strategii zvolí, to je jakými způsoby a prostředky o splnění cílů konfliktu usiluje.

Dalším, neméně významným poznatkem je, že v daném okamžiku, kdy konflikt eskaluje, zaniká pojem "obránce", neboť jeho tradiční pojetí nevyhovuje charakteru progresivního "třírozměrného boje" a dosažení vítězství bez toho, aniž by obránce přenesl těžiště bojů na území agresora, není možné.

● **Progresivní "studenou"** formou v případech, kdy "horké" formy jsou určitými podmínkami a opatřeními paralyzovány.

Nepřehlédnutelnou specifikou této formy vedení konfliktu je, že není zpravidla účinná v osamocení a vyžaduje solidární účast okolí. Dříve než se pokusíme tyto závěry aplikovat na současnost a blízkou perspektivu přelomu tisíciletí, je vhodné přesněji objasnit obecnou podstatu válek.

Základní příčina současných možných válek vyplývá z charakteristického rysu světového prostředí, které je ekonomicky "naplněno a rozděleno", čímž prakticky vylučuje neantagonistické extenzivní metody a cesty rozvoje.

V důsledku tohoto stavu je prosperita jednoho státu dosahována stále více jen na úkor prosperity státu druhého. Tento rys je zdrojem sporů, ve kterých se prosperující prvky usilují daný stav udržet a dále vylepšit, neprospívající prvky se usilují daný nepříznivý vývoj zastavit a změnit, v rámci toho i násilnými prostředky.

Tím se svět vojensky rozděluje na potenciální obránce a agresory.

Pro naši vojenskobezpečnostní úvahu jsou rozhodující tyto tři klíčové skutečnosti již dříve částečně objasněné:

1. Cílem agrese je vždy snaha získat zcela určitou ekonomickou hodnotu z disponibilních ekonomických zdrojů obránce.

2. Násilný konflikt je vždy jen prostředkem k nastolení možnosti předchozí cíl splnit,

úspěšný konflikt musí nastolit stav, kdy poražený se musí podřídí nové situaci k jejímu rozšíření podle představ (cílů) vítěze.

Z těchto závěrů logicky vyplývá jejich vzájemná souvislost spočívající v tom, že **cílová odnota sporu** je dána rozdílem "disponibilního potenciálu" soupeřících stran a hladin lovných, na kterých by se měly potenciály ustálit po ukončení sporu, a **určuje jeho základní arametry, tj. rozsah, intenzitu, formu i dobu trvání.**

3. Významným rysem cílové hodnoty sporu je, že je **vždy rozdělitelná na složku podstatě "přínosu",** tj. hodnotu, kterou lze sporem získat nebo uchovat, a **složku "nákladovou"** vyplývající ze základních charakteristik již konkrétního konfliktu.

Je zcela logické, že konflikt je pro každou ze zúčastněných stran racionální jen je-li **očasně i rentabilní, tj. platí-li, že hodnota "přínosu" je větší než hodnota "nákladů".**

Předpokládáme-li proto dále, že hodnota "přínosu" konfliktu v očekávané formě by měla být stejná, tj. že "přínos" agresora je "ztrátou" obránce nebo chápáno obráceně, že odvrácení ztráty obráncem je anulací "přínosu" agresora, **pak konflikt je úspěšný, rentabilní i racionální pro toho, kdo na spor příslušné hodnoty vynaloží menší náklady, tzn., že vede konflikt efektivněji (zvolí účinnější strategii).**

Tento závěr má klíčový význam pro pochopení podstaty především "studených" forem vedení války. Tedy i strategie jejího odvrácení, a je třeba ho proto blíže objasnit v tuto chvíli zejména prostřednictvím stručného objasnění historie vývoje techniky, jakou byly války vedeny. To proto, že tento vývoj byl a je podmíněn civilizačním pokrokem, jeho dosaženým stavem splňujícím nutné podmínky pro změnu techniky, kterou byly války vedeny.

Napoleonské války

Vrátíme-li se s našimi úvahami a naším modelem státu k přelomu a počátku devatenáctého století, pak francouzský císař Napoleon Bonaparte, chtěl-li změnit svou ekonomiku na úkor Rakouska a dalších evropských států, musel získat dostatečně účinný vliv na jejich "státní správy", které by žádané změny pod nátlakem uskutečnily.

Prakticky tento krok vyžadoval vyměnit pod přímým dohledem a tlakem úřadující garnituru "státní správy" za novou, ochotnou se nové situaci podřizovat.

Těmto opatřením však stály v cestě armády daných států, které proto musely být poraženy jedinou možnou formou své doby, tj. jejich fyzickou likvidací minimálně na úroveň, kdy nebyly schopny ekonomickým změnám a opatřením dále bránit.

Toho bylo dosaženo řadou známých, avšak vždy ještě časově a prostorově oddělených bitev. Utrpěné porážky vždy vyžadovaly obnovu armády a oslabovaly ekonomický systém až na mez kapitulace.

Technologicky probíhaly války té doby tak, že útočník vstoupil se svou armádou na území protivníka, na území manévroval a ekonomicky je využíval v zájmu svých strategických cílů. Tím ho donutil přijmout na určitém místě a v určité době rozhodující bitvu, jejíž výsledek rozhodoval.

Poražený byl potom vždy nucen nést náklady na materiální technickou a výzbrojní obnovu nejen svou, ale především vítězovu.

V naší stručné retrospektivě není však možné vynechat významnou etapu, a to Napoleonovo tažení do Ruska v roce 1812. Neúspěch tohoto tažení, ve kterém Napoleon vojensky vítězil, byl způsoben tím, že finální ekonomické cíle a objekty tažení byly před francouzskými vojsky, díky dostatečným prostorům, jeho charakteru a infrastrukturu odsunuty nebo neničeny a nebyly využitelné ani k nutné regeneraci armád. Proto byli Francouzi nuceni ustoupit a stát se přes vojenská vítězství tvrdě poraženými. Uvedená epizoda je v naší úvaze neopominutelná hned ze dvou důvodů. Za prvé náznorně přispívá k objasnění a uznání použitelnosti našeho modelu a rozhodující návaznosti vztahu mezi vojenským a ekonomickým potenciálem a cíli války. Za druhé proto, že se o 130 let později prakticky opakovala ve druhé světové válce.

První světová válka

Civilizační a především technickoekonomický nestejnorodý pokrok a z něj vyplývající spory vyvolaly o sto let později novou válku, válku již nutně koaličního nadnárodního charakteru a rozsahu, neboť koaliční a nadnárodní byla i určující politika a ekonomika. Technologické zvláštnosti nové války byla již souvislá fronta vyvolaná rychlopalnými zbraněmi při nedostatku průmyslové techniky (dělostřelectva, tanků a letectva).

Souvislé fronty umožněné zvýšenými početními stavy zmobilizovatelných armád, výkonnou technikou, především ženijní, měly logicky za cíl zabránit volnému vstupu protivníka na bráněné území a na něm volně manévrovat. Tato skutečnost spolu s již uvedenou palebnou výbavou zvyšující statickou obranu před dynamickým útokem, pro kterou nebyly armády vybaveny.

Funkční podstata však zůstala nezměněna. Ztráty na frontách a jejich nutná obnova zatěžovaly ekonomické systémy ještě výrazněji než v minulosti a dovedly válku k jejímu známému výsledku v podobě rozpadu koalic, vzniku nových malých států a vzniku nestabilní multipolarity. Z tohoto nežádoucího stavu a vývoje se svět vždy dlouhodobě a obtížně "léčí" zákonitou tvorbou nových koalic, vznikajících především na politickoekonomickém základě s opoždujícím se analogickým vojenským vývojem. Pro současnost velmi poučnou chybou však bylo, že nové, nadnárodní politickoekonomické soustavy koalice, které jediné by byly schopné od prvopočátku nejen válku úspěšněji vést, ale především svou deklarovanou vojenskou výkonností dokonce však zastavit a odvrátit. Tento fakt výrazně poznamenal vstup států do nové rodící se války, vstup charakteristický rozpadem nepevných a nevyzrálých vojenských koalic ve chvílích, kdy měly prokázat pravý opak. Nelze však nezdůraznit, že na této situaci měla svůj významný podíl i nezralá, teprve se rodící vojenská operační strategická prognostika.

Druhá světová válka

Pro naši úvahu, dříve než velmi stručně objasníme technologickou stránku vedení druhé světové války, je vhodné a poučné upozornit na čtyři významné teorie předurčující její možný průběh, a to:

- **Doubetovu teorii strategického bombardování** jako předzvěst dnes proklamované technologie "třírozměrného boje".

- **Brusilovu techniku** palebných průlomů a navazujících palebných valů zbavujících zpevněnou a hlubokou obranu její "neprůchodnosti".

- **Německou strategii** vysoce manévrové "bleskové" války založené na tancích a bitevnímu letectvu jako předzvěsti "kombinovaného vzdušného a pozemního boje".

- **Konzervativní strategii** francouzskou, založenou na víře v trvalou neprůchodnost obrany, dovedené do podoby nechvalně známé "Maginotovy linie".

S tímto teoretickým, ale i praktickým "arzenálem" byla druhá světová válka zahájena a vedena, a to opět na jedině možném principu "horkého" (ozbrojeného) zápasu a fyzické likvidace protivníka, avšak poprvé v historii s nepřehlédnutelným vlivem a účastí ekonomiky.

Jak známo, válka byla zahájena impozantním nástupem německé bleskové technologie při totálním neúspěchu francouzské strategie.

Rychlost a podmínky, za kterých Německo svá vítězství realizovalo, vedly k obrovskému znmožení jeho ekonomického potenciálu. To umožnilo i jeho útok na SSSR, který se ukázal stejně nepřipravený a neschopný zastavit počáteční německý útok.

Až s velkým časovým odstupem, po vstupu německých vojsk do velké hloubky území SSSR, došlo v důsledku rozlohy získaného území, jeho neodpovídající infrastruktury

nedostačujících místních zdrojů, k významnému zlomu. Narůstající vzdálenosti mezi zásobami schopným týmem a bojujícími vojsky vedly k tomu, že se vojenský potenciál Německa již, ztrácel svou dynamiku a situace se začala měnit.

Nezpůsobitelnost německé strategie pokračovat v úspěších založených výhradně na zvěř, dynamice a především kontinuálním vedení útoku, se prokázala zejména obraně Leningradu, Moskvě, Stalingradu, Oděsy a jinde. Základní dilema spočívalo v tom, že německý útok se nesměl zastavit, při čemž na "ruské rozměry" neměl dost síly.

Zohledníme-li i další významné vlivy, můžeme konstatovat, že ke změně průběhu 2. světové války na území SSSR vedly tyto významné skutečnosti:

1. Stále příliš velká rozloha území tehdejšího SSSR neovládnutelná klasickým pozemním bojem, poskytující čas k poznání chyb počátečních neúspěchů i čas a prostor k jejich nápravě spolu s nepopíratelnou pružností, schopností improvizace a odolností vojsk SSSR.

2. Západní materiální technická pomoc, bez které by daný "technický zázrak přerodu" byl možný. Je nutno vyslovit domněnku, že tato pomoc znamenala pro průběh a výsledek války více než předčasné otevření "druhé fronty", které by materiál poskytovaný SSSR čerpalo. V aplikaci na náš model rozpoznáme, že poskytovaná materiální pomoc působila tak, že ekonomický potenciál SSSR i přes vstupní prohry a neúspěchy vzrostl, zatímco německý nadále rychle klesal.

3. Tradiční ochota ruského občana snášet a přežívat i nejtěžší situace a přinášet netušené oběti. Máme za to, že tento významný sociálně etický aspekt v našich úvahách, v zájmu zjednodušení nezdůrazňovaný, si na tomto místě zdůraznění zaslouží, neboť vystupoval vystupuje jako nepřehlédnutelná složka "válečného potenciálu".

Na základě toho bylo možné vypracovat novou strategii na válčišti lépe odpovídající novým technologiím vedení postupných frontových útočných operací (úderů) založených na technice masových dělostřeleckých příprav průlomů a jejich rozvíjení "bleskovou strategií" tankových rychlých skupin podporovaných bitevním letectvem na rozloze jedné operace. Základem úspěchu tohoto řešení bylo, že zúčastněná vojska udržovala potřebnou koncentraci živé energie na jednotku plochy, tedy to, co nedokázala udržet německá strategie. Z tohoto pohledu odstranila sovětská strategie základní chybu německé strategie spočívající v nesouladu mezi operačními možnostmi a neúměrnými strategickými cíli nespokojenými jediným kontinuálním tažením tím, že:

- nastolila soulad mezi možnostmi a postupnými cíli v rozsahu splnitelném jedinou operací; strategických cílů se dosahovalo nespojitou řadou těchto operací,

- posílila operační možnosti vojsk zmnožením dělostřelectva a zavedením speciálního bitevního letectva.

Je proto možné konstatovat, že způsob války v sobě skrývá výrazný rys dravosti a silně podmíněné opakovatelnosti vázané především na daný prostor a jeho specifický charakter.

Obrovský prostor a specifické prostředí postavily německou strategii bleskové války před neřešitelný problém - buď nedostupně zvýšit počty tanků a letadel, nebo se zříci ofenzivní činnosti. Naproti tomu stejný prostor, ale i neméně významná ekonomická pomoc Západu poskytly čas i prostředky uskutečnit technický přerod Sovětského svazu. Novou technologií slučující "Brusilovské dělostřelecké" průlomy s "bleskovým rozvíjením úspěchu" tankovými a leteckými svazy v rozsahu odpovídajícím rozloze i charakteru válčiště, byla německá vojenská (útočná) technologie a organizovaná vojenská mašinerie poražena.

Lze se však oprávněně domnívat, že tak jak uspěly dané technologie ve specifických podmínkách a specifickém prostředí SSSR, nemusely by ani "sovětské" operace vykazovat stejný výsledek v prostředí jiném, zvláště zvážíme-li oběti, které tento "hmotnostní", silový a zničitelský charakter vyžadoval.

Specifickým rysem angloamerických operací bylo, že byly zahajovány vždy ve náročným vyloděním a pokračovaly kontinuálně až do splnění jistého stupně definovaní strategického cíle. Vykazovaly vždy vysokou organizaci a po všech stránkách dostač. vybavenost podřízovanou tomuto cíli. Rozhodujícím požadavkem byl dosažený cíl. Rozm. bojů i jejich tempa byly vždy podřízovány potřebě minimálních obětí. Díky této charakteristice se jevově operace jeví jako snadné a na základě malých ztrát i probíhající bez odvídalého odporu nepříteli. Jediným jejich zvýhodněním však byla vysoká vlastní převaha vzduchu, která k tomuto vedení bojů a operací otvírala dveře.

Kombinování součinností všech druhů letectva včetně strategického izolovala účir. prostory bojišť a plnila i náročné úkoly "palebného ničení", které nevyžadovalo "průlomov. koncentrace paleb na relativně malé průlomové ploše a palby byly účinněji "rozmísťovány po prostoru v plném souladu s platnou situací.

Pro naši úvahu nesmí zůstat nepovšimnuta po celou válku vedená akce strategického bombardování rozpracovaná pod názvem **Arnoldův plán**. Cílem této činnosti bylo přímo oslabit ekonomický potenciál protivníka na úrovni, která nevystačí udržet nutnou, byť i válečnou živo. úroveň a plynule obnovovat vojenský potenciál. V důsledku toho mělo docházet k nucenému omezování bojové činnosti a měly být vytvářeny podmínky k finální porážce v podobě obsazení území protivníka bez významnějšího pozemního boje.

Je zajímavé, že tato strategie, která ve své době na daný cíl nestačila, jako jediná neztratila platnost a byla dovedena do podoby současné progresivní poválečné technologie známé pod názvem **"třírozměrný boj"**.

Ukončíme-li naši stručnou úvahu o 2. světové válce, můžeme uvést tyto závěry pro strategii odvracení:

1. Historie válek střídající latentní údobí příprav přeskupování sil a zbrojení s obdobími konfliktů eskalovaných, dosáhla ve druhé světové válce svého vrcholu ve všech charakteristických ukazatelích a byla předzvěstí přechodu od extenzivních metod k metodám intenzivním.

2. Vztah mezi dobou příprav mezi válkami a rychlostí technického rozvoje opravňuje k závěru, že překročil-li interval dobu dvou desetiletí, změní se výrazně technologie vedení válek i když v každé z předcházejících jsou vždy určité prvky i podíly nových technologií stejné jako v technologii nové přecházejí vždy prvky technologie střídané.

Představíme-li si spektrum možných ohrožení a válek jako přímkou spojující nejmenší možný ohrožení (malý pohraniční konflikt) s ohrožením nejvyšším (z hlediska státu globálním), pak nová, nastupující technologie řeší vždy konflikty nejvyššího významu a dosavadní strategie se tím "posouvají" směrem k minimu.

Zcela zjevný a ověřený trend vývoje vojenství je patrný z posuvu technologického těžiště vedení válek ze země, přes vzduch do kosmu.

3. Pro naši úvahu je však nejvýznamnější poznatek, že dostatečně silný osamělý agresor je zpravidla vždy úspěšný, střetává-li se postupně s osamělými obránci. Je však vždy překonán a poražen, vystoupí-li proti němu koalice schopná unést soutěž v čas a zbavit ho převahy a iniciativy.

Technicky tento krok vyžadoval změnit pro agresora vstupně výhodný poměr sil v rozhodujících ukazatelích, které agresii umožnily, v nevýhodný, jenž jediný ji spooleh. vč zastavil.

Je proto úkolem vojenské politiky, aby dokázala navodit takový poměr sil již vstupem. Dosažení tohoto stavu je první úspěšnou alternativou strategií války odvracet.

Cesta k ní spočívá v odpovídajících nadnárodních ozbrojených silách a odpovídajících koalicích. Proti dostatečně silnému agresorovi bude vždy i nejsilnější osamělý stát odsouzen k neúspěchu a navíc k marným obětem.

Za stejně obecně platný je třeba považovat fakt, že agresor bude silný a připravený vždy a možno říci, že i relativně stále více a lépe.

Období po 2. světové válce

Ve vztahu k naší úvaze připadá této etapě trojí úkol:

- zhodnotit podstatné poznatky předchozích etap, neboť v nich proběhly dostatečně reprezentativní ozbrojené konflikty, jejichž vrcholem byla druhá světová válka,
- zhodnotit, jak technický vývoj a technický pokrok na tyto poznatky reagoval a jakých výsledků dosáhl v poválečném období,
- na nové úrovni zhodnotit současné poznatky z nových forem, tj. zhodnotit výsledky jejich praktických realizací a vyslovit dostupné prognózy pro budoucnost.

Pokusme se i o tuto náročnou dedukci.

Jakkoli i v minulosti rostl rozmach válek jako přímý důsledek rostoucí dynamiky jejich edení, založené na rostoucí operační síle, operační pružnosti, odolnosti a ochraně i především na míře organizovanosti a účinnosti velení v nejširším smyslu, nebylo ani ve druhé světové válce dosaženo hodnot, které by byly schopny vnutit protivníkovi svou vůli jen svou existencí a hrozbou, tj. aniž by byly přímo realizovány.

Bylo tomu především proto, že vždy, včetně druhé světové války, existovala na územích různých stran místa, která byla i pro nejvýkonnější zbraňové systémy a způsoby jejich použití nedosažitelná a následky ničivých účinků zbraní i v prostorech dosažitelných (včetně obsazených) byly vždy jen dočasné, přežitelné i obnovitelné (osvoboditelné).

Podmínkou bylo, aby tuto zátěž vydržel ekonomický systém státu, který se ukázal vždy, ale nejexplicitněji ve druhé světové válce, jako rozhodující.

K tomu bylo nutné ekonomickému systému státu poskytnout čas potřebný k vyřešení úkolů vyplývajících ze situace, poskytnout dostatečný využitelný prostor, na kterém mohl své strategickoekonomické operace plnit a splnit a zajistit duchovní i materiální zdroje potřebné jak k základní reprodukci, tak ke tvorbě potřebných hodnot "válečného potenciálu".

Druhá světová válka přesvědčivě prokázala, že tyto podmínky není schopen zajistit v osamocení ani nejsilnější stát.

Řešení je možné jen prostřednictvím dostatečně silné aliance, velmi účinné prognostiky a vysoké profesionální připravenosti.

Čtyřicet let područí a nesuverenity v rámci Varšavského paktu a nadřazené "sovětské" globální strategie zúžilo možné vnější ohrožení tehdejší ČSSR na **jednoazimutální a z hlediska jeho rozsahu na jediný, prakticky bezvýhodný případ globální války.**

Šlo tedy o jediný možný konflikt paktů s přesně vymezeným podílem jak ČSFR, tak její armády.

Rozpad Varšavské smlouvy však způsobil zásadní kvalitativní změnu v této oblasti a prakticky potvrdil, že se dá prohrát válka "studenou" formou.

V závěru považujeme za potřebné ještě jednou zdůraznit základní poznatky získané provedenou analýzou pro oblast odvracení války v podmínkách ČSFR. Jde zejména o tyto obecné zásady:

Válka zůstala i nadále, ne-li výrazněji, pokračováním politiky prosazované silou. Avšak v minulosti prakticky jediná technicky reálná "horká" forma fyzické likvidace a násilí se stala v podmínkách vyhraněné bipolarity a jaderné rovnováhy zcela nereálnou a byla proto vystřídána "studenou" formou politickoekonomických tlaků a nákladného zbrojního soutěžení vedených oběma stranami s cílem udržet nebo ve svůj prospěch změnit existující bipolaritu a složitou vojenskou rovnováhu.

Vznik "studených" forem a jejich použití má pro strategii odvracení války zásadní význam spočívající v tom, že války jako pokračování politiky násilím jsou prakticky neodvratitelné, **odvratitelná je však "horká" forma jejich vedení.**

"Studené" formy dovolují zbavit ZHN charakteru prostředku přímého použití, ale předurčí jí jako hlavní prostředek k odvracení nebo alespoň účinné redukci "horkých" forer vedení války.

Považujeme rovněž za potřebné podotknout, že objasnění "fyzikální" podstaty těchto problémů nebylo předmětem naší úvahy a je provedeno v materiálu "Příspěvek ke kvantifikaci pojmu obranná dostatečnost".

TEORIE VOJENSTVÍ: ANALÝZA PODSTATY VÁLKY

Přístupy

Analýza podstaty války je součástí souhrnného studia sociálního vývoje, lidské povahy a mezinárodních vztahů.

Teorie války jako formy sociálního chování lze rozřadit pěti hlavními způsoby, a to podle:

1. jejich filozofických premis,
2. jejich ideologického původu,
3. sociální úrovně, o níž se předpokládá, že v ní má válka svoje kořeny,
4. dimenze sociální aktivity, do níž válka patří,
5. účelu teorie: vysvětlit podstatu války nebo posuzovat válku empiricky.

Z filozofického hlediska je možno přístupy rozřadit podle jejich teorie příčinnosti jako deterministické, indeterministické anebo teologické.

● **Charakteristikou deterministických přístupů je, že posuzují válku a všechny ostatní sociální jevy jako determinované zákony nebo pravidla. Takové teorie lze dále rozdělit podle:**

- determinující síly materiální, duchovní nebo metafyzické,
- determinující moci síly, která je v rozmezí od absolutní u fatalistického přístupu až po méně striktní teorie, v nichž je působení determinující síly vysvětlováno všeobecně a je ponechán prostor pro působení jiných činitelů a formování podrobností sociální aktivity.

● **Indeterministické přístupy (voluntaristické přístupy) posuzují válku jako záměrný akt uskutečňovaný člověkem z jeho vlastní vůle podle jeho hodnocení situace.**

● **Teologické přístupy posuzují svět a lidskou existenci jako součást plánu, v němž určité síly působí k nějakému konečnému cíli stanovenému Bohem, přírodou nebo samotnou historií. Sociální jevy jsou vysvětlovány ve světle pohybu k tomuto cíli. Také o válce se soudí, že hraje úlohu v postupu lidstva kupředu k vyššímu stupni pokroku.**

Ve skupině přístupů podle sociální úrovně, v níž má podle domněnky válka svoje kořeny, se rozlišuje mezi:

- teoriemi, které hledají původ válek v povaze člověka: **mikrokosmické teorie**, a
- teoriemi, které hledají původ válek v povaze společnosti: **makrokosmické teorie**.

I když v téměř všech případech patřících do obou druhů přístupů je válka považována za politickou a institucionalizovanou formu sociálního konfliktu, mají rozdíly v koncepcích kořenů války důležité důsledky. Je to jasné patrné v návodech pro vyloučení války:

- **makrokosmická teorie tvrdí**, že tohoto cíle lze dosáhnout pouze zdokonalováním lidí nebo vyloučením špatných vůdců,
- **podle makrokosmických teorií řešení** spočívá ve změně sociální struktury.

Anarchii mezinárodního systému lze považovat za příčinu umožňující vznik války. Povaha mezinárodního systému rovněž může hrát přímou úlohu při vzniku války.

Nejčastější rozdělení přístupů spočívá na druhu sociální aktivity (politické, ekonomické, deologické apod.), kde různé teorie hledají primární kořeny války.

Většina teorií války však uznává, že válka, ať je její primární kořen jakýkoli, je politickým aktem. Různé výklady války proto znamenají různé pojmy mechanismu, jímž je válka vyvolávána svým hlavním zdrojem (psychologickým, ideologickým apod.) prostřednictvím politiky. Jinými slovy, každý přístup obsahuje odlišný výklad toho, co tvoří politiku a politickou aktivitu.

Protože je často obtížné zařadit přístupy k podstatě války do jednorozměrných kategorií, vzniká možnost multidimenzionálního třídění. V některých případech může být přístup věcně posuzován jako multidimenzionální, avšak zároveň je nutno uvést zvláštní určující úlohu jedné z dimenzí.

Od druhé světové války byla velká pozornost věnována tomu, aby byly sociální jevy, včetně války, podrobeny kvantitativně-empirické a zvláště statistické analýze.

Politické a vojenské doktríny vedoucích západních zemí jsou do značné míry ovlivňovány ideami pocházejícími z tradice politického realismu. Intelektuální důsledek této tradice je dalekosáhlý. Politický realismus je základním způsobem uvažování o politice v pojmech státu, zájmu a moci, jakož i o válce jako politickém nástroji.

Politický realismus klade důraz na politickou (nebo sociálně-politickou) povahu války, na její podstatu a její úlohu jako pokračování politiky a nástroj politiky. Válka je posuzována jako forma politického soutěžení lišící se od jiných forem politického zápasu skutečností, že zahrnuje používání vojenských prostředků. Válka je posledním arbitrem v politických konfliktech a používá se jí pouze, když se mírové prostředky projeví jako neúčinné.

Kořeny velké diskuse o podstatě války

Diskuse o podstatě války v raketojaderném věku má svoje kořeny ve filozofických polemikách devatenáctého století. V nich je možno zjistit tři spolu soupeřící názory:

■ Ačkoli jsou války vždy zahajovány s politickými cíli, jakmile jednou vypukly, nejsou kontrolovatelné politickými cíli, a proto musejí být řízeny čistě vojenskými zřeteli. Tento přístup lze nazvat "militaristickým".

■ Politický realismus zastává názor, že válka jako nástroj politiky může a musí být vedena pod politickou kontrolou.

■ Pacifisté odmítají základní zásadu obhajovanou oběma výše uvedenými přístupy, že válka je vždy normální součástí sociálního života a nabízejí alternativní filozofickou perspektivu, v níž má být zavedeno řešení politických konfliktů. Podkladem různých názorů, které vytvářejí tuto tradici, je domněnka, že válku je nutno považovat za patologický a zcela nežádoucí jev, který by měl být vyloučen ze sociálního života.

Je možno rozlišovat tři druhy protiválečné filozofie:

- Pacifistický názor založený na etických principech. Je velmi kritický vůči jakékoli domněnce, že vzhledem k tomu, že válka je účinná, může být použita jako nástroj politiky.

Jakákoli teorie války, která zahrnuje morální hodnocení války samotné, musí být odmítnuta jako neúplná, a proto neadekvátní.

- Utopická tradice založená na názoru, že existuje základní harmonie zájmů mezi všemi lidmi a všemi státy. Kdyby všechny státy sledovaly svoje skutečné národní zájmy na základ globální perspektivy, byly by schopny řešit všechny myslitelné difference bez používání násilí.

- Obor sociologie zvaný mírový výzkum, o němž se někdy soudí, že zahrnuje (jako varianta studium tzv. řešení konfliktů. Válce lze předejít nalezením mírových prostředků pro řešení politických konfliktů.

Po druhé světové válce se hlavní koncepční prvky politického realismu staly základem, prakticky všech západních teorií mezinárodních vztahů. Takové pojmy jako "**moc**" a "**státní zájmy**" se ukázaly být dostatečně pružné k tomu, aby připustily výklady, které souhlas s širokým spektrem názorů na politicko-vojenskou situaci ve světě a na trendy jejího vývoje. V této formě přežily pacifismus a militarismus.

Ti, kdo hledají mírové způsoby řešení konfliktů a vytváření životaschopného míru, vyjadřují cíle dřívějších pacifistů k vyloučení války, jakož i sdílejí všeobecné ideje týkající se podstat politiky a války sdílené politickými realisty.

Militarismus je základním postojem založeným na názoru, že válka je nevyhnutelná, a že je proto nutno využívat ji pokud možno nejlépe. Tento názor stále působí v myšlení mnoha profesionálních stratégů.

Perspektivu (na rozdíl od pojmů) politického realismu odlišuje od perspektivy militaristy na jedné straně a pacifisty na druhé straně jeho neochota a priori vyslovit úsudek o hodnotě války: **státy jdou do války, když se domnívají, že je v jejich zájmu, aby do ní šly.**

Změnila se podstata války?

Vývoj jaderných zbraní a velké sociální přeměny po celém světě měly velký vliv na diskusi týkající se vztahu mezi válkou a politikou. Tři perspektivy války vedly ke třem odpovědím na otázku týkající se současného obsahu pojmu válka jako prostředek politiky.

▲ **Za první.** Militaristé tvrdili, že princip primátu politiky ve válce je nyní sporný více než kdykoli dříve. Zavedení raketojaderných zbraní posílilo platnost jejich tvrzení, že válka je ovládána svou vlastní logikou. Takové zbraně umožňují realizovat Clausewitzovu myšlenku absolutní války.

▲ **Za druhé.** Velká většina těch, kdož sdílejí názory politického realismu, zastává stanovisko, že s výjimkou termonukleární války idea o válce jako pokračování a nástroji politiky obstála ve zkoušce času a zachovává si platnost. Válka je stále téměř normální fází v mezinárodních vztazích, protože žádná zahraniční politika není realizovatelná, pokud za ní nestojí vojenská schopnost vést válku, kdyby nastala její potřeba. **Toto stanovisko podporují níže uvedené argumenty.**

1. Svět je stále plný politických konfliktů, z nichž některé mohou být řešeny pouze s použitím ozbrojeného násilí.

2. Hlavní činitelé ovlivňující výskyt válek přetrvávají. Například, počet nezávislých států se zvětšil, což zvyšuje riziko vypuknutí války.

3. Válka je stále použitelná jako nezbytný způsob k dosažení určitých politických cílů, zvláště je-li použita racionálně, úměrně politickým cílům.

4. Teoretické konstatování, že válka je pokračováním a nástrojem politiky, nesmí být zaměňováno s otázkou, zda je válka určitého druhu užitečná jako nástroj. Když válka vypukne, je pokračováním politiky; když nevypukne, dokonce když jde o velký konflikt, důvodem pro to je, že neexistuje žádná válka takového druhu, která by byla vhodným nástrojem pro dosažení politických cílů. Nepravděpodobnost rozsáhlé jaderné války to potvrzuje: taková válka je nepravděpodobná z toho důvodu, že nemůže sloužit žádnému

ilitickému účelu. Na druhé straně realisté připouštějí, že kdyby měla vypuknout termojaderná válka, pravděpodobně by nemohla být kontrolována politickými cíli a že v tomto nyslu se podstata války změnila. Taková válka (jako Clausewitzova absolutní válka) by byla stě destruktivní, a proto musí být posuzována jako absolutní válka jako hypotetický případ, protože uvolněním takového množství destruktivní síly nelze dosáhnout ničeho hodnotného, amůže být zahájení jaderné války racionálním činem.

5. Vlády i nadále používají omezených válek jako prostředků politiky, jak o tom svědčí skutečnost, s níž k válkám dochází.

▲ Za třetí. Představitelé třetího tradičního přístupu k podstatě války tvrdí, že otřesná zkušenost z totální války ve druhé světové válce a vyhlídka na úplné zničení v termojaderné válce jasně dokazují neudržitelnost militaristického stanoviska. Podobně názor, že válka je normálním a trvalým nástrojem pro dosahování politických cílů (bez vztahu k etickým normám) je "pacifisty" odsuzován jako velmi nebezpečný; zaměřuje úsilí na zachování války jako nástroje politiky a na vytváření "racionálních" forem války, namísto na hledání způsobů pro úplné vyloučení války.

Probíhá také diskuse o tendenci moderních válek být nekonvenčními ve svých prostředcích a cílech. Poznatky, na nichž spočívají tyto argumenty, jsou:

1. Kdyby vypukla termojaderná válka, byla by velmi odlišná od tradičně chápané války nejen svou neužitečností jako politického nástroje, ale také proto, že by byla procesem vzájemného zničení bez boje.

2. Ve druhém extrému, v revoluční válce, jejíž hlavní vojenskou variantou je vleklá válka, je hlavním cílem podkopat vojenský, ekonomický a politický potenciál protivníka, nikoli zničit jeho ozbrojenou sílu.

3. Bez ohledu na tyto zjevné rozdíly jsou oba druhy válek podobné v tom smyslu, že de facto sledují neomezené cíle.

4. Války na státní úrovni, které byly dříve nejběžnější, vznikají nyní méně často ve srovnání s vnitrostátními válkami; jinými slovy, "standardní válka" změnila svůj charakter.

5. Na rozdíl od válek minulosti, které byly všechny výsledkem alespoň určitého rozsahu politického plánování a politické úvahy, příští válka bude pravděpodobně neočekávaná a nezamýšlená a vypukne náhodně.

Činitelé ovlivňující válku

Růst vlivu technologie na válku, který vede ke změně podstaty války, je jedním předmětem důležité oblasti vojenského studia: vlivu sociálních činitelů na válku.

Tradičně nebyla tato oblast považována za samostatnou oblast výzkumu, protože vliv sociálních činitelů byl posuzován za vliv ležící vně ozbrojeného zápasu. Dva výše uvedené vývojové směry změnily tento postoj:

- velké sociální přeměny ve světě postavily válku (a také boj proti válce) do centra sociálně-politického zájmu,

- extrémně rychlý vývoj vojenské technologie značně ovlivnil obraz války.

Oba tyto vývojové směry zvýšily význam sociální a technologické dimenze války.

Pochopení, že válka způsobuje obrovské ztráty a utrpení, značně rozšířilo morálně-psychologickou dimenzi války. Posílilo boj proti válce, proti závodům ve zbrojení a proti přípravám války, jakož i úsilí o ukončení války, jestliže vypukne. Tyto problémy jsou postupně zařazovány do vojenské analýzy.

PŘÍČINY VÁLKY

Příčiny války se staly samostatným předmětem analýzy. Prevence války se stala nejnaléhavějším problémem naší doby. Rozsáhlá literatura obsahuje mnoho přístupů různých vykládajících příčiny a podstatu války: biologické, psychologické, geopolitické, ideologické a jiné.

Přístupy

Jednotlivé přístupy se liší podle:

- svých politických premis,
 - sociální úrovně, o níž se předpokládá, že v ní má válka svoje kořeny,
 - dimenze sociální aktivity (ekonomické, politické, ideologické atd.), k níž válka podle mínění patří,
 - účelu teorie k vysvětlení povahy války a k jejímu empirickému posouzení.
- Důsledkem je, že se studie značně liší svou strukturou a metodou.

Příčiny války mají velký vliv na povahu fenomenu a úzce souvisejí s jejími sociálními funkcemi a důsledky:

1. Pokud jde o jejich filozofické premisy a teorii příčinnosti, přístupy k příčinám války, možno rozdělit na deterministické, interdeterministické a teologické.
2. Na různých sociálních úrovních mohou různé přístupy hledat původ válek v povaze člověka, nebo ve společnosti, nebo v mezinárodním systému.
3. Podle oblasti sociální aktivity, v níž údajně jsou primární kořeny války, většina badatelů tvrdí, že ať jsou kořeny jakékoliv, válka nakonec vypukne z přímých politických důvodů a je vedena pro určité politické cíle.

Soubory příčin

Příčiny jsou uváděny v různých formách:

- **nepřímé příčiny:** nacionalismus, vrozená agresivita, ekonomické systémy, závody ve zbrojení, nerovnost bohatství, rasové, jazykové nebo náboženské rozdíly, populační tlaky atd.,
- **přímé příčiny:** války ke zmocnění se území, k rozšiřování politické kontroly, pro zachování rovnováhy sil, pro podporu ideologických cílů, pro obchodní monopol a jiné ekonomické výhody, pro strategické výhody včetně bezpečnostních důvodů atd.

Nepřímé i přímé příčiny jsou často uváděny jako protiklady vedoucí k válkám: války vyplývající z územních sporů, ekonomického soupeření, ideologických konfliktů, závodů ve zbrojení, odporu proti národnostnímu útlaku, chudobě, tj. ozbrojených povstání proti nespravedlnosti, která by mohla být odvrácena racionálnější politikou atd.

Obvykle není kritérium, které je základem souboru nebo formálního třídění, jasné. Všeobecně se soudí, že příčiny válek odpovídají hlavní konfliktní charakteristice mezistátních vztahů, k nimž se někdy připojí hlavní vnitřní rozpory.

Mocenské teorie

Politické (nebo sociálně-politické) přístupy soudí, že jednou z hlavních příčin mezi národních válek je existence nezávislých států, které navzájem soutěží o moc a které při sledování svých zájmů považují válku za poslední prostředek. Při hledání pravidelnosti souvisejících s výskytem válek lze zjistit tyto tendence:

1. Spojovat války s různými druhy rozdělení moci ve světě.
2. Připisovat války tomu nebo onomu modelu vztahů mezi supervelmocemi.
3. Hledat určitý vztah mezi výskytem válek a mírou tzv. aliančního uskupování.

Existují různé názory:

- někteří vidí ve výskytu válek pravidelnosti,
- jiní se domnívají, že ve většině případů vznik války nevyjadřuje žádnou pravidelnost, nýbrž závisí na hodnocení ze strany jednotlivého státu nebo skupiny států toho, zda dotyčná válka může nebo nemůže posloužit jejich partikulárním zájmům,
- protože mnohé státy považují rovnováhu moci za podmínku jejich bezpečnosti, může hodnocení záviset také na očekávaném vlivu války na tuto rovnováhu.

Systemové teorie

Vysvětlení vzniku válek se hledá v mechanismu mezinárodních vztahů považovaném za systém. Uvnitř mezinárodního systému považovaného za souvislý celek složený z nezávislých částí jsou události determinovány jeho strukturou, vztahy mezi částmi jako složkami struktury a způsoby chování, které jsou systému vlastní. Základní myšlenkou je, že systém je homogenní a značně stabilní a že jeho charakteristiky jsou upraveny tak, aby chránily a udržovaly jeho stabilní identitu. Války patří k funkcím spočívajícím v podstatě systému: neohrožují jeho existenci jako systému, nýbrž slouží k řešení konfliktů, které narušují jeho normální fungování nebo které mění základní vlastnosti systému. V konečném důsledku slouží k zachování systému.

UKONČENÍ VÁLKY

Ukončení války je málo analyzovaným problémem.

Deskriptivní literatura a popisné analýzy postrádají srovnávání a generalizaci a nesnaží se o vytvoření teorie.

"Preskriptivní" (předepisující) literatura se snaží analyzovat politické, ekonomické a morální výhody ukončení války (nebo válek všeobecně) a nastolení trvalého míru. Studie mezinárodních vztahů se zabývají podmínkami pro ukončení války, jakož i relativním vlivem vedoucích osobností, domácími vztahy a stavem mezinárodního systému.

Ve vojenské literatuře je problém ukončení války téměř úplně přehlížen.

Níže uvedené problémy vyžadují analýzu:

1. Vliv vyhlášených cílů války a změny těchto cílů v průběhu války na ukončení války.
2. Vliv výsledků vojenských operací na možnost ukončení války.
3. Podmínky účinné deeskalace války.
4. Vliv jednotlivců na rozhodování o ukončení války a na realizaci takového rozhodnutí.
5. Vliv domácí situace (politických a vojenských elit, veřejného mínění, ekonomické situace) na podmínky podporující nebo ztěžující ukončení války.
6. Vliv mezinárodní situace.
7. Vliv komunikace mezi válčícími stranami, jejich pochopení a nepochopení postoje druhé strany, jakož i jejich materiálových a morálních možností a cílů týkajících se pokračování ve válce a ukončení války.

Zcela odlišným problémem, který spojuje otázku ukončení války s problémem důsledků války je, jak ta nebo ona forma ukončení války ovlivní následující mír.

PROBLÉMY ROZDĚLENÍ VÁLEK

Nástroj pro analýzu války

Rozdělení válek je podmínkou sine qua non každé analýzy války. Válka je složitým pojmem zahrnujícím ozbrojené konflikty se značně proměnnými sociálně-politickými a vojenskými charakteristikami, které mají vcelku pouze velmi všeobecné rysy, jako je použití nástroje politiky, nebo jejich projev jako organizovaný ozbrojený zápas. Je toho velmi málo, co lze říci o jevu válka nebo o druhu války a co by platilo stejně pro všechny války.

Typologická analýza může mít praktickou hodnotu při stanovení strategie pro předcházení nebo vedení války určitého typu.

Politické rozdělení

Existuje mnoho politických rozdělení:

- všeobecné a spíše formální rozdělení udává protagonisty ve válce a jejich cíle,

- jiná rozdělení se týkají příčin anebo jiných politických charakteristik, které jsou více specifické. Rozdělení týkající se formálních rysů válek dělí všechny války na mezistátní (nebo mezi národní) a vnitrostátní (vnitřní, občanské).

Jiné rozdělení uvádí čtyři základní kategorie válek:

- mezistátní,
- vnitřní,
- ozbrojené intervence,
- internacionalizované války.

Rozdělení zaměřené na všeobecné vnější charakteristiky válek, hlavně na jejich cíl (v geografickém a vojenském smyslu) a na jejich intenzitu uvádí:

- ▲ totální (globální) válku,
- ▲ omezenou válku,
- ▲ místní válku (lokální válku),
- ▲ studenou válku,
- ▲ občanskou válku (povstaleckou, protipovstaleckou),
- ▲ guerillu,
- ▲ skrytou válku.

Příčiny jako kritérium

Války s různými příčinami mohou být vysvětlovány jako odlišné druhy válek.

Existuje velmi mnoho rozdělení válek podle jejich příčin. Většina studií se zaměřuje na jednu příčinu, která je považována za hlavní. Jiné studie se snaží o multikausální vysvětlování války, nebo alespoň o systemizaci a třídění možných příčin. Ačkoli žádná jiná příčina nepředurčuje podstatné rysy a formu války, analýza příčin může být určitým přínosem k rozdělení válek podle protisobě stojících stran a podle účelů války.

V jednom přístupu jsou příčiny rozlišovány podle oblastí sociální aktivity (politické, ekonomické, náboženské, biologické, psychologické apod.). V jedné variantě jsou tyto oblasti považovány za činitele ovlivňující sociální chování, tj. také válku.

Jiný přístup uvádí příčiny podle čtyř hlavních ideologických rozdílů a konfliktů: mezi národnostmi, náboženstvími, třídami a politickými ideologiemi. Zároveň rozebírá soubor "konvenčních" teorií o příčinách války: závody ve zbrojení, ekonomický systém, nacionalismus, vrozená agresivita a mnoho činitelů vytvářejících napětí jako populační tlaky, nerovnost bohatství, rasové, jazykové a náboženské rozdíly.

Rozdělení uspořádané na základě účelů války uvádí:

- války pro zmocnění se území,
- války pro rozšíření politické kontroly,
- války za obchodní monopol,
- války za strategické výhody se zřetelem k vedení budoucích válek.

Podle tradičních druhů účelů v mezistátních válkách jsou rozlišovány války v pravém slova smyslu:

- pro ekonomické zisky,
- vedené z bezpečnostních důvodů,
- vedené s ideologickými cíli.

Ve vnitřních válkách jsou hlavními účely:

- podpora komunismu,

- osvobození národů z koloniální nadvlády,
 - dosažení sebeurčení části společnosti.
- Z hlediska "mezinárodního společenství" mohou být války vedeny:
- * k posílení mezinárodního práva,
 - * k zachování rovnováhy moci,
 - * k uskutečnění spravedlivé změny.

Vojenská rozdělení

Existují mnohá hlediska vojenské formy války, která mohou být kritérii pro rozdělení válek.

- Všeobecná rozdělení, která mají vztah:
 - k geografickému rozmachu operace: války globální, lokální,
 - k trvání války: dlouhá, krátká,
 - k intenzitě války: válka vysoké, střední a nízké intenzity.

- Podle používaných zbraní se rozlišuje:

- jaderná válka,
- konvenční válka.

Další rozlišovací charakteristiky vedly k zavedení pojmů jako

- neomezená (všeobecná, globální, totální) válka,
- omezená válka,
- totální termojaderná válka nebo všeobecná jaderná válka,
- taktická jaderná válka nebo omezená jaderná válka.

- Rozšíření lokálních válek a guerillových metod vedlo k rozdělení lokálních válek na:

- lokální konvenční války,
- lokální antiguerillová válka.

Používá se také pojmů

- guerilla a antiguerilla,
- teroristická válka.

Rozdělení podle způsobu, jakým může válka začít:

- válka může začít předem promyšleným útokem, nebo
- předstíhovou akcí, nebo
- náhodou,
- tzv. katalytická válka; když malé státy zavlečou do války velký stát, nebo v jiné situaci, když se konflikt mezi supermocnostmi a jinou mocností týká také druhé supermocnosti.

- Kritériem pro rozdělení válek může být trvání:

- války s rychlým rozhodnutím,
- dlouhé války, v níž se vítězství dosáhne po dlouhotrvajícím boji,
- vleklé války.

Vojenská rozdělení jsou v podstatě rozděleními "vedení války", nikoli války. Rozlišují mezi druhy boje a jsou zaměřeny na používané zbraně, nikoli na druhy války. Avšak tentýž druh boje může být použit ve velmi odlišných válkách.

Rozdělení válek vyjadřuje určitou politickou ideologii. Rozdělení uváděná v západních doktrínách vyjadřují současnou formu "politické realistické filosofie".

Rozdělení a politika

Hodnota rozdělení válek je v tom, že:

- může sloužit při hodnocení situace a při organizaci vhodného obranného úsilí a tím při formulaci vojenské doktríny,

- může být jednotlivými stranami považována za prostředek pro ospravedlnění vlastních postojů a vlastní politiky a ke zpochybnění postojů a politiky protivníka,
- může sloužit ve vnitrostátních politických diskusích pro odůvodnění vojenské politiky a zvláště vojenských výdajů,
- může sloužit jako nástroj politického a ideologického boje.

TEORIE PREVENCE VÁLKY

Teorie prevence války v přístupu orientovaném na válku:

- ovlivňuje důležité koncepční problémy, jako je úloha vojenské síly,
 - může ovlivňovat strategie budoucích válek, protože strategie odstrašování souvisí s strategiemi vedení války, jestliže odstrašování selže,
 - ovlivňuje válečné přípravy, zvláště nákup výzbroje a stav vojsk.
- Nicméně se teorie odstrašování zabývá dobou míru a používáním vojenské síly a jiných prostředků politiky v míru, a proto je považována za součást teorie mezinárodních vztahů.

V přístupu orientovaném na vojenskou sílu je odstrašování jedním z hlavních problémů teoretiků a praktiků, kteří se zabývají vojenskými záležitostmi, protože se týká hlavní funkce vojenské síly velmocí v míru, zvláště vzhledem k jaderné válce.

Pojem

Odstrašování je obvykle chápáno jako:

- prostředek zahraniční politiky a
- funkce vojenské síly.

Nejdříve bylo hlavním účelem odstrašování jako prostředku zahraniční politiky předehražit totální válce mezi supermocnostmi jadernou hrozbou. Potom se vyvíjelo ve dvou ohledech:

- pokud jde o cíle, koncepce odstrašování byla nejdříve rozšířena tak, aby zahrnovala prevenci válek kromě totálních,
- později zahrnovala také přinucení jiných států, aby upustily od jednání oponujícího politickým cílům odstrašujícího státu a dokonce aby konaly určité pozitivní kroky výhodné pro odstrašující stranu.

Jinými slovy, odstrašování začalo znamenat přinucení jiných států nejen k tomu, aby "něco neudělaly", nýbrž také, aby "dělaly něco", co by jinak nedělaly.

Pokud jde o používané prostředky, odstrašování překročilo vojenské (a na počátku pouze jaderné) hrozby a nyní představuje hierarchii hrozeb, které zahrnují diplomatický nátlak, otevřené politické a ekonomické akce, bezpečnostní pomoc jiným národům a mnoha vojenská opatření, a to s použitím konvenčních i jaderných zbraní.

Může to znamenat koncepční transformaci:

- od používání odstrašování jako vojenského prostředku bezpečnostní politiky,
- k používání odstrašování jako multidimenzionálního prostředku zahraniční politiky.

Taková změna někdy zahrnuje jiné změny pojmu vojenské síly, tj. změnu jejího hlavního poslání. Zatímco:

- v minulosti byla vojenská síla obvykle určena k přípravě vítězné války,
- nyní jí bylo stanoveno poslání zachovat mír.

Z tohoto hlediska odstrašování prokázalo neúčinnost tradiční funkce vojenské síly při ochraně země a jejího obyvatelstva obranou národního území. Tato funkce musí být přeměněna v kombinovanou funkci "odstrašování plus obrana".

Podmínky úspěšného odstrašování

Podmínky účinného nebo úspěšného odstrašování jsou:

- **Materiální:** aby odstrašování bylo účinné, musí být založeno na reálných možnostech realizovat hrozbu formulovanou v odstrašovací politice. Odstrašování musí spočívat na určité velikosti ničivé jaderné úderné síly, tj. na fyzické schopnosti způsobit protivníkovi provskou zkázu. Taková schopnost zase závisí na dvou podmínkách: na nezranitelnosti vlastní úderné síly (tj. na schopnosti druhého úderu) a na zranitelnosti nepřátelských cílů,
- **Strategické:** aby odstrašování bylo účinné, musí být řízeno vhodnou strategií,
- **Politicko-psychologické:** věrohodnost závisí hlavně na splnění obou výše uvedených podmínek. Aby byla politika odstrašování účinná, protivník musí být přesvědčen, že odstrašující strana má schopnost uskutečnit hrozbu, strategii k účinnému uskutečnění hrozby konečně vůli tak učinit.

Přesvědčit protivníka znamená ovlivnit jeho chápání a potom jeho záměry a akce: jde psychologický aspekt odstrašování. Existuje potřeba zajistit dobrou komunikaci mezi lidmi, která je politickým požadavkem umožňujícím oběma stranám přesně hodnotit záměry a možnosti druhé strany.

Souhrn

Souhrn problémů, které byly rozebrány, lze formulovat takto:

1. Teorie vojenské síly

- Ozbrojené síly, jejich podstata a funkce.
- Vliv ozbrojených sil na společnost.
- Vojenská moc.
- Mezinárodní úloha vojenské síly.
- Vojenská síla a revoluce.

2. Analýza podstaty války

- ▲ Podstata války.
- ▲ Příčiny války.
- ▲ Rozdělení válek.
- ▲ Ukončení války.

3. Teorie prevence války

- * Pojem odstrašování.
- * Podmínky úspěšného odstrašování.

Přeložil z knihy J. Lidera a pro tisk upravil Ing. Josef Nastoupil.

PROBLEMATIKA SYSTÉMU HOSPODÁŘSKÉ MOBILIZACE A NOUZOVÉ PLÁNOVÁNÍ

Odbor ekonomiky obrany Federálního ministerstva hospodářství ČSFR uspořádal v dnech 4. - 5. 6. 1992 ve Vojenské zotavovně Praha seminář na téma "Systémové otázky hospodářské mobilizace". Považujeme za účelné o něm informovat; zobecnit základní poznatky z přednesených témat i diskusních příspěvků.

Toto pracovní setkání odborníků z federálních i republikových orgánů, vybraných obecních úřadů a útvarů obran za přítomnosti pana L. E. Daviese, asistenta generálního tajemníka NATO pro infrastrukturu, logistiku a civilní nouzové plánování (Assistant General Secretary for Infrastructure, Logistics and Civil Emergency Planning) a představitelů civilního nouzového plánování - dále jen CNP (direktorátu Civil Emergency Planning) pánů S. C. Orosze a P. Krugera, bylo zaměřeno na nezbytnost přeměny dosavadního systému hospodářských mobilizačních příprav v čs. hospodářství na moderní krizový management vyspělého státu s tržní ekonomikou.

Dosavadní systém hospodářských mobilizačních příprav se po vojenskopolitických a ekonomických změnách v Československu stal nejen nepoužitelným, ale jeho další existence byla i brzdou rozvoje prvků nového funkčního systému přípravy ekonomiky na mimořádné období. Výmluvně o tom hovoří zejména jeho základní rysy:

- **doktrinální**, postavené na přípravě koaličního střetnutí v Evropě vedeného s použitím jaderných zbraní, za předpokladu okamžité totální mobilizace v případě vzniku konfliktu nebo ohrožení; přechod na válečné hospodářství počítal se širokou spoluprací zemí Varšavské smlouvy včetně koordinace výrob, dodávek materiálů, náhradních dílů apod.; výhradní orientace na brannou pohotovost státu nebyla uzpůsobena širšímu pojetí krizových situací či regionálních opatření;

- **ekonomické**, založené na centralistickém principu řízení výroby, přerozdělování produkce a služeb formou závazných úkolů státního plánu; přechod mírového hospodářství k mimořádným podmínkám znamenal jen další utužení direktivního řízení, samozřejmě nekonsistentního s principy tržního hospodaření, nepřímými nástroji ekonomické regulace podnikatelskou činností soukromého sektoru, podniků s účastí zahraničního kapitálu, bank atd.;

- **legislativní**, vycházející z pojetí státního plánu jako zákona, bez potřeby uvádět do života nezbytné specifické právní normy, upravující povinnosti orgánů státní a místní správy i podniků k obraně státu a k řešení dalších krizových situací.

V celém komplexu problémů bylo nutno kriticky zhodnotit a **rozhodnout o další existenci**:

- dosavadního institutu **rozpočtového plánu (RP)**, zavedeného v souladu s ostatními zeměmi Varšavské smlouvy jako základního dokumentu přechodu ekonomiky na válečné

hospodářství po vyhlášení branné pohotovosti státu; totéž se týká **uchování výrobních schopností** ("studených kapacit") jako zcela přechodného a dočasného řešení;

■ **investiční výstavby rozpočtového plánu (IRP)**, zaměřené na operační přípravu státního území, vycházející z potřeb ozbrojených sil často zřetelně orientovaných na zájmy koaliční, v důsledku složitých vazeb ne vždy efektivní;

■ **udržování federálních hmotných (FHR) a státních mobilizačních rezerv (SMR)**, vytvářených pro období branné pohotovosti státu na základě úkolů RP a požadavků FMO k zajištění rychlého přechodu hospodářství na válečnou činnost (v případě SMR až 40 000 položek), poplatnou zapojení do vojenskoekonomického bloku bývalých socialistických zemí;

■ **systém útvarů obran**, existujících plošně prakticky ve všech organizacích, spjatých s přípravou RP a udržováním SMR.

Přes nespornost toho, že takto založený systém bývalých hospodářských mobilizačních příprav již nemůže fungovat a nepomohou ani jeho dílčí úpravy, byli jsme v uplynulých dvou letech svědky silného tlaku na jeho zachování. Tyto retardační tendence bránily rychlému zavedení principů, obvyklých v civilních krizových přípravách zemí Evropského společenství a NATO.

Řada zásad a směrnic Rady obrany státu, vydaná v minulosti k hospodářské mobilizaci, odhlédneme-li od jejich zideologizované podstaty, postrádá dnes jakoukoli právní sílu. Tento stav si vyžádal vydání právní normy - nařízení vlády - k překlenutí současného nepříznivého stavu, v němž po zrušení některých hospodářských zákonů nebyla tato oblast ničím právně pokryta. Potřebná minimální opatření pro legislativní zabezpečení hospodářské mobilizace byla neúspěšně navrhována do příslušných právních norem již od začátku roku 1990.

Základní dokument pro vznik nového systému hospodářské mobilizace

Významným mezníkem v této nepříznivé situaci je proto možno označit přijetí **nařízení vlády č. 284, o opatřeních hospodářské mobilizace**, která schválila vláda ČSFR dne 30. 4. 1992. Vytváří základní dokument k využití některých funkčních prvků dosavadního jednoúčelového systému sloužícího branné pohotovosti státu, ke stabilizaci situací a zároveň klade základy ke vzniku systému kvalitativně nového, blížíícího se svým pojetím CNP. Je plně konzistentní s principy ekonomické transformace, orientuje se na důsledné využívání smluvních vztahů, regionální pojetí a nezbytnou decentralizaci činností. Svým pojetím se blíží standardům, obvyklým v civilních krizových přípravách zemí ES a NATO.

Hlavním rysem je nahradit dosavadní jednoúčelový systém, sloužící branné pohotovosti státu, univerzálním, pohotovým k řešení všech druhů krizových situací, tedy i v míru. Nařízení usiluje pouze o vytvoření podmínek k překlenutí současné legislativní mezery.

Opatření hospodářské mobilizace se podle tohoto nařízení provádějí s cílem **připravit fungování čs. ekonomiky** k zajištění potřeb ozbrojených sil (uchování výrobních schopností pro brannou pohotovost státu, tzv. "studené kapacity" a vytváření zásob), obyvatele (zásoby vybraných druhů potravinářského a průmyslového zboží) a chodu hospodářství (např. vytváření zásob, stavby). Přímé zásahy státu ve vznikajícím tržním prostředí lze provádět pouze v nezbytném rozsahu a směrech, **vymezených zákonem**. Celý proces musí být decentralizován s plnou odpovědností oblastních a místních orgánů; dosavadní řízení příslušnými odvětvovými ministerstvy nahradí princip teritoriální, blížíící se standardům obvyklým v civilních krizových přípravách zemí ES a NATO.

Jednotlivé činnosti budou zpracovány v **krizových plánech** na těchto úrovních:

- ▲ jednotlivých ústředních orgánů federace a republik,
- ▲ regionálních,
- ▲ místních,
- ▲ ve státních organizacích

a dále jako doporučení do doby přijetí příslušné legislativní úpravy, i u privatizovaných organizací významných pro obranu státu, ochranu obyvatelstva a chod hospodářství.

Tyto plány nebudou mít centrální charakter (direktivita, bilance, rozpis úkolů), ale budou samostatným řídicím dokumentem jednotlivých subjektů hospodářské mobilizace a informačním podkladem pro příslušné rady obrany při rozhodování v krizových situacích.

Účast státního rozpočtu státu na výstavbě mobilizační infrastruktury (tj. zařízení, nezbytných pro zachování základních funkcí a ochrany čs. ekonomiky a životních podmínek obyvatelstva při variantách možného ohrožení) je nadále nutno předpokládat pouze na strategicky nejdůležitějších stavbách, podmiňujících obranu a ochranu zájmů státu, a vycházejících z Komplexní strategie obrany ČSFR federálního ministerstva obrany. Objekty budou nadále pořizovány jako víceúčelové, s možností jejich běžného využívání v mírové době. Tento vztah vyžaduje vymezení uživatelských práv smluvní formou, kde se projeví i míra finanční účasti státu. Příslušné investiční výdaje ze státního rozpočtu vyčleňuje FMF přímo do rozpočtových kapitol jednotlivých ústředních orgánů. Efektivní propojení potřeb a prostředků asociují FMO a FMH s dalšími na výstavbě zainteresovanými resorty a subjekty hospodářské mobilizace, kterým připadá i související odborná činnost investorská. Ostatní investiční potřeby určují, zajišťují, financují a kontrolují ústřední orgány státní správy (státní podniky atd.) v souladu s působností a odpovědností za řešení krizových situací v dané oblasti.

Vzhledem k tomu, že v ČSFR nevzniklo dosud úplné tržní prostředí a zbrojní výroba je značně destabilizována poklesem a změnou struktury, jeví se účelné na přechodné období **uchování výrobních schopností** ("studené kapacity") pro brannou pohotovost státu tam, kde produkce výrobků skončila nebo se uskutečňuje jen v omezeném rozsahu (v zemích s plně tržní ekonomikou uchování výrobních schopností až na výjimky neexistuje). Smluvní vztah s příslušnou organizací uzavírá FMO a náklady na uchování jsou financovány z jeho rozpočtu.

Nová situace vzniká i u zásob materiálových a jiných hodnot. Nadále je účelné **uchovávat jen ty zásoby** (federální hmotné, resp. státní mobilizační rezervy), které budou prokazatelně určeny k opatřením, vyžadovaným a smluvně podloženým orgány a organizacemi, odpovědnými za hospodářskou mobilizaci ve své působnosti. Současně je vhodné racionalizovat způsob jejich uložení, evidence a obměny. Toto přehodnocení vyžaduje kvalifikované rozhodnout i o využití již nepotřebného materiálu podle zvláštních předpisů (Statut SMR schválený usnesením vlády ČSFR č. 18/1982, Výnos FMH o financování hospodářské mobilizace).

Zásoby jsou vytvářeny na všech úrovních státní správy. Po vzoru vyspělých průmyslových zemí se jeví účelné na ně nahlížet v těchto třech kategoriích:

- státní zásoby (ropa, obilí),
- veřejné (zásoby okresů, měst, regionů),
- soukromé (zásoby v průmyslu).

V maximální míře je pak třeba usilovat o jejich komerční využívání za stanovených podmínek.

Pokud jde o zvláštní zásoby vybraných druhů potravinářského zboží (např. sůl, cukr, maso), budou vytvářeny pro resorty obrany a bezpečnosti, resp. republiky, okresy a obce (zejména pro potřeby obyvatelstva), a financovány z jejich rozpočtů.

V činnosti **útvárů obrany**, která byla převážně spjata:

- v hospodářské mobilizaci s přípravou RP a tvorbou a udržováním SMR,
 - v civilní obraně se zajišťováním systému varování, školení pracovníků CO apod.,
 - s vojenskými správami při spolupráci ve vedení vojenské evidence a vyzkoumávání záloh
- v pracovní době, se jeví nezbytné přebudovat síť těchto prvků hospodářské mobilizace na jednotlivých stupních státní správy, organizací, podniků a dalších subjektech, důležitých

o obranu státu a řešení krizových situací. Tedy umístit je (ponechat) tam, kde budou uloženy zásoby, připravována opatření mimořádné výroby nebo půjde o objekty, exponované hlediska možných rizik či ohrožení.

Úpravy, které nařízení vlády uvádí do života, znamenají principiální změny ve struktuře hospodářské mobilizace. Stát si uchovává všechny strategické funkce i důslednou kontrolu žití prostředků, vynaložených z jeho státního rozpočtu. Neomezují, naopak podporují aktivitu republikových a místních orgánů k řešení teritoriálních potřeb zejména ve prospěch obyvatelstva.

Nařízení vlády ČSFR č. 284/1992 Sb., jehož přínos ke stabilizaci situace je jasný, lze považovat za první dokument, který však nemůže přinést univerzální odpověď na všechny problémy přechodného období. Tento moment, stejně jako jeho jasnou tendenci přechodu modernímu krizovému managementu, řada účastníků semináře odmítala brát na vědomí. Diskusi se vytvářely opakovaly nejen známé požadavky na podrobné objasnění schvalovacích procedur, rozhodujících pravomocí, tlak na centrální rozdělování finančních prostředků, vytvoření centrálního plánovacího dokumentu a centrálního řídicího a rozdělovacího orgánu apod.

Přes přijetí nařízení vlády ČSFR č. 284/1992 Sb., které vytváří podmínky pro ustálení základních prvků CNP v ČSFR, narážejí kvalitativní změny stále na tuhý odpor. Ten je prezentován různě, jeho smyslem je konzervace současného stavu, který je pro nové politické a ekonomické podmínky disfunkční a jeho udržování by znamenalo oslabení schopnosti reagovat na krizové situace na všech úrovních.

System nouzového plánování ve vybraných vyspělých průmyslových zemích

Ve svých vystoupeních k civilnímu nouzovému plánování (CNP) některých průmyslově vyspělých zemí předložili zástupci NATO přesvědčivé argumenty o moderních směrech CNP. Vyjádřili možnosti součinnosti v této citlivé oblasti vzhledem k tomu, že kvalitativně nové trendy, přijímané v ČSFR, tuto kooperaci umožňují a otevírají cestu ke spolupráci jejím prostřednictvím i s ostatními zeměmi střední a východní Evropy. K tomu je nutné poznamenat, že z podnětu ČSFR byly zahájeny kontakty již v průběhu roku 1990. Iniciativa byla vedena úsilím získat informace o zákonné úpravě fungování systému krizového managementu v zemích NATO v souvislosti s nezbytností vybudování nového mobilizačního systému v našem státě.

Pro širší okruh zájemců jsme vybrali základní myšlenky přednesených témat.

L. E. Davies (asistent generálního tajemníka NATO pro infrastrukturu, logistiku a civilní nouzové plánování)

Civilní nouzové plánování zemí NATO

System CNP znamená rozvoj kolektivních plánů pro systematické a účinné použití civilních zdrojů aliance a pro podporu strategie NATO. Historicky vzato, CNP mělo v NATO vždy následující cíle:

- * kontinuitu vlády,
- * ochranu obyvatelstva,
- * zachování společenského a ekonomického života,
- * podporu ozbrojeným silám,
- * odstranění následků útoku.

Některé země považují ochranu obyvatelstva za oddělený problém, NATO se **vsoustřeďuje na nejširší pojetí CNP**. Přesto, že politika NATO byla konstantní již od r. 1949, strategie podporující tuto politiku se v průběhu desetiletí měnila. Výsledkem byly též změny podob CNP:

- Prvotní strategií bylo používat amerického jaderného monopolu jako deštníku ochranu členských zemí NATO před potenciálním sovětským útokem.

- Výbuch první sovětské jaderné pumy v roce 1950 odstartoval jadernou soutěž až k možné podobě vzájemného zničení. Během tohoto období bylo soustředěno úsilí zemí NATO na vyrovnání se s důsledky takové války. Současně byl kladen důraz na ochranu obyvatelstva a kontinuitu vlády.

- Po "krizi kubánských raket" v roce 1962 zrevidovalo NATO svoji strategii na možnou flexibilní odpověď jak čelit sovětské hrozbě konvenční silou s použitím jaderných zbraní jako posledního řešení. Při této strategii se NATO orientovalo v CNP na přijatelnou úroveň společenského a ekonomického zabezpečení života v členských zemích při předpokládané střetu a zajišťování nepřetržitých dodávek, resp. zásob potravin, ropy, průmyslových surovin pro potřeby civilního obyvatelstva, vojsk i uprchlíků.

Koncem 70. let čelilo NATO reálné převaze konvenčních sil Varšavské smlouvy plánu rychlého posílení Evropy o 11 mil. tun materiálu ze Severní Ameriky. Z toho vyplýval prioritní úkol VNP zajistit dostatečný počet civilních lodí a letadel.

Nová strategická koncepce (Řím, listopad 1991) obsahuje mj. dialog ke spolupráci a kolektivní obraně s důrazem na prevenci a krizový management. V souvislosti s touto změnou, tj. snížením rizika války, pozbyl bezprostřední naléhavosti jeden z cílů CNP - odstranění následků útoku, a snížil se i důraz na kontinuitu vlády a udržování sociálního a ekonomického života. Redukovaly se rovněž potřeby ochrany obyvatelstva. K úkolu podpory vojsk bude NATO přistupovat s větším důrazem (schopnost vypořádat se s vnitřní nestabilitou a s ohrožením, jež může přijít z různých stran).

K řízení CNP v rámci NATO

CNP zůstává především "státní odpovědností". Maximální spolupráce zemí NATO je však nezbytná, aby akce aliance v tomto směru byly účinné.

Tyto kolektivní vztahy organizuje vrchní výbor pro CNP, který předkládá své návrhy přímo Severoatlantické radě. Vrchní výbor (jeden ze tří stále fungujících v NATO) se běžně schází jedenkrát měsíčně s představiteli 16 státních misí, resp. dvakrát ročně s představiteli státních organizací CNP. Řízení CNP v rámci NATO je uskutečňováno 16 ministry zahraničí členských zemí. Vytvořená ministerská směrnice je pak základem státní i kolektivní činnosti v oblasti CNP.

CNP obsahuje rozličné civilní expertizy jak na úrovni státní, tak NATO. Jsou podřízeny vrchnímu výboru pro CNP pod hlavičkou plánovacích rad a výborů NATO. Působí aktivně v těchto oblastech:

- obchodní loďstvo, - průmysl,
- civilní letectvo, - ropa,
- potraviny a zemědělství, - zdravotní péče,
- civilní spojení, - civilní obrana,
- evropská a vnitrozemská pozemní doprava.

Členové každé z těchto rad (výborů) jsou experti jednotlivých členských zemí. Vojenské zástupci jsou v každé radě, ovšem pouze ve funkci pozorovatelů. V souladu s existujícími úpravami jsou rady plánovacími útvary pro mírové období, nemají krizový management při případné válce.

Pro válečné období je vytvořeno devět civilních složek NATO, které mohou být aktivizovány rozhodnutím Severoatlantické rady. Každá z nich zodpovídá za kolektivní správu
civilních zdrojů v určené funkční zóně, s cílem splnění civilních i vojenských požadavků
ance. Podle povahy krize může NATO:

- ▲ svolat poradce k poskytnutí konzultací z titulu jejich profesionálního zařazení,
- ▲ pokud je považována za velmi vážnou, aktivizovat částečně příp. po dohodě členských
mí i úplně jednotlivé civilní složky NATO pro válečné období.
Všechny složky jsou si podobny tím, že se skládají z mezinárodního štábu expertů
členských zemí, sekretariátu a jsou řízeny radou představitelů zemí. Tento systém se jeví jako
ilmi nepružný.

Dnes je třeba, aby přístupy krizového managementu byly variabilní a orientovány na
pravděpodobnější nouzové situace. Protože není vyloučena možnost války v Evropě,
jdou i nadále udržovány plány pro válečné období, ale na nižším stupni připravenosti.
severoatlantická rada již určitý posun v oblasti CNP a řízení krizového managementu schvá-
a. Celý proces adaptace není ještě dokončen, je zřejmé, že CNP bude muset reagovat na
všechny případy ohrožení. Druhou evidentní tendencí je skutečnost, že bezpečnost národů
emí) bude stále více záviset na ekonomické síle a schopnosti využít efektivně civilní rezervy
zdroje; v této oblasti existuje řada problémů, na které NATO teprve hledá odpověď.

S. C. Orosz (výkonný ředitel direktorátu pro civilní nouzové plánování NATO)

System civilního nouzového plánování v některých evropských zemích

Pan S. C. Orosz vybral tři srovnatelné země s nejhodnější aplikací systému CNP pro
SFR. Jejich CNP má tři hlavní společné principy:

- civilní zdroje je třeba mít pod civilní kontrolou,
- CNP je odpovědností všech ministerstev a všech stupňů správy od místní až po státní,
- CNP závisí hlavně na použití zdrojů soukromého sektoru.

V Holandsku jsou zachovány všechny vazby CNP na plánování NATO. Přímou zodpovědnost
a CNP mají všichni ministři. Řízení přísluší ministru vnitra, v praxi ji zajišťuje dvanáct pracovníků
eho resortu, kteří sledují a koordinují plány jednotlivých ministerstev na všech úrovních. Plány
časovém horizontu čtyř let jsou sestavovány jak pro mírové období, tak pro variantu války.

Existuje komplexní legislativa, která zahrnuje jakékoli varianty možných krizí. Ve výji-
nečném případě na žádost ministerského předsedy vydává královna nouzový zákon
(dekret), který platí 72 hodin, nebyl-li v té době potvrzen parlamentem.

Platná legislativa zahrnuje i taková ekonomická opatření, jakými jsou přidělový systém,
řízení dopravy, ale např. i oprávnění k rekvizicím.

V důsledku těchto opatření Holandsko není tak silně závislé na rezervách. Jediné jeho
zásoby tvoří ropa (v omezené míře) a potraviny skladované v rámci nákupní politiky ES.
Soukromé společnosti mají tak rozsáhlé inventáře (mírové sklady), že jsou v případě potřeby
schopny pokrýt veškeré ostatní potřeby státu.

Při plánování krizových opatření v období míru je prvořadá odpovědnost obcí. Vláda
poskytuje standardní plánovací model, tato norma se pak důsledně přizpůsobuje místním
podmínkám a vymezenému druhu ohrožení a rozpracovávají se potřebné postupy. Prvým
zodpovědným činitelem pro řízení operací při krizové situaci je starosta obce. Ten musí mj.
zhodnotit, zda prostředky, které má k dispozici, jsou pro řešení konkrétního ohrožení posta-
čující. Případně pak žádá o spolupráci některou z okolních obcí, a teprve potom se obrací na
vyšší stupeň státní správy, kterou je provincie. Její guvernér reprezentuje na této úrovni

centrální vládu a jedná se všemi ministry. Pokud zvládnutí katastrofy přesahuje ji možnosti, žádá o účast v operacích ministra vnitra.

Základními principy řízení při katastrofách jsou tedy:

- přístup zdola nahoru tak, aby přípravy a výkon operací byly provedeny na nejnižší úrovních,
- odpovědnost plánovačů za provádění opatření v míru i za války.

V Itálii jsou CNP a civilní obrana obyvatelstva dvěma samostatnými složkami. Hlavní CNP jsou podobné strategii NATO i Holandska: kontinuita vlády, chod a ochrana ekonomie, podpora obrany, ochrana obyvatelstva. Vrcholovým orgánem pro řízení CNP je politicko-strategický výbor, tvořený předsedou vlády a ministry zahraničních věcí, vnitra a obrany. Na ně leží odpovědnost za všechna politická rozhodnutí, a jeho doporučení parlament vyhlásí stav nouze a přijímá příslušná východiska. Za vypracování praktických opatření odpovídá meziministerský výbor, posledním v posloupnosti krizového managementu je výbor, odpovídající za vlastní realizaci (dohled na provedení opatření).

Ustanovení ekonomického charakteru jsou obdobná holandským. Vypracovaná legislativa zahrnuje oblast přídelového systému potravin a materiálů, distribuci zdrojů v soukromém sektoru a též řízení dopravy a cen. Vláda disponuje omezenými zásobami ropy, zásobami potravin ES, které zůstávají v zemi, a redukovánými zásobami některých dalších komodit.

Rozhodujícím činitelem pro přípravu operací, vypracování krizového plánu (není žádný standardní model, rozsáhlé rozdíly mezi jednotlivými oblastmi Itálie to ostatně ani neumožňuje) a jeho realizaci je prefekt (představitel vlády v 95 provinciích Itálie). Odpovídá za činnost civilní ministerstev během nouzových stavů v jeho provincii a za provedení všech praktických potřeb K realizaci krizového plánu má k dispozici všechny zdroje vlády v provincii. Pokud by nepostačovaly, obrací se se žádostí o výpomoc na sousední prefekty, event. až na ministra vnitra. Vše je to však prefekt, který je přímo zodpovědný za celou operaci.

Z důvodu značných vzdáleností mezi severem a jihem, rozhodla vláda o zřízení 15 civilních ochranných útvarů, vybavených zařízením vždy pro 10 tisíc obyvatel (zdravotnické zařízení, omezené množství zásob a potravin). Vše je skladováno v kontejnerech pro přepravu letadly a nákladními automobily.

Stejně jako Holandsko, ani Itálie nemá žádné dohody o společném postupu při zvládání nouzových stavů s jinými zeměmi. Existují však součinnostní opatření s ES a NATO, které jsou ověřována při velitelsko-štabních cvičeních.

V Dánsku je rovněž systém CNP oddělen od ochrany obyvatelstva. CNP je považován za základní element celkové koncepce obrany, definované jako kolektivní spolupráce a koordinovaná snaha, která směřuje k zachování poslání obrany a zajištění optimálního využití všech vojenských a civilních zdrojů s cílem zabránit válce, ochránit zemi a udržet organizovanou společnost.

Odpovědnost za koordinaci a spolupráci při krizových situacích je v rukou ministra vnitra resp. jeho úřadu CNP, který spolupracuje s dalšími resorty. Úkolem každého ministra vypracovat vlastní systém CNP pro oblast, kterou řídí, a to pro mírové i válečné období.

Řízení krizového managementu nemá speciální legislativu pro krizová období, neúčinná zmocnění jsou zpracována již v legislativě běžné. Zajímavé je, že se plně spoléhá na vystupování výroby v době krize.

Ekonomická opatření, která v oblasti hospodářské mobilizace Dánsko sleduje, s významnějšími nelíší od předchozích:

- Základní filozofie je udržovat běžnou obchodní činnost v normálním průběhu nejdéle jak je možné.
- Ozbrojené síly mají prioritu v určitých službách a výrobcích.
- Existuje maximální hladina zásob, udržovaná vládou a zejména soukromými podniky.

kle vládního nařízení. Zásoby musí krytí civilní i vojenské potřeby - jejich rozsah stanovuje
slušné ministerstvo. Náklady na udržování zásob jsou hrazeny vládou, přímými dotacemi
myslovým odvětvím a cenovou politikou (zvýšení cen výrobcem produktů).

■ Předurčení některých materiálů a služeb pro použití i v období krize - tzv. "spící
trakty".

■ Povinné rekvizice, kdy vláda má pravomoc k zabavení zařízení soukromých podniků.

■ Potřeba pružnosti pro všechny možné krizové stavy za války i v míru.

Dánsko je malou zemí s malým počtem obyvatel. Nachází se ve strategicky velmi důležité
lasti. Proto vypracovalo společně s Norskem systém komplexní mobilizace, který pokrývá
echny oblasti ekonomického a sociálního života obou zemí. V rámci NATO je však toto
ojení výjimkou.

P. Krueger (stálý představitel USA ve výboru NATO pro civilní nouzové plánování)

Zkušenosti s civilním nouzovým plánováním v USA

Systém CNP, zahrnující jak hospodářskou mobilizaci, tak ochranu obyvatelstva za krizo-
ých situací, je plně podložen platnou legislativou. Zákony jsou formulovány poměrně
becně, určují však povinnost ministrům a organizacím řídicím krizový management, přijímat
odrobná opatření. To umožňuje bezprostředně reagovat na vzniklé situace bez úprav
ákonných norem.

CNP je založeno na čtyřech základních principech:

- je odpovědností všech, tj. federální vlády, vlády státu, místní správy, průmyslových
odníků, fyzických osob,

- v oblasti hospodářské mobilizace musí být zachována civilní kontrola zdrojů,

- musí umožnit tržní ekonomice co nejdelší normální fungování,

- lidé musí věřit v důvěryhodnost a spravedlivost celého systému; každý stát ho orga-
nizuje tak, aby odpovídal místním podmínkám, a to i politickým, kulturním a hospodářským.

Při katastrofách se rozlišují následující fáze:

- odezva, tj. reakce na vzniklou situaci; ta musí vzniknout vždy na místní úrovni,

- vlastní činnost bezprostředně při ohrožení,

- odstranění následků katastrofy (zde může být poskytnuta pomoc až federální vlády,
z toho také vyplývá snaha posilovat mobilitu místních systémů tak, aby reagovaly rychle
a účinně).

Nelze v to počítat prevenci. Ta probíhá soustavně s cílem eliminovat možnosti vzniku
krizové situace, či její opakování.

V této oblasti USA pravidelně spolupracují s NATO a Severoatlantickou radou formou
seminářů a společných schůzí (Brusel, Oberammergau). V příštím roce proběhne v USA
cvičení se zaměřením na bezpečnost jaderných elektráren, za účasti federálních předsta-
vitelů, vlády státu, zástupců průmyslu a místní správy.

Všechny tři příspěvky se setkaly se značným ohlasem účastníků semináře. Významně
přispěly k poznání, že připravovaný systém civilního nouzového plánování v ČSFR, opírající
se o zkušenosti srovnatelných států ES, vykročil správným směrem.

Jak dále

Pracovní charakter jednání semináře dal odpověď i na tuto obligátní otázku. Nutno poznamenat, že nový systém hospodářské mobilizace v ČSFR, založený nařízením federální vlády a vztahující se výhradně na federaci, je beze zbytku využitelný i v případě rozdělení ČSFR na dva samostatné státy. Je však nezbytné:

- * Usilovat o stabilizaci situace, o zachování a modifikace přijatých prvků systému hospodářské mobilizace, které mohou fungovat v případě krize.
- * Udržet pro tyto účely zásoby uložené ve státních podnicích, procházejících procesem privatizace. Sladit úkoly budování systému hospodářské mobilizace se změnami, které přináší transformace čs. ekonomiky.
- * Pokračovat ve snaze o legislativní řešení, tj. o přijetí zákonné úpravy krizového managementu, srovnatelné se zeměmi Evropského společenství.
- * Dále usilovat o přetvoření systému hospodářské mobilizace integrací všech prvků do podoby CNP, obvyklé v průmyslově vyspělých zemích.

SEMINÁŘ K VĚDNÍ A TECHNICKÉ POLITICE RESORTU FMO

V procesu přeměn naší armády na armádu cílově splňující kritéria kladená na armády států vyspělých demokracií představuje významný faktor v souladu se zkušenostmi jejich vývoje věda a technologie.

Vědomou podporou tohoto principu velením armády byly ustavením nových vrcholových organizačních struktur vytvořeny příznivé předpoklady pro formování a realizaci nových přístupů k předvádění poznatků vědy a techniky do vojenské praxe, ke sladění cílů rozvoje vojenské vědy s cíli rozvoje armády a společnosti.

Prvořadým úkolem bylo stanovení nové filozofie řízení oblasti vědy a výzkumu v armádě a postupu transformace této oblasti. Pro operativní a krátkodobé horizonty byly vypracovány a zavedeny nové procedury koordinace řešitelských a zadavatelských aktivit ve vědecké činnosti. Pro koncepční činnost byly v souladu se zásadami státní politiky této oblasti a vojenské politiky státu zformulovány **zásady politiky FMO v oblasti rozvoje vědy a techniky**. Tyto zásady jsou vyjádřeny jako soubor pravidel, doporučení a opatření k zajištění efektivního rozvoje vojenské vědy, potřebného směřování vědeckých úkolů a výzkumných projektů a koncentrace vědeckých i výzkumných kapacit a nezbytných prostředků a zdrojů ve prospěch úspěšného dosažení cílů rozvoje a výstavby Čs. armády.

Vzhledem ke strategickému významu těchto zásad a charakteru oblastí, jichž se týkají, byly předmětem jednání celoarmádního semináře, konaného v Praze ve dnech 24. a 25. června 1992. Semináře se zúčastnilo 86 odborníků z řídicích a velitelských stupňů Čs. armády a vědecké komunity z VVŠ a VVZ Čs. armády. Obsahové zaměření semináře bylo rozděleno do pěti tematických bloků.

Základní blok byl věnován problematice vědní a technické politiky v resortu FMO a s ní spojeným systémovým problémům řízení rozvoje vědy v Čs. armádě a CO ČSFR. Tento blok byl uveden vystoupením **genpor. Ing. Imricha Andrejčáka** s hlavním referátem semináře. Osvětlení systémových otázek řízení rozvoje vědy uvedl **plk. Ing. Ladislav Klíma, CSc.** **Druhý blok** byl věnován problematice vizí, prognóz a trendů vývoje vojenství a s tím souvisejících problémů. Úvodní referát přednesl ředitel ISS FMO **genmjr. doc. Ing. Pavol Gavlas, CSc.** **Třetí blok** byl orientován na problematiku teoretických otázek obsahu, struktur a trendů vědeckých výzkumů a trendů vývoje technologií ve vojenství. S úvodním referátem vystoupil rektor VA Brno **plk. prof. Ing. František Obermann, CSc.** **Čtvrtý blok** se zabýval okruhy inovací vojenské praxe, požadavky, formami a způsoby odhalování a řešení konkrétních problémů praxe, hodnocení jejího stavu z pohledu nezbytnosti změn používaných prostředků a postupů. Tento blok byl uveden **ZNGS genmjr. Ing. Františkem Váňou**. Problematika **pátého bloku** věnovaná konkrétním systémovým, organizačním, legislativním a finančním stránkám vědecké práce se nakonec stala součástí vystoupení a diskusí v blocích předchozích.

V diskusi vystoupilo téměř třicet účastníků semináře, jejichž vystoupení:

- potvrdila nezbytnost veřejného a otevřeného projednávání přípravy, formulace a realizace vědní a technické politiky FMO,
- přinesla podporu záměrů návrhů nového financování, poradenství a dalším zásadám navrženým připravenou novou vědní politikou,
- ukázala nové pohledy na problémy strukturování vědy a výzkumu, vědecké přípravy na formy komunikace decizní a vědecké sféry,
- uvedla nové náměty k propojení vědy, praxe i vzdělávání,
- posuzovala kompetenční otázky řízení vědy a výzkumu a věnovala se i představení záměrů rozvoje a nových působností složek FMO a CO ČSFR i VVZ Čs. armády,
- ukázala i některé nejasnosti v zaváděné terminologii oblasti rozvoje vědy a techniky ve vazbách jejich různých úrovní řízení a perspektivách restrukturalizace souvisejících oblastí i nově v Čs. armádě zaváděných.

Přednesené příspěvky a diskusní vystoupení byly podrobně analyzovány, vyhodnoceny a využity v práci úseku strategického řízení FMO. Nejzávažnější diskusní vystoupení, jejichž myšlenky umožňují pochopit, iniciovat nebo realizovat efektivní nové přístupy při konstituování oblasti vědy a výzkumu v armádě bylo rozhodnuto zveřejnit ve Vojenských rozhledech. Předpokládáme, že pronesené myšlenky budou rovněž široce přeneseny účastníky semináře, jak do decizní sféry, tak i vědecké komunity naší armády, a to nejen ve prospěch rozvoje vědy a techniky a že jejich využít i přes určitý časový odstup a jiné společenské okolnosti mohou být uplatněny i v jiných modelech výstavby armády.

Úvodní referát "K vědní a technické politice FMO" přednesl náměstek FMO ČSFR generálporučík Ing. Imrich Andrejčák:

Proces zásadních společenských změn probíhajících v Evropě od roku 1989 stále výrazněji ovlivňuje i otázky bezpečnosti a obrany, výstavby, posláním, života, činnosti a zabezpečení ozbrojených sil.

Strategie obrany ČSFR odráží změněnou bezpečnostní situaci a vývoj nové, slibnější epochy v Evropě. Potvrzuje tak základní principy, na kterých je demokracie ČSFR založena i odhodlání zajistit bezpečnost ČSFR v rámci mezinárodního společenství států sdílejících společné hodnoty, kterými jsou pluralistická demokracie, právní řád, respektování lidských práv a základních občanských svobod a ekonomická prosperita založená na tržním hospodářství.

Výzvy k bezpečnosti a rizika, kterým Evropa musí čelit, mají na rozdíl od minulosti rozdílný charakter. Převládajícím ohrožením minulosti bylo riziko překvapivého útoku a zahájení konfliktu velké intenzity s minimální politickou varovací dobou. Současná rizika jsou svým charakterem mnohoaspektová a mnohorozměrová, což ztěžuje jejich předvídaní a vyhodnocování. Mohou vznikat různým způsobem.

Rizika pro bezpečnost ČSFR již nevyplývají především ze zamýšlené vnější agrese proti území ČSFR, ale spíše z nepříznivých následků nestabilit, které mohou vzniknout jako důsledek vážných politických, ekonomických a sociálních potíží, včetně etnických nepřátelství, ideologické a náboženské nesnášenlivosti, územních, ekonomických, jazykových, ekologických a jiných sporů a projevů netolerance. Výsledná napětí mohou vést ke krizím nepřátelským pro evropskou stabilitu a vnitřním konfliktům, které by mohly zahrnovat i vnější síly. Neexistují mechanismy, které by zaručovaly urovnání těchto konfliktů diplomatickými prostředky a vylučovaly možnost jejich rozšíření na další státy.

V případě ČSFR nejistoty a rizika, které doprovázejí proces politické a ekonomické informace není možno vidět izolovaně od historických souvislostí a skutečnosti, že ČSFR není členem vojenské aliance, která by ji poskytovala pozitivní záruky bezpečnosti a hranic států, jejichž ozbrojené síly jsou značně větší nebo na jejichž území jsou rozmístěny zbraně o hromadného ničení a prostředky jejich dopravy na cíl. Historické spory a nespravedlnosti by byly dosud s konečnou platností uspořádány.

Přestože ČSFR je vnitrozemským státem rozprostírajícím se ve středu Evropy, nemůže zcela ignorovat jiná rizika obecnějšího charakteru, včetně rizik zasahujících do Evropy z jiných kontinentů. Těmito riziky mohou být zejména, rozšiřování vysokých vojenských technologií, hromadného ničení, přerušení toku životně důležitých zdrojů, mezinárodní terorismus, sabotážní akce, obchod s drogami nebo i hromadná migrace obyvatelstva jako reakce na nesnesitelné životní podmínky a společenské poměry.

Tato rizika vyžadují schopnost rychlé a pružné reakce na riziko rozdílného charakteru krize menšího rozsahu, potřebu zařadit strategii obrany ČSFR do širšího přístupu bezpečnosti než dosud.

Základním cílem strategie obrany ČSFR je usilovat o vytvoření spravedlivého a trvalého mírového řádu v Evropě v rámci kooperativní bezpečnostní struktury pro celou a svobodnou Evropu. Zachovat svobodu a bezpečnost svých občanů především politickými prostředky v souladu s principy Charty OSN na základě sdílení společných hodnot demokracie, lidských práv, právního řádu a tržního hospodářství s ostatními demokratickými státy. Princip nedělitelnosti bezpečnosti v kooperativní bezpečnostní struktuře by měl vytvořit prostředí rovné bezpečnosti států KBSE bez ohledu na rozdílnost jejich podmínek nebo vojenských možností. Jakový bezpečnostní systém je v současné době vytvořen pouze v rámci organizace NATO.

O dosažení tohoto cíle bude ČSFR usilovat v rámci evropského bezpečnostního systému Evropských společenství, Rady NATO pro spolupráci a KBSE i rozvojem dvoustranných přátelských vztahů s demokratickými státy. V případě, že politické a diplomatické prostředky vérohodně odstrašování selže, použije ČSFR pro ochranu těchto hodnot vojenské prostředky v souladu s Chartou OSN zabezpečující právo na kolektivní nebo individuální sebeobranu.

Prostředky, kterými ČSFR provádí svou bezpečnostní politiku k zachování míru budou nadále zahrnovat politické úsilí dávající přednost dialogu s ostatními státy a aktivní hledání společného přístupu k evropské bezpečnosti včetně oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení, udržování vlastní vojenské schopnosti umožňující předcházet ohrožení odstrašováním a zabezpečit řízení krizí malé intenzity i efektivní obranu.

Rozmanitost výzev, kterým musí ČSFR čelit, vyžaduje obecný přístup k bezpečnosti. Měnící se politické a strategické prostředí vyžaduje trvale přizpůsobovat rysy vojenské strategie ČSFR změnám a vypracovávat politické a operační směrnice odpovídající aktuálním podmínkám.

ČSFR bude i nadále udržovat přiměřenou vojenskou sílu k tomu, aby přesvědčila potenciálního útočníka, že použití síly proti svrchovanosti a územní celistvosti by se setkalo s efektivní obranou, že za agrese by útočník musel zaplatit vysokou cenu, která by významně znehodnotila jakýkoli předvídatelný prospěch z agrese.

Ozbrojené síly ČSFR musí proto být v rámci kolektivní nebo individuální sebeobraně schopné bránit hranice ČSFR, zastavit postup agresora co nejdříve vpředu, snažit se udržet nebo obnovit územní celistvost státu s cílem umožnit společenství demokratických států reagovat a ukončit válku co nejrychleji za podmínek co nejvhodnějších pro ČSFR.

Úkolem ozbrojených sil ČSFR při vedení obranných bojů a operací je přinutit agresora, aby znovu zvážil své rozhodnutí, přerušil útok a stáhl se mimo území ČSFR. Obranou demokratického státního zřízení, politické nezávislosti a územní celistvosti ČSFR ozbrojené síly přispívají k míru a stabilitě v Evropě.

Ozbrojené síly ČSFR přispívají k předcházení války tím, že žádný potenciální útočník by

nemohl uvažovat o rychlém a snadném vítězství, politickém a ekonomickém prospěchu neb územních ziscích použitím ozbrojeného násilí.

Vzhledem k rozmanitosti rizik, se kterými se může setkat, musí ČSFR udržovat ozbrojen síly (OS) nezbytné pro svobodu volby ze širší škály prostředků konvenční odezvy na ohrožen

K zajištění obrany proti vnějšímu ohrožení udržuje ČSFR ozbrojené síly jako výraz odhodlání bránit svobodu, svrchovanost, nezávislost a územní celistvost a signál, že jakákoliv agrese proti těmto společně sdíleným hodnotám není volbou s nadějí na snadný a rychlý úspěch.

Čs. armáda je armádou demokratického státu. Základním principem její výstavby je civilní kontrola ozbrojených sil demokratickou společností, vykonávaná orgány státní zákonodárné a výkonné moci.

Princip civilní kontroly ozbrojených sil demokratickou společností uplatňuje specifické procedury, mechanismy a nástroje, jejichž užitečnost a využitelnost byla prověřena v praxi armád demokratických států, zejména NATO. Je zásadně odlišný od principů, kterými si řídila výstavba Čs. armády v období 1948 - 1989. V Čs. armádě se dosud setkává s nepocho pením v důsledku neznalosti.

Civilní kontrola ozbrojených sil předpokládá zásadní změnu systému řízení. Mechanismus demokratického řízení zahrnuje tyto stupně řízení:

● **Orgány státní moci**

- zákonodárné (Federální shromáždění, jeho výbory, Generální inspektor ozbrojených sil)
- výkonné (Federální vláda ČSFR, ministerstva).

● **Orgány státní správy**

- orgány resortní politiky (FMO, FMV a další věcně příslušná ministerstva),
- orgány stupně operace (generální štáb, velitelství).

● **Orgány realizační (vojska, služby, instituce a zařízení ozbrojených sil).**

Představa demokratického řízení je založena na ustálených procedurách řízení, ve kterých vyšší stupně řízení vytvářejí svou činností a svými akty vhodný rámec pro samostatnou činnost a odpovědnost orgánů nižšího stupně řízení.

Na rozhraní mezi orgány státní zákonodárné a výkonné moci a ozbrojenými silami (FMO) by měla vznikat v dialogu mezi nimi "velká" (státní) politika. Je to proces formulován bezpečnostní politiky státu. Jejím konečným produktem je strategie obrany vydávající politickou směrnici pro činnost ozbrojených sil.

Na rozhraní mezi FMO a GŠ vzniká v dialogu mezi nimi "malá" (resortní politika). Je to proces formulování vojenské politiky státu. Jejím konečným produktem jsou politiky FMO pro jednotlivé oblasti působnosti FMO, např. politika akvizice, politika sociálního rozvoje nebo politika FMO pro oblast rozvoje vědy a technologií, dále hierarchická soustava rozpočtů zahrnující institucionální a účelové financování. Politiky jsou politickou směrnicí pro činnost generálního štábu, velitelství a dalších vrcholných institucí v působnosti FMO, rozpočty jsou hlavním zdrojem pro uspokojování potřeb na jednotlivých úrovních řízení.

Kadence (takt) inovací je v rozhodujících oborech spjatých s vědeckotechnickou revolucí tak rychlá, že praxe mnohdy klade důraz spíše na zvýšení operativnosti a pružnosti než na zvýšení koncepčnosti řízení.

Chápání vztahu mezi strategickým a operativním řízením, podle něhož jedno vylučuje nebo oslabuje druhé, je nesprávné. Bez důkladné strategie nemá operativní pevné zacílení a místo účinného zajišťování dlouhodobého náročného záměru se pak stává pragmatickým reagováním na okamžité problémy.

Platí vztah, že bez dobré strategie nemůže být dobré operativy. Současně platí, že bez vysoké náročnosti na běžné výsledky, tedy bez náročné operativy, není strategie příliš potřebná. Koncepčnost je tak funkcí náročnosti.

Proces (VTR) a jeho řízení nemůžeme posuzovat jen z hlediska jednotlivých po sobě

řetětech inovačních cyklů, ale v celé šíři rozvoje oborů a odvětví. Z tohoto hlediska je rozhodujícím předpokladem rozvoje vytváření a koncepční řízení koncentrovaných a vědeckotechnických a výrobních komplexů, v nichž koncentrace kvalitního vědeckotechnického potenciálu zajišťuje soustavné dosahování vysoké technické úrovně a potřebná koncentrace výrobního potenciálu umožňuje soustavné rychlé zavádění inovací ve strmých nábojových křivkách a dostatečném rozsahu, který pak zajišťuje vysokou efektivnost.

Chceme-li v technickoekonomické úrovni konkurovat předním státům světa, musíme mít v daných oborech k dispozici analogický rozsah, kvalitu, vybavenost a úroveň řízení vědeckotechnického potenciálu. Přitom musíme kromě vlastního vědeckotechnického potenciálu využívat i ostatní zdroje VTR.

Nezbytnou koncentraci vědeckotechnického potenciálu pro dosažení a udržení potřebné technickoekonomické úrovně můžeme nazvat rovněž prahovou či kritickou koncentrací - bez ní potřebný efekt nenastane. Ve vědeckotechnické revoluci objem nákladů na vědeckotechnický potenciál narůstá zejména u inovačně náročných oborů. To zvyšuje objem fixních nákladů na vědu a výzkum a vynucuje si zajistit efektivnost růstu objemu výstupů.

V situaci, kdy v naší ekonomice nejsou volné zdroje, vyžaduje nezbytná koncentrace souběžné útlumy a likvidace neperspektivních činností. Strukturální rozhodnutí nelze dělat operativně, protože likvidované činnosti nelze v případě chybného rozhodnutí rychle a efektivně obnovit. Naopak činnosti, do nichž se koncentrují mohutné potenciály, musí dlouhodobě obstát, mají-li přinést efekty. Strukturální rozhodnutí, která jsou podmínkou efektivního VTR, je nezbytné činit na základě důkladných strategických úvah.

Strategie rozvoje vědy obecně předpokládá úplnou samostatnost a nezávislost obsahového zaměření základního poznávacího a základního aplikovaného výzkumu, který bude organizován zejména na vysokých školách. Základní a aplikovaný výzkum může vést i v Čs. armádě k vytváření vědeckotechnických parků a žádoucím propojení univerzitní vědy s vědou průmyslovou.

Obsahové zaměření aplikovaného výzkumu a vývoje bude řídicí centrum ovlivňovat státními zadáními a státními zakázkami včetně institucionálního financování pracovišť, která budou jednotlivé programy a projekty realizovat. Účelové financování bude stimulovat řešení a podporovat realizaci těchto programů a projektů, které budou představovat nejlepší přínos pro řešení perspektivních i aktuálních otázek bezpečnosti a obrany.

Pro realizaci systémových změn však nejsou dosud vytvořeny všechny potřebné legislativní ani věcné předpoklady.

K vytvoření efektivního rámce rozvoje vědy a výzkumu v Čs. armádě je vytvářena vědní a technická politika FMO tvůrčí aplikací zásad státní politiky v oblasti rozvoje vědy a technologií na oblast bezpečnosti a obrany státu.

Základem politiky FMO v oblasti rozvoje vědy a technologií bude cílově orientovaný soubor pravidel, podnětů a doporučení, řídicích stimulací a opatření, zahrnujících jak ekonomické, tak i mimoekonomické stimuly, v souladu se zásadami státní politiky této oblasti a vojenské politiky státu.

Cílem vědní a technické politiky FMO je získat, osvojovat si a využívat nejnovější poznatky vědy a techniky pro efektivní uspokojování potřeb bezpečnosti a obrany státu.

Základním nástrojem realizace vědní a technické politiky FMO je systém plánování, programování a rozpočtování zajišťující materializaci znalostí v inovačních procesech a vytváření technologií pro společný pokrok a rozvoj vojenství.

Formulování vědní a technické politiky FMO je trvalý proces vytváření koncepce, strategie a plánování rozvoje vědy a techniky v působnosti FMO, zasazený do širšího kontextu, který zahrnuje strategii obrany ČSFR, státní politiku ČSFR v oblasti rozvoje vědy a techniky, vojenskou akvizici, národní hospodářství státu a zapojení ČSFR do mezinárodní spolupráce.

Vědní a technická politika FMO se vytváří orgány FMO ve spolupráci s vědeckou komu-

nitou a akademickou obcí Čs. armády, orgány státní správy a představiteli zainteresovanými civilních vědeckých, akademických a podnikatelských kruhů.

Skončilo období paternalismu státu a odpovědnosti za rozvoj vědy a techniky se přenášá již na resorty a přímo na orgány rozvoje vědy a techniky a samotnou vědeckou komunitu.

O potřebě cíleného a koordinovaného rozvoje oblasti vědy, techniky a vzdělávání k zabezpečení dostupnosti, zvládnutí, tvorby a využívání poznatků vědy a techniky pro efektivní rozvoj a výstavbu Čs. armády a CO není pochyb.

Určité pochybnosti však můžeme mít o tom, do jaké míry a s jakým efektem se nám daří uvedenou potřebu v praxi uspokojovat. Ukazuje se, že vedle nutnosti rozvíjet, ale v mnoha případech teprve vytvářet, nepřímé nástroje řízení je zde další nutnost, a sice - přizpůsobit tomuto procesu kompetence na příslušných úrovních řízení, a to v souladu s připravovanými organizačními a strukturálními změnami v resortu FMO.

Měli bychom se přitom vyvarovat jakýchkoli, tzv. "velkoplošných přístupů, kdy všichni zodpovídají obecně za všechno a konkrétně za nic".

Není možné - v zájmu dosažení trvale progresivní tendence - setrvávat na kompetencích, které prakticky nerespektují novou organizaci - nové prvky systému nebo se již dostatečně pružně nepřizpůsobují, a to z nejrůznějších důvodů.

Hlavním směrem zde musí být delimitace vybraných kompetencí na prvky jednotlivých úrovní řízení od vrcholového managementu až po jednotlivce ve VVS a na výzkumných ústavech sledující jejich funkční dělbu, vylučující duplicity a realizující systém kooperativního řízení.

Odpovědnost a kompetence vychází explicitně z kompetenčního zákona pro FMO. Vytvořením strategického úseku byla nově stanovena odpovědnost za formulaci a aktualizaci politiky FMO v oblasti rozvoje vědy a techniky, jako součást komplexní strategie obrany ČSFR.

Tento nový moment vyžaduje sladit odpovědnosti a působnosti za rozvoj vědy a techniky všech subjektů Čs. armády a CO v účinnou spolupráci.

Do budoucnosti půjde o harmonizaci nově se tvořících vztahů ruku v ruce s prohlubováním principů demokratické samosprávy, bez kterých si lze jen těžko představit efektivní rozvoj vědy a techniky.

V současné ekonomické situaci ČSFR, kdy v ekonomice nutně dochází k úsporným opatřením, se úbytek finančních prostředků promítá i do oblasti vědy, techniky a vzdělávání, což plně platí i pro Čs. armádu. Nedostatek volných ekonomických zdrojů vyžaduje účelnou koncentraci vědeckotechnického potenciálu armády, která se projeví v útlumech, případně i likvidaci neperspektivních činností oblastí vědy, techniky a vzdělávání. Naopak platí, že činnosti, do nichž se koncentruje tento potenciál, musí dlouhodobě obstát, mají-li přinést potřebné efekty. Jednou z cest, jak dosáhnout koncentrace vědeckotechnického potenciálu, je cesta překonávání institucionálních hranic výzkumu a účelné propojení výzkumu základního s aplikovaným, vědy se vzděláním a technikou.

S rozvojem vědeckého poznání narůstá nutnost interdisciplinárního řešení složitých a dlouhodobých úkolů, které se stává specifickým rysem nejen výzkumu základního, ale i aplikovaného.

Při řešení teoretických problémů vyvstává otázka kontaktu mezi ústavu různých vědních oborů a není jasné, zda bude úspěšnější vytváření specializovaného interdisciplinárního pracoviště, nebo zda při řešení problémů této povahy překračování hranic vědních disciplín a institucí, je možné řešit vytvářením dočasných pracovních týmů odborníků a různých ústavů, což v mnoha případech může být výhodnější. Koncepte vytváření dočasných týmů není zatím v armádě obvyklá, a to nejen pro legislativní, organizační či finanční problém, ale výrazně se projevuje i uplatňování zájmových oblastí předních vědeckých pracovníků jednotlivých ústavů a pracovišť. Tuto situaci je nutno v armádě řešit cílevědomým uplatňováním principů plurality vědeckých názorů, soutěží a konfrontací dosahovaných výsledků. Pokud je

pluralita vědeckých názorů zajišťována pluralitou instituční, může docházet ke kompetenčním konfliktům. Mnohem nadějnější je uplatnění plurality v rámci jedné instituce či řešitelského týmu; usnadňuje to diskusi a třibení různých názorů. To ovšem předpokládá, že instituce nebude ovládána jednou mocenskou skupinou, jediným ideologickým či politickým směrem, a že bude co nejméně závislá na vládních, řídicích orgánech.

Základní výzkum v armádě má své opodstatnění jak v rámci VVZ Čs. armády, tak na vysokých školách, ovšem v rozličné míře hloubky, záběru a rozsahu. Na vysokých školách se vcelku vyhraněně projevuje tendence využívat výsledků výzkumu pro pedagogickou činnost, ačkoli by měl být spíše orientován na další rozvoj vědeckého poznání. Potřeby pedagogického procesu vedou pracovníky vysokých škol k větší univerzalitě, to se pak projevuje i v orientaci jejich výzkumné práce. Na pracovištích VVZ, pokud je základní výzkum vůbec prováděn, je zpravidla specializovanější a tedy pokrývá poměrně úzké spektrum problémů. Bylo by velmi užitečné dokázat tyto tendence v armádě skloubit v zájmu řešení vybraných prioritních směrů rozvoje armády. Toho je možno dosáhnout úzkou spoluprací výzkumné a pedagogické oblasti, kdy pedagogům z vojenských vysokých škol bude umožněno podílet se na aplikovaném výzkumu VVZ a odborníkům z této oblasti přednášet o výsledcích své vědecké práce posluchačům vysokých škol. Zejména těsná spolupráce je nezbytná v oblasti doktorantského studia.

Strukturní institucionální politika je v armádních podmínkách závislá i na struktuře vymezených a schválených působností jejich složek, které jsou nyní předmětem ujasňování a poněkud zpomalují zásadní rozhodování o struktuře VVZ Čs. armády v celém komplexu.

Stanovení priorit vědecké činnosti v Čs. armádě musí vycházet z klíčového problému definování potřeb armády v určitých časových horizontech ve vztahu k možnostem zabezpečení jejich řešení. Čs. armáda jako armáda s menším ekonomickým zázemím si může klást za maximální cíl především to, aby udržela krok se světovým rozvojem vědy a techniky.

Účast na řešení strategických směrů rozvoje vědy a techniky s cílem zabezpečení rozvoje a výstavby armády může vycházet pouze z výběru omezeného počtu prioritních projektů, ve kterých má konkrétní věda a výzkum armády předpoklady uplatnit se v rámci mezinárodní spolupráce, nebo jejichž výsledky nelze zabezpečit z jiných zdrojů. K tomu bude nutno i v armádě průběžně přehodnocovat priority a šíři záběru výzkumu, značně ho tematicky zúžit a postupně zkvalitňovat, jak to bylo provedeno v civilní vědecké a výzkumné základně ČSFR v uplynulém období.

Návrh obsahového zaměření vědecké činnosti a vývoje technologií bude uvažovat i s problematikou, která dosud byla v systému vědy zcela opomíjena nebo rozvíjena naprosto nedostatečně.

V oblasti bezpečnosti a obrany je to soubor vědních směrů a oborů souvisejících s geopolitikou a geostrategií, ekonomickým zabezpečením života a činnosti armády v podmínkách tržního hospodářství a výstavbou armády demokratické společnosti na principech demokratizace a humanizace vojenské služby. Jejich konstituování může významně podporovat rozhodovací procesy v oblasti strategického plánování obrany. Důležitý bude i rozvoj věd rozhodujících pro podporu sociálního a humanitárního rozvoje a personální práce v ozbrojených silách.

Kvalitativní změny obsahového zaměření se dotknou i tradičních vědních oborůojenství. Nový posun očekáváme především u prioritních oblastí, jako jsou:

- vojenské umění,
- řízení a organizační výstavba,
- vývoj vojenských technologií,
- zdravotnické zabezpečení ozbrojených sil,
- výzkum vztahů armáda - společnost - svět,

- vojenská ekologie,
- civilní obrana.

Strategickým cílem rozvoje vědy a techniky v Čs. armádě je dosažení a udržení světové úrovně vybraných směrů výzkumů. Efektivní cestou je účast na řešení strategických směrů rozvoje vědy a techniky vycházející z výběru několika málo programů a projektů, ve kterých má předpoklady uplatnit se i v rámci mezinárodní spolupráce. Na druhé straně FMO musí podporovat a rozvíjet i ty výzkumné aktivity, které nebudou předmětem veřejného či průmyslového zájmu a jsou pro obranyschopnost státu nezbytné.

Základem je přehodnocení priorit a rozsahu výzkumů, jejich tematické zúžení, postupné zkvalitňování a orientace na efektivní uspokojování rozhodujících potřeb bezpečnosti a obrany ČSFR.

V současném přechodném období se z hlediska krátkodobého výhledu ve výzkumu v armádě předpokládá orientace na vědeckou a výzkumnou podporu rozpracování základních vojensko-doktrinárních otázek ČSFR, strategických záměrů obrany země, cílů výstavby armády pro období let 1993-1997 a dokončení výzkumů zahájených v letech 1990, 1991 po přehodnocení jejich zámyslu z pohledu aktuálních úkolů Čs. armády.

Předmětem výzkumného úsilí budou problémy optimálních organizačních struktur Čs. armády v rovině obrany ČSFR, vytvoření účinného a technicky moderního systému řízení obrany státu v míru i za války, modernizace a rozvoj techniky a technologií, dosažení pružného velení ozbrojeným silám, jejich včasného a pohotovostního manévru a všestranného zabezpečení, vypracování nových principů hospodářského zabezpečení vedení války a přípravy státního území a zdokonalení připravenosti příslušníků armády.

V oblasti strategie půjde zejména o výzkum:

- vojenských aspektů celoevropské bezpečnosti (ohrožení, kontrola zbrojení, odzbrojení, opatření k posílení důvěry a bezpečnosti, verifikace přijatých opatření);
- strategického poměru sil a dostatečnosti vojenského potenciálu;
- a modely ohrožení státu a scénáře krizových situací, prevence a řízení krizí.

Výzkumy v oblasti vojenství jsou dosud orientovány na:

- * rozvoj vojenského umění k samostatnému vedení operací a bojů Čs. armády a jejich všestranné zabezpečení na teritoriu ČSFR, pružné manévrování;
- * výstavbu a organizační strukturu OS;
- * vojenskou sílu a pohotovost OS;
- * ekonomiku OS (optimalizaci rozdělování zdrojů a prostředků pro výstavbu a činnost Čs. armády);
- * automatizaci, modernizaci a organizační rozvoj řízení a velení Čs. armády (zejména obrany vzdušného prostoru);
- * profesionalizaci OS;
- * přípravu velitelů a štábů;
- * civilní obranu (ochrana obyvatelstva a materiálních hodnot společnosti při mimořádných situacích i v době míru);
- * sociální a humanitární rozvoj a personální práci v OS:
 - společenské postavení vojáka z povolání,
 - participativní styl řízení v armádě,
 - profesní dráhu a mobilitu příslušníků armády,
 - humanizace vojenské služby (pracovní a životní režim příslušníků armády, efektivnost výcviku);
- * zdravotnické zabezpečení OS;

- polní doktrína zdravotnické služby Čs. armády,
- zdravotnické zabezpečení OS v míru,
- zdravotnické zabezpečení OS za války;
- * výzkum vztahů armáda - společnost - svět:
 - komunikace a informovanost mezi jednotlivými subjekty,
 - posilování důvěry, stability a bezpečnosti v Evropě,
 - získání příznivých postojů občanské veřejnosti k obraně suverénního demokratického státu,
 - formy zvyšování prestiže vojenského povolání;
- * vojenskou ekologii (principy a zásady zdravé výživy vojsk, prevence a asanace ve vojenských výcvikových prostorech);
- * vojenskou historii (dějiny druhé světové války, analýza událostí let 1967-1970, vojenské dějiny ČSFR).

Důležitým ukazatelem kvality výzkumných a vědeckých institucí Čs. armády a Civilní obrany je dosahovaná kvalita vědecké výchovy odborníků, která by měla být spolu s vysokými školami garantována na mezinárodní úrovni. Uspokojivé řešení tohoto problému je však závislé na předpokládané novele vysokoškolského zákona a nové zákonné úpravě vědecké výchovy na vědeckých a výzkumných pracovištích.

Při jejich zavedení v podmínkách armády bude využito "Normativní prognózy a koncepce systému vzdělávání vojenských profesionálů", která se v současné době zpracovává.

K dosažení maximální efektivity výzkumné, vývojové a zkušební činnosti musí Čs. armáda disponovat příslušnými institucemi, v nichž bude vytvořeno vhodné prostředí pro jejich specializovanou činnost. Záměrem je vytvoření vhodných legislativních podmínek pro zřizování, rušení a podporu těchto institucí, při respektování podmínek tvořivé práce i v rámci armádního organismu.

Organizační uspořádání výzkumných institucí a kolektivů by mělo pružný charakter a umožňovalo různé formy kooperace a integrace vysokých škol a výzkumných institucí. Základním kritériem je účelnost, praktické přínosy a efektivnost vynakládání rozpočtových prostředků na vědu a výzkum v souladu se zájmy Čs. armády.

Výzkumné instituce v armádě by zřizoval a rušil ministr obrany na návrh náměstku ministra obrany. Náměstek ministra obrany, v jehož působnosti je úsek strategického řízení, by koordinoval zřizování výzkumných institucí a pracovišť s cílem uplatnit záměry schválené strategie v oblasti vědy a techniky, tak i možnost vyloučit nežádoucí možnost výzkumu.

Nejen v podmínkách armády je trvalým problémem objektivizované zjišťování výkonnosti a přínosů výzkumných pracovišť, ale i jednotlivců ve srovnání s vynaloženými náklady a časem.

Je třeba otevřeně říci, že to není jednoduchá záležitost, a to jak teoreticky, tak i prakticky. Bezpečně víme, že různé formální přístupy vycházející zpravidla z ukazatelové kvalifikačních přístupů v minulosti selhaly. Přitom velení a v podmínkách tržní ekonomiky i daňové poplatníky zajímá, jaký efekt přinášejí vložené prostředky do vědecké činnosti.

Nelze se touto otázkou nyní zabývat do veškerých podrobností. Ukazuje se však, že zájem o uspokojivé řešení problému, jehož těžiště je v metodě srovnávání s výsledky dosaženými nejenom v minulosti, ale se srovnatelnými výsledky ve světě by měl být ve vlastním zájmu především vědecké komunity. Tím nechci říci, že ti, kteří odpovídají za celkové vynaložené prostředky, nebudou mít zájem o uplatnění i jiných kritérií.

V případě FMO financovaných institucí nelze opomenout úsilí o pravidelné hodnocení jejich výsledků a perspektiv s využitím vhodných poradních orgánů objektivizujících jak praktické, tak teoretické výsledky.

Rovněž představy o budoucím vývoji ve vojenství a přijímání závažných rozhodnutí jsou ve vyspělých zemích a jejich armádách spojovány s prací poradních orgánů. Uskutečňování

procesu řízení na nejvyšší úrovni. Tato činnost je zde zabezpečována jak specializovaný institucemi, tak i jednotlivci. V současné době se také v ČSFR v civilních vědeckých institucích posilují poradenské kapacity a rozvíjejí se poradenské služby pro řídicí orgány. Obecně platí, čím vyšší úroveň rozhodování, tím větší rizika přináší nesprávné rozhodnutí a tím větší je nutnost opírat se o poradenskou analýzu a expertní hodnocení. Pro vrcholové orgány řízení armády, vycházejí ze závažnosti rozhodování a dopadů na celý stát, je institucionalizace takového zabezpečení naprosto nezbytná.

Současné poradní orgány v Čs. armádě tyto instituce sice mnohdy plnily, ale ve značné míře se projevovaly dlouhodobé negativní rysy v jejich činnosti, spočívající především v uplatňování stranického vlivu na rozhodování, odtrženosti od praxe vojsk, nekritické přebírání poznatků z koalicičních armád a mnohdy předurčené objektivnosti přijímaných rozhodnutí. Chceme-li odstranit toto neblahé dědictví minulosti, musí dojít k rozsáhlé renesanci úlohy a vlivu poradních a expertních orgánů v armádě.

V tomto vystoupení není možno se zabývat problémy a řešení celého spektra poradních orgánů v armádě. Po skončení činnosti Vědecké rady ministra obrany vzniklo vakuum, které má být odstraněno připravovaným konstituováním Rady FMO pro vědu a techniku. Ústavení rady sleduje vytvoření podmínek pro uplatňování nezávislých vědeckých návrhů, objektivizaci, koordinaci a veřejnou kontrolu správné a vědecké sféry oblasti strategie vědy a techniky a vzdělávání v Čs. armádě.

Má být zdrojem invencí a uplatňování návrhů vědecké komunity armády v procesu vedení a řízení a sleduje posílení osobní odpovědnosti vědců za exploataci nejnovějších poznatků vědy do myšlení subjektů armády. Předpokládá přímou účast vědců armády při posuzování účelnosti, správnosti a hospodárnosti navrhovaných a následně řešených úkolů vědy, výzkumných programů i vzdělávání a současně spolurozhodování při udělování účelové finanční podpory prioritním směrům rozvoje vědy, techniky a vzdělávání v Čs. armádě.

Tato Rada jako vrcholový poradní orgán ministerstva obrany je projektována především jako iniciativní orgán strategického řízení a směřování rozvoje armády, dále by měla napomáhat orientaci vědecké činnosti v tomto procesu. Lze předpokládat, že značně dlouho probíhající diskuse k jejímu ustavení se již vyjasnila a bude možné přejít i k rozpracování navazujících poradních orgánů dalších stupňů řízení a institucí.

Zabezpečení hlavních zásad politiky ve vědě a výzkumu vyžaduje vedle odpovídajících finančních, organizačních a systémových předpokladů vytvořit i odpovídající legislativní předpoklady, a to vše v souladu s civilní státní legislativou a rámcem příslušné evropské legislativy.

Zde nás čekají určitá nebezpečí, která hrozí ve dvou směrech: přecenění administrativních metod spravování vědecké činnosti, čemuž zvláště vojenské podmínky vytváří vhodné zázemí, a druhé s tím související a směřující ke kodifikaci velice podrobných opatření předpokládajících rozpracování koncepcí i jejich politické modifikace.

Nová legislativa musí transformovat demokratické řízení vědecké činnosti do armádních podmínek nejen z hlediska charakteru této činnosti jako svobodné a tvůrčí, a pokud má přinášet užitečné výsledky, ale i z hlediska potřeby vytváření konkurence práce vojenské státní a mezinárodní vědecké báze.

V nových podmínkách demokratizace společnosti zaručuje státu právo na svobodnou vědeckou a výzkumnou práci, a to kolektivů i jednotlivců. Tato svoboda je však spojena s odpovědností tvůrčího pracovníka. Jednou z cest sjednocení a širokého uplatňování obou těchto aspektů vědecké a výzkumné práce je důsledné zavedení podmínek konkurence i v oblasti vědy, které může být realizováno uplatněním soutěže v celém procesu přípravy řešení i zavádění do praxe výsledků vědecké a výzkumné činnosti.

V zásadách státní politiky je stanoveno, že "svobodná vědecká soutěž je základem systému, ve kterém se uplatní jak snahy komunity tvůrčích pracovníků, tak zájmy společnosti".

V současném systému řízení a organizování vědy v armádě se způsob a formy uplatňování

vobodné vědecké soutěže teprve hledají a začínají se analyzovat možnosti jejího využívání. Je nutno mít na paměti, že se nejedná pouze o svobodu v oblasti stanovování a výběru témat řešení, ale i svobodu v přístupu k materiálovým i finančním zdrojům, nezbytným k řešení vědeckého úkolu nebo výzkumného projektu. Stejně tak se musí uvedená soutěž prosazovat v oblasti personální při výběru uchazečů o funkční místa ve vědecké činnosti a výzkumné práci nebo vzdělávacím procesu.

Uplatnění svobodné vědecké soutěže sebou nutně nese zabezpečení práva na účast každé fyzické a právnické osoby při vstupu do procesu řešení úkolů vědy a rozvoje techniky a vzdělávání s podmínkou úspěšného umístění v soutěži, organizované podle pravidel konkursního řízení. Touto soutěží může být i v armádě zabezpečeno vytváření tvůrčího i soutěžního prostředí, které může v daleko větší míře včas zachycovat podněty z vojenské praxe i civilní a mezinárodní sféry pro správnou orientaci zaměření oblasti vědy a rozvoje techniky v Čs. armádě než systém, v němž rozhodují direktivně vrcholové orgány velení a řízení.

Při posuzování práva na účast při řešení úkolů vědy lze považovat za nejvhodnější kritérium pro hodnocení úrovně tvůrčího potenciálu srovnání s mezinárodní úrovní, což si ovšem vyžadá účast zahraničních expertů.

V oblasti financování vědeckých úkolů a výzkumných programů je jednou z osvědčených forem uplatnění svobodné soutěže udělování grantů, o jejichž přidělení a výši podpory řešení úkolů rozhoduje nezávislá instituce, tzv. Grantová agentura.

Vzhledem ke specifickým podmínkám armády, kdy je nutné zachovat možnost uplatnění státních zájmů i direktivním způsobem jejich naplňování, bude zapotřebí hledat formy, jak tuto situaci řešit. Základním způsobem řešení se jeví rozšíření metod a způsobů účelového financování vybraných prioritních vědeckých úkolů a výzkumných programů i projektů.

Nové přístupy si vyžadá vypracování strategie rozvoje vědy a techniky v Čs. armádě a Civilní obraně s využitím dlouhodobé vědecké a technologické předpovědi, normativní prognózy k určení cest, způsobů a lhůt pro dosažení realizace účelných předpovědí nadějných poznatků a koncepcí rozvoje vědy a techniky.

Diskuse jsou vedeny o třech úrovních:

1. Vypracování dlouhodobé vědecké a technologické předpovědi (10 až 20 let) zaměřené na určení možných předpokladů k realizaci nadějných poznatků, budou-li zabezpečeny vědeckými a výzkumnými pracemi, a její aktualizace za každých nejvýše 5 let (vyžaduje účast značné části vědeckých a výzkumných pracovišť).

2. Vypracování normativní prognózy k určení cest, způsobů a lhůt pro dosažení realizace účelných předpovědí nadějných poznatků, které jsou chápány jako cíl a její každoroční stručná aktualizace (vyžaduje účast vybraných pracovišť).

3. Vypracování koncepce rozvoje vědy a techniky na období 7 až 12 let jako agregátního vyjádření pro obanyschopnost státu žádoucích cílů, které jsou reálně dosažitelné definovanými metodami a prostředky v daném čase a jsou schopné uspokojit potřeby příštího období (FMO a následně speciální společné týmy).

Strategické plánování by pak mimo jiné spočívalo v zavedení systému iniciativ, programů a projektů orientovaných především na řešení věcných problémů vojenské politiky státu. Proces jejich tvorby, který je již dnes ověřován, bude zabezpečován formou poptávkového, schvalovacího, nabídkového a smluvního řízení.

V moderní současně společnosti, zejména ve vyspělých demokratických státech, dochází k výraznému posunu v dřívější izolovanosti vědy a výzkumu, neboť byly chráněny nedotknutelnou autoritou a vymykaly se působení nebo vlivu široké veřejnosti. V současné době se silně posilují systémové vztahy činností ve vědě, technice a vzdělávání a jejich výsledky se dotýkají všech aktivit společnosti. Současně vzniká a uplatňuje se integrující a syntetizující strategie, to jest cílevědomé posilování vazeb a vzájemných závislostí mezi oblastmi vědní, technické, inovační a investiční politiky, což se projevuje v celé struktuře společnosti a zejmé-

na v její řídicí sféře. V této široké integritě je zřejmé, že skončila doba, kdy armáda se mohla chovat jako uzavřený a nedotknutelný celek, řešící své problémy bez vnější účasti. Platí i samozřejmě i pro oblast vědy, rozvoje techniky a vzdělávání, kdy nutnost otevření se civilní sféře je diktována především ekonomickými faktory.

Spolupráce s civilní vědeckou a vývojovou základnou státu se stala prostředkem pro efektivní, hospodárné a účelné řešení problémů rozvoje armády a obranyschopnosti státu i situace trvalého omezování dostupných finančních zdrojů. Zásada širokého a účelného využití vědeckého potenciálu civilní sféry, bude-li efektivnější a levnější, se tak stal podmínkou pro zachování, případně zvýšení životaschopnosti vlastního armádního výzkumu. Tato zásada povede k hodnocení výzkumných programů z hlediska efektivnosti předpokládáných nákladů a výsledků řešení ve vztahu k možnostem nákupu ze zahraničí a může podnítit výrazný transfer inovací ze zahraničí.

Z hlediska nové situace ve světě se mezinárodní spolupráce stává pilířem vzájemných vztahů států pro rozvoj hospodářský i sociální, s cílem odstranit ekonomický a technický odstup mezi jednotlivými státy.

Pro Čs. armádu tím vznikla možnost širokého přebírání zkušeností, poznatků i výsledků vědy z vyspělých států Evropy a ostatního světa, včetně možnosti nákupu moderní vojenské techniky i technologií na základě strategických záměrů obrany státu a definovaných cílů rozvoje armády, ovšem omezené výší použitelných finančních prostředků. Jako velmi prospěšný způsob získání nejmodernějších poznatků vědy při poměrně nízkých nákladech se jeví přímá účast vědců z armády na společných řešeních vybraných projektů a programů v rámci mezinárodních řešitelských týmů.

Uvedené možnosti, ale i omezení, ovlivní v armádě budoucí šíři záběru vlastního výzkumu ve VVZ armády a tím i její organizaci a rozsah.

Dosud je výzkum ve prospěch FMO prováděn na státních univerzitách, vysokých školách a vědeckých a výzkumných pracovištích řešením vědeckých úkolů. Rozhodující je podle smlouvy a úkoly jsou financovány z neinvestičních prostředků pro rozvoj vědy rozpočtu FMO.

Problém je:

- výběr vhodných řešitelů a řešitelských pracovišť civilního sektoru pro nové identifikované vědecké problémy obranyschopnosti (ale i jejich identifikaci);

- informovanost o cílených civilních výzkumech zadávaných ostatními federálními a republikovými orgány a výzkumech prováděných mimo resort FMO, jejichž výsledky by mohly být využity v rámci požadované vědecké podpory obranyschopnosti;

- organizování poptávkových, schvalovacích a výběrových řízení z hlediska zájmů řešení problémů obranyschopnosti k využití iniciativy vědeckých a výzkumných pracovníků, objektivizace společenské objednávky, koordinace zájmů státních orgánů a využití soutěžního mechanismu ke zvýšení efektivnosti zadávaných objednávek.

Z toho na jedné straně vyplývá zejména potřeba vytvoření zvláštního informačního systému vědeckých a výzkumných aktivit státních orgánů (v resortu FMO je již vytvářen) a na druhé straně přijetí systémových opatření včetně závazných a termínovaných procedur, které umožní koordinovat obsahové zaměření strategie, politiky oblasti vědy a výzkumu federace, republik i význačných institucí, koordinaci konkrétních výzkumů vycházejících z řešení společného vědeckého problému, koordinaci finančního a materiálního technického zabezpečení, zejména při hrazení prací ze státních prostředků a vytváření optimální struktury vědeckých a výzkumných pracovišť schopných integrovat vědecké, hospodářské, společenské, bezpečnostní a kulturní státní zájmy.

Požadavky jasné a jednoznačné komunikace v této oblasti rovněž vyžadují dořešení vhodného společného názvosloví.

Informační fond vědeckých poznatků je jednou z důležitých součástí intelektuálního

ohatství - součástí tvůrčího potenciálu. Je neocenitelným zdrojem inovací a ve své podstatě různém rozsahu využitelný pro veškeré činnosti v armádě, ale i v celé společnosti.

Naší snahou, řekl gen. Andrejčák, je jeho pečlivé vytváření v rámci rozvíjené informační infrastruktury v Čs. armádě a Civilní obraně. Omezené finanční prostředky posilují centralizační úsilí v této oblasti a ne však z hlediska direktivního řízení, ale informačních přehledů pro zaměstnance Čs. armády všech dostupných informačních pramenů a zdrojů. Z hlediska priorit sféry vědy a výzkumu, právě tato musí mít zcela prioritní postavení v současné přechodné etapě, aby transformace vojenské vědy, ale i armády jako celku mohla být od samého počátku na moderní úrovni do doby konstituování vlastního moderního výzkumu.

Nové chápání úlohy vědy a techniky v moderní společnosti a armádě představuje základní podmínku přípravy a realizace zásadních změn oblasti vědy a výzkumu v naší armádě.

* * *

Po úvodním vystoupení náměstka ministra obrany genpor. Ing. I. Andrejčáka přednesl plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc. - náčelník Správy rozvoje vědy a techniky (SRVT) svůj příspěvek na téma **Systémové otázky řízení vědy a techniky v Čs. armádě.**

Čs. armáda se nachází na počátku období přechodu k armádě moderního vyspělého typu. Jednou z hybných složek podpory a řešení tohoto přechodu, který by měl být trvalý a nezvratný, je otevřená a celistvá diskuse jeho problémů a skládání mozaiky vize cílových stavů.

Vybraný okruh problémů, které byly rozebrány ve vystoupení pana náměstka, je chápán jako středový pro hledání shody o pojetí vědní a technické politiky, jejího zaměření a principů organizace vědecké a výzkumné činnosti v naší armádě.

Vyslovil dále názor, že očekávaný dialog a výměna názorů, ale i prvních zkušeností z hledání vlastních cest transformace vědecké a výzkumné činnosti všemi účastníky tohoto semináře, by mohl představovat cenný proces poučení pro všechny.

Poukázal na to, že z historického pohledu oblast vědy a výzkumu v naší armádě odrážela jednak problémy omezeného socialistického trhu se sociálním vlastnictvím kapitálu i principy dirigismu v alokaci zdrojů při zabezpečování obranyschopnosti státu určené mimo naše hranice. To rozšiřovalo rozsah výzkumů především u výrobků a paradoxně snižovalo a omezovalo výzkumy nemateriálových technologií týkající se rozvoje vlastního vojenství. Náprava nastolením tržních mechanismů ve státě však nebude dostatečná, jednou z cest je využití modelů civilní kontroly armády a procedur strategického řízení, jak byly nastřeleny, které však kromě vysoké odborné úrovně všech řídicích článků vyžadují dlouhodobě pěstovanou kulturu myšlení a chování. To je současně podmíněno trpělivostí ve formování této cesty a odmítnutím nedočkavostí po zaběhnutých, pohodlných mechanismech transplantovaných jinými subjekty.

Poučení, která se nám nabízejí z armád demokratických států, je limitováno jazykovými bariérami, nebezpečím vlastního výkladu těch, kteří je překonali i setrvačností moci disponování a všeobecně nedostupnými informacemi. Vážnějším problémem je podnícení zájmů řídicích stupňů armády na minimalizaci investičních a provozních nákladů a efektivních inovací. Žel, bez nezávislosti hlavních rovin řízení a průhlednosti nákladů a efektů při veřejné kontrole, zatím nemáme řešení. To ve svých důsledcích nenapomáhá pochopit místo a úlohu výzkumů při výstavbě armády - jako nenahraditelného zdroje inovací a vrátit jim i pojmově správný obsah.

Pozornost vyžaduje i řešení trvalosti zájmů zřizovaných a financovaných organizací výzkumu o soustavný vlastní intelektuální rozvoj - vnitřní tok informací v prostředí monopolu specifických ne vždy alespoň nepřímých ziskových vědeckých výzkumů a nekonkurenčním prostředí. I z těchto úvah lze odvozovat předběžný názor, že původní struktura vojenského výzkumu byla zastaralá a je nezbytná podpora její transformace. Nedomníváme se, že

řešením je administrativní byt' vypočtený a filozoficky ošetřený přístup centra. Kloníme s a propracováváme mechanismy restrukturalizace organizací výzkumu jako reakci n skutečné potřeby. Zde je třeba upozornit, že snaha po urychlení v nezdůvodněných případech vytváří nebezpečí likvidace hodnotných či perspektivních zdrojů vědy a techniky. Je zd nebezpečí obdobné civilnímu sektoru vědy, a to závislosti organizací jak na finančníc zdrojích státu, tak i na soukromých, které však nejsou dosud plně vytvořené ani stabilizované.

To však neznamená, že není třeba podniknout některá vstřícná a nezbytná opatření, je by umožnila hodnocení jejich činnosti na základě nákladů a užitku. První přístupy se ji prodiskutovaly v Koordinační skupině vědecké činnosti FMO u hodnocení téma vědeckých úkolů.

Shody postupně dosahujeme s vedoucími organizací výzkumu o nevhodnosti současného způsobu financování těchto pracovišť, ne však s rozpočtovým zákonodárstvím, které zřejmě nemůže reagovat na dílčí osamocené podněty takové entity, jako je věda a nejprve je nutné nalézt osy rovnováhy změny celého systému. Přesto se značným pochopením ze strany finančních orgánů EU FMO jsou prověřovány možnosti výchozího, přechodného i cílového řešení.

Základní myšlenka se opírá o zavedení institutu institucionálního financování organizací vědy i v Čs. armádě a posílení účelné části prostředků pro účelovou selektivní podporu vybraných vědeckých a výzkumných programů a projektů podle jejich úspěšnosti ve veřejné soutěži.

Veřejnou soutěž předpokládáme ne jen ve fázi výběru řešitelů, ale již v etapě výběru témat výzkumu, to garantuje podporu nejúspěšnějším a nejefektivnějším, nejpropracovanějším návrhům a je projevem úcty k vědecké práci. Podpory jednotlivým programům a projektům z těchto zdrojů financování budou udílěny na základě přihlášek, ty se pak posoudí v orgánech a grantových agenturách. V nich budou zastoupení volení a jmenovaní zástupci vědecké obce a státní správy, popřípadě i další přizvaní účastníci. Ověřování takového modelu již probíhá také v rámci Koordinační skupiny vědecké činnosti FMO.

Tato skupina je koordinačním a poradním orgánem (náčelníka správy rozvoje vědy a techniky FMO) v oblasti vědecké činnosti. Podílí se na přípravě podkladů pro rozhodování v poptávkovém, schvalovacím, nabídkovém a výběrovém řízení v procesu přípravy výzkumu, hodnocení probíhajících výzkumů a vyhodnocení efektivnosti a úspěšnosti ukončených výzkumů v resortu FMO.

Koordinační skupina vědecké činnosti byla v březnu 1992 ustanovena (náčelníkem SRVT FMO) na základě prováděcích pokynů pro vědeckou práci v Čs. armádě na rok 1992 s výhledem na rok 1993 a návrhů zainteresovaných složek resortu FMO (tj. úseků FMO, GŠ Čs. armády a Civilní obrany) a vědecké komunity. Má v současné době 26 členů, zastoupeny jsou v ní všechny vojenské vysoké školy, některé výzkumné ústavy a zainteresované složky FMO. Její složení není uzavřeno, perspektivně se počítá i se zastoupením civilních institucí.

Tato koordinační skupina posuzovala 227 návrhů vědeckých úkolů, které předložily složky FMO, VVŠ a VVZ Čs. armády. Z těchto návrhů bylo vybráno 115 prioritních vědeckých úkolů k řešení. Vzhledem k přidělovaným finančním prostředkům lze z rozpočtové na rozvoj vojenské vědy financovat pouze 32 prioritních vědeckých úkolů.

Týká se nejen přímo financovaných úkolů, ale i úkolů řešených v našich rozpočtových organizacích výzkumu. Dořešení vyžaduje prosazení stanovených priorit u přímo nefinancovaných vědeckých aktivit a jejich ztotožnění zájmů s řešitelskou organizací.

Bez zkušeností jsme zatím v konkursním výběru řešitelů, kde se opíráme pouze o metodiku vydanou EÚ FMO s všeobecnou platností.

Současná finanční pravidla umožňují jen v omezené míře finančně podporovat realizaci výzkumu i iniciativ, programů a projektů v Čs. armádě na rozdíl od vědecké a výzkumné sféry.

Z omezeného rozsahu finančních prostředků vyplývá pro oblast vědy a výzkumu nutnost jiného pojetí řešení problematiky a potřeba připravit systémové změny ve finančním zabezpečení i organizačním uspořádání s cílem přiblížit tento systém situaci ve vyspělých zemích.

Východisko vidíme v reálné schopnosti budto:

I. Přizpůsobit dosavadní způsob přímého krytí neinvestičních výdajů z rozpočtu zřizovatele ovým ekonomickým podmínkám a zařadit do něho další prvky, kterými se usměrní jak struktura pracovišť vědecko-výzkumné základny, tak podíl institucionálních prostředků ve prospěch účelové podpory vědecké činnosti ústředním orgánem koordinovaných vědeckých programů, nebo

II. uskutečnit přechod z rozpočtové formy hospodaření na příspěvkovou.

Na základě toho v obou případech uplatnit jako jednu z podmínek efektivnosti vynakládaných finančních prostředků přímou zainteresovanost vědeckých a výzkumných ústavů a pracovišť Čs. armády na odpovídajících výsledcích práce, využívání vlastních kapacit a všech možností hospodaření, čemuž brání konzervace zastaralých postupů.

Řešení I. je vázáno na přezkoumání jeho účelnosti a na vytvoření legislativních a technicko-ekonomických předpokladů, a to zejména:

1. Povolit výjimku součástí RÚ (rozpočtového úseku) FMO zabývajícím se vědeckou a výzkumnou činností a umožnit poskytovat jejich služby v rámci jednotné rozpočtové organizace jako vedlejší hospodářskou činnost za úplatu, takto získané prostředky použít jako další zdroj příjmu v zájmu činnosti součástí RÚ FMO podle stanovených pravidel ve finančních fondech (včetně fondu odměn).

2. Zavést systém vnitřních grantů a vyčlenit z celkových neinvestičních prostředků rozpočtu podíl účelových prostředků v přiměřené výši s tím, že v cílovém stavu bude zřízen všem přístupný grantový systém.

3. Otevřít zvlášť rozpočtový limit výdajů pro SVRT na pořízování přístrojů, strojů a zařízení potřebných pro trvalé řešení vědeckých úkolů, úměrný k věcnému plnění úkolů.

To je prezentace jednoho z našich posledních návrhů vycházejících z úkolů zásad státní politiky v oblasti vědy a výzkumu (schválených usnesením vlády ČSFR č. 743/1990) přistoupit k přechodu od výlučně institucionálního k účelovému financování, jehož podíl se má postupně zvyšovat.

Celkově lze uvést, že rozsah a činnost oblasti vědy a výzkumu nebyly ovlivňovány ekonomickými rozvahami přínosů a účinků, a to je i jedním z důsledků ztráty jejich priorit v restriktivním ekonomickém prostředí.

Ve svém důsledku, to ale může dále diskreditovat vědu i bez dědictví její minulosti. To je však součástí širšího problému, alokace zdrojů v rámci armády. Dosud nás však znepokojuje setrvačnost restriktivní otázky: O co snížit výši zdrojů, a to bez ohledu na zaměření výzkumu? Připravujeme se i na očekávanou inverzi a pomocí makroúvah zvládnout i pozitivní otázku: Jakou výši zdrojů a pro jaký výzkum?

Základní prvky zásad vědní a technické politiky FMO lze charakterizovat takto:

* Výchozí zásadou vědní a technické politiky FMO je uznání potřeby poznatků vědy a techniky pro efektivní rozvoj a výstavbu armády a Civilní obrany, k uspokojení potřeb bezpečnosti a obrany státu. To vychází ze schváleného a průběžně aktualizovaného dokumentu zásadního významu "Soustava cílů rozvoje Čs. armády a vojenské části CO do roku 2005", spjatého se zavedením metody řízení pomocí cílů v Čs. armádě.

* Odpovědnost za formulaci a aktualizaci politiky FMO v oblasti rozvoje vědy a techniky jako součástí strategie obrany má jeden z vrcholových subjektů - náměstek ministra obrany a v rámci vymezené působnosti každý zúčastněný subjekt.

* Rozvoj vědy a techniky v Čs. armádě napomáhá stanovení strategických směrů a prioritních úkolů rozvoje výstavby armády s následnou koncentrací úsilí vědecké komunity a přidělování zdrojů na jejich řešení. Věcné zaměření rozvoje vědy a techniky ovlivňuje FMO koncepcemi a stanovuje zadáními a zakázkami. Za základní formu těchto činností je pokládáno prognózování, vypracování koncepcí a plánování.

* rozvoj a využití tvůrčího potenciálu je Čs. armádou podporováno. Zároveň jsou chráně-

něny i zájmy tvůrčích pracovníků. Je odmítána monopolní tendence v tvůrčí činnosti, požaduje se od výzkumných institucí podíl na vysoce kvalifikované vědecké výchově odborníků.

* Organizace systému vědy a techniky v Čs. armádě zahrnují výzkumné, vývojové a zkušební instituce, akademickou obec a společné orgány státní správy a akademické obce vytváří se prostor pro účast různých druhů pracovišť na výzkumu a vývoji např. zavedení projektového řízení a pružných organizačních struktur. Základním sledovaným kritériem je přitom účelnost, praktické přínosy a efektivnost vynakládání rozpočtových prostředků.

* Výzkumné instituce v Čs. armádě podléhají pravidelné akreditaci z hlediska odborní úrovně, účelnosti a hospodárnosti.

* Jako poradní, koordinační i iniciativní orgán FMO pro zásadní a strategické otázky vědy a techniky a vzdělávání k zajištění bezpečnosti a obrany ČSFR se zřizuje jeden vrcholový poradní orgán.

* Základní přístup ve financování vědy a výzkumu v Čs. armádě sleduje přechod od jednotného rozpočtového financování k zvýraznění podpory vybraných vědeckých a technických programů a projektů. Kritériem se prosazuje úspěšnost ve schvalovacím a výběrovém řízení. Přechodně se uvažuje o financování vědy a techniky v členění na institucionální, materiálovou a účelovou složku.

* Při projektování systému řízení rozvoje a vědy a techniky se prosazuje prioritizace zohlednění vnitřních potřeb a zákonitostí vědy a techniky odlišných od původních režimů vojenské organizace, předpokládá uplatnění moderního systému plánování, programování a rozpočtování zahrnujícího hierarchicky uspořádanou soustavu iniciativ, programů a projektů, orientovaných zejména na řešení věcných problémů vojenské politiky státu. Významná role se světuje svobodné vědecké soutěži.

* Za základní prvek zvyšování efektivnosti rozvoje vědy a techniky je pokládána koordinace požadavků, prací a realizačních opatření v celé oblasti. Zabezpečení optimální návaznosti a vzájemné využitelnosti všech časových, obsahových i organizačních složek systému vědy a techniky v Čs. armádě se očekává od závazných procedur plánovacích postupů a společných orgánů řídicí a výkonné sféry.

* Rozvoj vědy a techniky v přechodném období je opírá o zabezpečení a podporu vnitrostátní a mezinárodní spolupráce. Je snaha zabezpečit využívání zahraniční pomoci pro urychlený transfer nejnovějších poznatků vědy a techniky ve prospěch obrany a bezpečnosti státu, vytvoření podmínek pro přímou spolupráci řešitelů. Dále pro jejich účast i na státních zakázkách a zahraničních projektech.

* Odstraňování bariér mezi etapami od odhalení poznatků až po jejich využití, realizaci a zvládnutí uživateli, překonávání překladů mezi VVZ, VVŠ, orgány velení a řízení, vojsky při respektování jejich profesionální autonomie.

Jsmo si vědomi, že celková praxe chce více než jen zásady a proto se souběžně pracuje na zásadní koncepci vědní a technické politiky. Chtěli bychom se však vyvarovat slepých směrů, pozdějšího nedorozumění a efektivněji využít zainteresovaných pracovníků.

V této koncepci jsou z hlediska perspektivy kladeny principiálně stejné otázky v koncepcích vědní a technické politiky vyspělých států:

- Jaké cíle musí mít vědecká a technická činnost v armádě.

- V jakém rozsahu slouží vyloženě vojenským účelům, ve prospěch širokých veřejných zájmů státu, národu, společenskému postavení vědecké a intelektuální komunity.

- Jak se vyrovnat s požadavkem dosažení světové úrovně tvorby, v jakém rozsahu a v čem, co je sledovat, přebírat a využívat, jak napomáhat vojenské praxi efektivně využívat prostředky a technologie.

Obtížnost řešení je i v objektivním poznání omezení, jehož význam pro formulaci reálných cílů je i naší historickou zkušeností potvrzen. Přitom se těžko stanovuje kritická hranice

roměnných omezení, což ve svých důsledcích již pociťujeme i dnes, to znamená nedostatek potřebných vědeckých činností, které výrazně nepodporují požadované změny a zvládnutí nových možností, které mohou pak oslabit intelektuální kapitál dynamického a efektivního rozvoje i dlouhodobě.

Přitom základní entitou všech koncepčních úvah je předpoklad existence dostatku intelektuálních zdrojů, jejichž úspěchy a odborné zájmy teprve umožňují sladování zájmů různých politik a uplatňování specifických plánovacích postupů a způsobů financování. Vyspělé země OECD podmiňují tvorbu cílů vědní a technické politiky existencí vhodného potenciálu, jehož tvorba je pak prioritní. Ten musí být dostatečně bohatý a celistvý pro dosažení garantovaných úspěchů.

SRVT v součinnosti s STR GŠ Čs. armády v minulém období se konkrétně zabývala hodnocením stavu VVZ v oblasti technických a přírodních věd. Byla posouzena činnost jednotlivých ústavů a středisek v minulosti a zvažena jejich schopnost plnit úkoly nové.

Posuzované ústavy VVZ Čs. armády v oblasti technických a přírodních věd v uplynulém období aktivně přispívaly k naplňování potřeb armády, k jejímu vybavení výzbrojí a vojenskou technikou čs. produkce. Efektivnost činnosti ústavů byla rozdílná a odpovídala celkovým společenským podmínkám. Těžiště činnosti ústavů bylo v aplikovaném výzkumu a vývoji, vědecká činnost tvořila jen malou část.

Ústavy udržují pracovní vazby s civilními organizacemi a podniky v ČSFR, které mají předpoklady podílet se na výstavbě Čs. armády.

Stále jsou rezervy v oblasti efektivního využívání vědeckých a výzkumných kapacit vojenských vysokých škol pro potřeby VVZ Čs. armády, ačkoli snaha o tuto spolupráci byla a je i dnes.

Analýza současného stavu a úrovně výzbroje a vojenské techniky v Čs. armádě, respektování základních a programových dokumentů výstavby Čs. armády a trendů rozvoje této oblasti ve světě vede k závěru o nezbytnosti soustředit síly a prostředky do čtyř oblastí, v nichž Čs. armáda nejvíce zaostává a přitom jsou rozhodující pro celkovou úroveň armády:

- zvýšení úrovně automatizace velení, řízení a spojení,
- zvýšení úrovně a účinnosti průzkumu a prostředků REB,
- zvýšení efektivnosti obranných zbraňových systémů,
- technické a týlové zabezpečení procesu humanizace a profesionalizace armády, včetně ochrany vojsk a obyvatelstva.

Tematické zaměření vědeckých a výzkumných prací, přes jejich určitou autonomnost, bude nezbytné usměrňovat na rozvoj uvedených perspektivních oborů. Z hlediska potřeb VVZ Čs. armády v oblasti technických a přírodních věd budou významné pravidelné rozborů:

- trendů rozvoje jednotlivých oblastí vojenské techniky ve světě,
- návrhů na prioritní rozvoj vybraných oblastí vědy, techniky a výzbroje, vycházející z operační analýzy, požadavků strategie a taktiky,
- efektivnosti variant zbraňových systémů jako podklad pro rozhodování o účelnosti nákupu nebo modernizace,
- bojové efektivnosti vojenské techniky a způsobů jejich využití, vyhodnocování zkušeností z lokálních ozbrojených konfliktů, vojenských cvičení a modelování bojových situací.

Hodnocení současného stavu VVZ ČSA prokazuje, že je nezbytné přizpůsobit strukturu a organizaci VVZ novým potřebám armády. Změny bude třeba promítnout jak do makrostruktury vzájemných vazeb mezi ústavem a jejich řídicími subjekty, tak do mikrostruktury jednotlivých ústavů. Transformace bude prováděna postupně a jsou uvažovány následující požadavky a omezení:

- vytvořit podmínky pro další rozvoj existujícího účelného vědeckovýzkumného potenciálu v armádě spolu se současným útlumem oblastí, jejichž účelnost nebyla prokázána,

- uchovat v maximální míře existující materiální hodnoty a unikátní vybavení současné VVZ Čs. armády,

- při reorganizaci VVZ brát v úvahu v nutné míře i sociální aspekty,
- zabezpečit kontinuitu řešení perspektivních vědeckých a výzkumných úkolů armády, efektivně využít vědecký potenciál a kvalifikaci pracovníků VVZ Čs. armády,
- dosáhnout rovnoměrnějšího teritoriálního rozmístění vědecko výzkumných pracovišť,
- vytvořit podmínky a posoudit možnosti navázání jednodušších a těsnějších vazeb a případného propojení s vědeckými pracovišti vojenských i civilních vysokých škol a dalšími vědeckými a výzkumnými pracovišti na teritoriu.

I tato analýza ukázala, že příprava "intelektuálního" potenciálu vědy a výzkumu musí být v mnohem větší míře záležitostí právě příslušné "inovační komunity", která nespolehá na všemohoucnost centra a napomáhá nezbytné profilaci a selekci sféry vědy a techniky, třeba i sdělováním zkušeností při takových setkání, jako je toto. Výrazného posunu nebude dosaženo, pokud se nepodaří při jasném porozumění dosáhnout využití a sladění výkonných pravomocí řídicí sféry a schopností, vědeckých ambicí inovační komunity při nezbytnosti razantního postupu v přechodném období transformace oblasti vědy a výzkumu.

Podpora razantnosti postupu je dána i vývojem ekonomických podmínek. Strmost sestupu účelových výdajů se blíží hodnotě 20 %, a to jak jsem se již zmínil bez ohledu na účelnost a nezbytnost výzkumů. Mimo restriktivní zónu však zůstávají podílově větší výdaje institucionálního typu. To skrývá nebezpečí podpory stagnace a útlumu perspektiv. Oddalováním řešení se může situace jen komplikovat, bude lépe využít intenzivně času na vypracování alternativních řešení, než vyčkávat v nejistotě o vnějším rozhodnutí mnohdy z pohledu formálních kritérií. Jisté otázky kladé struktura státoprávního uspořádání z pohledu potřeb kooperace s organizacemi výzkumu federálního i republikového typu. Předpoklad vytvoření "federálního prostředí" v oblasti vědy a výzkumu v našem resortu může iniciovat bariéry odtržení od tvorby konkurenčního a inovačního prostředí státu, zejména pokud bude v republikách postupováno odlišně.

Omezenost vlastní vojenské struktury vědy a techniky bude současně vytvářet tlak na hledání nových partnerů v civilním sektoru s potřebou přizpůsobení se nové situaci, ekonomickému prostředí a tržnímu chování. S tím související zvýšená odpovědnost za transfer finančních prostředků státu klade i nové nároky na příslušnou i vnitřní legislativu sféry vědy a techniky armády.

Právě tvorba legislativního prostředí komplikovaná přenesením kompetencí na republikové úrovni a dlouho trvající nejasností spolupráce obou úrovní nedovoluje zcela jednoznačně dorešit a projednat na úrovni MO připravené návrhy systému řízení rozvoje vědy v armádě, zásady vědní a technické politiky FMO a ohrožuje i vypracování nového předpisu pro vědu a výzkum. Zatím je vytvářeno vhodné komunikační a informační zázemí vazeb na federální a republikové aktivity sféry vědy a výzkumu, dále je vyhledáván způsob propojení a diskuse zájmů politiků vlád a resortu FMO.

Posunu však může být dosaženo až po dorešení dělby kompetencí pro oblast vědy a techniky v ČSFR.

Šance změn musí být využita i v podmínkách armády a vytěžit etapu přechodu rovněž pro přehodnocení vertikálních a horizontálních kompetencí uvnitř armády, dosáhnout kvalitní koordinace a zavedení systematického hodnocení oblasti vědy a výzkumu ke zdokonalování jejího rozvoje.

To nastoluje i potřebu nového strukturování vědeckých a výzkumných aktivit vykonávaných v naší armádě umožňující i z hlediska provádění vědní a technické politiky jejich legislativní, finanční a organizační podporu a regulaci.

Očekáváme, že to přispěje k řešení vědecké a výzkumné působnosti organizací sféry vědy, výzkumu, techniky a vzdělávání. Hledání rovnováhy není jednoduché a nemůže být podřizováno jen běžné a minulé, byť osvědčené praxi západního typu - umísťování základního

kumu na vysoké školy. Dnes se ukazují hranice mezi různými druhy výzkumů se stává dny momentem.

to souvisí i s diskutovanou otázkou nejvýhodnější formy zařazení organizací sféry vědy výzkumu do působnosti řídicích složek resortu. Obě extrémní řešení, tj. plné osamostatnění organizace nebo naopak přímá podřízenost, mají svá vážná úskalí, která nezaručují automaticky žádané efekty. Je to dáno především absencí nestabilního konkurenčního a tržního prostředí / přechodné etapě, k níž se zatím vztahuje většina našich úvah.

Zajištění bezpečnosti obrany vojenskými prostředky je náročné, zejména lidské zdroje, materiálové i finanční zdroje. zdrojová náročnost obrany nutí každý stát zajišťovat váženost potřeb a omezených zdrojů a přizpůsobovat uspokojování potřeb obrany významem, zejména ekonomickým.

Jinými slovy proces výstavby ozbrojených sil přiměřených pro realizaci koncepce a strategie obrany zahrnuje interakci mezi strategií obrany, potřebami ozbrojených sil a zdroji zbytnými pro jejich uspokojení.

Dosažení potřebné vyváženosti mezi těmito třemi roky vyžaduje, aby plánování obrany bylo založeno na ekonomických hlediscích, bylo reálné (bez spekulací spočívajících podhodnocení zdrojové náročnosti a spoléhání se na to, že rozběhnutím programu se podaří vymocit si dodatečné zdroje).

Plánování obrany, aby bylo smysluplné, by mělo vycházet z analytického poznání předvídaných a vyhodnocování rizik, z nich vyplývajících možných obsazení, z analýzy charakteru velikosti ohrožení, z vypracování strategií schopných rozpracovat krizové situace, předcházení vzniku konfliktů i čelení možným ohrožením.

Základní snahy v procesu plánování obrany by měly směřovat k vyvážení potřeb a zdrojů. Je nutné hledat alternativní, zdrojově méně náročné způsoby uspokojování potřeb (využívání poznatků vědy a techniky, využívání informací, transfertechnologií, licence, leasing, lidské kompenzace, využití hodnotového inženýrství pro snižování zdrojové náročnosti atd.). Taktéž je třeba mít na mysli vytváření dodatečných zdrojů pro krytí potřeb a trvalé efektivnosti zejména cestou rozvoje vzdělanosti, vědy, technologií a mezinárodní spolupráce.

V případě, že na straně existujících zdrojů jsou rozhodné omezující podmínky, musí být potřeby přizpůsobovány možnostem zdrojů a realizovány mohou být jen ty programy, pro které jsou k dispozici potřebné zdroje.

Pakliže nastane nevyváženost potřeb a zdrojů, co je situace nanejvýš pravděpodobná, může to mít následující důsledky:

- stanovených konečných cílů nemůže být dosaženo,
- dílčích cílů je dosahováno ekonomicky neefektivně a s mimořádným úsilím pracovní síly,
- stresové situace a problémy, které je nutné operativně řešit,
- centralizace řízení (vše musí a může vyřešit jen funkcionář na vrcholu pyramidy rozhodovacího procesu),
- vzájemná nedůvěra ve schopnosti mezi nadřízenými a podřízenými v liniích štábní organizační struktury,
- vyčerpání, frustrace, lhostejnost, ztráta invence a inovační aktivity, předstírání výsledků, až nebyly dosaženy, nebo jsou nekvalitní a nesplňují požadované parametry,
- přijímání nekvalitních výsledků nebo tolerování nesplněných úkolů,
- útlum invence, zpomalení inovačního taktu, stagnace a zaostávání.

Existují však určité možnosti k překonání nevyváženosti potřeb a zdrojů. Cestu vidíme ve vytváření potřebného propojení mezi státní legislativou a FMO v oblasti koncepce, strategie a plánování obrany. Určité možnosti jsou v nahrazení příkazového řízení strategickým řízením, včetně systémového a hodnotového inženýrství, projektového řízení a řízení zdrojů, rozvoje vědy a technologií i rozvoje vzdělanosti. Běžným by se měla stát obhajoba společenské nezbytnosti, účelnosti, přínosnosti, přínosů a efektivnosti programů v objektivním demokratickém schvalovacím řízení, v zavedení kontroly Federálním shromážděním včetně schvalování programů

výstavby armády a zabezpečení obrany. Konečně, měl by fungovat proces trvalého přizpůsobování potřeb zdrojů a efektivního systému vyváženosti potřeb a zdrojů.

Řízení zdrojů zahrnuje z hlediska vedení a technické politiky nejen problém vyvážit potřeb a disponibilních zdrojů a optimálního využití zdrojů, ale i s ním spojené dílčí problémy

- Jaká optimální cesta vede k získání produktu nezbytného pro uspokojení potřeb (Např. nákup hotového produktu, nákup výrobní licence a následná vlastní výroba, aplikovaný výzkum, vývoj a následná vlastní výroba, základní výzkum, aplikovaný výzkum, vývoj a následná vlastní výroba.)

- Které zdroje jsou nezbytné nebo výhodnější umístit do resortu FMO a které mimo něj

- Kde je nezbytné nebo výhodnější mít zdroje původní a kde zdroje substituční (např. patentové a výrobní licence, know-how, sledovatelský výzkum, analýzu informací)?

Dle názoru SRVT by základní výzkum měl probíhat ve vědeckých pracovištích armády jen v těch oblastech, kde potřebné znalosti nelze získat jiným způsobem (např. bezpečnost obrany ČSFR, vojenská strategie, taktika), nebo kde to může vést k objevům a vynálezům umožňujícím získat přední postavení ve světě a vytvořit průlomové technologie významné pro zajištění bezpečnosti a obrany. Taktéž podporovat základní výzkum v civilních vědeckých institucích v oblasti slibujících výzkumný přínos pro zajištění bezpečnosti a obrany státu.

Aplikovaný výzkum provádět ve vědeckých pracovištích armády jen v těch oblastech, kde ho nelze zajistit v civilních vědeckých institucích, pokud povede k vytváření vysokých technologií a výrobě produktů za podmínek výhodnějších než nákup licencí (včetně možných vojenských kompenzací), nebo nákup hotových výrobků.

Uspokojování potřeb bezpečnosti a obrany se dosahuje v procesu vojenské akvizice, získávání zdrojů (hotových výrobků, výkonů, prací a služeb) činností organizací ve vlastní působnosti, nebo nákupem na domácím a zahraničním trhu. Zvláštní úloha připadá mě tímto zdroji vědy a technice, která je jako tvůrce nových poznatků nositelem společenského rozvoje a pokroku.

Postavení státu ve vědě (politické, ekonomické a vojenské) závisí na rostoucí míře na úrovni používaných technologií. Zajistit bezpečnost a obranu s co nejmenšími silami a prostředky vyžaduje vytvářet a osvojovat si poznatky vědy a techniky, materializovat je v inovačních procesech a k dosažení věrohodné obranyschopnosti využívat vysoké materiálové i materiálové technologie ve všech procesech.

Bezpečnost a obrana se internacionalizovala. Státy, které jsou členy obranné aliance, mohou rozšiřovat své národní možnosti společným sdílením zdrojů, vědeckých poznatků, technologií, informací a využívat další výhody mezinárodní spolupráce. Ve srovnání se státy, jejichž obrana je založena na racionálním základě, dosahují komparativních výhod.

Když se uváží, že světové obranné trhy se zmenšují, průmysl se deversifikuje a konsoliduje, fondy na obranný výzkum a vývoj se snižují, rozšiřují se znalosti technologií, získávají se profity z duálních technologií a spolupráce, pro naši situaci je asi vhodné:

- přiměřeně vynakládat prostředky na technologickou základnu,
- provádět přímocárý akvizici proces,
- využívat vlastní síly a slabiny potenciálního protivníka,
- nakupovat směs high/low technologií,
- nekonstruovat zařízení pro plný rozsah vnějších podmínek,
- konstruovat pro očekávané, nikoli nejhorší podmínky,
- vyvažovat rizika mezi vládou a průmyslem,
- vést dialog s potenciálními spojenci.

* * *

Dalším příspěvkem, který se redakce časopisu rozhodla uveřejnit, je vystoupení genm.

ic. Ing. Pavla Gavlase, CSc., ředitele Institutu pro strategická studia. Ten svůj příspěvek zval Vize, prognózy a trendy vývoje vojenství.

Celoparmádní seminář k vědní a technické politice v resortu FMO má vytvořit podmínky výměně názorů pracovníků resortu na základní otázky výzkumné činnosti, na cíle, orientace této oblasti vědy i na její vlastní činnost. Cílem vystoupení bylo přiblížit současný stav poznání (ředpokládaného) vývoje vojenství v podmínkách armády a Civilní obrany. Ukázat na problémy, jejichž řešení bude představovat úkoly pro teorii i praxi vojenství v nejbližších i vzdálenějších letech.

Institut pro strategická studia (ISS) se širokou škálou problémů, které souvisí s vojenstvím a strategické úrovni, ve své činnosti se v uplynulém roce zabýval. Vědecký úkol "Strategie obrany ČSFR a perspektiva rozvoje Čs. armády" byl oponován odborníky a přijat i ministrem obrany.

Prognóza rozvoje vojenství a bezpečnosti v Evropě a ve světě

Oblast systémů obrany jednotlivých států a tedy i ČSFR se nevyvíjí izolovaně. Je přizpůsobována světovým a kontinentálním trendům, protože je jejich součástí. Mezi hlavní faktory vlivující bezpečnost států patří:

- **Pronikavé změny v mezinárodní situaci**, charakterizované rozpadem jedné z vojenských upermocí, představují vytvoření nové a v jednom pohledu složitější situace. Jestliže dříve řešení rizového stavu představovala v podstatě dohodu dvou subjektů, dnes se počet subjektů rozšířil (JSA, Rusko, Ukrajina, Německo, Francie, Velká Británie, Čína, Japonsko, Indie a sjednocující se islámské země). Přitom změny dosahují takové dynamiky a hloubky, že v sobě nesou i prvky vypočitatelnosti a výrazně snižují možnosti přesnějších prognóz.

- V mezinárodních vztazích působí procesy demokratizace, nesou však v sobě nadále **aktor moci**, ale už ne ve hrozbách vojenskou silou. Mění se názor na použití armád v evropském prostoru, na jejich funkce a poslání. Rozhodujícím prvkem systémů obrany je **ekonomická dimenze moci**, stále však jako součást politiky. Bez prosperity a stability ekonomiky je rozvoj demokracie, zachování suverenity a rozumné zapojení do bezpečnostních systémů pouze reálným přáním. Politika odráží ekonomické možnosti státu i je nadále pro vojenství silou rozhodující.

- Vojenství se vyvíjí v období **krize států** jako společenského útvaru, který rozdělil kontinenty hranicemi, v období, kdy hrozí rozpad tohoto mezinárodního smluvního systému při neexistenci nového řešení. V těchto podmínkách je pro ČSFR nezbytně nutná hluboká transformace armády, radikální změny ve vojenské doktríně, ale i v charakteru armády, její organizaci, v počtech osob, použití vojsk, charakteru výzbroje, profesionalizaci a informatizaci.

- Charakter ohrožení se změnil po rozpadu bipolárního systému. Je možné prakticky vyloučit vznik globálního konfliktu, ale nebezpečí nacionálních sporů, napětí, regionálních konfliktů a jejich přesahů na naše hranice nelze vyloučit ani podceňovat.

Prognóza rozvoje bezpečnosti v Evropě a ve světě

Pro řešení celosvětových otázek bezpečnosti jsou na půdě OSN přijímána opatření k zamezení vzniku ohnisek, které by mohly přerůst do situace ohrožující mírový vývoj ve světě. Jsou hledány cesty k nalezení konsenzu při řešení nebezpečných situací, ale taky jsou uskutečňovány aktivity pro prevenci a kontrolu zbrojení.

▲ Výrazná je **tendence k odzbrojení**, vycházející ze snižování početních stavů vojsk a vojenské techniky, omezení jaderných zbraní a rozvoje nových zbraní hromadného ničení. Filozofie tohoto přístupu vychází z principu rozumné obranné dostatečnosti. Výklad nejen tohoto pojmu, ale i rozumného obranného společenství a alternativní obranné strategie není

jednotný Z pohledu malého státu, jakým je ČSFR, je velikost a kvalita ozbrojených sil větší států (např. Ukrajina, Německo), i při dodržení principu dostatečnosti, ve výhodnějším postavení.

Pro kontrolu ohnisek nebezpečí jsou budována vojska OSN, do kterých jednotlivé státy vysílají vlastní speciální jednotky. Lze předpokládat zachování, popřípadě zesílení těchto a zvyšování finanční podpory ze státních rozpočtů pro účely celosvětové bezpečnosti rozšířením zapojení jednotlivých států do kontrolních monitorovacích, technických i jiných systémů (viz návrh na udržování jednotky o 1000 mužích vyčleněných pro OSN).

Systém světové bezpečnosti by měl být zkvalitňován a měla by být posílena jeho úloha v řešení globálních problémů lidstva.

Na úrovni evropského kontinentu lze po rozpadu bipolárního pojetí bezpečnosti očekávat zesílené tendence k vybudování společných ozbrojených sil, jako prostředku postupu konstituovaného společného politického orgánu. Lze očekávat růst požadavků na jednotlivé státy jak z hlediska přípravy jednotek nebo specialistů pro tyto účely, tak na použití částí současných rozpočtů na obranu ve prospěch systému evropské bezpečnosti. Vývoj v této oblasti však můžeme označit jako jednoduchý a bezproblémový. Předčasný optimismus ne dostatečně podložený.

▲ Celková tendence, vycházející z politického a ekonomického vývoje, bude směřovat ke změně strategické orientace systémů obrany, ke změně poměrů mezi jejich jednotlivými subsystemy. Hlavním prvkem bude požadavek na snižování úrovně obrany států, tzn. na snížení vojenských potenciálů na nějakou dohodnutou rozumnou úroveň. V důsledku těchto opatření lze předpokládat zvýšenou mezinárodní vojenskopolitickou a diplomatickou aktivitu, která bude vyúsťovat k dočasným řešením bilaterálních a multilaterálních spojení jako stavebních kamenů budoucího systému evropské bezpečnosti. Z nich budou vycházet společné kroky ke změně struktury ozbrojených sil a ke změnám vojenství.

▲ Hlavní tendence by měla směřovat ke zvýšení kolektivní kontinentální evropské bezpečnosti, vycházející ze snížení vojenských potenciálů jednotlivých států. Její praktické naplnění však není jednoznačné. Vývoj událostí v dřívější Jugoslávii, možné varianty v následnických státech SSSR, sjednocení islámských států a další skutečnosti ukazují, že politika bude i nadále využívat svůj výrazný prostředek vojenství a vojenskou sílu států.

▲ Z hlediska dlouhodobých prognóz a vizí je však také nutno říci, že se bude stále více prosazovat řešení zcela jiných problémů, které sužují lidstvo, a to jsou:

- postup lidstva k ekologické katastrofě oteplováním,
- chudoba třetího světa, která se stále prohlubuje a může vyústit ke konfrontaci, nebo k urychlení ekologické katastrofy.

Tomuto katastrofickému vývoji lze zabránit jen značným investováním do chudých zemí bez návratnosti investic. V tomto směru se prostředky na zbrojení objektivně jeví jako nejschůdnější zdroj. I proto je konverze a odzbrojení velmi pozorně sledovaným problémem lidstva, patrně však ještě dlouho zůstane nevyřešený "do konce", tj. k úplnému odzbrojení. Právě naopak snižování počtů vede ke zvyšování kvality, a to je ekonomicky náročnější. Tím je v rozporu s potřebou investovat do chudých zemí.

Prognóza rozvoje vojenství

Rozvoj vojenství, jako speciální lidské činnosti, bude v celosvětovém a evropském měřítku ovlivněn:

1. Tendencí ke snižování disponibilních zdrojů pro obranu států ozbrojenými silami vycházející z potřeby využít zdroje pro řešení akutních globálních problémů lidstva.
2. Tendencí k budování světových a kontinentálních spojených ozbrojených sil (SDI, OSN, KBSE).
3. Tendencí ke snižování početních stavů armád v jednotlivých státech.

4. Tendenci k uplatňování výsledků vědy a techniky (materiální i nemateriální povahy). Objektivní tendence vytvářejí nové prostředí pro rozvoj vojenství a vyvolávají mnoho změn, které musí být teoreticky rozpracovány a prakticky zabezpečeny. Prvé tři představují zdánlivě labování vojenství a čtvrtá ten prvek, který má zabezpečit, aby úroveň obranyschopnosti zůstala zachována.

Vojenství jako celek musí řešit problémy zdokonalování a vyšší efektivity ve využití zdrojů vlastní výstavby a bojového použití, bojové připravenosti a vazeb na statní prvky subsystémů obrany světa (proti světové válečné katastrofě), Evropy, států. Celková tendence představuje zdánlivý pokles významu vojenství (vzhledem ke obálím problémům lidstva) při jeho vnitřních kvalitativních změnách. Ty budou zabezpečovány v rámci současné vojenské techniky, u níž je možné předpokládat inovace. Nové zbraně mohou být vyvinuty zejména v supermocnostech - USA, Rusko.) Změna vnitřní kvality bude probíhat ve zprofesionálnění armád a v oblasti rozvoje transformačních technologií.

Celkové změny vojenství budou mít vliv na zvýšení kvality systému obrany v celosvětovém (pojenectví USA a Ruska, SDI) a evropském měřítku, na vybudování nových bezpečnostních struktur, dále na zvýšení úrovně připravenosti obranných a bojových kvalit armád. Praktické uskutečnění transformačních změn přinese přechodné období, ve kterém musí rozhodující úlohu sehrát mezinárodní vojenskopolitické a diplomatické aktivity, aby došlo ke zneuzžití stavu v neprospěch lidstva.

PROGNÓZA ROZVOJE SYSTÉMU OBRANY NAŠEHO STÁTU A ARMÁDY

V závislosti na vývoji mezinárodní vojenskopolitické situace, na ekonomických podmínkách, na vlivu lidského faktoru a na tendencích rozvoje vojenství a bezpečnosti ve světovém i evropském měřítku a na uplatnění vědy, výzkumu a vzdělávání se bude konstituovat nová strategie obrany státu. Její základní tendence, které vyjadřují změnu ve srovnání s výchozím stavem, lze charakterizovat v jednotlivých subsystémových prvcích systému obrany státu následovně:

1. **Subsystém vrcholového řízení obrany státu** bude procházet kvalitativní přeměnou v závislosti na změně poměrů mezi jednotlivými složkami systému obrany a na jejich vnitřní vývoji. Jeho transformace nesmí ohrozit funkční způsobilost v případě vzniku stavu ohrožení. Lze očekávat **podstatný vzrůst jeho aktivit** v souvislosti s četností změn vyplývajících z transformace systému obrany. Výrazným úkolem bude řešení alokace státních, zejména finančních a materiálových zdrojů pro jednotlivé subsystémy.

2. **Subsystém mezinárodních vojenskopolitických a diplomatických aktivit** bude v přechodném období projevovat **výrazně vzrůstající tendenci** jak v oblasti vytváření nových evropských a světových bezpečnostních struktur, tak při zajišťování optimálních podmínek pro transformaci armády, společnosti a ekonomiky. Budou nacházeny nové cesty k přímému ovlivňování výsledků jednání vojenskými odborníky.

3. **Subsystém obrany státu ozbrojenými silami**, jehož hlavním prvkem je armáda našeho státu, bude prožívat období, které lze charakterizovat **klesající tendencí**. Jeho vnitřní rozvoj však dozná významných strukturálních změn. Nejvýraznější bude pokles početních stavů, změna struktury, odzbrojení (v souladu s procesem v Evropě), profesionalizace a informatizace armády. Pozitivní tendenci představuje vznik vojska územní obrany; stagnaci je možné předpokládat u vojenské části Civilní obrany, mírně pozitivní tendenci v ozbrojených složkách ministerstva vnitra a veřejných ozbrojených sborech. Změnu je možné očekávat především v systému přípravy záloh a v mobilizačních opatřeních.

4. **Subsystém civilní obrany státu**, který zahrnuje obranu a ochranu obyvatelstva, hospodářství, kulturních a dalších hodnot společnosti nevojenskými prostředky, bude charakterizován celkovou **tendencí ke stagnaci**. Přesto by měly být uskutečněny vnitřní

změny, které by měly napomoci zkvalitnění osobní přípravy jednotlivců, zavedení komplexu na záchranného systému ap. V této oblasti se projeví **vzrůstající tendence k posílení ochranné funkce armády.**

5. **Subsystém hospodářské mobilizace** vzhledem k transformaci hospodářství a principiální změně vlastnických vztahů, včetně zvýšení podílu zahraničního a nadnárodního kapitálu, bude v **klesající tendenci.**

6. **Subsystém operační přípravy státního území**, u něhož by byla žádoucí vzestupná tendence, lze charakterizovat **stagnací až mírným poklesem.** Ta opatření, která budou vyžadovat ekonomické zdroje, budou mít pomalejší tempo, protože bude nutno hledat kompromisní řešení.

7. **Subsystém vnitropolitických podmínek a legislativního zabezpečení.** Aktivita politických představitelů v pluralitní demokracii bude v otázkách brannosti, obrany, ochrany a bezpečnosti tvořit předmět sporů a hledání konsensu. Vnitřní změna může dosáhnout kvalitativně odlišného výsledku, který může tvořit buď příznivé nebo nepříznivé podmínky. Systém obrany potřebuje takový výsledek, který bude znamenat vytvoření vhodných podmínek pro doplňování ozbrojených sil novými příslušníky, tedy pozitivně ovlivňující lidský potenciál státu. Výsledek působení se promítne do odpovídajícího legislativního zabezpečení. Vzhledem k malému množství zkušeností z rozvoje vztahů demokratické společnosti a možným důsledkům nedostatečné politické kultury, lze v celém systému předpokládat **tendenci k poklesu.**

Samostatným prvkem, který má charakter vlastnosti celého systému a musí se ve všech jeho částech výrazně projevit, je **věda, výzkum a vzdělávání.** Bez jejich působení nebudou lidé, "životní" jednotlivé subsystémové prvky, schopni dosahovat žádoucích výsledných stavů.

VIZE ARMÁDY PRO OBDOBÍ PO ROKU 2000

Vycházejí z obecné tendence postupné integrace Evropy v oblasti ekonomické, politické i vojenské a z trendů vývoje armád okolních států, by měla armáda našeho státu splňovat určité požadavky na svoji strukturu, použití i zabezpečení tak, aby se postupně integrace bez potíží mohla zúčastnit. Současně a prioritně musí také zabezpečovat svoji základní funkci vůči státu, být garantem suverenity, samostatnosti a svrchovanosti v Evropě roku 2000.

K základním požadavkům a předpokladům výstavby a fungování takové armády budou patřit:

1. **Schopnost adekvátní reakce na možné ohrožení suverenity a bezpečnosti státu** v podmínkách, kdy se význam hranic významně sníží a integrace Evropy se výrazně zvýší. K odvrácení ohrožení suverenity a bezpečnosti státu budou nejvhodnější vysoce mobilní, dobře vyzbrojené a vybavené profesionální svazky, schopné okamžité reakce. K odvrácení nebezpečí ohrožení existence státu, však musí existovat i masová armáda, pro takový případ vytvořena rychlým mobilizačním rozvinutím. Proto bude žádoucí zachovat všeobecnou brannou povinnost, avšak v novém pojetí. Nově musí být také koncipována tvorba a udržování připravených záloh.

Taková armáda může být málo početná, značně profesionalizovaná a rozmístěná po celém území státu. Vojenská základní služba pak může být zkrácena na šest i méně měsíců a vykonávána "v místě bydliště".

2. **Jiný způsob zabezpečení**, odpovídající vyšší míře profesionalizace a možnosti snadné transformace do ozbrojených sil integrované Evropy. Nová profesionální skladba armády nebude vyžadovat rozsáhlé vojenské školství, převažovat bude systém kursů. Vysoké vojenské školy budou nepočetné s výrazně nižšími počty učitelů i žáků. Rovněž vojenský výzkumná a vývojová základna bude moci být redukována a specializována, protože tržní

ústředí transformované ekonomiky, v případě dostatečných finančních zdrojů v rukou národy, bude schopné požadavky ozbrojených sil zabezpečovat.

Armáda s vysokým stupněm profesionalizace bude vyžadovat vyšší podíl nevojácků (včetně zaměstnanců) na zabezpečení života profesionálů v míru, ale i na zabezpečení boje v válce. To předpokládá nové pojetí týlového a technického zabezpečení (logistiky).

2. Efektivnost fungování armády a dosažení kompatibility s ostatními evropskými armádami bude náročný proces, jehož ukončení nelze limitovat rokem 2000. Kompatibilita bude třeba dosáhnout v oblastech, organizace, výzbroje i použití (taktice a operační umění).

V organizačních strukturách toho lze dosáhnout strukturou, ve které jsou:

- **mobilní**, kvalitně vybavené a vysoce pohotové síly jako základní složka armády,
- **svazky určené k obraně určitého teritoria** (regionu),
- **posilové svazky**, které mohou být tvořeny převážně mobilizovanými záložníky.

Při výstavbě armády by se mělo dodržovat systémové hledisko. Jednotky a útvary budovat podle **proporcionality druhů vojsk**, ale účelově pro určitou činnost. Čímž lze dosahovat vyšší efektivity v bojové činnosti. V organizační struktuře by měla být založena i snadná a další transformace armády pro období sjednocení Evropy a předpokládaných spojených ozbrojených sil.

Unifikace výzbroje naší armády s armádami sousedních států nelze z ekonomických úvodů dosáhnout do roku 2000. Proto bude nutné kompatibility dosahovat postupně sjednocováním spojování spojovacích a informačních soustav, systémů velení, systémů identifikace, sjednocováním norem a standardů, postupným sjednocováním ráží základníchruhů bojové techniky atd. Tato hlediska je nezbytné dodržovat při inovaci i při zavádění nové techniky. Dosavadní kompatibility s armádami Polska a Maďarské republiky by neměla být výrazněji narušována.

Kompatibilita v použití jednotek a svazků je možná dílčím sjednocením zásad polních řádů, však neúčinnější je sjednocování bojových možností srovnatelných jednotek a útvarů. To znamená, že rozhodující bude organizační struktura a vybavení jednotek, útvarů a svazků.

Doporučený postup k armádě po roce 2000

Transformací, která naplní vize o armádě roku 2000, bude vhodné uskutečňovat formou rozvojových programů. Z pohledu současných znalostí budou nejvýznamnější:

1. Komplexní program profesionalizace.
2. Program výzbrojování a materiálně technického zabezpečení.
3. Program komplexní informatizace.
4. Program organizační restrukturalizace.
5. Program logistiky.
6. Program transformace vojenského školství na systém vojenského vzdělávání.

Nejvýznamnějšími vnitřními prvky armády pro uskutečnění transformace a rozvojových programů jsou: věda a připravení lidé.

POZNÁMKY K MOŽNÝM DŮSLEDKŮM VÝVOJE VNITROPOLITICKÉ SITUACE NA VÝVOJ VOJENSTVÍ NAŠÍ REPUBLIKY

V Institutu pro strategická studia byla v uplynulém roce zpracována prognostická úvaha k variantám rozvoje armády ČSFR v různých mezinárodních a vnitropolitických podmínkách. V mezinárodní situaci vycházela ze základních variant rozpadu bipolárního systému, tj. důsledků rozpadu dřívějšího SSSR. Prognostické úvahy vedly k vytváření představ o možném geopolitickém vývoji ve světovém měřítku, a to ukazuje, že teritorium naší republiky bude součástí evropského nebo euro-amerického prostoru.

Teoretické varianty vnitropolitické situace zvažovaly základní varianty:

1. ČSFR zůstane jednotným státem a úspěšně se rozvíjí.
2. ČSFR se postupně rozpadne přes konfederaci k samostatnosti republik.
3. ČSFR se rozpadne rychle, budou vytvořeny samostatné republiky,
4. ČSFR zůstane jednotným státem, ale ekonomicky bude stagnovat a upadat.

Při prvé - příznivé variantě, je předpokládáno realizovat projekt armády pro rok 2000 a pak projekt armády dvacátého prvního století. To předpokládá spolupráci s armádami sousedních států, realizovat dohody KBSE ke snižování početních stavů, splnit reorganizaci a redislokaci, zvýšit profesionalizaci a snížit délku základní služby. Posilovat úlohu armády při ochraně před nevojenskými ohroženími. Použití pravidelných sil je předpokládáno v rán Evropy, v možném konfliktu Sever - Jih. V XXI. století mohou vzniknout Národní gardy i dalším snížení početních stavů vysoce profesionalizované armády.

Varianty 2. a 3. představují rozpad státu. Lze předpokládat rozdělení armády pod státní smlouvy a vytvoření armád jednotlivých republik. Pak nebude vhodné realizovat projekt armády pro rok 2000. Pro potřeby zachování potřebné úrovně obranyschopnosti bude vhodné vytvořit centrálně řízené vysoce profesionální síly rychlého nasazení pro úkol redislokace. Bude nezbytné přepracovat způsoby použití ozbrojených sil při možných ohroženích z teritoriálního principu na mobilní. Vytváření ozbrojených sil nových republik bude řešeno individuálně, ale ve stejném evropském regionu.

Varianta 4. se dá charakterizovat nedostatečnými ekonomickými zdroji a z toho vyplývající početnou, ale špatně vyzbrojenou armádou s vyšší mírou profesionalizace. Nedá se předpokládat další snižování délky základní vojenské služby.

Varianty řešení mohou být výrazně ovlivněny zpomalením procesu integrace Evropy a vznikem nebezpečí vojenských ohrožení nebyla by asi zkrácena délka základní služby od roku 1993. Došlo by k prodloužení etap projektu armády pro rok 2000 a oddálení projektu armády XXI. století.

Vojenství se rozvíjí na základě politiky lidského společenství ve specifických podmínkách jednotlivých států. Nadále zůstává jedním z hlavních prostředků pro dosahování politických cílů. I když si svět začíná uvědomovat své globální problémy, nenastala ještě éra, ve které by mohlo být uskutečněno výrazné oslabení vojenských potenciálů států. Přesto dochází ke kvalitativní změně. Při rozpadu bipolárního pojetí sil ve světě jsou na evropském kontinentě uskutečňovány první kroky k odzbrojení. Vzhledem k nevypočitatelnosti mezi národních vojenskopolitických vztahů, je ve vyspělých státech řešena otázka: **Jak při snížení početních stavů a výdajů zachovat úroveň obranyschopnosti?** Právě proto, prochází **vojenství obdobím kvalitativního přerodu.** Hledá nové, efektivnější organizační struktury, vytváří nové zbraňové systémy a zabezpečuje jejich profesionální obsluhu. V rozsáhlé míře zavádí výsledky vědeckého poznání do své praxe.

Vojenství v podmínkách našeho státu nemůže jít odlišnou cestou. Snad jen omezené ekonomické možnosti vytvářejí obtížnější vstupní podmínky. O to intenzivnější budou muset být naše vědecká práce, a o to víc bude záležet na vojenských profesionálech, kteří jediní mohou složitou transformaci systému obrany i armády státu uskutečnit.

* * *

Dále z celoarmádního semináře seznámíme naše čtenáře s vystoupením **genmjr. Ing. J. Musila**, který přítomné informoval o zámyslu dalšího rozvoje týlu, ve vazbě na vědecké rozpracování poznatků o zabezpečení soudobých moderních armád s aplikací na podmínky naší armády.

Naše prvotní a základní úvaha vycházela ze skutečnosti, že změny v mezinárodní situaci a změny v ČSFR měly svůj odraz i v charakteru naší armády. Změnily se zásady jejího použití, její vnější vztahy, ekonomické podmínky a do armády rychle pronikají nové moderní

hnologie vytváření a přenosu informací. Tím se výrazně mění i podmínky pro řízení jejich
ladných potřeb a funkcí, zejména v oblasti zabezpečení služeb a hmotných potřeb. Apli-
ce nových zásad vojenské politiky státu a vojenské doktríny vyžaduje zcela nový přístup
systému zabezpečení armády. To se týká zejména tvorby a udržování zásob, struktury
bezpečovacích kompletů svazků, útvarů a zařízení, způsobů zásobování vojsk a posky-
vání služeb, z toho pak i vyplývající nutnost přehodnocení řídicích stupňů.

Z výše uvedených důvodů jsme přistoupili k tvorbě nové koncepce systému zabezpečení
armády, při čemž byly sledovány dva základní cíle:

1. Navrhnout systém zabezpečení, slučitelný se systémy armád NATO s respektováním
specifik a zvláštností naší armády.

2. Navrhnout systém, který jednodušším a efektivnějším způsobem zabezpečí válečné
úrovňové potřeby armády, přiblíží materiální a technické zabezpečení bezprostředně útvarům
jednotkám a jeho výstavba si nevyžádá nadměrné zdroje.

Nový systém s předpokládá realizovat ve třech etapách:

● **v 1. etapě** - do konce roku 1997 provést integraci materiálního a technického zabezpe-
čení pod jednotným velením,

● **ve 2. etapě** - do roku 2000 vytvořit předpoklady pro přechod k logistice postupným
rozdělením materiálních tříd,

● **ve 3. etapě** - do roku 2005 přejít k úplné logistice, snížit počet materiálních tříd
logistiku vytvořit jako všestranný systém zabezpečení, zahrnující kromě dříve integrovaných
úzeb i ekonomické zabezpečení a dopravu zásob.

Základním předpokladem pro vytvoření integrovaného systému zabezpečení je opuštění
stávajícího pojetí materiální působnosti, reprezentované funkcí materiálních hospodář-
stev jeho nahrazení jiným stanovením odpovědnosti a působnosti, které budou určovány
rozdělením jednotného materiálového katalogu. Bez jednotného materiálového katalogu
je neuskutečnitelné dosažení standardizace materiálů a zavedení komplexní automatizace,
což je základním předpokladem pro plnohodnotné uplatnění logistických přístupů a dosažení
maximálního efektu. Vypracováním jednotného materiálového katalogu budou vytvořeny
předpoklady pro postupnou transformaci (případně zrušení) materiálových tříd v dosavadním
pojetí. Stávající zásobovací systém, založený na principu spádového zásobování, je použi-
tečný, ale vyžaduje sjednocení a prohloubení mírového a válečného teritoriálního systému
zásobování, zejména z hlediska ko nejednoduššího přechodu z mírového systému zásob-
ování na válečný a k vytvoření podmínek pro kontinuální funkci automatizovaného zásob-
ovacího systému při této transformaci. Přitom nutno mít na paměti, že skladové
hospodářství, vybudované podle současné materiálové působnosti, zásadně nevyhovuje
potřebám integrovaného systému zabezpečení. Z toho vyplývá nutnost reorganizace skladů,
zejména na nižších zásobovacích stupních s cílem vytvořit sklady "plnomateriálové" nebo
"multimateriálové" (chápáno z pohledu dnešních materiálových tříd). Při koncipování integro-
vaného systému zabezpečení naší armády nutno vzít v úvahu, že vzhledem k ustanovení
Ženevských smluv není možné zdravotnickou službu začlenit do integrovaného systému
zabezpečení.

Obdobně stavebně ubytovací služba vykonává řadu specifických, vnitřně věcně navzájem
provázaných činností (vodohospodářství, požární ochrana, správa nemovitého majetku
včetně půdy, ochrana životního prostředí atp.), stejně tak i systém řízení a struktura služby
jsou oproti jiným značně specifické a jejich transformace do jednotné podoby integrovaného
systému zabezpečení by byla značně komplikovaná. Proto se zatím neuvažuje o začlenění
stavebně ubytovací služby jako celku do integrovaného systému zabezpečení. Do jeho
činnosti však přenést vybrané činnosti ubytovací služby a zásobování materiálem v rozsahu
stávajících materiálových tříd 14 a 24.

Nově koncipovaný integrovaný systém zabezpečení by ve svém cílovém stavu měl

poskytovat kvalitativně novou komplexní službu - materiální a technické zabezpečení a ně úzce navazující dopravní zabezpečení a poskytování služeb (u letectva k tomu je připadá letištní technické a letištní ženijní zabezpečení).

MTZ by mělo plnit tyto základní funkce: - zjišťování, evidenci a identifikaci potí
- řešení koncepce vztahů s civilním sektorem; - normotvornou činnost MTZ, rozvoj, výstav
a organizaci MTZ; - akvizici techniky, materiálu a služeb; - usměrňování a zabezpečov
hospodářské mobilizace z hlediska potřeb armády; - distribuci materiálu, techniky a služ
- skladování techniky a materiálu; zabezpečování technologie jejich údržby u vojsk; zabez
čení provozu a oprav a jejich usměrňování u vojsk; - zabezpečování zásobovacích přepr
- vyřazování, likvidaci a prodej nepotřebného materiálu; - metrologické zabezpeč
a technickou normalizaci; - katalogizaci materiálu a typizovaných služeb; - legislati
zabezpečení MTZ; - právní zabezpečení MTZ; - dokumentační zabezpečení; - říz
a zabezpečování operační a bojové přípravy specialistů MTZ; - expertní činnost a odbor
poradenství; - sledování, vyhodnocování a řízení efektivnosti MTZ.

**S přihlédnutím k základním funkcím, které se předpokládá, že bude plnit integrova
systém materiálně technického zabezpečení, je nereálné, aby v tomto systému by
začleněno ještě řízení vědy, výzkumu a vývoje vojenské techniky a materiálu.**

**Pro oddělení vědy, výzkumu a vývoje vojenské techniky a materiálu od integro
vaného systému MTZ je několik důvodů:**

1. Činnost, předcházející zařazení vojenské techniky či materiálu do armády je při
rozsáhlá, než aby ji byl schopen zvládnout jediný odbor (úsek) navrhovaného systému.
Kromě toho nutno vzít v úvahu (při soustředění všech základních funkcí systému MTZ, včetně
výzkumu a vývoje) možnost určitého subjektivismu v prosazování požadavků na výv
a výzkum.

2. Při posuzování výhod a nevýhod je nutné přihlédnout k situaci, kdy systém admi
nistrativního řízení je nahrazován systémem poptávkového, schvalovacího a nabídkového
řízení, s požadavkem posílit účelové financování a na základě výsledků konkursního říze
organizovat smluvní řízení na řešení vědeckých iniciativ, programů, projektů a úkolů.

3. Požadavky na další snižování počtů naší armády povedou nutně i k omezení, sniž
vání počtů vojenských výzkumných ústavů a zařízení a přenesení této činnosti smluvní
zabezpečení u civilních výzkumných institucí.

Jako příklad je možné pro naši armádu uvést zkušenosti z rozdělení úkolů v zabezpečová
ozbrojených sil SRN, kde výzkum, vývoj a výrobu vojenské techniky (včetně jejich oprav
zabezpečuje Spolkový úřad pro vojenskou techniku (v součinnosti se štábem ozbrojený
sil SRN), zatím co ostatní úkoly zabezpečení ozbrojených sil plní materiálové úřady druh
ozbrojených sil.

Zvýšení významu výzkumu a vývoje vojenské techniky a materiálu vyžaduje jeho účeln
integraci do systému řízení vědy, výzkumu a rozvoje Čs. armády. Nejvýhodnější se jeví zř
Úřad pro vědecko technický rozvoj, který by se zabýval aplikovaným výzkumem
vývojem a rozvojem vojenské techniky a materiálu, soustřeďoval požadavky materiáln
náčelník na vývoj a na jejich základě prováděl nabídkové řízení s cílem po vyhodnoce
nabídek a na základě výsledků výběrového řízení organizovat smluvní řízení na řeše
požadovaných vědeckých iniciativ, programů, projektů a úkolů. Tento úřad by bylo vhod
podřídit Správě rozvoje vědy a techniky úseku FMO pro strategické řízení.

Výzkumná a zkušební střediska a zařízení jednotlivých materiálních hospodářů a druh
vojsk reorganizovat, odejmout jim výzkumné úkoly a ponechat jim pouze zkušební funkce.
Tato zkušební střediska buď ponechat v podřízenosti příslušných materiálních náčelníků
nebo je účelně integrovat a podřídit inspekci ředitelství integrovaného systému.

* * *

Dále seznámíme čtenáře s vystoupením **pplk. Ing. Václava Novotného**, který je náčelníkem oddělení rozvoje vojenské techniky STR/HSVTZ.

Politiku FMO v oblasti rozvoje vědy a techniky lze charakterizovat jako určitý soubor cílově orientovaných pravidel, která vytvářejí legislativní rámec, v němž je tato politika realizována. O technickou politiku FMO je tímto souborem pravidel základní předpis všeobecně známý pod označením **Směrnice 02**, upravující činnost orgánů a součástí Čs. armády při zabezpečování výzbroje a techniky. Je samozřejmé, že v souvislosti se změnami ve společnosti usely být tyto směrnice zásadním způsobem novelizovány - především v důsledku přechodu od centrálně plánované ekonomiky k tržnímu hospodářství. V současné době jsou novelizované **Směrnice 02** po širokém připomínkovém řízení a jazykové revizi připravovány součinností se Správou právní služby FMO ke schvalovacímu řízení.

Vyzbrojování naší armády je pojímáno jako komplexní proces, který představuje soubor zájemně provázaných, časově a věcně sladěných opatření, jimiž se zabezpečuje vybavování všech druhů vojsk a služeb armády novou technikou. Obsahuje rozpracování koncepcí do programů a plánů vyzbrojování. (Zde jde o obvyklé etapy, jako je zpracování studie, projektů, výrobu funkčních vzorů a prototypů, jejich přezkušování, zavádění nových vzorů techniky do výzbroje armády.) Dále je to zabezpečení dodávek této techniky, včetně jejího přejímání orgány vojenské správy, řešení technických otázek provozu až po likvidaci techniky po vyřazení z výzbroje armády.

Za proces vyzbrojování odpovídá náčelník generálního štábu Čs. armády - NMO. Vyzbrojování ve svých působnostech řídí NVTZ Čs. armády, velitel letectva a PVO, náčelníci hlavního týlu, zdravotnické služby, ubytovací a stavební služby a v oblasti civilní obrany náčelník CO ČSFR.

Metodicky tento proces v celé armádě řídí náčelník vyzbrojování a technického zabezpečení Čs. armády. Je zároveň předsedou Vědeckotechnické rady ministra obrany ČSFR, jako poradního orgánu ministra obrany, náčelníka generálního štábu a dalších hlavních funkcionářů FMO v otázkách vyzbrojování a technického zabezpečení Čs. armády.

Oblast technického rozvoje řídí funkcionáři zabezpečující rozvoj techniky (dříve náčelníci s výzkumnou a vývojovou působností). K tomu mají obvykle podřízené ústavy nebo střediska vojenského vědecko-výzkumné základny. Metodicky je řídí náčelník správy technického rozvoje HSVTZ.

K obsahovému zaměření rozvoje a výstavby armády jsou úsekem pro strategické řízení FMO zpracovávány dlouhodobé koncepce vyzbrojování, které vycházejí z vojenské doktríny státu a stanovených cílů výstavby armády. Dlouhodobé koncepce se zpracovávají zpravidla na delší dobu než pět let a jsou schvalovány ministrem obrany.

Možnosti zabezpečení cílů vyzbrojování stanovených ve schválených dlouhodobých koncepcích se analyzují v programech vyzbrojování. Tyto programy obsahují komplexní posouzení všech možností splnění jednotlivých cílů vyzbrojování z hlediska vojenských, technických, provozních a dalších požadavků, z pohledu možného ekonomického zabezpečení a termínového plnění navrhovaných úkolů a opatření. V podstatě lze říci, že definují požadavky druhů vojsk a služeb, potřebné pro splnění vytyčených programových cílů, které vycházejí z analýzy současného stavu techniky a její další využitelnosti.

Základem je zhodnocení reálných možností zabezpečení cílů a určení optimální možnosti podle vybraných technicko-ekonomických parametrů. Zpravidla se formou technického a ekonomického zhodnocení efektivnosti analyzují tyto základní možnosti:

- výroby techniky na základě výzkumných a vývojových prací hrazených zčásti nebo zcela z prostředků FMO,
- modernizace zavedené techniky hrazená z prostředků FMO,
- přímého nákupu vojenské techniky nebo civilního materiálu, jejichž vývoj si výrobce zabezpečil ve vlastní režii samostatně nebo nákupem licence,

- dovozu techniky ze zahraničí.

Významným novým prvkem je právě cílový přístup, tj. namísto dřívějšího pojetí uzavření oborů, resp. druhů vojsk a služeb, přechod k účelovému zabezpečení stanovených programových cílů.

Celkový závěr programů vyzbrojování pak tyto požadavky vzájemně koordinuje a zhodnocuje z pohledu ekonomických možností. Obsahuje již návrh konkrétních úkolů v oblasti vyzbrojování armády a způsobu jejich zabezpečení, potřebné finanční prostředky a hlavní termíny plnění jednotlivých úkolů a opatření.

Na základě schváleného celkového závěru programů vyzbrojování se v působnosti jednotlivých funkcionářů, řídicích vyzbrojování v armádě každoročně zpracovávají plány vyzbrojování na následující rok s výhledem na další dva roky. Jsou základním podkladem pro zabezpečování jednotlivých druhů vojsk a služeb technikou v souladu se stanovenými cíli vyzbrojování a ekonomickými možnostmi jejich rozpočtového krytí. Představují v podstatě obsahové vyjádření technické politiky resortu FMO na příslušné období. Jejich realizace souborem složitých opatření. V oblasti rozvoje vojenské techniky v současnosti je již plně aplikováno účelové hrazení schválených prioritních úkolů, které v objemu dokonce převyšují část institucionálních finančních prostředků.

Dále se vystupující zmínil o některých používaných termínech, jejichž obsah je někdy chápán v různých souvislostech poněkud odlišně.

Výzkum - z hlediska vědecké činnosti je potřeba jej chápat jako základní a orientovaný výzkum, aplikovaný výzkum v oblasti technických a přírodních věd patří do rozvoje vojenské techniky, kde jej pak ještě dělíme na oborový a na výzkumné etapy předcházející vývoj nebo modernizaci konkrétního vzoru techniky.

Technologie - z technického pohledu se jedná o způsob zpracování materiálu na určitý výrobek. V podmínkách armády má rozvoj technologií význam pouze v státech, kde resort obrany řídí výrobu vojenské techniky. Čs. armáda se rozvojem technologií prakticky, až na některé výjimky, nezabývá a nemá k tomu ani vytvořené podmínky a potřebné předpoklady. V některých případech se pojem "technologie", zejména ve slovní vazbě "rozvoj technologie", zřejmě označuje rozvoj techniky (praměně to pravděpodobně z nepřesného překladu anglického spojení "Science and Technology"). Potom patří do oblasti rozvoje vojenské techniky a podle toho pak musí být také realizován.

Na rozdíl od vědecké činnosti v civilu, kde je možná určitá "volnost" při vědecké práci, je nutné v armádě, vzhledem k omezeným finančním prostředkům a zejména k nutnosti řešit prioritně požadavky uživatelů na zabezpečení bojových schopností techniky, zaměřit vědeckou činnost zejména na zabezpečení těchto potřeb. Při výběru řešitelských kolektivů, při vlastním řešení a zejména při hledání způsobů, jak splnit daný úkol, resp. vyřešit odborný problém lze již ve větší míře uplatňovat demokratické prvky řízení, jako jsou např. výběrová řízení, selektivní podpora, granty apod.

Je třeba si uvědomit, že armáda je organizací specifického charakteru, kde musí v technické politice platit následující pořadí priorit: Prvořadé jsou politické cíle státu vyjádřené ve vojenské doktríně, z nich vyplývají obecné úkoly vyjádřené strategií obrany a koncepcí výstavby armády. Ty určují požadavky na zabezpečení výzbrojí a technikou, kterým se musí podřítit zaměření modernizace stávající a vývoj nové techniky. Požadavky na modernizaci a vývoj pak determinují zaměření výzkumných prací a podpůrného bádání na úrovni základního výzkumu (samozřejmě mám na mysli oblast technických a přírodních věd souvisejících s vyzbrojováním naší armády).

* * *

Na semináři vystoupil se svým referátem plukovník prof. Ing. František Obermann, CSc., kter VA Brno na téma **Teoretické otázky obsahu, struktury a trendů vědeckých výzkumů trendů vývoje technologií ve vojenství**.

Objasnit a inspirativně podnítit diskusi k problematice vymezené názvem referátu je nezbytné obtížné současně. Mimo jiné je to dáno především povahou a dynamikou soudobé vědy vědeckých výzkumů obecně a ve vojenství zvláště. Je nutno respektovat skutečnost, že věda vědecké výzkumy se v současnosti ocitají do jisté míry v nenormální situaci, a to v tom slova nyslu, že věda často předkládá k dispozici svá řešení, aniž nashromáždila k řešení problému všechna funkčně nezbytná a potřebná fakta, že jsou přijímána závažná společenskopolitická rozhodnutí při vědomí, že tato rozhodnutí vycházejí z ne zcela jednoznačných informací, jejich hodnotová stránka je diskutabilní a společenská rizika značná.

Toto je pocítováno zejména v oblasti vědy a vědeckých výzkumů úzce spjatých vojenstvím. Je to dáno společensko-politickým kontextem, ale také v našich podmínkách rotismyslně rostoucí relativní samostatností vojenství. Mimovojskovou vědeckou komunitu astihly společenské změny zcela nepřipravenou k řešení problémů obrany. Armádní vědecká komunita je tak objektivně nucena suplovat i její funkci. Tato výrazná deformace ztahu společnosti a armády v oblasti vědy, pro stabilizovanou demokratickou společnost jeznámá, vede ve svých důsledcích k tomu, že výsledky vědeckého poznání nemohou být acionálně využívány.

Optimální řešení problematického vztahu mezi vojenstvím, vědou a politikou, nazírané : pozice vojského vědce či pedagoga, vyžaduje především posilovat efektivnost vědy, vědeckou a společenskou odpovědnost vědců a tím specificky přispět k funkční optimalizaci vedeného vztahu. Mé vystoupení v této souvislosti řeší některé teoretické aspekty vědeckých výzkumů a vývoje technologií v československém vojenství.

Teoretické otázky obsahu, struktury a trendů vojenských výzkumů

Pohled na zmíněné teoretické otázky bych chtěl objasnit metodou definice a obsahového rozvinutí pojmů, s nimiž se operuje.

Obsahem vojenskovědních výzkumů rozumíme především to, co zkoumá, tj. předmět výzkumu. Zpravidla nejsou zkoumány všechny jeho vlastnosti, můžeme to upřesnit, že obsahem výzkumu je vždy souhrn vlastností daného předmětu výzkumu, nebo souboru předmětů výzkumu, zkoumáme-li jejich vzájemné vztahy. Jsem toho názoru, že vždy musí být uveden rozsah výzkumných prací, který může postihovat buď hloubku zkoumání, do níž chceme jít (vertikálně), nebo rovinu, na níž se chceme pohybovat (horizontálně). Jen tím se lze vyhnout zabředávání do nepodstatných detailů či směřování obsahových rovin. Za významné nebezpečí považuji záměnu obsahu za metodu výzkumu. To je tím důležitější, že dnes často nevystačíme se standardními metodami a výzkum se redukuje a vyčerpává výzkumem potřebné nové metody.

V obsahové stránce se tak v naší nové situaci musíme vyrovnat především s větší variabilitou rozsahu výzkumu a zabývat se řadou otázek, jejichž řešení bylo v ČSFR dříve předem dáno koalici. Jde především o to, že se musíme zcela nově zabývat obranou v širším slova smyslu, tzn. jejími mezinárodně politickými souvislostmi, státoprávními souvislostmi a trpělivým zkoumáním hledat cesty k tomu, aby se obrana vlasti stala neproklamativně věcí každého občana. Výzkum role a činnosti armády při obraně země je pak jen výzkumem v užším slova smyslu a jen dílčím úkolem. Provádění jen tohoto výzkumu však, jak jsem naznačil v úvodu, nemůže dnes být jedinou náplní činnosti armádních vědeckých institucí a nebude tomu pravděpodobně podstatně jinak i v budoucnosti. Zvláště se chci zmínit o technickém výzkumu v armádě. Pokračování technického rozvoje, jeho často rozhodující vliv na obranyschopnost nás pravděpodobně trvale povede na obsahové vydělení technicko-technologických problémů zabezpečení obrany na daném průmyslovém pozadí.

Hovoříme-li o obsahu výzkumu, nutno dodat, že jeho nejpřesvědčivějším vyjádřením je jeho cíle. Jejich odpovědné stanovení pak musí se vši závazností vypovídat o tom, čeho chceme výzkumem dosáhnout, kolik bude výzkum stát a jaké bude využití jeho výsledků. Zejména poslední moment je důležitý. Ten, kdo stanovuje cíle, musí přijímat přinejmenší spoluzodpovědnost za využití výsledků. A ještě něco. Je-li výzkum řízen podle cílů, musí být vidět v celé hierarchii jejich rozpracování, které dále zpřesňuje obsah výzkumu. Ten, kdo ve výzkumu pracoval a pracuje, vidí za touto teoretickou úvahou řadu negativních příkladů z minulosti. Nejasně a nezodpovědně stanovené cíle vedly i v armádě, a někdy zejména v armádě, k výzkumu pro výzkum, plýtvání prostředky, marným snahám poručit větru, dešti a někdy dokonce k přizpůsobování výsledků výzkumu stanoveným politickým cílům. Vypovídaly i o nekvalifikovanosti toho, kdo cíle stanovil. A tak se lze pouze zeptat, zda jsme se všech těchto chyb již zbavili.

Struktury vojenskovo-vědních výzkumů představují organizačně - institucionální rámec jejich provádění. Úzce souvisí s úrovní poznání, kterou chceme v dané instituci dosahovat. Konečně struktury musí odpovídat oborovému členění výzkumů, i když, a to chci zdůraznit, toto členění nesmí bránit prolínání a spolupráci vědních oborů, jak je možno ukázat na příkladu VA Brno.

Pokud jde o úroveň dosahovaného poznání, musí být prováděn jak výzkum základní, tak aplikovaný. Odpor k základnímu výzkumu může vést jen ke ztrátě perspektiv výzkumu aplikovaného. Výzkum zvláště v technických vědách, je v armádě často redukován na vývoj. Tak vlastně předem předjíme řešení, zavíráme si dveře před nalézáním nových, originálních řešení a často sklouzáváme ke kopírování. Formulují takto věci proto, abych podpořili výraznou selekci perspektivního výzkumu v armádě, zvláště v oblasti vojenské techniky a abych zdůraznil, že cíle bude dosaženo jen tehdy, bude-li cílem novost řešení, nikoli jen úspora prostředků. V budoucnosti lze očekávat i spor o úroveň poznání k zabezpečení kvalifikovaného hodnocení nabídky trhu. Zkoušení, ověřování toho, co nabídne průmysl, ústící do kvalifikovaného užítí, bude vyžadovat do budoucna nemenší úroveň znalostí armádních odborníků než vlastní výzkum a vývoj v průmyslu.

Dále dovoluji, abych se vyjádřil k oborově strukturálnímu členění. Klasické členění na vojenskou vědu, technickou vědu a společenskou vědu nebude patrně nikdy překonáno. Příkazem doby je ovšem mezioborová koordinace, kooperace a úzká spolupráce. Jen tak přestane docházet k situacím, že např. pro vyvinutou zbraň nemáme představu o taktickém použití, nebo, že nedostatečné sociální poznání nám zabrání realizovat organizačně personální opatření. Ukazuje se, že základní otázkou je jednotná odpovědnost za řízení vědy a výzkumu v armádně centralizovaném organismu, která je v současné době distribuována, což vede k mezioborové nekoordinovanosti a jednostrannosti. Víme, že tento "voj" o vědu" probíhá i na půdě FMO. Nezbyvá než si přát, aby konečně rozhodnutí bylo kvalifikované a přál bychom si, aby odpovídalo nejen našemu názoru, ale především objektivní potřebě.

Podívejme se konečně na strukturálně organizační problémy. Naše tradiční sestava - ústavy VVZ a VVŠ byla v poslední době doplněna o ISS a jednotlivé výzkumné složky úseků FMO. Armáda tak pečuje o rozsáhlou výzkumnou základnu, která se jako celek nachází v hierarchizovaném organismu. Přestože tomu tak je, je její koordinovanost sporná a protože tomu tak je, je její demokratičnost pochybná. Do budoucna si budeme muset zvyknout na mnohem demokratičtější a názorově pestřejší sestavu vládních institucí (vojenských i nevojenských), nevládních institucí (jak samostatných, tak při školách) i mezinárodních působících (jak závislých na mezinárodních organizacích, např. NATO, tak plně nezávislých). Vytváření zejména nezávislých institucí je nepochybně produktem bohaté společnosti, k níž máme daleko. Daleko dříve by však měla vzniknout pracoviště při civilních vysokých školách, sponzorovaná státem či armádou, při zachování plné demokratičnosti vztahu. Jen tak lze totiž vystoupit jak ze své ulity uvnitř problému, tak na veřejnost, tzn. vně problému, což budeme do budoucna nejvíce potřebovat.

Poslední, o čem se chci obšírněji zmínit, jsou trendy. Trendem rozumíme přibližný, jektivně se prosazující směr vývoje, viděný v definovaném časovém horizontu, irozený z nejšířší základny vývoje poznání dané oblasti v celosvětovém měřítku. Jednou ze základních příčin pádu minulého sociálně ekonomického systému bylo, že dokázal udržet krok s trendy světového vývoje a země, které systém vyznávaly, pomalu stávaly rozvojovými zeměmi, zejména pokud šlo o hospodářskou výkonnost, ale, a to je iba zdůraznit, i vojenskou sílu, hovoříme-li o její kvalitě. Znalost trendů rozvoje, schopnost nimi srovnat krok a přispět i k jejich aktivnímu vytváření, jsou tedy jednou z otázek bytí nebytí států a společenství. V tržních systémech jde o nepřetržitý proces a stojí vlastně na začátku všeho snažení na různých úrovních a ve všech oborech a tedy i ve vojenství.

Zásadní otázkou, jak do tohoto procesu vstoupit, je poznání trendů. V současné etapě musí a poznávání trendů participovat dva komponenty, odborník či odborníci v oboru, jehož trendy chceme poznávat a informatizační zabezpečení jejich činnosti. Hodnotíme-li naši situaci, pak ni jedna strana z těchto složek nemá potřebnou úroveň. Odborníci nemají dostatek znalostí, které nemohli získat v izolaci od světa. Informatizační zabezpečení stále trpí nejasnostmi, ekomplexností a nedostatkem prostředků. Obojí, jak je zřejmé, nelze napravit bez práce úsilí, ale hlavně bez peněz na literaturu, zabezpečení zahraničních stáží a moderního informačního systému.

Po poznání trendů by mělo nastoupit jejich aktivní zvládnutí. V rozměrech ČSFR pocho- itelně nemůžeme držet krok se všemi trendy, např. v technice, ale měli bychom akceptovat šechny trendy např. v ekologii, v organizaci a řízení apod. Selektce je tedy nezbytná, a to ředevším v technice. Zde je však míra zaostávání namnoze tak značná, že bez zahraničního kapitálu a jeho ochoty investovat především do modernizace technologií, se postě neobejde- ne. Bohužel, z toho mála, co se zatím podařilo, vidíme, že tato ochota často chybí. V oblasti vojenské techniky pak zřejmě bude jen zbožným přáním.

Něco se však přesto asi dělat dá. Otevřením se světu, nastoupením cesty demokratického rozvoje získáme přístup, např. k moderním elektronickým součástkám, a můžeme plně jplatnit své nesporné systémotvorné schopnosti. Jinde se však neobejdeme bez nákupů icencí.

Přesto, že rozpoznávání trendů je v naší současné situaci obtížné, vycházej z vědeckého potenciálu VA Brno, dovolím si pokusit se formulovat některé současné trendy, a to odděleně pro trendy vývoje vojenské vědy, vojenské techniky (technologií) a společenských věd pro potřeby obrany státu.

1. Vojenské vědy

Obecným trendem vojenství 90. let je zásadní zvrat od principu prosté kvantitativní převahy k "intelektualizaci" techniky a technologií vedení války. Tento trend je podmíněn technickým rozvojem zbraňových a informačních systémů a posilován vývojem současné politické situace, charakteristické podstatným snížením rizika globální konfrontace a odpovídajícím dopadem do rozpočtů na obranu. Neznamená to ale zánik válečného ohrožení vůbec, protože vzrůstá význam regionálních konfliktů a potřeba rychlé vojenské reakce omezeného rozsahu.

V přípravě účastníků takovýchto konfliktů a v konfliktech samotných lze vystopovat např. tyto trendy:

- bezpečnostní politika států je stále více budována na geostrategických úvahách a s ohle- dem na světové společenství,
- vojensko-strategické otázky jsou řešeny exaktními metodami strategického modelování a simulování konfliktů,
- ve výstavbě ozbrojených sil a přípravě k obraně vůbec jsou upřednostňovány metody ekonomického hodnocení,

- v oblasti operačního umění a taktiky u armád malých států mimo bloky se stále vychází z mezinárodních odzbrojovacích závazků a propracovávají se zejména otázky obranné boje a operací,

- ve velkých, zejména koalicemi vedených ozbrojených střetnutích, lze nadále očekávat důsledné propojení pozemních a vzdušných operací,

- protivzdušná obrana jako celek je důsledně budována jako protiraketová proti taktickým a operačně taktickým raketám,

- taktika a takticko-operační úvahy v moderních armádách stále více vycházejí z možností vysoce přesných a vysoce účinných zbraní.

Potřebné aktuální trendy vojenské vědy v Čs. armádě jsou odrazem těchto obecných trendů ve specifických podmínkách obrany státu a promítají se do celého komplexu otázek výstavby ozbrojených sil, zásad jejich operačního a bojového použití, systému řízení a velení a přípravy státu k obraně vůbec.

Československá věda není na řešení těchto otázek připravena, nemá k dispozici ani ucelené a utříděné poznatky využitelné pro vrcholové rozhodování o aktuálních problémech ani metody umožňující analyzovat jejich souvislost v čase, mezinárodním měřítku a především prognózovat jejich vývoj. Tento stav je přirozeným důsledkem předchozího vývoje, protože při unifikaci výzbroje, organizační struktury i zásad operačního a bojového použití armád koalice byl prostor pro tvůrčí vědeckou práci velmi omezený a charakteristický pro toto období byly kompilační práce verbální povahy bez kvantitativní analýzy, variantních řešení a zpravidla pojaté jako účelové potvrzení oficiálních názorů a praxe.

Kvalitativně nové problémy obrany státu vyžadují rozvoj vědeckých metod, umožňujících analyzovat vojenské ohrožení různé intenzity a východiska pro vojenskopolitická rozhodnutí a způsob vedení obranných operací. Naléhavé je rovněž řešení efektivních struktur a řídicích systémů ve vojenském prostředí a intelektualizace rozhodovacích procesů v řízení boje a operace.

2. Technické vědy

Technické vědy ve své aplikaci do vojenství musí sledovat obecné trendy vojenských věd avšak, což je důležité, stále více rozvoj vojenských věd umožňují a podmiňují. Závažným a obecným trendem při aplikaci technických věd do vojenství je, že přes všechny úspěchy odzbrojovacích jednání technický rozvoj ve vojenství pokračuje. Přestal však být globalizujícím nástrojem vztahující konfrontace a mění poněkud své priority od jaderných ke konvenčním zbraním.

Na Vojenské akademii jsou rozvíjeny vědní obory elektrotechnické, strojní a stavební. Nejsou to zdaleka všechny technické obory rozvíjené v naší armádě. Proto trendy, které uvedu, budou mít ještě více charakter pouhých příkladů. Jsou to např.:

● V elektrotechnických oborech

- důsledné hardwareové a softwarové zabezpečení komplexní informatizace mírové i válečné činnosti armády, přičemž se využívá stále výkonnějších počítačových systémů vycházejících z nových principů, např. neuronových sítí,

- neustálý pokrok v prostředcích pro vedení tzv. elektronické války jak v oblasti komunikacích systémů, tak v oblasti rádiového průzkumu, přičemž se vývoj ubírá ke stále dokonalejšímu využívání metod diskrétního zpracování signálů a přechází se na stále kratší vlnové délky,

- přechod na komplexní automatizaci bojových prostředků a letectva s vysokým stupněm autonomnosti a inteligence, tzn. robotizované systémy,

- při identifikaci a zjišťování pozemních cílů se využívá moderních metod digitalizace obrazů, kohorentních a holografických principů,

- pro zabezpečení nočního vidění se důsledně využívá principu termovize.

● V geodezii a kartografii a stavebních oborech

- jsou vytvářeny globální orientační systémy opřené o družicovou navigaci,
- pro řízení boje jako vstupu do simulačních modelů se využívá výsledků digitálního zpracování informací o válčišti,
- do oblasti vojenských staveb pro mírové účely se promítají důsledně ekologická lediska,
- vojenské stavebnictví řeší pro účely zabezpečení operací zejména úkoly obnovy letišť a silnic.

● Ve strojních oborech

- nadále pokračuje rozvoj munice, zejména v oblasti malých ráží a munice do raketometů, nejdůležitějším trendem je trvalé úsilí o vývoj inteligentní munice,
- pro zvyšování účinnosti zbraní pokračuje výzkum výbušnin a střelivin,
- rozvoj protitankových zbraní pokračuje směrem k inteligentním systémům,
- u hlavních zbraní, zejména kanónů, se vyvíjí velké úsilí ke zvýšení účinnosti malých ráží,
- stabilizoval se vývoj tankové a automobilní techniky, tanky jsou však vybavovány stále dokonalejšími palubními systémy,
- samozřejmostí u všech zbraní je jejich vybavování komputerizovanými systémy řízení palby,
- pokračuje vývoj nových materiálů jak kovových, tak nekovových,
- trvalá pozornost je věnována spolehlivosti vojenské techniky.

● V ostatních oborech je soustavná pozornost věnována ochraně vojáka proti působení zbraní, která začíná standardním vybavením neprůstřelnou vestou, pokračuje se zdokonalující ochranou proti zbraním hromadného ničení a končí komplexním zdravotnickým vybavením.

Podobných příkladů by bylo možno uvést podstatně více.

Chtěl bych však na závěr uvést, podobně jako v případě vojenské vědy určité pohledy na naši situaci.

Za rozvoj vojensko-technických vědních oborů je u nás odpovědná armáda, nikoli výrobci výzbroje a vojenské techniky, kteří byli dosud direktivně řízeni jak co do obsahu, tak i v kvalitě a množství své produkce. Stojíme-li tedy před zásadními rozhodnutími směřujícími k celkové reorganizaci a přestavbě vojenské vědy a technologií s cílem zabezpečení obranyschopnosti státu, pak je třeba neustále připomínat míru zodpovědnosti vedení státu a armády za to, aby potřebné lidské i materiální zdroje, vkládané do této oblasti, neklesly pod hranici nezabezpečující již ani udržení dosavadního stupně bojeschopnosti naší armády. Pokud v současném období citelného snižování výdajů na obranu ze státního rozpočtu a inflace měny nebude mít armáda dostatek prostředků, pak právě oblast jejího technického zabezpečení a rozvoje vědy a technologií by neměla být citelněji zasažena úsporami, má-li zůstat rozhodujícím prvkem obranného potenciálu země.

Namísto toho jsme svědky právě opačného trendu, vedoucího ke snižování armádních zakázek obrannému průmyslu, ke ztrátě zahraničních trhů rychle obsazovaných právě těmi, kteří nás nejvíce chválili za přijatá vývozní omezení. Souběžně je utlumována i výroba v navazujících civilních odvětvích průmyslu. Logickým důsledkem je pak úplné zastavení nebo značné omezení intenzity výzkumu a vývoje v mnoha dosud u nás tradičních oblastech a následný odliv schopných vědeckých a výzkumných pracovníků do jiných finančně a perspektivně zajímavějších odvětví na sebe nenechá dlouho čekat. Tak dojde k postupnému zastarávání výzbroje, snižování bojeschopnosti naší armády a narušení obranyschopnosti země zakotvené v ústavě.

3. Sociální vědy

Obecným rysem sociálních věd v poměru k problematice obrany a armády, zejména v evropských demokraciích, je zejména zdůrazňování významu armády pro obranu demokratického státu, který slouží občanům. Potlačována jsou, a stále více budou, hlediska nacionální. Cílem sociálních věd je výchova vojáka - občana takového státu.

V souvislosti s tím uvedu některé trendy výzkumu:

- jsou zkoumány a stále víc aplikovány participační metody výchovy a řízení armádního mechanismu,
- sociální vědy programově usilují o deideologizaci svých přístupů,
- daří se výchova na tradicích, které jsou zvláště ve větších zemích jako Francie a Velká Británie velmi silné, přitom není narušena výchova k evropské jednotě,
- ve výzkumech se využívají jako samozřejmost exaktní sociologické metody.

Praktické problémy participace VA a VVŠ na vědeckovýzkumných aktivitách v Čs. armádě

Vojenská akademie je škola mnohooborová a v tomto charakteru spatřuje hlavní přednost při řešení vědeckých úkolů, je to ověřeno řadou pozitivních příkladů. Tyto naše zkušenosti, doplněné poznáním světových trendů, nás vedou k závěru o možnosti úzkého organizačního propojení všech armádních řešitelských kapacit, které by mělo najít především výraz v jednotném organizačním zastřešení, jak jsem se o tom zmínil již v jiné souvislosti. Dalším blokem problémů jsou otázky ekonomické. Jsme rozhodnými zastánci převahy účelového financování vědy v armádě. Zavedli jsme vnitřní grantový systém na škole, ale musíme ho financovat z peněz na zabezpečení výuky. Kritizujeme trvale to, že peníze z položky 2 67 10 nemohou být použity na financování vnitroarmádních potřeb v oblasti vědy. Jsme nespokojeni s tím, že zrušením odměn podle kázeňského řádu nelze stimulovat finančně úspěšné řešitele úkolů. Zvláštním problémem jsou finančně - ekonomické vztahy hlavních řešitelů a spoluřešitelů. Jsem si vědomí, že mezi účastníky na řešení nutně dochází ke konfliktu zájmů, především ekonomických. Zatímco hlavní řešitel chce především prostředky využít na svém pracovišti, spolupracující řešitelé mají usilovat o to, aby se i s nimi nějak finančně vyrovnal a přispěl jim např. na laboratorní základnu. Tomu se držitel peněz na výzkum brání a sekundují mu i existující předpisy.

Pokud jde o vzájemný vztah VVZ Čs. armády a VVŠ, vojenské školy, a teď mluvím za všechny, jsou si vědomy, že nikdy nebudou disponovat takovou laboratorní a realizační základnou, jako výzkumné ústavy, ale nabízejí svou invenci, opřenu o hluboké studium problémů a svoje kapacity posuzovatelské. V tržní společnosti by se postavení obou mělo spíše vyrovnat. Předpokládáme-li, že úsek obrany a armáda zvláště se stanou zákazníkem průmyslu, pak armáda musí především disponovat kvalitním analyticko-hodnotícím mechanismem nabídky trhu. Ústavy i školy pak více převzou roli posuzovatelskou a ústavy i zkušební. To nikterak nesníží požadavky na jejich úroveň a dokonce ani na úroveň vlastních výzkumných prací, měřeno výsledky, dosaženými v minulosti.

Závažným problémem zůstává nutnost vnitřní přestavby organizace vědeckého výzkumu na VVŠ. Výsledek ve vědecké práci není dnes důsledkem náhlého osvětlení, nýbrž pramení ze systematické a soustředěné týmové práce. Vysokoškolské formování pak musí vycházet z vědecké práce především. Je proto nezbytné, aby katedry VVŠ měly ve svém stavu nejen učitele, ale i vědecké pracovníky a aby k syntéze vědeckopedagogického pracovníka docházelo přeléváním mezi oběma kategoriemi. Prosadit tuto filozofii v oblasti personalistiky na VVŠ považujeme za nutné, avšak velmi obtížné. Chceme rovněž usilovat o nové, pružné organizační formy, kdy by se pracoviště vytvářela podle potřeb vědecké práce a po skončení úkolu se vědeckí pracovníci přemisťovali do nových týmů. I tomu brání strnulá personální

olu se vědecktí pracovníci přemísťovali do nových týmů. I tomu brání strnulé personální my. Konečně je tu i nutnost spolupráce s civilními VŠ a s AV, kde kromě personální mobility byla vhodná i větší materiální mobilita.

Jak tedy vidíme, konkrétní zaměření obsahu a podílu VA na řešení vědeckovýzkumných olů v Čs. armádě?

Především stručně popíši výchozí stav.

Na VA k 1. 6. 1992 celkem 369 nositelů vědeckých hodností a vědeckopedagogických titulů, aří jsou kvalifikováni provádět vědeckou práci na patřičné úrovni. Z nich 18 % pracuje ve jenských vědách, 72 % v technických a přírodních vědách a 10 % ve společenských vědách. Tito pracovníci řeší v roce 1992 celkem 219 úkolů. Kdo zadává úkoly a v čí prospěch jsou šeny udává **tabulka**.

Vědy	Počet úkolů	Zadáno (%)				Řeší se ve prospěch (%)					
		VA	FMO	VVZ	Civil	Rozvoj vědy	Výuka	Učební fondy	Potřeby štábů vojsk	VHČ	Jiné
Vojenské	21	73	27			33	30	13	22		2
Společenské	5	100				70	20				10
Voj. tech. a přírodní	74	52	41	2	5	44	3	4	40	1	8

Co se řeší, ovlivňuje zadavatel, který je buď mimo VA, nebo jde o vnitřní úkoly školy na odporu na škole akreditovaných vědních oborů. Z tabulky plyne, že vojenské vědy řeší asi 5 % úkolů zadaných zevně, technické 50 % a společenské nemají úkoly zadané zevně. Je de tedy cosi nenormálního a je škoda, že FMO více nevyužívá možností školy. Zdánlivě lepší rozice technických věd je dána tím, že zde jsou možnosti řešit úkoly i ve prospěch zadavatelů nimo armádu větší. Tento stav se snažíme aktivně změnit, loni na podzim jsme uspořádali ulaté stoly se SRVT A HSVTZ FMO, abychom zabezpečili lepší informovanost. Přesto se řeš nedaří, jak bychom chtěli.

Příčiny vidíme následující:

- Uvolnilo se řízení vědecké práce a vědecktí pracovníci na škole si ještě nezvykli sami a iniciativně vyhledávat své zákazníky na FMO.
- FMO nedostatečně dbá na širokou informovanost vědeckých pracovníků o svých potřebách. Řešitelé jakoby byli předurčení a ostatní nemohou vstoupit do soutěže.
- Přetrvává nepochopení toho, co vlastně školy mohou a nemohou ve vědecké práci.

Co tedy může VA ve vědě dělat především:

1. Provádět základní a aplikovaný výzkum v akreditovaných oborech s ověřováním na cvičeníh a modelech, se závěrečným vtělením poznatků do vojenských řádů a předpisů.
2. Řešit vědecké úkoly v široké mezioborové spolupráci, tzn. v jednotě vojenských technických a společenských věd.
3. Provádět rozborů a hodnocení, potřebná pro armádu při výběru a nákupu vojenské techniky. Této možnosti se v minulosti ani dnes nevyužívá.
4. V technických vědách kvalifikovaně hodnotit životnost, spolehlivost a navrhovat moderní postupy oprav a údržby.
5. Zabezpečovat expertizy, posudkovou činnost a sledovat trendy vývoje.
6. Vychovávat nové vědecké pracovníky.

Co škola nemůže, je výroby funkčních vzorů a prototypů. Zde je ale jejím zájmem se i této činnosti, zejména při jejich zkouškách podílet.

Chtěl bych navrhnout, pro zlepšení informovanosti, vydat v Čs. armádě přehled pracov s podrobnou specifikací jejich možností, jak co do laboratorní a realizační základny, tak i do kvalifikace pracovníků. My jsme připraveni poskytnout seznam našich odborníků s uvedením jejich zaměření.

Schopnosti škol můžeme ilustrovat jedním zajímavým hodnocením z cizích úst. Při návštěvě italské vysoké válečné školy z Říma na VA padla z úst jejich představitele během prohlídky tankové a automobilní katedry: "Již chápu, proč v Čs. armádě máte tak dokonale ošetřovanc a provozuschopnou techniku, doposud jsem nevěřil těmto hlasům na půdě NATO", a dále "Proč se tak podceňujete, proč chcete měnit koncepci přípravy vašich důstojníků, kdy v NATO panuje názor, že Vaši důstojníci jsou připraveni jako jedni z nejlepších." Jsme-li takt zevně hodnoceni, znamená to i ocenění těch, kdo se na přípravě podílejí, a to jsou vědeck pedagogičtí pracovníci VVŠ. Své vysoké odborné znalosti získávají naši pracovníci především vědeckou prací. Je pro ně nutností.

* * *

Z toho, co bylo řečeno, je možné za otevřené otázky považovat tyto:

1. Obsahové zaměření vědy (nejjasnější se zdá ve vojenských vědách, nejméně ujasněné v technických vědách, zvláště pokud jde o perspektivnost).

2. Jednotnost řízení vědy (z něho nutno pak důsledně vyvozovat konsekvence kooperační ekonomické, personální apod.). Zde si neodpustím příklad: Ustanovením IVOU došlo k odlivu vědeckých pracovníků z kateder 1. F VA, velkou roli sehrály výrazné rozdíly ve finančním hodnocení mezi IVOU a VA, kooperace mezi katedrami VA a IVOU má stále daleko do ideálnosti. Vše se přitom dalo vyřešit zřízením míst vědeckých pracovníků na katedrách VA a malého "štábu", který by koordinoval jejich práci.

3. Materiální zabezpečení vědy (jeho zprůhlednění na základě moderních forem, uvolnění prostoru pro materiální řešení kooperací, zabezpečení cílené finanční stimulace vědeckých pracovníků apod.).

4. Personální řešení mobility vědeckých pracovníků a zpřístupnění interního doktrantského PGS a VVŠ i občanským pracovníkům, eventuálně zájemcům z civilu.

5. Vytváření pracovišť, zabývajících se obrannou problematikou v civilních organizacích zejména při VŠ, zabezpečení účinné spolupráce s VA. Zde vidím určitou možnost pro iniciativu VVŠ. VA díky svému umístění v Brně má pro to ideální podmínky v prostoru několika VŠ a aktivně se snaží zájem na těchto školách evokovat. Tento zájem by měl však být podpořen i dotacemi FMO, aby se plně rozvinul.

6. Vytvoření fungujícího grantového systému řízení vědy a armádě.

7. Zapojování vybraných řešitelských týmů do mezinárodní spolupráce. Zavedení systému stáží pro vědecké pracovníky v zahraničí.

Za zcela zásadní považuji otázky obsahové. Jejich přesná, odpovědná a všemi složkami např. i branně-bezpečnostním výběrem FS, akceptovaná formulace může být nejvýraznější podnětem k řešení otázek ostatních a co nejdůležitější - tvůrčí vědecktí pracovníci konečně dostanou jasnou perspektivu svého snažení, neboť nic není i ve vědě tak devastující, jako nejistota o efektivnosti vloženého úsilí.

Vím, že rozřešení těchto otázek nebude jednoduché. Dovolte proto závěrem říci, co bychom na VA chtěli řešit v podmínkách, které máme a v jakém pořadí. Jsme přesvědčeni že by to měly být tyto aktivity:

● Důsledně zapojovat vědeckovýzkumný potenciál školy do řešení aktuálních problémů

mády. Vlastní iniciativou překonávat současný stav oddělení řízení vědy na VVŠ a ve VVZ v ostatních výzkumných centrech Čs. armády.

- Rozvíjet Vojenskou akademii především jako vysokou školu. V souvislosti s tím usilovat to, aby ve vědecké práci dosahovala plné srovnatelnosti s civilními vysokými školami.

- Ve vědecké práci klást důraz na týmové úkoly a na mezioborové úkoly zvláště mezi vojenskými obory a obory technickými, resp. společenskovědními.

- Uskutečňovat výchovu nových vědeckých pracovníků formou PGS podle Zákona č. 72/1990 Sb. a zapojovat studenty PGS do řešitelských týmů.

- Hledat nové přístupy k řízení vědecké práce na škole, a to zejména dalším rozvíjením nitřního grantového systému a aktivním přístupem k hledání možností pro mezinárodní spolupráci.

- Rozšiřovat spolupráci VA s civilními VŠ, pracovišti ČAV a jinými civilními výzkumnými pracovišti na smluvním základě.

-MW-

Plukovník PhDr. Karel J i c h a

K VOJENSKÉ DOKTRÍNĚ ČSFR

Současná vojenská doktrína ČSFR vznikala a byla přijata v podmínkách vlivu a působení mezinárodně politických i vnitropolitických, z historického hlediska převratných revolučních událostí. Šlo o procesy rozpadu tzv. socialistické soustavy představované strukturami zemi Rady vzájemné hospodářské pomoci a Varšavské smlouvy. Vnitropoliticky došlo v těchto zemích ke zhroucení jejich nedemokratických režimů, fungujících pod totalitním působením komunistických stran.

Československá armáda byla tímto procesem výrazně zasažena. Objektivně vzato, v tomto procesu nesehrála roli pasivního subjektu ani odpolitizované instituce. Její lidský potenciál zejména velitelský sbor, byl v minulosti velmi vzděláván a vojensko-odborně dobře připravován. Narůstající revoluční situaci, jakož i revoluční události roku 1989 však politicky nezvládli, a to přesto, že po řadu let si mohl být vědom nefunkčnosti socialistického systému a nazrávání historicky zlomové události - pádu totalitního režimu (1985 - od nástupu tzv. perestrojky).

Nikoli neoprávněně se armáda dostávala, právě z těchto důvodů, do popředí pozornosti představitelů porevoluční politické moci. Všechny otázky mající vztah k armádě byly akce lerovány veřejností, tiskem a komunikačními prostředky od samého počátku revolučních přeměn a transformace společnosti. Mezi nimi se staly předmětem zájmu zejména problémy související s formulováním nové vojenské doktríny.

Je třeba přiznat, že jednou z hlavních příčin, která vedla novou politickou reprezentaci ke zpracování vojenské doktríny, byl problém kontroly ozbrojených sil, obavy z nich, ovládnutí ozbrojené moci. Problematika moci politické nad ozbrojenou mocí, kontrola nad ní, vliv na ni ze stran politických sil, byla vždy v dějinách jakýchkoli společností a politických režimů středem pozornosti, natož bezprostředně v dobách revolučních zvratů. Nelze nevidět, že její obsah, pojetí ale i základní realizační opatření k přestavbě ozbrojených sil, byly poznamenány objektivními i subjektivními, konkrétně - historickými determinanty doby, za které vznikaly:

- stavem připravenosti analyticky-koncepčně pojmut nově faktory bezpečnostního systému do návrhu ze strany podléhajících se vojenských i politických subjektů,
- úrovní poznání a využití nových poznatků a tendencí prognostického myšlení zpracovatel návrhu z řad armády,
- stavem obdobné úrovně připravenosti ke zpracování návrhu tak, jak se projevil u oponentů a korektorů z nastoupivších politiků, v některých případech i dřívějších vojáků,
- nemohly být také analyticky zcela postiženy takové události, jako rychlý rozpad SSSR "zrušení" bipolarity bezpečnostního systému, vojenské aspekty dramatických událostí v Jugoslávii, války u Perského zálivu,
- nemohly být zvládnuty rodící se problémy dané působením tlaku na hledání nových východisek pro bezpečnostní systém Evropy,
- její geopolitický Středovýchod, zejména z hlediska vzniku bezpečnostně systémového vakua v tomto prostoru.

Přestože vypracování a přijetí vojenské doktríny bylo velmi prospěšné, nelze nevidět, že má některé nedostatky, které ji jako právní dokument oslabují:

● Především by mělo být definováno postavení a poslání ozbrojených sil v demokratické společnosti, v politické organizaci a politickém systému.

● Jednoznačně by mělo být vyjádřeno, že armáda je nástrojem politické moci - státu, pouzitelným k realizaci jeho vojenské politiky, a že to platí i v demokracii.

● Měly by být vymezeny a definovány pojmy i odvozeny principy, týkající se odpolitizované na rozdíl od zpolitizované armády, podstaty nadstranickosti.

● Přesně by měl být vymezen vztah armády ke státu (politické moci) a občanské společnosti (lidu, občanům, národům).

● Dalším problémem je vymezení základních i dílčích funkcí armády, jejich přesné vyjádření ve smyslu vnější a vnitřní funkce.

● Přesněji by měly být definovány funkční vztahy armády (pokud jde o její vedení a řízení) k jednotlivým nejvyšším prvkům politické moci (prezidentovi, vládě, parlamentu) ve smyslu horizontálního rozměru dělbý moci mezi zákonodárnou, výkonnou a soudní mocí.

● Dále by měl být vymezen princip politické kontroly nad armádou, a to při uplatnění systémového přístupu, se zřetelem k existenci nestejnorodých prvků mocenskopolitické plurality (center politické moci).

Toto jsou jen některé zásadní otázky, které by měla vojenská doktrína obsahovat. Jejich ujasnění a vymezení by mohlo pozitivně ovlivnit její teoretickou, metodologickou, ale i styli-zační úroveň, odstranit v některých případech sémantickou vágnost.

Se zřetelem k některým uvedeným determinantám, ale i novým teoretickometodologickým poznámkám a poznatkům, dějinným událostem, získaným praktickým zkušenostem, faktickému rozbití mezinárodněpolitického statusu quo, dalo se očekávat, že postupně bude nastolována otázka - zda stávající vojenská doktrína ČSFR je na úrovni předpokládaného stavu poznání a potřeb mezinárodní politiky a nového postavení ČSFR. Zda změny soudobých mezinárodně politických vztahů a postavení ČSFR by se neměly výrazněji projevit v nově se koncipující vojenské politice státu; jestli vojenská doktrína odpovídá procesům transformace bezpečnostní politiky, k nimž v Evropě a ve světě dochází.

Z výše naznačených i následně uvedených důvodů lze vyslovit názor, že vojenská doktrína ČSFR, některé její teze, jakož i její realizační opatření, by mohly být podrobeny pozitivní sociálně kritické analýze. Lze vyslovit hypotetický předpoklad, že pokud nebude nově zpracována, může být modifikována či korigována se zvýrazněním specifických úloh i s vymezením nových možností rozvoje bezpečnostního systému ČSFR.

Vypracování vojenské doktríny suverenního státu ČSFR je značným přínosem, neboť bylo vedeno úsilím precizovat současné úkoly ČSFR ve sféře budování bezpečnostního systému a její armády na zásadách demokratického vojska. Přesto lze vyslovit přesvědčení, že k jejímu obsahu i textu bude třeba se s odstupem doby vrátit.

Za pokus ba mělo stát blíže vymezení princip "z úměrnosti ozbrojených sil potřebám rozumné obranné dostatečnosti v kontextu vytvářejícího se evropského bezpečnostního systému".

Lze si položit otázku - co tento princip konkrétně znamená pro ČSFR. Jakých racionálních analýz, použitých metod a objektivních propočtů a algoritmů bylo při jeho stanovení použito. Uvažujeme-li v dimenzích našich reálných možností, můžeme si spočítat, jaký máme tlakový koeficient obrany státu (počet obyvatelstva našeho státu ku počtu obyvatel států s námi sousedících). Ten je pro nás velmi nepříznivý. Dále víme, čím může být naše armáda vyzbrojena (druhy a počty zbraní) na základě dohody KBSB (viz Mezinárodní politika č. 12/1991, str. 11 - tabulka). Zcela určitě lze z porovnání odvodit, zda naše obranné možnosti jsou opravdu dostatečné, reálné, nereálné, nedostatečné, prostě nějak relativně změřené. Již nyní můžeme říci, že z geopolitického hlediska, s ohledem na nepříznivý tlakový koeficient obrany ČSFR je jakákoli "úměrnost ozbrojených sil", bez koaliční alianční či mezinárodními garancemi zaručené bezpečnosti našeho státu státy jinými, jen málo "rozumně dostatečná".

Přesto je nutné vymezené principy nejen definovat, ale i blíže vysvětlit jejich obsa a podstatu.

Podobně by bylo možné upozornit na další principy, teze, pojmy uvedené v textu vojensk doktríny, které by si zasloužily zpřesnění a výklad. Např. pojmy: efektivní obrana, přiměřen obranná síla státu, efektivní obranné zbraňové systémy, profesionální armáda, polopro fesionální, profesionalizace armády atd.

Stojí za zvážení, zda formulace "...příprava válečtější..." , "široký manévru druhými sledy", jako i "rozmístění základních zásob, techniky a tylových zařízení" odpovídají soudným reálným možnostem vedení bojů na teritoriu ČSFR; zda neodpovídají spíše - dnes možno řík - minulým představám o válkách vedených frontovými seskupeními a na široké frontě.

Spolu s tím stojí však za uvážení doplnit text vojenské doktríny o principy a teze, kteri v něm chybí:

- připojení se ČSFR k zásadám humanitárního práva válečného a jejich závaznosti pro naši armádu,
- vymezení vztahu armády k instituci Rada obrany státu,
- vztahy k republikovým parlamentům a vládám,
- lze vymezit i vztah mezi armádou a institucí Generální inspektorát,
- měl by být definován a vymezen Bezpečnostní systém ČSFR, poslán a postavení armády v něm,
- vyjádřit princip - armáda jako státotvorný prvek, atribut státnosti a znak suverenity státu,
- podstatně precizněji formulovat občanský princip práva na obranu i odpovědnosti za obranu,

● stejně tak by měl být uveden princip - vůdčí politická idea armády ČSFR opírající se o všelidské hodnoty a ideje - základ sjednocování nehomogenní sociální struktury naší armády, zdroj vědomého vnímání a ztotožnění se se základní ideou naší státnosti.

Bylo by velkou ztrátou pro smysluplný rozvoj úvah o naší státnosti, o úloze armády v tomto procesu, kdyby nebyly "vytěženy" inspirativní myšlenky našich velíků o demokratické armádě - Masaryka, Beneše, Machara i Štefánika.

Nabízí se dále možnost adekvátního využití postavení naší země v Evropě na základě analýzy změn a poznání nových determinant eventálního budoucího vývoje i reálnosti rodících se úvah o potřebě koncipování našeho bezpečnostního systému Evropy i ČSFR. Jde o ujasnění si základních problémů vyplývajících z kvalitativních změn v pojetí vztahu ozbrojené síly - armáda a transformující se demokratická společnost. Není vyloučeno, že jisté problémy mohou vyplynout z nových realit, týkajících se státoprávního uspořádání ČSFR, a tím i její armády. Jde zejména o některé následující otázky ČSFR a bezpečnostní systém Evropy; geopolitická dimenze světového bezpečnostního systému a naše místo i vztah k němu; transformační procesy a tendence vývoje proměnných veličin ozbrojených sil vztahujících se ke stanovení typu společnosti ve vztahu k její připravenosti na válku; problémů vnitřní výstavby či přestavby organizačních struktur i pojetí vnitřního fungování armády.

Rozvoj vojenské politiky a vojenské doktríny předpokládá reagovat na prudké dynamické mezinárodně politické změny ve světě i v Evropě, na vývoj vlastního vojenskoteoretického bezpečnostně systémového myšlení a soustavného využívání jeho poznatků. Je možné vyslovit názor, že v ČSFR na úrovni nejvyšších center politické moci (FS, prezident, vláda) není stále ještě dostatečně vyžadována, využívána ani komunikována vojenskopolitická věda a aplikovány její výsledky.

Z obsahu i textu vojenské doktríny je patrné, že při jejím koncipování se prosadil "parlamentokratický" přístup, a to v té podobě, že federální shromáždění rozhoduje o použití ozbrojených sil, že kontroluje realizaci vojenské doktríny. Výrazně je utlumena, není zmíněna, funkce prezidenta jako nejvyššího velitele. Úloha vlády je deklarována spíše v dimenzi

enskotechnické a realizační. Tento přístup je v podstatě narušením rovnováhy plurality či uplatňované nestejnorodými prvky politického systému (prezident, vláda, parlament). eoretického hlediska jde o uplatnění substančního myšlení, přístupu a řešení na úkor stupu systémového, což konečkonců znamená apriorní nadřazení jednoho z prvků systému oproti prvkům ostatním.

Dosavadní některé znaky voluntarismu a holého pragmatismu při realizaci doktríny způsobily, že nebyly v odpovídajícím a potřebném rozsahu fundovaně rozvíjeny různé atributy jenské politiky státu. Nemělo by se nám v zahraničně politické orientaci stávat, že nejdříve demě vyjadřovat představy o zrušení NATO, poté šířit myšlenky o jeho nové smysluplnější nsformaci a naposledy usilovat o vlastní členství v něm za okolností citlivého "dávání nám vědomí", že "prolamujeme zavřené vstupní dveře".

Přirozené, že ze strany nejvyšších politickomocenských subjektů došlo k řešení tuálnějších a zřejmě důležitějších politických problémů, samozřejmě pod vlivem značné ncentrace a kumulace naléhavějších potřeb společnosti. Pod tímto tlakem řešení problémů tahu armády i společnosti - posunulo se a soustředilo spíše na mikroproblémy vnitroarmádní záležitosti než na zvládání makroprocesů transformace ozbrojených sil celého bezpečnostního systému státu, na využívání úlohy a místa vojenské politiky i stragie v politice vůbec. Jako ve veškeré porevoluční společenské politice promítá se negativně éficit politologických přístupů, je tomu tak i v případě vojenské politilogické vědy. Nelze než instatovat, že na úrovni FMO v odpovídající míře nevznikaly a nebyly prosazovány do litických center nové impulsy, podměty, iniciativy, které mohly najít svůj průmět do vnitro-litické, vojenské, a konečkonců i do zahraniční politiky.

Např. realizaci opatření k přestavbě ozbrojených sil ČSFR v duchu principů vojenské oktríny nelze si dost dobře představit bez aktivizování lidského činitele armády, zejména ez angažovaného vztahu vojáků z povolání. Realizace vojenské doktríny v ČSFR znamená oučasné podílení se na odzbrojovacích procesech v Evropě. Jde o snižování počtu ozbro-ných sil, snižování počtu bojové techniky a výzbroje, ale i konverzi zbrojního průmyslu. ťšechny tyto procesy se dotýkají zejména vojáků z povolání - občanů v uniformě. Realizace aší vojenské doktríny je doprovázena řadou sociálních otázek, obav, nervozity, sociálního apětí. Tyto jevy, které budou narůstat, nelze pozitivně zvládat bez kvalifikovaných přístupů arlamentů a vlád. Bylo by proto jedině prospěšné, a praxe to již prokázala při projednávání ťázek sociálního řízení v armádě v obranných a bezpečnostních výborech FS, že i náš arlament by měl hledat cesty k tomu, jak si vytvořit poradní instituci z vojáků z povolání, ale v záloze, schopnou vystupovat z pozic vojenské veřejnosti před parlamentními výbory. Jde o vliv při rozhodování o sociálních, občanských a kulturních právech vojáků, ale i o řešení roblémů přestavby armády.

Dosud je reálnou skutečností, že ochrana některých občanských práv a sociálních jistot ení v institucionální podobě dostatečně hájena či prosazována.

Zatím převládá stav, že těžiště politických reagicí a rozhodnutí nejvyšších činitelů FMO ylo přesouváno a cíleno do oblasti zaujímání obranářských pozic vůči rozmanitým, často nálo smysluplným společenskopolitickým tlakům z politické sféry, od politických stran, ednotlivých poslanců, politických hnutí, cestou komunikačních prostředků. Objektivně vzato, egativní roli sehrála skutečnost, že se nepodařilo za uplynulé funkční volební období přesně vymezit a oddělit strukturálně i funkcionálně politické vedení FMO od jeho výkonné složky - GS a vlastních vojsk.

Důsledky se projeví v:

- ✧ zahlcenosti politického vedení převážně vnitroarmádními organizačně řídicími problé-my,
- ✧ neadekvátnosti přijetí mnoha rozhodnutí a realizačních opatření vyvolávajících

nejasnosti způsobující některá roztrpčení ve vojenské veřejnosti, konečkonců zname- někdy vznik a působení následných problémů při transformačních procesech armády,

- ✧ vnášení změn do procesů reorganizace, redislokace - jejich urychlování,
- ✧ nereálnosti procesů profesionalizace - posléze její pozastavení,
- ✧ zvyšování sociálního napětí lidského činitele až po únosnou mez existenční nejistoty,
- ✧ nezastavení odchodů perspektivních vojáků z povolání,
- ✧ vyjadřování rozhodnutí a závěrů bez důkladné analýzy a odpovídajícího projednání apod.

Lze vyslovit názor, že při hlubší analýze situace a stavu nezbytných determinantů tv- a koncipování vojenské politiky a doktríny, stavu uskutečňování realizačních opat- k přestavbě ozbrojených sil, bylo by možné dospět k závěru - zda vůbec, jak a v jak- smyslu modifikovat či upravit jejich pojetí? V žádném případě nemůže se tento proces ode- bez adekvátního podílu civilních a vojenských politologů, bez využití výsledků pozn- pracovníků jim odpovídajících příslušných vědeckých pracovišť, jejich integrovaného tý- vého kreativního úsilí. I v následném období povolebního vládnutí bude působit tlak času všechny mocenskopolitické subjekty. Dnes možná více než dříve platí, že čas a optimi- rozhodování jsou peníze. V armádě navíc platí zásada nepřetržitosti zvyšování hodn- a ceny lidského faktoru. Armáda a lidé v ní sloužící by měli mít jistotu, že vojenská doktr- ČSFR a z ní plynoucí realizační opatření k transformování ozbrojených sil, jsou smyslupl- racionální a reálné. Milo úvah by neměly zůstat i vícevariantní návrhy korespondující se vše- reálně možnými státoprávními uspořádáními. Měli by nabýt jistotu, že odpovídají soudobé- vědeckému poznání, teoretickometodologickým východiskům vnímání objektivních tenden- a procesů vývoje bezpečnostních systémů, že respektují specifickou vojenskohistorický- zkušeností, potřeb, zájmů, možností i geopolitického postavení naší země a státu.

Vojenská politika a z ní vycházející vojenská doktrína ČSFR by měly být výsledkem analý- širších determinantů mezinárodně politických, vnitropolitických, vojenskopolitických vzt- a vazeb našeho státu k existujícím sousedním státům, ale i daným rámcem naše- státoprávního uspořádání. Využít studia globálních faktorů, vojenských aliančních struk- a jejich vojenských institucí. Měly by přihlížet k současným i předpokládaným objektivní- tendencím prosazujícím se ve sledovaném nejbližším časovém horizontu. Měly by reagov- na podobné procesy v bezprostředních i vzdálenějších státních společenstvích.

Princip bezpečnosti ČSFR je organicky spjat s principem občanské a národní odp- vědnosti za obranu, jakožto vnitřního základu státní suverenity. Vychází a opírá se o kv- tativní změny mezinárodně politické situace ve světě i v Evropě. O nové pozitivní hodn- vztahů ČSFR k sousedním státům, které jsou zakotveny v komplexu mezinárodně právní- smluv, dohod, dokumentů, jež by měly mít převážně nejvyšší právní sílu a byly přijaty v rá- OSN, KBSE, na multilaterální a bilaterální úrovni.

Smyslem a cílem vojenské státní politiky a vojenské doktríny je zabezpečení, uhlá- a upevnění státní svébytnosti, svrchovanosti, územní nedotknutelnosti, přírodního, kultur- ho, ekologického a jiného bohatství občanů našich národů a národností, jakožto zdro- a předpokladů reprodukce společenského i individuálního rozvoje občanů ČSFR.

Státní vojenská politika, vojenská doktrína jsou nedílnými součástmi mezinárodní polit- a doktríny ČSFR. Tvoří základ reprodukce vztahu armády a společnosti, založeném i integrujícím působení občanského principu. Rezignace na formulování vlastní vojens- doktríny by byla proto rezignací na vlastní občanskou odpovědnost za obranu vlasti v kontex- národním i mezinárodním. Její koncipování je výrazně ovlivněno historicky prokázaný- a objektivně existujícími specifickými determinanty:

▲ ČSFR je malý stát středoevropského prostoru s vysokou mírou zalidněnosti, koncent- cí hmotných, duchovních a ekologických faktorů.

▲ Československý stát během své existence vždy inklinoval k tomu, aby se nestal ariteriorem intenzivně vedených bitev a totální války.

▲ Československý stát, pokud ztrácel vlastní suverenitu, velmi účinně ji obnovoval součinností s armádami jiných států na rozhodujících válčících světě v rámci koalice.

▲ Československo bylo vždy státem, který má nanejvýš nepříznivý tzv. tlakový koeficient, edy jen velmi omezené možnosti samostatné vedené obrany.

▲ Československo od svého vzniku bylo jakožto stát vždy stejně ohrožováno v podmínkách existence multipolarity, tak bipolarity systému mezinárodních vztahů.

▲ Pokud jde o současnost, ČSFR se nachází z hlediska vojenské, ekonomické, politické situace a možnosti vývoje objektivních procesů transformace evropské geopolitické sféry / nebezpečí být zasunuta mezi státy za "skleněnou clonou" při novém "dělení Evropy", znamenající potenciálně jakýsi důsledek a pozůstatek bipolárního pojmání světa - rozpad na pohaté a chudé státy Evropy.

▲ ČSFR jako stát ve středu Evropy může být výrazně ohrožována z hlediska své bezpečnosti nepředvídatelností vývoje mezinárodních vztahů globálního geopolitického rozměru v podmínkách nejen potenciální, ale i faktické možnosti vymknutí se kontroly nad jadernými zbraněmi z moci a vlivu velmocí a nevypočitatelností chování blíže neidentifikovatelného protivníka.

Vojenskou politiku ČSFR lze chápat jako nepřetržitý, pružný rozhodovací proces směřující k vytvoření a reprodukci bezpečnostního systému, potřebného k zabezpečení přirozených životních potřeb, zájmů a hodnot občanů, národu a národností žijících na území tohoto státního celku. Tento proces vyúsťuje k přijímání komplexu opatření ve vojenskodoktrínální sféře a směřuje k naplňování cíle zajistit nepřetržitost ochrany a obrany všech procesů a podmínek alokování různých druhů i státobezpečnostních hodnot (přirazování, uspokojování, seberealizování, rozkvět, zmnožování bohatství a podmínek rozvoje občanů, ochrana ekonomické infrastruktury ČSFR).

ČSFR v nejbližším možném časovém horizontu, jako stát s relativně omezenými možnostmi vlastní bezpečnosti, orientuje se na posilování tendencí k utváření systému bezpečnostních záruk, opírajících se o hierarchizovaný systém s výrazným podílem USA a států NATO, jako reálné možnou alternativu dané současnosti. Zás perspektivní pokládá však své začlenění do systému evropské bezpečnosti doprovázené procesy směřujícími k utváření integrované, sjednocené, konfederované Evropy. Se zřetelem k těmto předpokládaným tendencím vývoje bezpečnostního systému, svému místu i podílu ČSFR v nich, vycházejí ze všech již zmíněných mezinárodněprávních dokumentů garantujících jeho bezpečnost, **by mělo docházet v současné době k rozvoji úvah o koncepci a realizaci vojenské doktríny ČSFR**, která by se mohla opírat o některá naznačená východiska.

V souladu s analýzou rozhodujících determinantů bezpečnostního postavení ČSFR v Evropě a ve světě je možné opřít tvorbu vojenské doktríny, zejména transformační přestavbu armády, a tyto zásady a opatření:

Současnou armádu personálně, zbraňově i strukturálně nechat postupně "dožít" ve smyslu jakési její "úplné amortizace" (vojensko-zbraňově, technicky a technologicky, personálně). Předpokládat kombinované využití zbraní vysoké i nízké technologické úrovně s výhledem na 5 až 7 let.

● Znovu posoudit, možná i upustit od koncepce výstavby klasicky pojaté profesionální armády. Spíše se orientovat na kombinaci kádrové síly (vojáků z povolání) a záloh s větším důrazem a těžištěm na rozvoj záložní infrastruktury odpovídající spíše miličnímu pojetí.

● Jako nedílnou součást přestavby armády pojmát také transformaci vědomí lidského potenciálu, použitelného pro nový model bezpečnostního systému státu, opírající se o respekt

k občanskovojsenskému principu a o otevření se armády veřejnosti ve smyslu přirozené, vstupu jedinců do ní i výstupu z ní.

- Princip otevřenosti armády ke vstupu nového lidského činitele pojímat jako její včlenění se do procesu fungování trhu pracovní síly. Z tohoto důvodu je nutné předpokládat přijetí opatření k nejvyššímu využití soudobých vojenskoškolních pracovišť pro přípravu vojáků a povolání. Jde o jeho profesní přípravu ke vstupu, přestupu či k rekvalifikaci při výstupu. Předpokládat, že perspektivně dominantním typem vojenského profesionála bude voják - vzdělanec, jako výraz postupného a pozitivního překonání typu manažera - technika.

- Soustředit prostředky k pouze omezenému nákupu nezbytně nutné techniky potřebné k vyškolení kádrových sil a záloh ke zvládnutí perspektivní moderní techniky, kterou bude armáda v průběhu 5 až 10 let dozbrojována.

- Využít zkušeností armád Švýcarska, Švédska, Izraele spočívající na ideji mobilizovatelnosti rozhodující části obyvatelstva k obraně předpokládá modifikaci těchto modelů v našich podmínkách v závislosti na úrovni a vývoji ekonomických i jiných objektivních determinantů.

- Vyloučit tím "geneticky" zafixovaný odpor veřejnosti v jejím vztahu k armádě, který by se měl postupně přetvářet ve vědomí odpovědnosti za obranu a soudržnost s ní. Navíc lze maximálně využít - a to smysluplně - dosavadní poměrně vysoké intelektuální a kvalifikační potenciál obyvatelstva.

- Se zřetelem k tomu, že ČSFR je stát národnostně, speciálně, politicky i světónázorově velmi nehomogenní, jednotícím společným ideálem armády se musí stát všelidské hodnoty jako základ její vůdčí politické ideje, které napomáhají vyloučit složky i projevy partikulárních zájmů.

Vojenská doktrína je teoretickometodologickým a organizačně praxeologickým východiskem k přijímání komplexu konkrétních opatření respektujících následně uvedené principy v nich vychází ze?

- suverenity ČSFR při volbě i provádění opatření ke způsobilosti státu k obraně, a to v souladu s právem na sebeobranu v duchu Charty OSN,

- závaznosti a nerozpornosti prováděných obranných opatření a kroků ČSFR ve vztahu k základním mezinárodně právním dokumentům, které ČSFR ve vztahu k základním mezinárodně právním dokumentům, které ČSFR ratifikovala, či se k nim připojila,

- všeobčanského pojetí jednoty práv, povinností a zodpovědnosti občana za obranu ústavního zřízení státu, jeho územní nedotknutelnosti, celistvosti a integrity, jakožto výrazu vůle příslušníků národů a národností; občané jsou oporou státu, jeho ozbrojených sil, stát a armáda jsou zárukou bezpečnosti občanů; míra vzájemné opory a podpory je tedy úměrná míře bezpečnosti ČSFR,

- respektu k faktorům specifické, geografické polohy ČSFR, z vojenskohistorické analýzy dějinné zkušenosti, úvah o vlastním podílu na utvářejícím se evropském či světovém bezpečnostním systému,

- vyváženosti a konsensu ekonomického potenciálu a sociálního klimatu státu, nezbytného předpokladu zvýšení podílu vojenských i společenských věd na koncipování a realizování systému obrany státu (struktura ozbrojených sil a prostředků; mobilizační přípravy pro případ ohrožení či napadení; zavádění a reprodukce zbraňových systémů, příprava obyvatelstva a jeho ochrana při nenadálých situacích atd.),

- pojetí úměrnosti počtů ozbrojených sil s ohledem k dané kvalitě přátelských mezistátních vztahů se všemi sousedními státy, případně vojenskými silami a aliancemi

Vojenskou doktrínu, její principy i prováděcí opatření, je možné pokládat za nepřetržitě otevřený komplex kroků, systematicky volených přístupů, uplatňovaných metod, forem i prostředků při naplňování cílů bezpečnosti státu, jeho vojenské politiky.

Jestliže má být průběžně řešen úkol - aktualizovat, modifikovat, rozvinout či nově pojímat

š které základní principy a východiska k dotváření i aktualizaci vojenské doktríny ČSFR - je nutné vytěžit maximum z prognostických úvah amerického sociologa Charlese Moskose z jeho studie *Ozbrojené síly ve společnosti bez válek*.

Vše, co bylo dosud řečeno, je pokusem o uvedení komplexu determinantů, a z nich lynoucích věcných problémů bezpečnosti státu v jejich širších souvislostech, dotýkajících se vztahu ke kvalitativně "nově se rodící" společnosti bez válek (alespoň dosud ve smyslu měny či rozrušení bipolarity ozbrojených sil na evropském válečném poli).

Ve prospěch prosazování obecné tendence geopolitického vývoje do stavu "společnosti bez válek" působí ještě některé další determinanty, jejichž význam narůstá. Jde především

- stav ekologického systému se svojí zeměpisnou neoddělitelností,
- katastrofičnost důsledků možného použití jaderných zbraní třeba jen v omezených, natož globálních rozměrech,
- rozvíjení praktických kroků k uplatnění prostředků "hvězdných" válek a jeho důsledku,
- rozvoj ideí duchovního světa i občanské společnosti - návrat člověka ke své duchovní občanské podstatě a autenticitě - včetně vyváženého vlivu věd přírodních, společenských věd duchovních v působení na jeho vědomí.

V souvislosti s uvažováním o vojenské doktríně ČSFR a ideu - modelem "společnosti bez válek" - je pro nás inspirující nejen zkušenost států Švýcarska, Švédska, Kanady, Izraele, ale i vlastní historické zkušenosti odvozené z dosavadní existence našeho státu. Jsme stát malý, vždy stojící ve středu geopolitických zájmů států silnějších. I když jsme se stali průsečíkem válečných střetů, obdobími válek či agresemi jsme "procházeli", aniž by se naše území stávalo válčištěm. S přihlédnutím k této skutečnosti a poznání můžeme hypotetickou ideu - společnosti bez válek - obohatit některými vlastními specifickými zkušenostmi a poznatky, neboť tyto odpovídají, ale i vyhovují, našemu postavení v Evropě, mentalitě našich národů, jejich kulturnímu i morálnímu citění a vědomí.

Se zřetelem k publikovaným závěrům sociologa Moskose je možné nahlížet na ozbrojené síly z hlediska typologie, jako na nezávislou proměnnou veličinu v tzv. "bezválečné" společnosti. Jistou specifickou zvláštností ČSFR je, že z hlediska typologie bezpečnostních systémů by mohlo u nás docházet k transformaci ozbrojených sil z typu "připravenosti k válce" do typu "bezválečné společnosti". Tvůrčí aplikací se nám nabízí možnost provést přechod od velkých ozbrojených sil, které byly drženy v minulosti ve stavu bojové pohotovosti k modelu menší kádrové armády miličního typu, disponující s vycvičenými, pružně operujícími a pravidelně cvičícími jednotkami s výrazným podílem záloh.

V rámci uvažování o vojenské doktríně ČSFR by se mohlo stát pozitivním východiskem aplikovat atribut "bezválečné společnosti" jako velmi aktuální a přitažlivé. Spočívá na racionálním a úsporném vynakládání prostředků na obranu dle stanoveného objemu vojenského rozpočtu. Nákladově je zaměřen na výcvik nezbytně nutných vojenských profesionálů (stálého stavu) a na udržování infrastruktury výcviku záloh. Pokud jde o zbraňové systémy, bojovou techniku, v podmínkách "bezválečné společnosti", jejíž projektované ideje nám vyhovují, lze souběžně používat zbraně nízké i vysoké technologické úrovně.

Oproti jiným armádám a státům zůstává nadále vážným problémem ČSFR nízká úroveň vztahu veřejnosti a armády. Bylo již řečeno, že utváření vyváženého stavu je velmi obtížným úkolem. V podmínkách naší armády, v níž existuje značná sociální diferenciacie, přichází v úvahu alternativa zahrnující sjednocování vojáků - občanů na bázi všelidských hodnot - idejí humanismu, demokracie, plurality, tolerance, občanství a národa, základních lidských práv a svobod - vyúsťující v působení na hodnotovou orientaci a vědomí občanů naplňujících společenskou, sociální i vojenskoodbornou pozici a roli. Lze se domnívat, že utváření konsensu a překonávání stavu averze veřejnosti k armádě pozitivně ovlivní i nové pojetí

funkční rovnocennosti výkonu vojenské i civilní služby. I v tomto případě bude třeba víc vynalézavosti při jejich uplatňování.

Za velice prospěšnou pro ČSFR je nezbytné pokládat cílovou představu dominantního postavení typu vojáka - vzdělance. Modelová představa voják - vzdělanec velmi koresponduje s představou nezbytného překonávání typu vojáka manažera - technika, v naší armádě bohužel, spíše vojáka - manipulátora - a technokrata. V současné době, jakožto reálný vývojový předstupeň, lze očekávat objektivní utváření typu vojáka - vojenskoodborného a sociálně inženýrského zaměření. Přirozeně, že proces jeho utváření předpokládá postupnou změnu stylu práce, používaných metod, forem, prostředků, změny, kdy komplex činností úzkého mechanicky pojatého direktivismu bude vytlačován a nahrazován komplexem činností demokratické participace.

Soudobé vojenskodoktrínální uvažování předpokládá utváření vojenského profesionála, který se bude vyznačovat novými kvalitami týmové spolupráce, kreativity, seberealizace a vnímáním hodnot mezilidských vztahů. Měli bychom proto velmi uvážlivě posoudit význam a úlohu vojenského školství právě s ohledem k této vizi.

Lze se domnívat, že nové podněty a přístupy k formulování ideí a východisek vojenské doktríny ČSFR mohou vnést jasnější vzhled do dosud nedostatečně "osvětleného tunelu", v němž transformace naší armády probíhá.

ředitel Ing. Bohumil Vavřina, CSc.,
 J. Eva Krupičková, CSc.

PRŮZKUM INFORMAČNÍCH POTŘEB VTEI NA ÚROVNI FMO

Se založením ústavu vědeckých informací (dále ÚVI) v r. 1991, vymezením jeho místa ve struktuře FMO, předurčení a funkcí se objevila naléhavá potřeba zpracovat novou koncepci stavu a soustavu cílů jeho rozvoje. Zahajování takových projektů by se však v současných chle se měnících podmínkách ve společnosti i resortu obrany neobešlo bez reprezentativního šetření informačních potřeb, především hlavních uživatelů, tj. FMO a GŠ Čs. armády.

Cílem průzkumu informačních potřeb orgánů, úseků a složek FMO a GŠ, který vědeckoinformační pracoviště ústavu zajistilo, byla identifikace potřeb vědeckých, technických a ekonomických informací (dále VTEI) v oblasti vrcholového řízení resortu, strategických studií, bezpečnosti, obrany, výstavby ozbrojených sil a rozvoje Čs. armády.

Průzkum informačních potřeb byl organizován ve dvou rovinách - formou dotazníku pro zjištění informačních potřeb jednotlivých uživatelů a dotazníku pro zjištění informačních potřeb pracoviště.

Zvolený postup byl pokusem, jak uvažovat o uživatelských potřebách na jisté makroúrovni. Problém průzkumu jednotlivých uživatelů je, že jejich informační potřeby nemusí být v přímém vztahu k potřebám pracoviště jako kolektivního uživatele, ale mohou naopak zachycovat předstihem informační potřeby, které si ještě pracoviště nemusí uvědomovat. Dotazník informačních potřeb pracoviště tedy zjišťuje převažující tendence, shodné charakteristiky a jistý souhrn požadavků.

Zkoumaný soubor uživatelů vyhovuje podmínkám záměrného výběru, tj. výběru jednotek typických pro dané šetření. O tzv. reprezentativním souboru nebo reprezentativnosti průzkumu lze hovořit, je-li možné výsledky pozorované ve vybrané množině zobecnit na celý základní soubor. Zkoumaný soubor uživatelů je možné považovat za **reprezentativní**. Protože žádný postup analýzy dotazníků nedává statisticky jisté výsledky, hlavním jejím významem je, že ukazuje směr trendu, a tento výsledek je reprezentativní pro celý soubor.

Pro statistické vyhodnocení v obou etapách řešení bylo využito osobního počítače třídy IBM/PC a systému FOXPRO verze 2.0.

Průzkum informačních potřeb na úrovni pracoviště

Dotazník byl zaslán na 50 pracovišť FMO. Vyplnilo jej 43 pracovišť, návratnost tedy činí 86 %.

V oblasti informačního chování a informačních potřeb je možné každého respondenta (pracoviště) charakterizovat určitými vlastnostmi. Charakteristiky vyjadřující určité společné tendence byly zjišťovány sérií dotazů a jsou vyjádřeny v následujícím souhrnu:

- Největší část úkolů řešených na jednotlivých pracovištích tvoří krátkodobé úkoly, jejichž

časová náročnost představuje týdny a měsíce (64 % pracovišť uvedlo 50 a více procent úkolů). Nejnížší procento řešených úkolů tvoří dlouhodobé úkoly.

- **Potřeba získávat a shromažďovat určité informace** se především projevuje ve fázi při zahájení práce (91 %). 32 % pracovišť potřebuje informace také v počáteční fázi řešení a 16 % i v průběhu řešení.

- Nejvíce pracovišť požaduje **informace stručné** (67 %), 44 % požaduje detailní analýzy a 28 % faktografickou odpověď.

- **Forma požadované informace** je ovlivněna technickým vybavením pracovišť a charakterem jeho činnosti. 53 % pracovišť uvádí magnetické médium (disketu) jako jeдро z forem požadované informace nebo požaduje pouze tuto formu. Vyskytují se i návrhy na využívání sítě osobních počítačů.

Na dotaz - "Vyžadujete **informace v cizích jazycích**?" - odpovědělo kladně 21 % pracovišť. 79 % vyžaduje překlady (z angličtiny 83 %, z němčiny 79 %, z francouzštiny 35 %). V malém procentu jsou požadovány překlady z méně frekventovaných jazyků (italštiny, španělštiny, švédštiny, maďarštiny apod.), 7 % pracovišť požaduje překlady z ruštiny.

- **Využívané informační prameny.** Největší četnost i priority využívání mají časopisy, legislativní dokumenty, normy a směrnice (86 až 91 %, prioritní - 60 %). Vysokou četnost mají knihy a sekundární informace (asi 70 %).

- Pracoviště považují za **nejúčinnější zdroje informací** časopisy, legislativní dokumenty, normy a směrnice, firemní literaturu, služební předpisy a pomůcky. Za **zdroje nových informací** časopisy, knihy, učebnice a příručky (odbornou literaturu), sekundární informace.

- Kromě zájmu o odbornou vojenskou literaturu se projevuje i větší zájem o literaturu z oblasti výpočetní techniky (zřejmá souvislost s nasazením výpočetní techniky).

Poměrně vyrovnaný zájem je také o jednotlivé nabízené **sekundární informace**. Z nich pak největší zájem je o studijně rozborové informační zprávy (42 %), rešerše a rešeršní profily (37 %), souborné referáty (30 %), výtahy z literatury (25 %). Nejmenší zájem je o neanotované rešerše (2 %).

- Nejčastější formou **získávání informačních zdrojů** jsou vlastní informační zdroje a osobní kontakty (83 %), dále tiskoviny z prodejní sítě (70 %) a výpůjčky z fondů vlastního informačního střediska či knihovny (42 %). Nejméně respondentů využívá informační zdroje odborné veřejnosti (ústřední, spec. knihovny aj.).

- z **možností využívání mikrofilmů, počítačových tištěných výstupů a počítačových médií** dávají pracoviště přednost především počítačovým médiím. Pozitivně hodnotí i počítačové tištěné výstupy. K využívání mikrofilmů vesměs zaujímají odmítavé stanovisko (také pro nedostatek čtecích zařízení na pracovištích).

- 93 % pracovišť má k dispozici **osobní počítače**. Báze dat v síti LAN využívá 10 % pracovišť (tj. 23 %). Je pravděpodobné, že počet se bude dále zvyšovat (řada odpovědí končila slovem "zatím"). Výrazně převažuje **schopnost pracovat s textovým editorem T 602** (97 % pracovišť) a s **databázovým systémem FOXBASE (FOXPRO)** - 62 % pracovišť.

- K **využívání možností zpracování rešerší v zahraničních nebo tuzemských bázích dat** 32 % pracovišť uvedlo, že tuto informační službu nezná. Z 25 pracovišť, které službu znají, ji využívají častěji 4 %, příležitostně 44 % a nevyužívá ji 52 %. Pravděpodobné důvody jsou zřejmě jazyková bariéra, dostupnost primárních dokumentů a čas potřebný na jejich získání (ve srovnání s termíny úkolů). Zprostředkovatelem zpracování rešerší je většinou ÚVI. Žádné z dotazovaných pracovišť nevyužívá báze dat na nosičích CD ROM (nebo v době průzkumu, tj. únor-březen 1992 nevyužívalo).

Průzkum informačních potřeb na rovní jednotlivých uživatelů

Dotazníky byly zaslány na 46 pracovišť FMO s žádostí, aby byl proveden výběr pěti pracovníků pracoviště s přihlédnutím k typickým kategoriím pracovníků. Doporučená struktura: např. zástupce náčelníka správy, náčelník skupiny, 3 odborní pracovníci. Návratnost otazníků je vysoká (76 %), ze 230 odeslaných dotazníků jsme obdrželi 174 dotazníky vyplněných (průměr na 1 pracoviště je 4,4).

Struktura respondentů podle funkčního zařazení dává záruku reprezentativnosti průzkumu - viz tabulka 1.

Tabulka 1

Funkce	Počet respondentů	%
Vedoucí pracovník vyššího stupně	28	16
Vedoucí pracovník	67	38
Referent	79	45

Věk respondentů je jednou z hlavních osobnostních charakteristik a je zachycen v tabulce 2.

Tabulka 2

Věková skupina	Početn respondentů	%
25-30	2	1
31-35	16	9
36-40	35	20
41-45	48	27
46-50	31	18
51-55	28	16
56-60	11	6
61-65	2	1
+	1	0,5

Poznámka:

+ - nevyplněno

% - relativní četnost

Je možné předpokládat, že v mladším produktivním věku (zhruba do 35 let) ještě většina uživatelů nemá vybudovány neformální kontakty, které umožňují dostat se k nové literatuře. U této věkové skupiny se dá očekávat největší zájem o využívání služeb informačních institucí a knihoven. V dalších věkových skupinách část uživatelů získává stále více informací pomocí neformálních kontaktů, má vybudovanou dostatečně rozsáhlou osobní knihovnu i osobní dokumentaci a našla si svůj specifický způsob práce. Druhá část uživatelů postupně ztrácí stimuly pro intenzivní odbornou práci a využívá informační instituci především pro udržování celkového přehledu a uspokojování osobních informačních zájmů.

■ **Struktura vzdělání** (nejvyšší dosažený stupeň):

62 % vysokoškoláků, 7 % pracovníků s vědeckou kvalifikací (CSc., DrSc.), 22 % absolventů postgraduálů, 3 % pracovníků ve vědecké přípravě a 5 % středoškoláků.

■ **Délka praxe ve funkci** působí do jisté míry dvojsečně. Po určitou dobu (obvykle do 10 let) se pracovník snaží získávat co nejvíce znalosti (včetně informací typu VTEI). V našem souboru je to 82 % respondentů (40 % respondentů uvádí dokonce počet let praxe do 2 let). Později jeho zájem o informace, a především o informace typu VTEI klesá. Menší potřeba informací je však spojována s dokonalejším poznáním provozu instituce, lepším poznáním své činnosti.

■ **S délkou praxe v oboru** souvisí budování osobních kontaktů, zkušeností a návyků. Přibližně do 10 let praxe v oboru zájem o informace typu VTEI roste a specifikuje se, uživatel se postupně soustřeďuje pouze na vybranou oblast. Tuto délku praxe uvádí 27 % respondentů. Čím je praxe delší, tím je více pravděpodobné, že řadu podstatných informací získává uživatel neformálními kanály, více se koncentruje pouze na zvolenou oblast a využívá vlastních zkušeností.

■ **Znalost cizích jazyků.** Průzkum zjišťoval takovou pasivní znalost jazyka, umožňující chápání textu bez potřeby překladu. Výsledek je uveden v tabulce 3.

Tabulka 3

Jazyk	Počet	%
Angličtina	61	35
Němčina	48	27
Francouzština	6	3
Ruština	152	87
Polština	3	2
Španělština	1	0,5
+	11	6

Poznámka:

% - relativní četnost

+ - nevyplněno

Je celostátní skutečností, že existují "jazykové bariéry". Tento fakt nejspíš souvisí s poměrně dlouhou dobou omezené potřeby a možnosti používat cizí jazyky (kromě ruštiny). Protože asi 70 % odborných prací je dnes publikováno v angličtině a méně než 20 % v ruštině.

bude nutné dosáhnout v jazykových znalostech výrazně změny. K této charakteristice je zbytné přihlídnout při koncipování informačních služeb.

■ **Rozdělení podle oborového zařazení funkce:** vojenskovědní 24 %, technické 30 %, ekonomické 14 %, humanitní 8 %, právnické 6 % a jiné 18 % respondentů. Téměř ve všech oborech je shodná tendence - nejpočetnější věková skupina je 36 až 45 let, nejčastěji pracují v praxi v oboru 11 až 20 let (pouze v zařazení vojenskovědním je nejpočetnější věková skupina 46 až 55 let).

■ **Z kategorie respondentů podle funkce, vzdělání a praxe** vyplývá shodná tendence: vzdělání - nejvíce vysokoškoláků, ● praxe v oboru - nejčastěji 11 až 20 let, ● praxe ve funkci - vedoucí pracovníci vyššího stupně nejčastěji 0 až 2 roky, ostatní funkce mají vyrovnané rozložení.

■ **Kategorizace zaměření činnosti podle funkce.** Řídící koncepční činnost uvádí 64 respondentů kategorie vedoucí pracovníků vyššího stupně a 30 % respondentů kategorie vedoucí pracovníků (celkem 47 % dotazovaných).

Řídící činnost s převahou operativy uvádí 19 % vedoucích pracovníků, odbornou činnost přípravu podkladů a ucelených dokumentů) 59 % respondentů (30 % vedoucích pracovníků 43 referentů).

Z hlediska zabezpečení informací typu VTEI je závažný podíl odborné činnosti (příprava podkladů a ucelených dokumentů), který je v oboru uvedených kategoriích vysoký.

Podíl času na studium a času na tvůrčí práci je závislý na zastávané funkci. Zvyšuje se pro kategorie vedoucí pracovníků a referent. Nejvyšší počet respondentů uvádí podíl 20 až 25 %, 20 až 35 % (15 % dotazovaných).

* **Publikační činnost** respondentů je zaměřena zejména na články v odborných časopisech a jiné příspěvky do tisku. 3 až 10 příspěvků publikovalo 44 %, 1 až 2 příspěvky 17 %, a 11 až 60 příspěvků 20 % respondentů.

* **Týmová práce** je běžnou formou práce (28 % respondentů vede týmy, 40 % uvádí valé členství v týmu), ale značná jejich část (92 %) řeší samostatné úkoly (v různém rozsahu pracovní náplně).

* **Úkoly s termínem v průběhu hodin** tvoří 20 až 40 % objemu plněných úkolů pro 43 % respondentů. Pro tyto úkoly nebudou informace typu VTEI podstatným zdrojem. K jejich řešení nejvíce pracovníkům napomáhají z oblasti VTEI jejich informační návyky, sledování literatury z oboru a vedení osobní dokumentace.

Pro 58 % respondentů **krátkodobé úkoly s termínem v průběhu týdnů a měsíců** tvoří více než 45 % objemu plněných úkolů. Pro tyto úkoly jsou informace typu VTEI nezbytné a vhodné.

8 % respondentů uvádí, že **dlouhodobé úkoly s termínem v průběhu roků** tvoří více než 15 % objemu plněných úkolů. Zabezpečení těchto úkolů nevyžaduje vysokou frekvenci návštěv informační instituce, ani množství výpůjček. Uplatnění informací typu VTEI je však nímohodně hodnotné.

Nejvíce respondentů preferuje z hlediska aktuálnosti informací poznatky plně ověřené, iště a přitom relativně nové. Je to až 50 % celkového počtu dotazovaných (68 % vedoucích pracovníků vyššího stupně a 45 % vedoucích pracovníků). 48 % respondentů využívá nejnovějších poznatků (36 % vedoucích pracovníků a 37 % referentů). Ověřené, kodifikované informace vyžaduje 22 % a poznatky neověřené, ale inspirující asi 10 % respondentů - převážně kategorie vedoucí pracovníků a referent.

Ze série otázek týkajících se **sledování literatury** vyplývá, že týdně věnuje 0 - 2 hodiny studiu literatury 50 % respondentů ve funkci vedoucí pracovníků vyššího stupně, 44 % ve funkci vedoucí pracovníků a 26 % ve funkci referent. Je to 36 % celkového počtu dotazovaných. Dále je zřejmé, že více času na studium věnují a mohou věnovat již převážně jen kategorie vedoucí pracovníků a referent.

24 % respondentů se domnívá, že čas, který věnuje sledování literatury, umožňuje sledov
vývoj v oboru nebo v konkrétní problematice. 57 % dotazovaných konstatuje, že tomu t
není. Jako dobu potřebnou pro sledování vývoje vesměs respondenti uvádějí dvojnásob
doby, kterou sledování literatury věnují.

39 % respondentů si vede **osobní dokumentaci** formou kartotéky, 19,5 % dotazovaný
formou souboru na osobním počítači, 3 % respondentů užívají obě formy. U dokumentac
pořádané klasickým ručním způsobem uvádí 40 % dotazovaných rozsah využití 5 až 20 %
20 % rozsah využití 30 až 50 %. U dokumentace vedené na osobním počítači je rozsah vyu
přibližně stejný, ale 32 % respondentů uvádí využití větší než 60 %. Je to závěr očekávaný

Schopnost pracovat na osobním počítači s textovým editorem T 602 uvedlo 7
% respondentů. Ke znalosti práce s některým databázovým systémem se přihlásilo 43 %
30 % dotazovaných ovládá práci na počítači se systémem FOXBASE (FOXPRO).

O možnosti zpracování rešerší v zahraničních nebo tuzemských bázích dat není vysok
počet respondentů informován (42 %). To zřejmě souvisí s délkou praxe ve funkci a se změnán
v resortu. Poměrně značný počet však o této službě ví, ale nevyužívá ji (26 %).

Jako důvod nenalezení potřebné informace uvádí 64 % respondentů nedostatek čas
23 % nedostatek jazykových znalostí a 58 % uvádí kromě tohoto i jiné důvody. Nejčastě
uváděné jsou:

- nedostupnost informačních zdrojů,
- nedostatek kvalitních zdrojů v oboru,
- vzdálenost informačního centra,
- nedokonalost současného systému informací,
- nedostatek finančních prostředků na nákup literatury,
- nepostačující informovanost o možnostech jak a kde hledat informace.

Respondenti požadují tyto **další informační služby**:

- počítačové napojení na databáze ÚVI, FMZV, GŠ,
- zpracování informací legislativního charakteru,
- poskytování aktuálního přehledu platných norem,
- pracoviště optického rozpoznávání znaků (OCR) s překladem,
- překlady vyžádaných materiálů,
- informace o přírůstcích knihovních a časopiseckých fondů,
- větší pružnost zápůjček, dodávání úplných textů a faktografických údajů (xerokop
přímých dokumentů) relevantních k informačnímu požadavku.

Závěry z informačního průzkumu

▲ **Zájem o určité druhy dokumentů.** Pracovníci, kteří se zabývají řídicí činností, potřebu
především souhrnné informace o řízených oblastech, legislativní dokumenty, informac
o společensko-politickém životě. Časově jsou velice zaneprázdněni, proto potřebují informac
ce zhuštěné a přehledné.

Administrativní pracovníci se opírají především o normy, směrnice, informace o řízen
a legislativě. Většinu informací dostávají služebními nebo neformálními cestami.

Provozní pracovníci dostávají většinu informací služebními cestami a vyžadují především
informace o jasně stanovených postupech a parametrech.

Pro činnost vědeckovýzkumného charakteru jsou významné poznatky plně ověřené, jist
a přitom relativně nové či poznatky neověřené, ale inspirující.

▲ **Zájem o druhy informačních pramenů.** Největší četnost i prioritu využívání ma
časopisy, legislativní dokumenty, normy a směrnice.

- ▲ **Zájem o informační služby** a jejich důležitost je možné uspořádat do tohoto pořadí:
- poskytování primárních dokumentů (přednost se dává poskytování nevratných kopií),
 - poskytování sekundárních informací (přednost se dává jednorázovým retrospektivním šerším),
 - poskytování referenčních informací (především informací o místě uložení primárních dokumentů).

Uživatelé se snaží využívat všech nabízených služeb informačních středisek a knihoven.

▲ **Strategie informačního chování uživatele.** Je pravděpodobné, že uživatel volí z řady formačních okruhů v tomto pořadí:

- a) vlastní informační aparát uživatele (vlastní knihovna, osobní dokumentace, invence, zdělanost a paměť),
- b) využití neformálních osobních kontaktů (základní informační cesta pro vedoucí pracovníky),
- c) využití informačních systémů (uživatel se rozhoduje podle toho, zda o systému ví, podle dostupnosti systému a podle toho, jaké zkušenosti již se systémem má),
- d) využití komerční informační sítě (v našich podmínkách přes zprostředkovatele, kterým často ÚVI); bude omezené jednak prostředky na provoz, jednak částečnou nedostupností primárních dokumentů.

Závěr z analýzy informačních schopností uživatele je pozitivní jak v klasické oblasti práce textem a knihou, tak i v práci s elektronickými médii a osobními počítači. Svědčí o tom údaje o sledování literatury, vedení osobních dokumentací, práci s osobními počítači, využívání ešeršních služeb. Příznivým faktorem je i vybavenost pracovišť výpočetní technikou. Z vývoje ve vyspělých západních zemích v této oblasti je možné soudit, že uživatelé poměrně rychle přijmou změny v informačních systémech, které přinesou nasazení výpočetní techniky i nových informačních technologií (pro tento vývoj je i příznivá věková struktura espondentů). Je třeba počítat rovněž se změnou postoje uživatelů, která povede k větší věrovnosti na dokonalost informačních systémů. Tato tendence se již v některých příponečkách k průzkumu projevuje.

SOUČASNÝ STAV A PERSPEKTIVY ROZVOJE BULHARSKÉ ARMÁDY

Poté, co svět s zvláště Evropa vstoupily do etapy radikálních, dynamicky se rozvíjejících přeměn v globálním i regionálním měřítku, začal se budovat i zcela nový systém mezinárodních vztahů, zakládajících se na zásadách vzájemné úcty a spolupráce, stejné bezpečnosti, společného zájmu a věrnosti ideálům demokracie za současného budování celoevropských struktur k zajištění bezpečnosti a míru. S těmito událostmi, zejména po

převratných společenských procesech, které se na přelomu 80. a 90. let odehrály v zemích východní Evropy, následovaly zásadní změny ve všech sférách základny i nadstavby těchto nově se rodících demokracií. Zasáhly s velkou důrazností, stejně jako v jiných státech bývalého východního bloku, také do vývoje v Bulharsku.

Tato celková tendence vývoje nalezla zákonitě svůj hmatatelný odraz i ve vojenské oblasti. Byla dosažena mnohá kolektivní dojednání o odzbrojení a dohod směřujících k posilování důvěry a bezpečnosti, jakož i dodatečných dvoustanných podobného charakteru. Celizovaný svět se dal na cestu snižování početních stavů svých vojsk a výzbroje.

Ale i přes to, i když se nyní jakkoli zdá, že již pominulo vážné nebezpečí vzniku nenadálého a velkého konfliktu, existují nadále některé rizikové faktory (nekontrolovatelnost jaderných, chemických a biologických zbraní, nestabilní politická i ekonomická situace v zemích Blízkého východu, ale i v některých východoevropských zemích - především na území bývalé SSSR a na Balkáně).

Bulharská republika přesto, že svou zahraniční politikou dokazuje věrnost zásadám celoevropského procesu a Charty OSN, neuplatňuje územní požadavky, neohrožuje sousední státy a je v zásadě pro mírové řešení všech sporných otázek, musí se vážně zabývat svojí bezpečností. To proto, že leží ve středu pásma oblastí současných nepokojů, kde i celá desetiletí byly regionální problémy, jež jsou nyní řešeny silou, pouze tlumeny, aniž by hledalo jejich trvalé řešení.

I nadále zůstávají tyto nevyřešené etnické a z toho nyní vyplývající i mezistátní problémy na Balkáně trvajícím potenciálním zdrojem napětí, které by mohly, zvláště nyní za určitých podmínek, dále rozšiřovat a vyvolat reálné nebezpečí vzniku vojenského konfliktu velkého rozsahu, přesahujícího hranice regionu ozbrojeného boje odehrávajícího se na území bývalé SFRJ, do něhož by následně mohly být zataženy i další suverénní státy, Bulharsko nevylmaje.

Není proto divu, že ve středu pozornosti vojenskopolitického vedení Bulharské republiky jsou právně otázky národní bezpečnosti, otázky mající vztah bezprostředně k jejím ozbrojeným silám, výstavbě a modernizaci armády. Nejde však v zásadě pouze o ozbrojenou složku. Bulharsko zároveň hledá i jiné cesty budování vlastní bezpečnosti. Hlavní z nich spatřuje v aktivní účasti na celoevropském procesu (ve všech jeho strukturách), v rozšiřování a prohlubování spolupráce s členskými zeměmi NATO, provádění vyvážené a rozumné politiky se sousedními státy a samozřejmě v udržování potřebných ozbrojených sil. V tomto smyslu úloha a význam ozbrojených sil Bulharské republiky pro obranu své svrchovanosti, územní celistvosti a nedotknutelnosti svých hranic budou i pro příští období zachovány.

Současný stav Bulharské armády

V Bulharské armádě, která je tvořena pozemním vojskem, vojenským letectvem, PV a vojenským námořnictvem, slouží dnes přibližně 107 000 osob. (Mimo resort Bulharské armády existuje pohraniční vojsko, resp. pohraniční policie - podřízená ministerstvu vnitra, železniční vojsko - v podřízenosti ministerstva dopravy a stavební vojsko - v podřízenosti ministerstva stavebnictví.)

Pozemní vojsko (78 600 osob, z toho 33 procenta vojáků z povolání a dělesloužících, 7 procent vojáků vojenské základní služby) je určeno, v součinnosti s ostatními druhy ozbrojených sil, k zabezpečení nedotknutelnosti státní hranice, svrchovanosti a územní celistvosti Bulharské republiky.

Hlavní síly pozemního vojska jsou uskupeny ve třech armádách (1., 2. a 3. armáda) a jejichž složení jsou celkem čtyři motostřelecké divize (2., 3., 7. a 17. msd) a čtyři samostatné tankové brigády (5., 9., 13. a 24. tb). V podřízenosti Velitelství pozemního vojska jsou dvě teritoriální výcviková střediska a vojenské školy pozemního vojska.

Ve výzbroji je zařazeno přibližně 2140 tanků (T-34, T-55 a T-72), 2200 bojových obrněných vozidel různých typů (MT-LB, SU-100, BMP-23, BTR-60) a dalších asi 1200 ostatních obrněných transportérů, okolo 2100 dělostřeleckých prostředků (M-46, M-30, 2S1, D-20, BM-21) a další technika.

Vojenské letectvo a PVO (20 000 osob) je tvořeno 10. smíšeným leteckým sborem (3 letecké pluky, jeden průzkumný letecký, jeden protitankový vrtulníkový a jeden vrtulníkový pluk), 1. a 2. divizí PVO (každá po jednom leteckém pluku a jedné samostatné letce), dále spojovacími, radiotechnickými a letištními technickými útvary (jednotkami). Pro přípravu pilotů a ostatního leteckého personálu je určeno střední a vyšší vojenské letecké učiliště se dvěma školními leteckými pluky a jednou samostatnou výcvikovou letkou.

Ve výzbroji vojenského letectva a PVO jsou zavedeny letouny typu MiG-21, -23, -29, SU-22, -25 a vrtulníky typu Mi-2, -8, -17 a bitevní vrtulníky Mi-24.

Vojenské námořnictvo (asi 9000 osob) je tvořeno dvěma flotilami (námořní a Dunajskou). V podřízenosti velitelství vojenského námořnictva je navíc i 18. motostřelecká divize.

Základem služby v ozbrojených silách zůstává i nadále, alespoň prozatím, všeobecná branná povinnost, přičemž délka vojenské základní služby byla zkrácena z 24 na 18 měsíců (posuzuje se další její zkrácení až na 12 měsíců). Byla zavedena alternativní (civilní) vojenská služba. Vojenské povinnosti podléhají muži starší 18 let (vojenská povinnost trvá do 55 let fyzického věku).

Nutnost a východiska reorganizace Bulharské armády

Skutečnost odehrávající se v bývalé SFRJ, ale nejen tam, jen potvrzuje - nebo jinými slovy - si nyní vyžaduje uplatňovat nový přístup při koncipování výstavby bulharských ozbrojených sil a při vypracování nového pojetí jejich použití. Právě proto také při stanovování jejich obsahu a cílů vychází Bulharsko z výsledků a skutečného stavu rozvoje regionálních a dvoustranných vztahů se sousedními zeměmi. Podle nich je totiž možno určovat (na každé období) prioritní pravděpodobná rizika a ohrožení, usměrňovat úsilí obranné politiky státu, jakož i směry budování moderní armády. To se má také mj. odrazit v tom, že jejich organizační struktura bude otevřená v každé etapě vývoje vojenskopolitické situace.

Dosavadní struktura Bulharské armády vycházela z blokové doktríny bývalé organizace Varšavské smlouvy. Byla určena k odrazení agrese na jejím jižním křídle (ještě dosud mají některé důležité oblasti vztahující se k zabezpečení obrany sepětí s mnoha zastaralými modely, strukturami a prostředky). Současné rozmístění mnohých jednotek, útvarů a svazků v mnohých posádkách neumožňuje jejich dokonalou přípravu, znesnadňuje řádný výkon služby a ve svém důsledku dokonce snižuje jejich bojovou připravenost, klade současně vysoké nároky na rozpočet, nehledě na mrhání značnými materiálními hodnotami. Všechno toto vyžaduje armádu reformovat.

První kroky směřující k uskutečnění nutných změn v organizaci a výstavbě armády byly zahájeny již v roce 1990. Státní vedení vytyčilo pro oblast vojenství několik naléhavých úkolů, mezi něž patří především:

- úplná depolitizace ozbrojených sil,
- vypracování a přijetí nové doktríny národní bezpečnosti,
- přijetí odpovídajících zákonů vymezujících roli a garantujících postavení armády, včetně odpovídajícího postavení jejich příslušníků ve společnosti.

Nová bulharská doktrína, vyjádřená v r. 1991, vychází ze zcela odlišných cílů oproti původní, a sice z konkrétních vnitřních podmínek a potřeb bulharské společnosti, z ekono-

mických a zahraničně politických změn i procesů evropského rozsahu. Samozřejmě z vojenské situace v balkánském regionu. Po rozpadu Varšavské smlouvy se Bulharsko obdobně jako další bývalé státy VS, nachází v situaci bez vnějších garancí.

Základní principy vojenské doktríny Bulharské republiky vycházejí z demokratické ústavy země a vojenská doktrína sama o sobě má přísně obranný charakter. Svědčí o tom deklarovaný závazek Bulharské republiky, že nikdy nezahájí jako první vojenské akce proti žádnému státu. V tom je také vyjádřena vůle všeho bulharského lidu a je to také v souladu s jeho politickými, ekonomickými, kulturními i dalšími zájmy a historickými tradicemi Bulharska.

Rozhodující význam pro výstavbu bulharských ozbrojených sil má naplňování následujících cílů a respektování zásad obsažených ve strategii, resp. doktríně národní bezpečnosti:

- **Rozumná dostatečnost.** Tato zásada předpokládá udržování minimálně nutného množství, příslušné kvality vojsk a výzbroje, jejichž souhrn představuje sílu schopnou spolehlivě zajistit obranu a uchránit zájmy Bulharska v případě agrese.

- **Rozvoj armády na základě kvalitativních ukazatelů.** Tzn. rozvíjet a budovat Bulharskou armádu tak, aby se snižoval podíl kvantitativních ukazatelů (vysoký počet jednotek, štábů, osob, bojové techniky a zbraňových systémů) a naopak, aby docházelo ke zvyšování bojového potenciálu cestou zavádění moderních, vysoce účinných prostředků, zbraňových systémů, transformací současné organizační struktury do struktury mnohem efektivnější za současné optimalizace řízení na všech úrovních velení vojskům i v systému jejich všestranného zajištění.

- **Udržování bojové připravenosti vojsk na úrovni odpovídající stupni ohrožení.**

- **"Dočasně" respektování dosud zavedeného (smíšeného způsobu doplňování ozbrojených sil).** Během 8 až 10 let má být Bulharská armáda plně profesionální a její početní stavy sníženy na 93 000 až 80 000 osob. Tento procesu má proběhnout ve třech etapách. Do roku 1995 obsazování, vedle vojáků z povolání, vybraných funkcí dělesloužícími vojáky (poddůstojníky i příslušníky mužstva) a civilními odborníky, v letech 1995-1998 by měla profesionalizace armády již dosáhnout plánované úrovně 50 procent; do roku 2000 by se mělo přejít výhradně na dobrovolnický systém doplňování armády.

- **Centrální řízení ozbrojených sil a uplatňování nedílné velitelské pravomoci.**

- **Udržení souladu mezi složením a organizací armády, strategickými cíli a úkoly ozbrojených sil.**

- **Respektování zvláštností vedení bojové činnosti v nových podmínkách za současného účelného rozmísťování sil a prostředků, včetně rozmístění vojsk.**

- **Dodržování požadavku autonomnosti a mobilnosti vojenských uskupení.**

- **Rozmísťování vojenských kádrů podle jejich pracovních a profesionálních kvalit.**

Průběh reorganizace Bulharské armády je rozvržen do dvou období. V současné a nejbližší době (1992 až 1993) jsou uskutečňovány hlavní strukturální změny u jednotlivých druhů ozbrojených sil. Jde především o přechod od armádní a divizní na sborovou a brigádní organizaci, redislokaci svazků, útvarů (jednotek). Mají být položeny základy k uskutečnění celkové přeměny Bulharské armády na armádu početně menší, ale dostatečně silnou, technicky dobře vyzbrojenou. Jsou vypracovávány potřebné normativní dokumenty.

Ve druhém období (1994-1996) má docházet k dalšímu zdokonalování zavedených struktur, modernizaci výzbroje i k částečnému přechodu na profesionální vojenskou službu (v prvním pořadí u VL a PVO, dále u VN, posléze i u PV).

Základní směry reorganizace Bulharské armády a požadavky na její uskutečnění

Analýza faktorů určujících výstavbu a rozvoj Bulharské armády dává tušit, že v současných, šnicích se mezinárodně politických a vojensko-strategických podmínkách se rodí i nové
žadavky, které je třeba mít při vytváření plánu realizace Bulharské armády na zřeteli. Ty určují
lavní směr této reorganizace, a to při respektování výsledků dosažených dojednání. Jinými
vytyčují to znamená vybudovat co do počtu sice menší, ale takovou armádu, která se bude
značovat vysokými kvalitativními ukazateli majícími příznivý vliv na dosahovanou úroveň
vojové připravenosti a její schopnost spolehlivě hájit národní zájmy (územní celistvost a nezá-
slost Bulharské republiky) za všech podmínek. Smyslem reorganizace armády je naplnit
mečný cíl - mít k dispozici ozbrojenou sílu vyznačující se následujícími atributy:

- schopností odrazit případnou agresi kteréhokoli sousedního státu,
- vysokou odolností vlastních vojenských formací a schopností rychlé koncentrace sil
prostředků v rozhodujícím prostoru při vytváření potřebně silných uskupení v obraných
operacích,
- autonomností jednotlivých uskupení vojsk a každé jednotlivé formace při plnění zada-
ného úkolu,
- operativností a spolehlivostí celého systému řízení a velení vojskům, včetně trvale
spolehlivě fungujícího týlového zabezpečení bojujících vojsk,
- pružností všech struktur armádního organismu, optimálním poměrem mezi bojovými
zabezpečujícími vojenskými útvary,
- připraveností k rychlému a snadnému přechodu armády z mírových na válečné struktury,
- efektivní přípravou kádru, bojové techniky, zásob a všech článků ozbrojených sil v době
tíru.

Podstata celé reorganizace Bulharské armády se kromě toho opírá i o následující zásady:

● **Opodstatněnost připravovaných a uskutečňovaných změn a jejich zdůvodně-
nost** (to odpovídá skutečnosti, že reorganizace druhů ozbrojených sil je prováděna po
hlubokém zhodnocení reálné hrozby pro Bulharsko, ekonomických, finančních a demogra-
rických možností a geografických podmínek státu, musí vycházet z předpokladu existujícího
potenciálního nebezpečí).

● **Hospodárnost** (formování vysoce efektivních a pružných struktur je nutné uskutečnit
s minimálním vynaložením sil, prostředků, zdrojů a co nejúčelněji využitím současného fondu
a vybudované infrastruktury).

■ **Sociální účelnost** (reorganizace nesmí vést ke vzniku složitých sociálních problémů
nebo sociálního napětí).

● **Časová posloupnost** (reorganizaci vykonávat po etapách).

● **Pružnost a přizpůsobitelnost vytvářených struktur.**

(Musí být adaptabilní, schopné reagovat na změny vojenskopolitických, vojenskotechnických
a demografických podmínek. Mají být jednoduché, pokud možno unifikované tak, aby umožňo-
valy spolehlivé řízení. Musí být přizpůsobeny mnohotvárnosti podmínek k odražení případné
agrese, umožňovat včasné přeskupování vojsk. Uplatnění těchto zásad musí být výrazem
správné reakce na narůstání vojenského ohrožení z území kteréhokoli sousedního státu.)

● **Optimalizace kvantitativního složení armády** (cestou profesionalizace a zaváděním
nových systémů výzbroje, bojové techniky s kvalitativně novými charakteristikami).

Na území státu budou v podřízenosti Velitelství pozemního vojska postupně zformovány čtyři
sborové operační obvody s relativní samostatností. Základní organizační jednotkou

vševojskových formací ve sboru bude brigáda. Budovány jsou dva základní typy vševojskových brigád: mechanizované a tankové (obrněné). Ve složení každého sboru bude rovný sborový komplet druhů vojsk a služeb, v jednom ze svazků (v přímé podřízenosti Velitele pozemního vojska) bude prapor "modrých baretů" určený k plnění úkolů vytyčených státním vedením na žádost OSN. Navržené členění pozemního vojska tak bude zabezpečovat:

- v době míru existenci určitého množství vojsk k ochraně státních hranic (a státního území ve všech směrech,
- existenci vojsk s dosaženým vysokým stupněm připravenosti,
- účelné rozmístění vojsk a jejich rychlou mobilizaci s ohledem jak na zdroje lidské, tak materiální i celkové snížení počtu posádek,
- možnost adekvátního snižování početních stavů bulharských ozbrojených sil; předpokladu, že k obdobným procesům (tj. pokles stupně udržování vojsk v bojové pohotovosti a snižování početního stavu) bude docházet u ozbrojených sil sousedních států.

Hlavní směry v reorganizaci VL a PVO spočívají ve vytváření podmínek pro centralizovanou i decentralizovanou řízení a velení leteckým silám, ve zvyšování jejich technického vybavení a odolnosti, ve vytváření podmínek pro dokonalou koordinaci otázek součinnosti vojenské letecké s protivzdušnou obranou, ale i s pozemním vojskem a vojenským námořnictvem, vytváření jednotného týlu.

Obnova vojenského námořnictva je zaměřena na optimalizaci úderných námořních sil, které by svou kvalitou předčily nebo se alespoň vyrovnaly příslušným komplexům výzbroje sousedních zemí a dále na zlepšování možností protivzdušné obrany námořních sil, optimalizaci všech řídicích článků vojenského námořnictva, na přebudovávání malých bojových plavidel k jiným, především obranným účelům.

Bulharská armáda prochází významnými změnami. Uskutečňované procesy uvnitř armády se, vedle změn v její organizaci a složení, promítají postupně i ve změnách a samotném průběhu vojenské služby (v prohlubující se demokratizaci života, v sociálním a materiálním zabezpečení vojáků), celkovém pojetí přípravy vojsk v jejich skutečné připravenosti.

Podle předpokladu ministerstva obrany a představ vlády Bulharské republiky by měly ozbrojené síly v budoucnu být malou, ale dobře vyzbrojenou, manévru schopnou armádou. Vojenskoadministrativně má být Bulharsko členěno do čtyř vojenských obvodů (okruhů) a hlavní síly armády mají být rozmístěny v centrální části státu. Jejich součástí by se měly stát i pohraniční policie.

Součástí reorganizace Bulharské armády je také budování zcela nového ministerstva obrany, jako politického a vládního orgánu. Ministerstvu obrany jsou v podstatě uloženy dvě stěžejní úkoly: rozpracovávat doktrinní otázky, strategii a rozvíjet vojenské vztahy s ostatními armádami, všestranně pečovat o zabezpečení činnosti vojsk. Je tvořeno Kanceláři ministra obrany a třemi bloky: vojensko-politickým (s politicko-bezpečnostní správou a správou pro informace a kulturní vztahy), vojensko administrativním (správa pro právní otázky, dále pro sociální politiku a oddělení administrativní a vojenských soudů), vojensko ekonomický (se správami vojenské ekonomiky, týlu, výzbroje a výstroje). Zcela nezávislé současné ministerstva obrany mají být: osobní oddělení, finanční správa, úřad vojenského prokurátora, bezpečnostní úřad a inspektorát ozbrojených sil.

Bezprostředním řízením vojsk se bude zabývat výlučně generální štáb, současně bude oproštěn od veškeré politické činnosti. Některé jeho dosavadní součásti se ruší, jiné slučují anebo se vytvářejí zcela nové. Náčelníkovi generálního štábu jsou podřízeni velitelé jednotlivých druhů ozbrojených sil a náčelníci správ i samostatných oddělení - generálního štábu.

-DS

VÝSTAVBĚ OZBROJENÝCH SIL RUSKA, BĚLORUSKA, MOLDAVSKA A UKRAJINY

Vývoj v armádě bývalého SSSR je velmi rozporuplný, stává se faktorem ovlivňujícím politiku nástupnických států, tj. Ruska, Běloruska, Moldavska a Ukrajiny. Přítomnost těchto států i v dalších evropských státech (Německu, Polsku, Maďarsku) působí jako trn v patě, němž se neví, bude-li jako cizí těleso z vlastního těla odstraněno snadno, nebo operativně komplikacemi.

Jaký je současný stav i tendence vývoje ozbrojených sil uvedených východoevropských států popisuje redakčně zpracovaný a upravený článek Informačních zpráv ÚVI H. Škorpíř (č. 801 a 802).

RUSKO

Definitivnímu rozhodnutí o zahájení výstavby ozbrojených sil Ruska předcházelo poměrně ožité období, během něhož Rusko prosazovalo nutnost budování silných Spojených ozbrojených sil SNS, teprve později jejich společnou reformu a vytvoření národních ozbrojených sil jednotlivých států SNS. Ostatním státům SNS však připadalo jednodušší jednotné ozbrojené síly rozdělit. V důsledku toho jednotky s nejvyšší bojovostí, vyzbrojené moderní technikou, i strategické sklady připadly Ukrajině a Bělorusku a obrovské množství braní skončilo v arzenálech Ázerbájdžánu a Arménie. Mnohé státy odmítly řešit otázky vojenského nástupnictví za bývalý SSSR, některé vyžadovaly pro své národní armády zvýšení kvót schválených Sovětským svazem podle smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. Za této situace si Rusko, které jako nástupce SSSR slíbilo dodržovat ustanovení uvedené smlouvy, nemohlo údajně dovolit nemít vlastní ozbrojené síly.

K dalším příčinám rozhodnutí o výstavbě vlastních ozbrojených sil patřila i **neexistence statutu ozbrojených sil bývalého SSSR**, rozmístěných na území svrchovaných nezávislých států a zatažených do národnostních sporů. Navíc Rusko odpovídá za většinu vojenských výdajů SNS. Bylo tedy nezbytné, aby reagovalo na narůstající problémy uvnitř Spojených ozbrojených sil SNS, provázené odchody mladých důstojníků do zálohy, rozkrádáním výzbroje a dezercí. V důsledku toho, že chybí zákonodárné akty, začal se rozpadat **obrný průmysl** zasažený živelnou konverzí a ekonomickým chaosem. Kritická situace hrozí mohutnému vědeckotechnickému potenciálu vojenskoprůmyslového komplexu. V současné době se podle prohlášení viceprezidenta Ruska A. Ruckého nachází na pokraji bankrotu 21 % ruských podniků obranného průmyslu a dalších 43 % se v blízké době zařadí mezi málo rentabilní.

Rozhodnutí o výstavbě vlastních ozbrojených sil neznámá, že Rusko opouští zásadu **kollektivní obrany**. Současně s tím, že převzalo vojska pod svou jurisdikci a přiznalo jim statut ruských vojsk, delegovalo Rusko na vrchní velení spojených ozbrojených sil pravomoc

operativně je využít pro obranu svrchovanosti a územní celistvosti všech států SNS. Jde o strategické síly, tak síly všeobecného určení. Délka platnosti delegovaných pravomocí závisí na schopnosti států SNS uzavřít mnohostranné smlouvy o společné obraně a vyčleňovat pro Spojené ozbrojené síly SNS útvary (jednotky) svých národních armád. Ochotu společnému postupu prokázaly státy SNS uzavřením Smlouvy o kolektivní bezpečnosti v Taškentu 15. 5. 1992.

U připravované **vojenské doktríny Ruska** je zákonodárný proces schvalování přibližně stanoven. Doktrína má být předložena prezidentem ke schválení Nejvyššího sovětu Ruska federace. V případě schválení se po právní stránce stává pro všechny závazným právním aktem.

Je zřejmé, že vyjádřit v jednom právním aktu celý komplex vojenských vztahů ve všech podrobnostech je nemožné a navíc neúčelné. Proto vojenští odborníci konstatují, že Rusko by mohlo přijmout takový zákon, ve kterém by byl zakotven pouze soubor základních názorů na otázky vojenské politiky, a to např.:

- hlavní mezinárodněprávní závazky státu v oblasti vojenství, vyplývající pro Rusko z příslušných mezinárodních smluv,
- důvody a postup nasazení ozbrojených sil, včetně v zahraničí,
- pojem "ozbrojeného napadení" jako důvod pro zahájení individuální nebo kolektivní sebeobrany v souladu se Stanovami OSN,
- mechanismus rozhodování o použití zbraní hromadného ničení v souladu s normami mezinárodního práva,
- zásady vojenské výstavby atd.

Podobný právní dokument by neměl přímou platnost. Musely by mu být přizpůsobeny ostatní vojenské zákonodárné akty.

Ve prospěch právní úpravy vojenské doktríny hovoří i fakt, že Rusko nebylo samostatným subjektem mezinárodního práva od roku 1917. V současné době, kdy se stalo stálým členem Rady bezpečnosti OSN, nese hlavní odpovědnost za zachování míru a bezpečnosti a přijetí příslušné vojenské doktríny má přispět k upevnění důvěry v ně ze strany států světového společenství.

Podle názoru viceprezidenta Institutu národní bezpečnosti a strategických výzkumů A. Savelljeva je při tvorbě vojenské doktríny Ruska nezbytné jednoznačně odpovědět na otázku, jaká je v současné době pravděpodobnost vojenského ohrožení Ruska, koho lze považovat za jeho potenciálního protivníka. Existují názory, počínaje tím, že ohrožení je možné ze všech směrů a konče popíráním jakéhokoli ohrožení. Jak tento problém hodlají řešit zpracovatelé vojenské doktríny není zatím známo. Někteří vojenští odborníci se domnívají, že z **politického hlediska by zájmem Ruska odpovídalo upuštění od doktrinálního definování jak stupně ohrožení, tak potenciálních protivníků.** Současně se zdá zcela zřejmé, že pokud jde o konkrétní vojenskou výstavbu a konkrétní vojenskou přípravu státu, je tato abstraktní pojetí problému nepřijatelné i z vojenského hlediska.

V souvislosti s tím se navrhuje kompromisní řešení, kterým by údajně mohlo být prosazení teze o "potenciálním ohrožení" z toho kterého směru (ze západu, jihu, východu). Přitom bývá vojenská doktrína nemusela nutně definovat stupeň pravděpodobnosti ohrožení.

Z tohoto hlediska by se podle odborníků mělo přistupovat i k vytyčování úkolů, na které by se měly ozbrojené síly v době míru připravovat a v době války je plnit. Nové úkoly by měly být reálnější než dříve, jejich plnění by nemělo odčerpávat nadměrné finanční prostředky a navíc by tyto úkoly neměly mít ve vztahu k sousedním státům provokativní charakter. Současně by však měly skutečně zajišťovat bezpečnost Ruska, a to jak z hlediska odvrácení možného napadení, tak z hlediska odstraňování jeho následků za použití ozbrojených sil.

S odvoláním na tyto požadavky je považováno za účelné posoudit takovou variantu vojenské doktríny, která by nebyla založena na jednotném, svým způsobem univerzálním přístupu k vytyčování hlavních úkolů, nýbrž na několika koncepcích, orientovaných podle

grafických směrů potenciálního ohrožení. Tato pojetí by sjednocovala **vojenskopolitická žka doktriny**, v níž lze vytyčit hlavní principy vojenské politiky Ruska, včetně odmítání užití jaderných zbraní jako první a vojenské síly pro řešení mezinárodních sporů, souhlasu s vyšetřením odzbrojení aj. Samostatnou složku by měla tvořit **jaderná doktrína Ruska**.

Při zachování uvedeného přístupu by měly být úkoly ozbrojených sil optimalizovány závislostí na strategickém směru. Je považováno totiž za zřejmé, že např. ohrožení ze padu bude mít jiný charakter než z východu nebo z jihu. Odborníci zastávají názor, že ze padního směru by se Rusko střetlo s protivníkem, který by se opíral převážně o svou zhučnou převahu a současně byl zranitelný z hlediska "lidského činitele".

Z těchto důvodů se nejlepší variantou **"západní strategické koncepce"** může stát opora hradně o obranu, a to o obranu uspořádanou podle principu "ohnisek odporu" do hloubky stního území. Útočný potenciál evropských sil Ruska by přitom měl být omezen úrovní nožhující zasazení taktických protiúderů. To všechno by mělo umožnit, aby měly takovou rukturu, která by ze strategického hlediska nemohla být považována za útočnou. Současně měla poskytnout možnost dosáhnout hlavního cíle v možné válce, a to zastavit bojovou nnost hned v počátečním stadiu a za podmínek výhodných pro Rusko.

Zcela jiný přístup by měl být údajně zvolen pro **"východní"** a **"jižní strategickou koncepci"**. Zde by měla být za nejpříjemnější považována varianta obrany "na předsunutých arách". V době míru by přitom hlavní síly měly být rozmístěny v hloubce území Ruska možnost rychlého přesunu k těmto "předsunutým čarám" v případě vzniku reálné úhrozy apadení.

Z vojenskotechnického hlediska mohou být tato pojetí založena na předpokládané chnické převaze ruských ozbrojených sil nad potenciálním agresorem. Jejich hlavním kolem by mělo být zabránění průlomu protivníka do hloubky území Ruska a jeho odrazení, okud bude v počátečním stadiu nezdařilé.

Výstavba ozbrojených sil

V souladu s Deklarací o státní svrchovanosti Ruska a se Zákonem o bezpečnosti vyhlásil rezident B. Jelcin svým výnosem ze 7. května 1992 vznik ozbrojených sil Ruska. Uvádí se něm, že vytvořením vlastních ozbrojených sil Rusko zachovává a potvrzuje:

- přejímání nejlepších bojových a hrdinských tradic ruské armády, využití ozbrojených sil ochraně svobody a nezávislosti Ruska, k zajištění jeho bezpečnosti a svrchovanosti,
- přijaté závazky o plnění uzavřených mezinárodních smluv a dohod v oblasti snižování ýzbroje a odzbrojení; vyzývá členské státy SNS k uzavření smlouvy o kolektivní bezpečnosti.

V souladu s tímto výnosem mají být ozbrojené síly Ruska budovány na základě:

- kontroly vojenských struktur nejvyššími orgány státní moci,
- souladu organizačního členění, bojového složení a početních stavů vojsk (sil) s pojetím bezpečnosti Ruska,
- mnohonárodnostní armády doplňované na základě smíšeného principu (jak branci povolávanými na základě smíšeného principu, tak branci povolávanými na základě všeobecné vojenské povinnosti, tak dobrovolníky na smlouvu),
- nedílné velitelské pravomoci,
- stálé bojové připravenosti,
- dodržování národních historických tradic, norem mezinárodního práva a světových zkušeností z vojenské výstavby.

Ve svém výnosu prezident republiky ukládá:

■ Do ozbrojených sil Ruska zahrnout vojenské řídicí orgány, svazy, svazky, útvary, zařízení, organizace a vojenské školy bývalých ozbrojených sil SSSR, rozmístěné na území Ruska, a také uskupení vojsk a sil vojenského námořnictva za hranicemi Ruska, které spadají pod jeho jurisdikci. Zachovat současný systém velení strategickými silám v souladu s dříve schválenými smlouvami. (Strategické síly na území Ruska jsou součástí Spojených ozbrojených sil SNS.) Vyčlenit v Rusku příslušné síly a prostředky k dispozici vrchnímu velitelství Spojených ozbrojených sil SNS.

■ Ministerstvu zahraničních věcí spolu s ministerstvem obrany Ruské federace na základě mezistátního jednání definovat statut vojsk (sil) rozmístěných na území jiných států, které nejsou součástí jejich vlastních ozbrojených sil a strategických sil SNS.

■ Do schválení příslušných zákonodárných dokumentů o obraně byl vrchním velitelem ozbrojených sil Ruska pověřen jeho prezident jako vrchní velitel (a to do 18. 5. 1999). V současnosti je pověřen armádní generál Pavel Gračov - bývalý předseda státního výboru pro obranu.

■ Ministerstvu obrany Ruska se ukládá v průběhu výstavby ozbrojených sil vypracovat a předložit návrhy na:

- obsah reformy v ozbrojených silách,
- snížení početního stavu a bojového složení ozbrojených sil Ruska i výdajů na jejich provoz s přihlédnutím k postupné profesionalizaci ozbrojených sil,
- opatření, zajišťující sociální a právní ochranu vojáků, osob propuštěných z činné vojenské služby, veteránů, vojáků-internacionalistů a jejich rodinných příslušníků,
- reorganizaci systému výroby a nákupu vojenské techniky pro ozbrojené síly Ruska,
- organizaci zajištění spolehlivé ochrany strategicky důležitých objektů na území Ruska.

Hlavní rysy ozbrojených sil Ruska byly vytyčeny již v prohlášení Prezidia Nejvyššího sovětu Ruské federace "O prioritách vojenské výstavby Ruské federace" schváleném 1. 4. 1992.

V prohlášení se uvádí, že ozbrojené síly Ruska mají být pověřeny výhradně ochranou nezávislosti a územní celistvosti Ruska i plnění jeho mezinárodních závazků.

V současné době již nikdo nepopírá, že nebezpečí války se celkově snížilo. V blízké budoucnosti se neočekává rozpoutání světové nebo jiné rozsáhlé války. Je však dále možno vzniku malých lokálních konfliktů. Neexistují záruky, že nedojde k vnějšímu ohrožení států. V důsledku toho údajně nelze upustit od vyvážené a promyšlené obranné politiky.

Z hodnocení mezinárodní situace vyplývá, že při výstavbě ozbrojených sil je v současné době nutné prosazovat požadavek jejich vysoké mobility a životnosti, založených na nejnovějších výsledcích vojenskotechnických věd, a vysoký profesionalismus vojáků. V souvislosti s tím musí být strategická obrana podle názoru viceprezidenta Ruska A. Ruckého budována tak, aby neomezovala manévrovací schopnost vojsk, aby strategické čáry představovaly silný "štít" posílený leteckými, raketovými, aeromobilními a námořními silami rychlé reakce s vysokou manévrovací schopností. Vzhledem k tomu, že ruská ekonomika se nachází ve stadiu reformy i z dalších důvodů, nemohou uvedené změny proběhnout v Rusku jednorázově, nýbrž formou postupných opatření, odpovídajících reálným podmínkám a možnostem země.

Za hlavní linii výstavby ozbrojených sil Ruska je považováno jejich budování na základě existující struktury ozbrojených sil při současném radikálním snížení jejich počtů a výzbroje všech typů na úroveň nezbytně nutnou pro zajištění spolehlivé obrany státu i jeho spojenců. Za jeden z jejich hlavních úkolů je považováno odvrácení vzniku lokálních střetů.

Z ekonomického hlediska je považováno za nejdůležitější co nejvíce využít existující vojenský potenciál a již vybudovanou infrastrukturu ozbrojených sil bývalého SSSR rozmístěného na území Ruska.

Proces výstavby ozbrojených sil Ruska má být provázen současnou radikální reformou

iech oblastí jejich činnosti. V oblasti vojenskopolitického řízení se důraz klade na vypracování mechanismu spolehlivé civilní kontroly ozbrojených sil. Ke změnám má dojít / koncepci práv a povinností prezidenta, Nejvyššího sovětu a vlády Ruska v oblasti obrany. řesně vymezeny mají být funkce státních a vojenských orgánů řízení, zajištěna co největší ařejná informovanost i otevřenost sféry vojenské činnosti, těsné spojení s veřejností.

Uvedená radikální reforma má být uskutečňována mj. i pomocí přesného **rozdělení pravomocí mezi orgány přímého vojenského řízení** (mezi ministerstvo obrany a generální štáb). Přitom by měla být zejména dodržena zásada přísného vymezení funkčních povinností oblasti řízení vojsk.

Po rozdělení pravomocí by mělo **ministerstvo obrany** plnit následující hlavní úkoly:

- vytyčovat hlavní směry a uskutečňovat vojenskou a vojenskotechnickou politiku,
- plánovat a provádět státní mobilizační opatření (doplňování, rozvoj infrastruktury, přípravu áloh a obyvatelstva, ekonomiky a systémů řízení),
- přípravu vojenského rozpočtu,
- materiální a technické zabezpečení ozbrojených sil,
- provádět konverzi obranného průmyslu,
- plnit sociální programy v ozbrojených silách aj.

Přímé řízení vojsk má vykonávat vrchní velitel ozbrojených sil prostřednictvím generálního štábu, velitelů druhů ozbrojených sil, svazů, svazků a útvarů. Jejich řídicí funkce by měly zahrnovat:

- strategické a operační plánování bojového použití ozbrojených sil,
- organizaci opatření k udržení bojové a mobilizační připravenosti, k operační a bojové přípravě vojsk (sil) a štábů,
- vymezení organizační a personální struktury vojenských uskupení i potřeb doplňování personálu a vojenské techniky,
- organizaci součinnosti s velením Spojených ozbrojených sil SNS,
- řízení ozbrojených sil v míru i za války.

Zvláštní místo ve výstavba ozbrojených sil Ruska má zaujímat **řešení problémů vojensko-technické politiky**. V podmínkách snižování finančních prostředků na obranu je udržení nejnižší nezbytné úrovně technické vybavenosti ozbrojených sil údajně možné pouze za předpokladu, že bude stanoveno pořadí ve vývoji a nákupu vojenské techniky. Podle názoru odborníků by měla být přiznána přednost rozvoji strategických zbraní, protivzdušné obrany, dálkového, dopravního, frontového, zvláště vojenského bitevního, letectva a vrtulníkových jednotek, vysoce přesných raketometů průzkumných prostředků, průzkumných palebných kompletů krátkého, středního a velkého dosahu, radioelektronického boje, vysoce mobilních chráněných prostředků řízení boje a vojsk.

Plánovaná struktura ozbrojených sil

Na území Ruska je v současné době rozmístěno přibližně 2,1 miliónu vojáků. Jejich počty se mohou po stažení jednotek z území Pobaltí a jiných oblastí SNS zvýšit o dalších 400 tisíc. Nejen z finančních důvodů, ale i vzhledem ke svému novému politickému pojetí nemůže Rusko udržovat tak početné ozbrojené síly. Vytvořením ministerstva obrany mají být položeny základy hlubokých reforem ve vojenství. Jedním z hlavních úkolů má být snížení početních stavů ozbrojených sil Ruska, zejména vojenských řídicích orgánů.

Strategické síly mají být prostředkem k odvrácení světových válek proti Rusku a ostatním členským státům SNS. Jejich složení má být stanoveno na smluvním základě se zřetelem k nezbytnosti zachování prostředků, které nejvyšší měrou odpovídají požadavkům jaderné bezpečnosti a minimálních nákladů. V prohlášení Prezídia Nejvyššího sovětu Ruska se uvádí, že hlavním faktorem odstrašování od vyvolávání velkých konfliktů a lokálních válek proti

Rusku a jiným členským státům SNS se mají stát síly disponující vysoce přesnými zbraněmi a jejich nosiči. Dokument uvádí, že operativní neutralizace možných vojenských konfliktů vyžaduje vybudování vysoce mobilních "síly všeobecného určení" ve složení několika uskupení pozemního vojska a vojenského námořnictva.

Ozbrojené síly Ruska mají zahrnovat tři základní složky. Rozhodující složkou pro zajištění bezpečnosti země mají zůstat **strategické síly**. Vzhledem k tomuto úkolu má být prováděn i snižování jejich počtů. **Síly všeobecného určení** mají kromě dalších druhů vojsk zahrnovat početné nevelké mobilní svazky pozemního vojska. Uvažuje se o jejich rozmístění ve třech hlavních oblastech Ruska, v nichž se mají vytvořit tři vojenské okruhy - Západní, Sibiřské a Východní. Třetí složkou ozbrojených sil se stanou **zálohy**. Uvažuje se o využití **národních gard** organizované podle amerického vzoru, která by se mohla stát silnou profesionální zálohou. Podle propočtů odborníků by bojové přípravy gardistů (v době jejich osobního volu a ve zvlášť určené dny) mělo být věnováno měsíčně více času, než je dnes na výcvik vojáků základní služby.

Ruská garda má plnit následující hlavní úkoly:

- ochraňovat prezidenta republiky a všechny ústavní struktury vytvořené demokratickým parlamentem Ruska,
- odstraňovat následky živelních pohrom a průmyslových havárií,
- bojovat proti terorismu, narkomanii a banditismu,
- zapojovat se do ochrany veřejného pořádku při politických shromážděních i živelných lidových vystoupeních.

Početní stavy této gardy mají být doplňovány smluvně nábojem dobrovolníků ve věku 20 až 40 let. Služba v gardě nemá mít charakter alternativní služby, nemá tedy nahrazovat povinnou základní vojenskou službu.

Bojový výcvik ruské gardy má probíhat na základě bývalé divize KGB F. Dzeržinského. Zde má být rozvinuta první brigáda v počtu 3 až 5 tisíc příslušníků. Zbraně má garda používat pouze ve výjimečných případech, kdy jiné prostředky nebudou účinné.

Podle plánovaného organizačního členění mají brigádu ruské gardy tvořit 2 divize (protitanková a protiletadlového dělostřelectva) a 7 praporů (ochrany prezidenta, boje proti terorismu, ženijní, materiálního a technického zabezpečení, speciální automobilové a tankové techniky, 2 motostřelecké prapory). Z toho např. prapor boje proti terorismu mají tvořit útvary pro pozemní operace, pro operace na letištích, pro námořní operace a rota materiálního a technického zabezpečení. Ženijní prapor bude složen z čtyř ženijních a technického průzkumu, vyprošťovací a záchranné roty, speciální roty, ženijní a technické roty, roty pro zatarasování a odtarasování, roty materiálního a technického zabezpečení. Plánuje se také vytvoření samostatného dopravního vrtulníkového pluku.

Snižování početních stavů ozbrojených sil Ruska by podle názoru odborníků nemělo organizačně působit vážné problémy, složitá je však situace z hlediska ekonomického a demografického. V tomto roce může Rusko zabezpečit údajně 20 % potřebného počtu povolanců, dochází ke snížení počtů vlastně "samostatně". Také by podle názoru odborníků mohlo dojít k přechodnému vytvoření **důstojnických pluků** 1 miliónu důstojníků, jejichž počet odpovídá plánovaným početním stavům ozbrojených sil Ruska. Znamenalo by to téměř okamžitou profesionalizaci armády. V těchto plucích by musely být sníženy hodnostní a funkční kategorie důstojníků, ale platy by mohly zůstat zachovány.

Klíčovým problémem snižování stavů zůstává **sociální ochrana propouštěných vojáků**. Náčelník hlavní kádrové správy spojených ozbrojených sil SNS genplk. J. Rodionov zdůraznil, že násilím žádný důstojník propuštěn nebude. Do zálohy mají odejít především ti, kdo mají již nárok na vojenský důchod. V současné době výše důchodů vojáků s výsluhou 20 let odpovídají přibližně důchodům vojáků s výsluhou 25 let. Kromě toho je připravován zákon o poskytování vojenských důchodů již pro vojáky s výsluhou 15 let.

Byl vypracován návrh řešení ubytovacích problémů vojáků, a to plánovanou výstavbou 56

íc bytů pro důstojníky, i kompenzací od státu ve výši 100 až 150 tisíc rublů těm, kteří si sami jdou byt nebo dům na venkově ke koupi.

Návrh struktury ozbrojených sil Ruska dle A. Ruckého:

- Početní nepříliš velké síly (aeromobilní pluky, brigády, divize) "stálé připravenosti" (rychlá reakce), rozmístěné tak, aby mohly účinně čelit jakémukoli vnějšímu ohrožení, schopné odrazit agresi lokálního rozsahu.

- Aeromobilní posilová vojska vyzbrojená těžkou vojenskou technikou a raketomety, schopná rychle se přesunovat a plnit úkoly podpory vojsk (sil) rychlé reakce v co nejkratší době v kterékoliv oblasti státu.

- Strategické zálohy, formované ze záložních vojsk v době ohrožení během agrese pro řešení úsilí, pokud se nepodaří vývoj ozbrojeného konfliktu zastavit silám stálé připravenosti aeromobilními vojsky.

Toto členění ozbrojených sil by zajistilo možnost odpovídajícího zvýšení bojové síly zadržení nebo odrazení agrese na libovolném strategickém směru.

Během výstavby a reformy ozbrojených sil Ruska má dojít k **podstatným změnám ve všech druzích ozbrojených sil**. Značně se mají snížit jejich početní stavy a změnit organizační členění. Při tom má **zůstat zachována úloha raketového vojska strategického řčení jako hlavní součásti strategických jaderných sil**. Dále:

- **Pozemní vojsko** přejde převážně na sborový, divizní a brigádní systém při značném snížení počtu svazů a svazků. Současně se zvýší bojové možnosti, dojde k aeromobilnímu autonomnímu charakteru činnosti nových uskupení na libovolných strategických směrech.

- **Vojsko protivzdušné obrany** bude vybudováno na teritoriálním principu. Celé území Ruska bude rozděleno na pásma protivzdušné obrany, jejichž hranice by byly shodné s hranicemi okruhů (armád) protivzdušné obrany.

- **Vojenské letectvo**, jako jeden z neúčinnějších druhů ozbrojených sil Ruska s nejvyšší nanávratnou schopností bude organizačně sestaveno z útvarů vzdušného výsadkového sboru, frontového a vojenského dopravního letectva.

- **Vojenské námořnictvo** se podrobí podstatné reformě, v důsledku postojů pobaltských států musí změnit bojovou sestavu a systém základen ruské pobaltské flotily. Za každou cenu bude snaha udržet ruskou černomořskou flotilu, zachovat v ní 80 % současného početního stavu příslušníků a plavidel ruského vojenského námořnictva. U severní a tichooceánské flotily zachovat do roku 1995 současné členění, urychleně vyřešit otázky oprav a technické obsluhy hladinových plavidel, ponorek. K obraně námořního prostoru a pobřeží vytvořit smíšené síly stálé připravenosti. Posílit systémy obrany námořních základen raketomety, silami protivzdušné obrany a námořní pěchoty.

- **Speciální vojsko** projde hlubokou reformou v jeho složení. **Vojsko civilní obrany** se vyčlení z ozbrojených sil Ruska a podřídí Státnímu výboru pro civilní obranu, mimořádné situace a odstraňování následků živelních pohrom. **Stavební vojsko** podřízené různým civilním resortům vzhledem k současnému nárůstu jeho významu bude převedeno do podřízenosti ministerstva obrany. **Železniční stavební vojsko** bude začleněno do železničního vojska.

Etapy výstavby ozbrojených sil

V první etapě (rok 1992) má být dobudováno ministerstvo obrany. Funkce generálního štábu by mohly být přeneseny na generální štáb Spojených ozbrojených sil SNS s tím, že by se z něj později vyčlenil orgán, který by plnil funkce štábu spojených ozbrojených sil. Pod jurisdikci Ruska měla být převedena vojska (síly) rozmístěná na území Ruska, v zahraničí

i vojska (sily) rozmístěná na území států SNS, která nejsou součástí jejich národních armád. Urychleně měl být vytvořen systém sociálních záruk vojáků a jejich rodinných příslušníků i osob uvolněných z činné vojenské služby do zálohy, či výslužby. Měly by být dopracovány a schváleny návrhy početních stavů a členění ozbrojených sil Ruska, vymezen postu období, termíny jejich reformy a snížení (o 700 tis. vojáků).

Ve druhé etapě (1993 až 1994) má pokračovat snižování a vojenská reforma. Má být dokončen odsun vojsk z Německa, Polska a Moldavska na území Ruska, vytvořena uskupení ozbrojených sil. Během této doby se má stabilizovat situace v ozbrojených silách. Má být zaveden přechod ke sníženému principu doplňování i na základě povolávání branců, uzavření smluv s dobrovolníky. Má se zvýšit prestiž vojenské služby pomocí právní ochrany zvýhodněním celého materiálního zabezpečení atd.

Do konce této etapy mají zůstat druhy ozbrojených sil (raketové vojsko strategického určení, speciální vojsko, vojsko protivzdušné obrany, vojenské letectvo, vojenské námořnictvo). To má umožnit zachovat současný systém bezpečnosti velení i bojeschopnost a předejít zbytečným výdajům. Na přechodné období budou zachovány vojenské okruhy vzhledem k rozmístování vojsk odsunovaných na území Ruska a při jejich zabezpečení.

Ve třetí etapě (1995 až 2000) má být dokončen odsun vojsk Severozápadní skupiny (Pobaltí). Tento proces by za předpokladu vstřícných opatření těchto států mohl být údajně urychlen. Má být dokončeno také snižování ozbrojených sil v souladu se smlouvou o strategických útočných zbraních a smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, jejíž reforma a převedení na nové organizační členění, včetně reorganizace druhů ozbrojených sil a druhů vojsk. Má se konkrétně přistoupit k postupnému snižování a reorganizaci orgánů velení vojenských okruhů. Tím mají být posíleny armádní a sborové orgány velení.

Zásadní snižování početních stavů ozbrojených sil (z 2,8 miliónů) má být postupně během všech etap vojenské reformy a výstavby ozbrojených sil Ruska. Do konce 2. etapy má dojít ke snížení na 2,1 miliónu osob a dokonce 3. etapy na 1,5 miliónu osob. Současné mají být řešeny všechny sociální otázky propouštěných vojáků.

Uskutečnění plánovaných opatření včetně odsunu vojsk ze Zakavkazska, Podněstří a dalších oblastí SNS, sociální zabezpečení vojáků, snížení počtu ponorek s jaderným pohonem, strategických a dalších zbraní si vyžádá rozpočtové výdaje ve výši 1,5 biliónu rublů.

Ministerstvo obrany je označováno za "ministerstvo reformy", neboť musí nejprve provést reformu ozbrojených sil, které má řídit. Pro jeho vybudování má být využita infrastruktura bývalého ministerstva obrany SSSR. Početní stavy vojenských řídicích orgánů mají být sníženy o 40 až 45 %. Podle návrhu státní komise nemá být ministerstvo obrany Ruským vojenským řídicím orgánem, nýbrž politicko-administrativním. O tom svědčí i plánovaná personální složení, v němž mají převládat civilní zaměstnanci. Hlavní náplní činnosti ministerstva má být vypracovávání zásad vojenské politiky Ruska a její uplatňování v praxi.

Strukturu ministerstva mají tvořit správy v čele se zástupci ministra obrany. Předpokládá se vytvoření:

- správy sociálního zabezpečení a sociální ochrany vojáků,
- rozpočtové finanční správy,
- správy materiálně technického a tělového zabezpečení,
- vojenskotechnické správy.

Rozpočtově finanční správu a správu materiálně technického a tělového zabezpečení bývají představitelé průmyslu a ekonomové. Vojenskotechnická správa by měla určovat perspektivní vzory vojenské techniky. Na základě konkursů by byly zadávány vojenské objednávky podnikům. Vojenskotechnická politika by podle názoru odborníků měla spadnout do kompetence vlády, stejně jako kádrová politika.

Generální štáb se má stát výlučně vojenským řídicím orgánem. Má soustředit ve svých rukou veškeré řízení vojsk (operační velení, bojovou přípravu a udržování bojové připra-

anosti vojsk). Považuje se za účelné v tomto roce přenést funkce generálního štábu zbrojených sil Ruska na generální štáb Spojených ozbrojených sil SNS s tím, že by se z něj ozději vyčlenil orgán, který bude plnit funkce štábu Spojených ozbrojených sil SNS.

Snížování strategických útočných zbraní v Rusku

Rusko je jako subjekt mezinárodního práva a člen Rady bezpečnosti OSN považováno za právního nástupce bývalého Sovětského svazu při plnění závazků vyplývajících ze smlouvy o strategických útočných zbraních a ze smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. Rusko prosazuje nejen její důsledné plnění, ale i úplné odstranění jaderných zbraní a dalších zbraní hromadného ničení.

Pro snížení strategických útočných zbraní byla provedena následující opatření:

- Ze stavu bojové připravenosti bylo vyřazeno přibližně 600 pozemních a námořních balistických řízených střel (téměř 1250 kusů jaderné munice), 6 ponorek na jaderný pohon a těžké bombardovací letouny Tu-95MS a Tu-160.

- Z podzemních odpalovacích základů bylo staženo 130 mezikontinentálních balistických řízených střel, z toho 68 jich bylo zničeno, 49 podzemních odpalovacích základů bylo zrušeno a na 89 bylo demontováno zařízení.

- Od října 1991 údajně zůstávají všechny mobilní mezikontinentální řízené střely (přepřa-
vitelné po železnici) v místech stálého rozmístění.

- Je zastavena výroba leteckých a námořních střel s plochou dráhou letu velkého dosahu s jadernou municí.

Počty strategických útočných zbraní ve stavu bojové připravenosti mají být sníženy na dohodnuté stropy místo za 7 již do 3 let.

Plnění závazků vyplývajících ze smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě je Ruskem považováno za jeden z nejdůležitějších faktorů budoucího uspořádání evropského i celosvětového bezpečnostního systému. Rusko prosazuje, aby smlouva vešla v platnost a byla plněna v co nejkratší době.

BĚLORUSKO

Výstavba ozbrojených sil Běloruska byla oficiálně zahájena 20. března 1992. Jejich členění je připravováno z bývalého Běloruského vojenského okruhu, který byl v souladu s usnesením Rady ministrů Běloruska 6. května 1992 zrušen. Všechny svazky a útvary rozmístěné na území republiky, které nebyly zařazeny do strategických sil SNS, byly převedeny do podřízenosti ministerstva obrany Běloruska.

Ministerstvo obrany Běloruska vzniká na základě organizačního členění štábu bývalého Běloruského vojenského okruhu. Zpracováním zákonodárných dokumentů k otázkám obrany a řešením dalších souvisejících otázek byli pověřeni důstojníci a generálové bývalého štábu okruhu. Jeho bývalý náčelník genpor. Pavel Kozlovskij byl jmenován ministrem obrany Běloruska.

V současné době se zpracovává **vojenská doktrína Běloruska**. Její obsah vychází z toho, že v Deklaraci o státní svrchovanosti se Bělorusko prohlásilo za neutrální a nejaderný stát. Z jeho území byly již staženy všechny taktické jaderné zbraně, připravuje se stažení strategických. Vojenská doktrína má mít výhradně obranný charakter.

Strukturu ozbrojených sil Běloruska má tvořit pozemní vojsko, vojenské letectvo, vojsko protivzdušné obrany a jednotky zvláštního určení. Ze 130 tisíc příslušníků bývalého Běloruského vojenského okruhu lze podle názoru předsedy parlamentní komise republiky pro

otázky národní bezpečnosti, obrany a boje s trestní činností M. Griba v národních ozbrojených silách ponechat nejvýše 100 tisíc. Podle prohlášení ministra obrany v parlamentu mě být v budoucnu početní stavy ozbrojených sil Běloruska sníženy na 90 tisíc.

Struktura druhů ozbrojených sil není ještě přesně stanovena. Podle názoru ministra obrany Běloruska se má upustit od budování velkých divizí, které nemají předpoklady vést účinnou bojovou činnost v lesnatém a bažinatém terénu. Mají být budovány početně nevelké brigády s vysokou palebnou silou a manévrovací schopností.

V bývalé Běloruské SSR byly rozmístěny 72 mezikontinentální balistické řízené střely, 11 vševojskových divizí, jedna samostatná armáda protivzdušné obrany a letectvo pozemního vojska. Udržovat veškerou vojenskou techniku a vojenské útvary není z ekonomických důvodů možné. **Výzbroj** ozbrojených sil Běloruska má tvořit 2000 tanků, 2500 obrněných vozidel, 1700 dělostřeleckých systémů, 320 bojových letounů a 130 vrtulníků. Podle propočtu vojenských odborníků by výdaje na tuto výzbroj měly činit v současných cenách 20 miliard rublů. Vzhledem k tomu, že běloruský obranný průmysl vyrábí zbrojní sortiment, který potřebují i Spojené ozbrojené síly SNS a národní ozbrojené síly jeho jednotlivých států, je v obecném zájmu, aby byly navázány úzké styky s nimi ve sféře materiálně technického zabezpečení.

V souladu se zákonem o všeobecné vojenské povinnosti a vojenské službě mají být ozbrojené síly doplňovány na základě **smíšeného principu**. V jednom odvodním termínu lze povolovat do základní vojenské služby přibližně 20 tisíc branců. V době míru vykonává každoročně základní vojenskou službu přibližně 60 tisíc vojáků. Tyto počty lze podle uvedeného zákona doplnit dobrovolníky ve věku od 20 do 35 let. Výhradně povolanci běloruské národnosti může být údajně kontingent vojáků základní služby doplněn až po jarním odvodním termínu v roce 1993.

Výstavba ozbrojených sil Běloruska má být podle prohlášení ministra obrany P. Kozlovského rozdělena do **dvou etap**. První etapa (přechodné období) má trvat dva roky. Během této doby mají být sníženy početní stavy (na asi 90 tisíc osob), připraveny právní a materiální základy pro samostatnou existenci ozbrojených sil. V roce 1992 měly být rozpuštěny 62 útvarů rozmístěné na území Běloruska. O 15 až 20 % se má snížit počet důstojníků v řídicích strukturách. Počet generálských funkcí má být snížen o 30 až 40 %. V první etapě výstavby ozbrojených sil má být převedeno do zálohy 20 až 22 tisíc důstojníků. Ve druhé etapě má být uskutečněna reforma rozčlenění druhů ozbrojených sil a dokončeno snížení početních stavů na optimální úroveň.

Jedním z problémů, na které již od počátku výstavba ozbrojených sil naráží, je **příprava národních důstojnických kádrů**. Podstatně se snížil zájem o studium v důstojnických školách (z více než 3000 uchazečů na 670 ročně), což v podstatě vylučuje možnost výběru uchazečů. Důstojníci mají být připravováni ve dvou současných důstojnických školách: ve vojenském pedagogickém učilišti, v protiletadlovém a raketovém učilišti protivzdušné obrany. V ostatních odbornostech se budou budoucí důstojníci ozbrojených sil Běloruska připravovat v jiných státech SNS. Specialisté v oblasti týlového zabezpečení a ekonomiky mají být připravováni v civilních vysokých školách.

Ekonomické propočty ukazují, že **početní stavy důstojnického sboru** bývalého Běloruska vojenského okruhu (asi 44 tisíc důstojníků, z toho 70 % ruské národnosti) bude třeba snížit téměř o třetinu. Z důstojníků, kteří by měli být z ozbrojených sil propuštěni, má nárok na vojenský důchod každý šestý. Přibližně 45 tisíc důstojníků běloruské národnosti (v důstojnickém sboru bývalého Běloruského vojenského okruhu jich bylo pouze 5 tisíc) vykonává činnou službu v jiných státech SNS nebo v zahraničí. O návrat do Běloruska jich zatím projevilo zájem asi 6 tisíc a tento počet se neustále zvyšuje. Již v současné době je zřejmé, že do ozbrojených sil Běloruska bude možné převést jen některé.

Mnozí odborníci prohlašují, že Bělorusko v současné době vlastně národní ozbrojené síly nemá. Bývalý Běloruský vojenský okruh je údajně mnohonárodní jak svým složením, tak charakterem plněných úkolů. Ve výcvikových střediscích jsou připravovány tisíce nižších velitelů a specialistů pro ozbrojené síly Ruska, Ukrajiny i další státy SNS. Více než tisíc těchto kádrů se připravuje za hranicemi Běloruska. Všichni se mají v nejbližší době vrátit k výkonu jiných služeb do příslušných národních armád. Počítá se s tím, že výměna kádrů s ostatními státy SNS dále zhorší špatné sociální postavení důstojníků ozbrojených sil Běloruska a jejich rodin.

Důstojníci, kteří se mají vrátit do Běloruska v rámci odsunu jednotek bývalé Sovětské armády z Německa, nebudou vyžadovat výdaje z rozpočtu republiky. Výstavbu bytů pro ně v Bělorusku dotuje Německo. Ministr obrany P. Kozlovskij prohlásil, že se připravují sociální opatření, která mají zmírnit důsledky snižování početních stavů ozbrojených sil Běloruska.

MOLDAVSKO

Výstavba vlastních ozbrojených sil byla v Moldavsku zahájena v září roku 1991. Základní zákonodárné dokumenty byly však schváleny teprve v roce 1992. V platnost byly uvedeny zákony o obraně, o ozbrojených silách, o vojenské povinnosti a vojenské službě, o sociální a právní ochraně vojáků a jejich rodinných příslušníků aj. V těchto zákonech je zakotveno, že obrana Moldavska je jednou z hlavních funkcí státu, v případě ozbrojené agrese je věcí všeho lidu.

Doplňování ozbrojených sil je uskutečňováno na základě smíšeného principu, tj. povoláním branců na základě vojenské povinnosti a přijímáním dobrovolníků na smlouvu. Vojenská povinnost platí pro muže ve věku od 18 let. Základní vojenská služba trvá 18 měsíců. Absolventi vysokých škol prodělávají pouze povinnou vojenskou přípravu.

Dobrovolníci uzavírají při vstupu do ozbrojených sil smlouvy - příslušníci mužstva na 3 roky, poddůstojníci na 5, důstojníci na 10 let. Na žádost vojáka se souhlasem ministerstva obrany si mohou příslušníci mužstva závazek prodloužit o 3 nebo 5 let, poddůstojníci a důstojníci o 5 nebo 10 let s přihlédnutím k věkovým hranicím pro činnou službu. Pro příslušníky mužstva platí věková hranice 30 let, pro poddůstojníky a nižší důstojníky 45, pro vyšší důstojníky 50 až 55 let.

Podle navrženého organizačního členění mají ozbrojené síly tvořit 4 uskupení. Základem každého z nich má být motorizovaná brigáda a vrtulníková letka (vrtulníky mají nahradit letouny MiG-29, které ministerstvo obrany považuje za nadbytečné). Uskupení mají být podřízena teritoriálním velitelstvím, a to ministrové obrany a vrchnímu veliteli, kterým je prezident. Početní stavy mají činit 14 tisíc osob (jsou uváděny i jiné počty).

Ministerstvo obrany již zahájilo činnost, zatím ale nejsou obsazeny všechny plánované funkce. Ministrem obrany byl jmenován generálporučík Ion Kostaš (48 let). Před svým jmenováním byl zástupcem velitele vševojskové armády.

Základ vojenských útvarů tvoří důstojníci bývalé Sovětské armády, kteří podepsali přísahu Moldavsku. S důstojníky, kteří přísahu nepodepsali, jsou uzavírány počáteční smlouvy jen na 6 měsíců s možností prodloužení na 1 rok. V současné době ozbrojené síly trpí nedostatkem specialistů a spoléhají na návrat údajně 2750 důstojníků moldavské národnosti, působících v jiných státech SNS.

V budoucnu se počítá také s důstojníky moldavské národnosti, studujícími v současné době ve vojenských školách SNS (asi 1500). Více než 100 osob studuje ve vojenských školách v Rumunsku. Plánuje se i **vlastní příprava vojenských specialistů**. Příslušníci mužstva by měli po uzavření závazku absolvovat přípravu ve výcvikových zařízeních ministerstva obrany a poddůstojníci v poddůstojnické škole. Počítá se i se zřízením vlastní důstojnické školy.

Existují i návrhy na zřízení moldavské vojenské akademie. Za výhodnější se však považuje aby důstojníci studovali v ruských, rumunských nebo ukrajinských vojenských akademiích.

UKRAJINA

Právo mít vlastní ozbrojené síly bylo na Ukrajině zakotveno do Deklarace o státní svrchovanosti. V roce 1991 byla pro jejich výstavbu vybudována i dobrá zákonodárná základna. Avšak k zahájení výstavby vlastních ozbrojených sil Ukrajina přistoupila až po schůzce představitelů států SNS v Minsku. Tři vojenské okruhy byly převedeny do podřízenosti ministerstva obrany Ukrajiny. Místo Oděského a Karpatského vojenského okruhu vznikaj operacní velitelství. Z Kyjevského okruhu vznikl hlavní štáb ozbrojených sil a ministerstvo obrany.

Funkce v generálním štábu a na ministerstvu obrany jsou obsazovány přednostně důstojníky, kteří pracovali ve štábu bývalého Kyjevského okruhu. Hlavním kritériem pro zařazení je jejich odborná způsobilost. Důraz se klade také na věk a přesvědčení. Převládá názor, že tyto významné funkce nelze obsazovat vojáky, kterým je výstavba ozbrojených sil Ukrajiny lhostejná, nebo ji neschvalují. Tím také vzniká dojem, že existuje tendence nejmenovat do nejvyšších funkcí důstojníky ruské národnosti. Podle názoru vojenských představitelů Ukrajiny má míra zastoupení Rusů v nejvyšších vojenských řídicích orgánech odpovídat vzájemnému poměru obyvatelstva ukrajinské a ruské národnosti, žijícího na území státu. Až dosud byli všichni velitelé vojsk okruhů, většina velitelů armád, divizí a pluku ruské národnosti.

Podle vyjádření náměstka ministra obrany Ukrajiny generálporučíka I. Bižana nesouhlasí Ukrajina s tím, aby jiné státy SNS měly na jejím území svá vojenská uskupení "na ochranu svých zájmů". Zastává názor, že pokud se Rusko obává ohrožení ze západu, pak toto potenciální nebezpečí hrozí i Ukrajině. Navíc se představitelé obou států dohodli, že hranice mezi Ukrajinou a Ruskem zůstanou "průhledné".

Ukrajina již nejednou vyhlásila, že bude usilovat o **statut nejaderného neutrálního státu** stojícího mimo vojenské bloky. Její ozbrojené síly mají plnit pouze obranné úkoly.

Z území Ukrajiny byly na území Ruska odsunuty všechny **taktické jaderné zbraně**. (Již dříve byl tento druh zbraní stažen i z území Běloruska a Kazachstánu.) Taktické jaderné zbraně jsou tedy v současné době rozmístěny pouze na území Ruska. Podle dohody z Minska a Alma-Aty byl termín stažení těchto zbraní stanoven na 1. července 1992. V dohodách bylo také stanoveno, že republiky nebudou bránit stažení těchto zbraní ze svého území. Skutečně k žádným problémům nedošlo. Kontroly stažení se účastnili i představitelé ministerstva obrany Ukrajiny.

Strategické jaderné zbraně mají být z území Ukrajiny odsunuty do konce roku 1994.

Při jednáních o vyčlenění jednotek a útvarů z ozbrojených sil jednotlivých států SNS pro **potřeby Spojených ozbrojených sil SNS** vyjádřila Ukrajina nesouhlas se systémem navrhovaným experty Spojených ozbrojených sil a předložila vlastní návrh. Její vojenští představitelé zastávají názor, že do strategických sil SNS mají být zařazeny pouze jednotky a útvary, které mají ve výzbroji strategické jaderné zbraně. Tento návrh však zatím nebyl přijat.

Plánovaná struktura ozbrojených sil Ukrajiny

Ukrajina přísahalo asi 493 tisíc vojáků. Tento počet údajně převyšuje obranné potřeby země. Včetně vojáků, kteří ještě přísahu nepodepsali, nebo ji podepsat odmítli, je v současné době na Ukrajině rozmístěno přibližně **700 tisíc vojáků**. Jde o příslušníky jak strategických

tak vojska všeobecného určení. Do poloviny roku 1995 by mělo dojít ke snížení počtu 250 až 300 tisíc vojáků.

Podle prohlášení prezidenta L. Kravčuka Ukrajina vystoupí do roku 1994 z obranného stému SNS. Do čtyř let mají početní stavy ozbrojených sil, budovaných ve třech etapách, být 220 tisíc vojáků (původní návrh 190 až 200 tisíc se tedy mění).

Základní strukturu ozbrojených sil Ukrajiny mají tvořit tři druhy ozbrojených sil - **zemní vojsko, vojenské letectvo a vojenské námořnictvo**. Kromě nich má mít Ukrajina **re pohraniční vojsko, republikovou gardu, železniční vojsko a vojsko civilní obrany**.

Pozemní vojsko mají tvořit 3 až 4 armádní sbory, složené ze 7 až 8 divizí, 6 až 7 tankových nebo motostřeleckých brigád, 6 až 7 dělostřeleckých brigád a 2 až 3 brigád vojskového letectva.

Vojenské letectvo mají tvořit tři pozemní letecké skupiny a jedna námořní, podřízené třem strategickým velitelstvím a námořnictvu. Předpokládá se, že stíhací letectvo bude plnit i úkoly protivzdušné obrany. Všechny útvary protivzdušné obrany, včetně protiletadlových raketových a radiotechnických se tedy mají jako druh vojsk stát součástí vojenského letectva a mají se nazývat "vojsko obrany vzdušného prostoru".

Vojenské námořnictvo má být vybudováno na základě části loďstva a útvarů černo-mořské flotily. Struktura námořnictva má zahrnovat brigády plavidel, uskupení námořního letectva a vojsko pobřežní obrany. (V současné době je černo-mořská flotila společná dle dohody vyčleněna pro obranu Ruska a Ukrajiny.)

Pokud jde o **výzbroj**, bude zřejmě pokračovat nákup z Ruska. Předpokládá se však nákup spojovací a výpočetní techniky v Německu a dalších západních státech. Na to, aby mohla být nakoupena veškerá potřebná výzbroj, nemá Ukrajina dostatek finančních prostředků. Je zdůrazňováno, že např. letadla a náhradní díly z Ruska jsou podstatně levnější než jejich západní ekvivalenty. Vyskytují se však obavy, že i u ruské techniky se budou ceny zvyšovat.

Na Ukrajině je rozmístěno více než 700 závodů vyrábějících vojenskou techniku. Ve zbrojním průmyslu je zaměstnán asi 1 milion osob. Přesto, že ve většině podniků bude třeba uskutečnit **konverzi** (náklady se odhadují na 200 miliard dolarů USA), uvažuje se o možnosti vývozu dopravních letounů An-124 a An-225, tanků, lehkých obrněných a přepravních vozidel.

Uvedená koncepce členění ozbrojených sil Ukrajiny byla vypracována předními odborníky, kteří se opírali o vojenskou infrastrukturu bývalého SSSR. Zřizování nových velitelství se tímto způsobem obejde bez nadměrných výdajů. Bude údajně třeba pouze přizpůsobit vojsková uskupení, řídicí a funkční struktury bývalých tří vojenských okruhů. Současné letecké armády mají být změněny v letecká uskupení, využívající stejná letiště a dřívější velitelství. Útvary 8. samostatné armády protivzdušné obrany se mají stát druhem vojsk vojenského letectva, to znamená, že bude nadále využíván zavedený systém velení, sběru informací a varování i systém uvádění útvarů do bojové připravenosti. Zrušen má být pouze rozsáhlý řídicí aparát. Odborníci považují toto řešení za úsporné a pro obranu rozumné.

V blízké budoucnosti se mají na Ukrajinu vrátit tisíce důstojníků. Již 3. 4. 1992 byla mezi Ukrajinou a Spojenými ozbrojenými silami SNS podepsána dohoda o převedení důstojníků ukrajinské národnosti na nové místo působení na Ukrajinu, důstojníků jiných národností (na základě žádostí z Ukrajiny) do dalších států SNS.

Vzhledem k nezbytnosti snížit současné početní stavy ozbrojených sil Ukrajiny musí nutně dojít i k reformě jejich struktury. To se týká i systému **vojenského školství**. Vznikla potřeba snížit počet vojenských vysokých škol na Ukrajině. **Snížení počtu škol** vyžaduje i odchod

posluchačů, kteří nepodepsali přísahu Ukrajině a vracejí se do státu SNS. Někteří využijí nabídky dokončit studium v Rusku, zejména v Moskvě.

Příprava vojenských odborníků má mít tzv. civilní základ. Po podepsání přísahy smlouvy mají posluchači civilních škol absolvovat zvláštní vojenské kursy organizované katedrami jednotlivých vojenských vysokých škol. V počátečním období se počítá s přípravou 70 % posluchačů ve vojenských školách a 30 % v civilních. Postupně se má tento vzájemný poměr měnit ve prospěch civilních. Cílem je dosáhnout toho, aby se vojenský profesor vzdělával po celý život.

-Jl

K VÁLEČNÝM AKCÍM U PERSKÉHO ZÁLIVU

Během minulého i tohoto roku vojenské časopisy, ale i civilní na svých stránkách popisovaly bojovou činnost mnohonárodnostních sil proti iráckým ozbrojeným silám. I náš časopis uveřejnil některé články k této problematice. Redakce vyzvala i vojenské odborníky Čs. armády k objasnění poznatků, které jsou již známy. Do našeho časopisu přispěli zejména ti, kteří se osobně této válečné akce zúčastnili. Ohlas na ně byl, na základě uskutečněné ankety, velice příznivý. Jelikož čtenáři opětovně žádají informace k tomuto válečnému konfliktu, redakce se rozhodla uveřejnit další materiály, a to redakčně zpracovanou a zkrácenou Informační zprávu ÚVI Praha č. 750/1991 pplk. Ing. V. Blažka, mjr. Ing. B. Brabce a npor. Ing. J. Neděly.

Tyto informace rozšiřují získané poznatky o vývoji letecké a pozemní války za osvobození Kuvajtu. Zároveň jsou uveřejněny další názory, hodnocení a poznatky vojenských odborníků i tisku na průběh válečných akcí.

Prezident Spojených států amerických G. Bush, ale i vládní a vojenští představitelé měli již v období válečných příprav a zejména po zahájení války v oblasti Perského zálivu značné potíže při získávání podpory veřejnosti pro použití vojenské síly. Projevovaly se obavy z opakování "vietnamského syndromu". Panovaly obavy z možnosti výraznějších neúspěchů, vysokých ztrát nebo prodloužení konfliktu na neurčitou dobu.

Mezi hlavní uváděné argumenty pro použití síly patřilo, že není možné připustit precedens beztržné okupace jediného státu, je nutné posílit autoritu OSN, zabránit dalšímu růstu agresivní irácké vojenské síly a neumožnit tomuto režimu jadernou zbraň.

Přitom byl důrazně odmítnut názor, že válka má být vedena proti jiné ideologii nebo vyznání. Se značným důrazem proto byla vedena zároveň kampaň proti obavám, že tato válka se může stát obdobou problematické války ve Vietnamu. Této války se USA účastnily

o součást mnohonárodnostních sil na podporu rozhodnutí OSN. Není také pochybnosti o droji problémů v Perském zálivu.

Podle tehdejšího hodnocení značné části západních odborníků jak vojenských, tak civilních mohl Irák připravit nejméně tři druhy překvapení, použít neznámou utajovanou raň, rozpoutat rozsáhlé teroristické akce především na území států, které vyslaly vojska mnohonárodnostních sil, nebo rozšířit konflikt zatažením dalších států v oblasti do války. Zatažením Izraele do konfliktu by hrozilo převedení konfliktu na válku Izraele proti arabskému ůtu. Při zatažení dalších zemí, zejména protipalestinských skupin v Jordánsku, by se mohla lka rozšířit do bezprostřední blízkosti jeho hranic.

Operace Pouštní štít a její hodnocení

Jako první se již 9. srpna 1990 přesunula do Saúdské Arábie zesílená brigáda 82. vzdušné sadkové divize, dvě letky stíhacích letounů E-3 systému včasné výstrahy AWACS a dvě upiny po 20 specialistech obsluhy mobilních spojovacích prostředků družicového spojení. Vlášda USA vyhlášila celkem tři postupná mobilizační opatření. První bylo uskutečněno 22. pna až 31. srpna 1990 a týkalo se záložních osádek transportních letounů a námořních dí. Z uložených mobilizačních rezerv bylo vyjmuto 38 transportních letounů a 50 přeprav-ích lodí. Dále ozbrojené síly USA po dobu akce v oblasti Perského zálivu převzaly od civilních tekých společností 124 dopravní letouny. Druhá mobilizace proběhla od 1. září až do 1. jna 1990 a týkala se 50 tisíc záložníků pozemního vojska. Posíleny byly týlové služby zdravotnická zabezpečení. Nejrozsáhlejší mobilizace byla vyhlášena od 1. listopadu do 19. rosince 1990. Část záložníků nahradily jednotky 7. as v SRN. Na operaci Pouštní štít Perském zálivu bylo připraveno přes 20% ozbrojených sil USA.

Zmobilizovaní záložníci před přesunem do Saudské Arábie absolvovali měsíční výcvik pouštní základně Fort Ervin v Kalifornii. Největším problémem při provádění mobilizací ebyli lidé, ale uložená technika. Pouze 20 až 25% odkonzervovaných letounů a lodí bylo chopno k okamžitému nasazení. U ostatní techniky (bojové, přepravní, zabezpečovací) bylo jisté, že z podstatné části byla neúplná a nedostatečně ošetřovaná v průběhu skladování.

Z důvodů obav o život (ještě působil vliv války ve Vietnamu na mužskou populaci) se rojevily i případy nenastoupení po doručení povolávacích rozkazů záložníkům nebo i dezer-e vyvolané strachem z budoucích válečných událostí (o tom se dříve u nás nikdo jak ve vojenském, tak i civilním tisku nezmínil). Americký tisk ve svých předpovědích odhadoval stráty v bojích až na 50 000 mužů. Proto ten strach i tlak velké části veřejnosti před zahájením válečných operací v oblasti Perského zálivu. Přitom např. byla uveřejněna zpráva, že z 535 členů Kongresu pouze dva synové kongresmanů odjeli bojovat do Saudské Arábie.

Do 1. listopadu roku 1990 bylo přepraveno letecky do Saudské Arábie již 150 tisíc vojáků a 80 000 t nákladu. Přepravu vojsk a materiálu zabezpečoval přepravní letecký most 250 transportních letounů (C-5, C-141). To bylo téměř 80% leteckého parku USA určeného pro přepravu vojsk. Transportní letouny nalétaly denně 11 až 15 letových hodin (třikrát více než za normálních podmínek). Piloti strávili ve službě 120 až 150 hodin za měsíc (v normálních mírových podmínkách je předepsáno 50 hodin). Z Evropy (vojenských skladů ozbrojených sil USA) do oblastí Saúdské Arábie přepravovalo letecký náklad (materiál) 50 letounů C-130.

Civilní letouny přidělené ozbrojeným silám přepravily v tomto období 100 000 vojáků a 140 000 t vojenského materiálu.

Po moři byly v přípravném období na 120 transportních lodích přepraveny 2 milióny tun potřebného materiálu k zabezpečení vojenské operace. Cestu z USA vykonaly za 21 až 28 dnů. V oblasti válčičtš kotvilo 13 zásobovacích lodí s materiálem pro 50 tisíc vojáků na 30 dnů boje.

Do zahájení bojových akcí zahynulo různým způsobem 92 amerických vojáků, nehody postihly celkem 21 letounů a vrtulníků.

Z leteckých základů v USA byly přesunuty na leteckou základnu Fairford ve Velké Británii strategické bombardovací letouny B-52 G. Po zhodnocení jejich činnosti v leteckých akcích se vyskytují názory, že to mohla být poslední bojová operace s jejich účastí.

Celkem bylo přesunuto do oblasti Perského zálivu 257 tisíc vojáků z ozbrojených sil USA (pravidelné vojsko), dále povoláno ze zálohy 188 tisíc záložníků (ti byli zařazováni do spojovacích, leteckých a dalších útvarů včetně jednotek vojenské policie). V oblasti válčili dále operovaly 72 bojových plavidel, 8 ponorek, 7 letadlových lodí, 15 transportních a zábrovových lodí, na letadlových lodích bylo 520 letounů, letectvo pozemního vojska mělo v době na letištích 450 letounů, 480 vrtulníků, bojové útvary 1500 tanků, 750 bojových vozů pěchoty a 294 bojová vozidla dělostřeleckých systémů a další prostředky.

Vývoj situace do zahájení války

Irák se intenzivně připravoval na možnou válku. Americké zpravodajské služby hlásily, Irák přesunul do Kuvajtu 530 tisíc vojáků, 4 tisíce tanků, 2700 vozidel pěchoty a 3 tisíce dělostřeleckých systémů. Po uskutečnění irácké mobilizace měly jeho ozbrojené síly na jedním milión osob a dalších 850 tisíc bylo zařazeno v tzv. Lidové milici. Krátce před zahájením války Irák podle zpráv z Bagdádu zformoval ještě dalších pět divizí Republikánských gard. Do nich povolal 130 tisíc záložníků a povolanců. Dále velmi usilovně vytvářel elitní výsadkové jednotky (typu komando). V bojové sestavě Republikánské gardy na jihu Iráku bylo 11 divizí.

Velení armády USA bylo nuceno řešit také problémy, které vyplývaly především z dlouhodobého osamocení pobytu vojáků v cizím prostředí. Sem patřilo např. zabezpečení přímého telefonního spojení s USA přes telekomunikační družice, rychlé doručování pošty balíčky atd. U části vojáků se projevily důsledky jejich závislosti na alkoholu, tak i na drogách. V Saúdské Arábii je prodej a jejich užívání zakázáno, což platilo i pro vojáky mnohonárodnostních sil, tedy i pro americkou armádu. Přesto se na černém trhu prodávaly. Jejich požívání bylo velmi přísně trestáno, a to až snížením vojenské hodnoty. I tak se objevily některé případy otravy z "podomácku" vařeného piva. Co je ale velmi zajímavé - v amerických jednotkách se nevyskytovaly rasové problémy mezi vojáky ve smíšených osádkách, tak i v jednotkách.

Dá se říci, že velení USA po zkušenostech s vedením minulých válek si ušetřilo mnohých nepřijemností pramenících z kázeňských přestupků již tím, že najalo rekreační parník, kde mohli američtí vojáci trávit až 3 dny mimořádné dovolené.

Spotřeba vody, která byla stanovena na 76 litrů na osobu a den týlovými odborníky, se ukázala jako nedostatečná. V této normě byla zahrnuta spotřeba na ranní hygienu, pití, a i pro chlazení motorů apod. Používaly se pozemní a námořní odsolovací soupravy na úpravu vody s kapacitou 1600 litrů/h nebo 500 000 litrů/den.

Správně vedenou kampaní se v USA zvedla vlna vlastenectví (žluté stuhy na vlajkách jako symbol čekání na bojující vojáky). Mírně vzrostl zájem o službu v armádě. Rodiny vojáků v Perském zálivu byly různými způsoby podporovány.

Obavy z rozsáhlých organizovaných odvetných teroristických akcí proiráckých skupin se v zásadě nepotvrdily. Bylo hlášeno celkem 115 teroristických akcí - z větší části šlo o akce, které byly amatérsky připravené a nepůsobily větší škody. Podle amerických oficiálních míst je to přičítáno především široké mezinárodní spolupráci včetně zapojení zpravodajských a diplomatických služeb. Dále k tomu přispělo zavedení rozsáhlých bezpečnostních opatření a vypovězení více jak sta iráckých diplomatů z různých zemí světa. Podle názorů zpravodajských pracovníků nedošlo k rozsáhlejší teroristické akci také proto, že se podařilo zničit komunikační centra v Bagdádu při spojeneckém bombardování. Ukázalo se, že arabské obyvatelstvo včetně Palestinců je lépe v USA asimilováno než v západoevropských zemích, a proto se tak lehce nedalo zpracovat pro terorismus, jak počítalo irácké vedení státu.

Průběh letecké války

Velení spojeneckých sil v boji proti početnější irácké armádě počítalo s využitím své evahy v počtu a úrovni letectva. Od samého počátku krize byl naplánován mohutný letecký ler proti nejdůležitějším cílům jak na území Iráku, tak i v Kuvajtu. Plán letecké činnosti byl zdělen do čtyř období. V prvním období měly být zničeny jaderné a chemické zařízení, palovací zařízení pozemních raket, zbrojná a výrobní podniky a především velitelská stanoviště prostředků protivzdušné obrany. Ve druhém období stanoviště prostředků otivzdušné obrany, letiště, radiotechnická zařízení a prostředky včasné výstrahy. Údery ve etím období měly směřovat na postavení iráckých vojsk v Kuvajtu, zásobovací střediska, munikace a velitelská stanoviště Republikánské gardy. Ve čtvrtém období mělo letectvo odporovat pozemní boj spojeneckých vojsk.

Vojenští odborníci USA z oblasti vojenského letectva počítali se ztrátami 25 až 40 letounů ři prvním leteckém úderu. Že k takovým ztrátám nedošlo, bylo způsobeno tím, že se podařilo řadit pozemní řídící a radiolokační irácký systém PVO. I když tyto radiolokační a řídící obilní systémy byly urychleně opravovány, ukázalo se, že to nestačí a dříve přijatá koncepce lacionárních kontrolních a řídících stanovišť se ukázala jako neschopná plně čelit tomuto působu bojové činnosti spojeneckého letectva.

Krátce před zahájením operace DESERT STORM uskutečnila skupina osmi vrtulníků H-64 Apache útok na mobilní systémy irácké PVO. Mezi cíli bylo několik tehdy ještě ovětských radiolokačních zařízení včasné výstrahy. Vrtulníky byly do výchozího prostoru avedeny letouny a navigačním zařízením Pave Low Radar. Výzbroj vrtulníků tvořily laserem řizené střely AGM-114 Hellfire a Hydra 70. Útok se uskutečnil za velmi tmavé noci s použitím řístrojů pro noční vidění. Vizualní kontakt s cíli byl zpravidla navázán ze vzdálenosti 12 km. ěle byly identifikovány na vzdálenost 7 km a napadány ze vzdálenosti 3 až 6 km. V tisku odle sdělení vojenských odborníků bylo uváděno, že k osvětlování cílů laserem byly využí-ány jednotky pozemních speciálních sil. Z vyhodnocení velitelství mnohonárodnostních sil yplynulo, že se podařil irácké protiletadlové rakety středního a dalekého dosahu vyřadit : bojové činnosti již během pěti prvních dnů války. Aktivita radiotechnických prostředků Iráku desla z důvodu jejich vyřazení k 23. ledna 1991 na pouhou desetinu činnosti předválečného stavu. Přitom se i přesto Iráku podařilo 20 % umlčených protivzdušných prostředků opravit a uvést je do hotovostního systému.

V prvním dvou dnech bylo napadeno přes 4000 vybraných cílů. Od samého počátku bylo asné, že ničení prostředků ve zpevněných úkrytech bude obtížné. Kromě ničení prostředků PVO, raketových odpalovacích prostředků, míst velení, spojovacích a zásobovacích zařízení a objektů infrastruktury byl úder na pozemní cíle veden i proti vybraným prvkům pozemního vojska, zejména proti elitním jednotkám Republikánské gardy.

Ke zlepšení operačního maskování vojsk nakoupila např. irácká vláda v Itálii u firmy M. V. M. Grupo Costruzioni Industrial přes 1000 maket tanků a letadel v ceně 60 miliónů DEM. Tyto makety byly s velkou úspěšností využity ke klamání spojeneckých pilotů mnohonárod- nostních sil. Ať si každý vzpomene na hlášení v prvních dnech války, kde se uváděly počty sestřelených nebo zničených letounů na letištích. Makety velice přispěly ke zkreslenému vyhodnocení účinnosti provedených bojových letů. Velmi věrohodně vypadaly např. i makety zničené techniky a kráterů na ploše přistávacích drah.

V podmínkách zasazování klamných cílů a vlivem nepříznivých povětrnostních podmínek v prvním týdnu letecké války nebylo možné objektivně vyhodnocovat úspěšnost náletů. CIA poskytovala svými údaji nižší odhady ztrát než představitelé ministerstva obrany (např. armádní zdroje uváděly, že bylo vyraženo z činnosti zhruba 35 % tanků a dělostřelectva, údaje CIA se pohybovaly okolo 10 až 15 %). CIA své údaje zdůvodňovala pochybnostmi o naprosté věrohodnosti hlášení pilotů a tvrzením, že se opírá o údaje průzkumných družic.

Každý den se v Rijádu konala tajná porada skupiny J2 složená z představitelů amerických

ozbrojených sil a zpravodajských služeb NSA a CIA. Tato skupina společně hodnotila úd z družic, zabezpečení agenturního průzkumu a vedení psychologických operací pro des bilizaci iráckého režimu. Údaje získané průzkumnými družicemi a letouny sloužily k zaměří náletů a napomohly k vypracování plánu pozemní války. Podle odhadu odborníků jen % zpravodajských informací bylo získáno cestou agenturního průzkumu.

Z psychologických operací mělo největší význam rozšiřování letáků vyzývajících k deze a vysílání rozhlasové stanice Hlas svobodného Iráku z území Saudské Arábie. Vysílání by zaměřeno především na šíitské a kurdské obyvatelstvo.

Na tajných operacích se údajně podílela i další méně známá složka ISA (Intelligen Support Activity). Její činnost byla zaměřena na sledování pohybu iráckých vojsk, sabotá vojenských zařízení, instalace navigačních elektronických majáků a zachraňování sestí lených pilotů. ISA přispěla významně také k upřesnění plánu pozemního útoku.

Vojenské letectvo USA používalo řízené střely AGM-65 G Mawerick. Tato řízená střela by od roku 1972 pravidelně zdokonalována v několika verzích pro televizní a infračervené navádění. Jako nosiče se osvědčily letouny F-4, F-16C a EF111F. Dále byly americký letectvem používány francouzské protiletistní prostředky typu Durandal k ničení přistávací a vzletových ploch. Tato řízená střela byla použita ve dvou modifikacích, a to s rozdílné hmotností nálože pro ničení letištní plochy 150 až 200 m².

Speciální letecká munice byla do oblasti zálivu dopravována z letecké základny Charleste v USA do 36 hodin po vyžádání.

Na bombardování předního okraje irácké obrany se podílely bombardovací letouny B-52 z leteckých základen Diego Garcia v Tichém oceánu, Morán ve Španělsku a Fairford ve Velké Británii. Tyto letouny svrhly kolem 370 000 kg bomb a byly až 13 hodin ve vzduchu (únav posádky byla zřejmě také hlavní příčinou zničení jednoho letounu při návratu na základn Diego Garcia).

Velitel spojeneckých sil gen. Schwarzkopf byl nucen osobně upozornit na zákaz používá vysoce přesné munice určené pro ničení těžké obrněné techniky na jiné, druhořadé cíl (nákladní automobily). Učinil tak potom, co se zjistilo, že při jednom z leteckých útoku 17. února se na roztroušenou skupinu nákladních automobilů použilo nejméně 100 řízenýc střel s laserovým naváděním Hallfire. V tomto případě stál útok, jen co se týče nákladů n řízené střely, 5 mil. USD.

Za pět týdnů bombardování cílů v Iráku a Kuvajtu bylo svrženo 50 až 55 mil. kg výbušnin asi 150 000 řízených střel a bomb. Hodnocení účinnosti bombardování se různí. I kdy přesnost bombardování se odhaduje u zdokonalených typů řízené munice až 95 %, u víc typů neřízené munice byla dokonce nižší než 50 %. Část vojenských odborníků americké armády dokonce vyhlášovala, že zhruba polovina munice minula cíl.

Britské prameny dokonce uváděly, že americké řízené střely s laserovým naváděním minuly cíl v obydlené oblasti u města Fallujak. Američtí důstojníci zveřejnili bez oficiálního povolení záznamy ukazující, že některá přesná munice při leteckém bombardování budov ministerstva vnitra v Bagdánu dopadla na objekty na druhé straně ulice.

Spojenci používali některé druhy munice, o kterých se vědělo, že nemá potřebnou přesnos a měla být již před šesti roky vyřazena z výzbroje, neboť při zkušebních testech nedosáhli požadované přesnosti. Oficiální místa odmítají sdělit přesné množství řízené munice (odha duje se 5 až 10 %); zbytek představuje klasická neřízená munice, včetně některých typ vyvlečených za druhé světové války. V každém případě byla přesnost ničení cílů podstatn vyšší a umožnila daleko více omezit civilní ztráty než kdykoli předtím.

Základem efektivnosti leteckých úderů (útoků) protiirácké koalici bylo úspěšné vedení radioelektronické války s využitím zjištěných kmitočtů a následným objevením radiolokátorů. Neschopnost zásahu iráckého letectva a protivzdušné obrany se vysvětluje především hromadným a koordinovaným využitím jednotek radioelektronického boje (REB) a dokonalým radioelektronickým průzkumem.

Velkého úspěchu dosáhly tyto jednotky přesným zjištěním tabulek a vlnových délek užíváných nepřítelem. REB probíhal dvojím způsobem. Letouny typu RC-135 a EC-130 H prováděly průzkum mimo dosah irácké protivzdušné obrany a přitom intenzivně rušily rádiové a vytvářely na obrazovkách protivníka klamné signály, podle kterých nebylo možné měřovat činnost vlastních vojsk. Přitom některé bitevní a dopravní letouny uskutečňovaly dobu letů rušení iráckých radarů na jejich vlastní vlnové délce. Právě tato taktika REB byla velmi účinná a nedovoľovala protivníkovi zjistit polohu a směr letu letounů. Vytvářením umělých obrazů byly účinně chráněny vlastní letouny. Spojenecké jednotky zpravidla zjistily irácké kmitočty před vlastním nasazením letounů a potom kmitočty využívaly k rušení signálů. Tato fáze radioelektronické války byla zahajována ještě před skončením ultimáta Rady bezpečnosti OSN o stažení iráckých vojsk z okupovaného území Kuvajtu.

Americké a francouzské letecké síly organizovaly hlídkové lety podél bojových linií s cílem zjistit postavení radiolokátorů PVO a jejich mírové a válečné kmitočty. Americké letouny například simulovaly svoji činnost a potom zabránily rušení radiolokátorů na iráckých válečných kmitočtech. Irák používal radiolokátory zastaralé koncepce, které měly velmi mezeu volbu kmitočtů (šlo většinou pouze o několik desítek kmitočtů).

Prostředky irácké PVO byly jak východní, tak i západní výroby. Zvláště systémy vedení řízení byly použity podle vysoce centralizovaného sovětského vzoru. Přitom irácké obsluhy protiletadlových systémů střel SA-2, SA-3, SA-6, SA-7, SA-8, SA-9, SA-14, čínských HN-5 francouzských Roland 2 nevyužívaly systémy povelového navádění, ale střely byly naváděny samonaváděcími systémy. Rovněž nejsou poznatky, že by se na řízení irácké PVO nejkritičtějších okamžiků podílely letouny systému řízení a uvědomování na sovětských opravních letounech IL-76.

Americkým letectvem bylo použito údajně s vysokou efektivností taktických klamných cílů TARD (Taktical Air-Lounehed Decay). Jde o bezpilotní prostředky, které mají hmotnost 180 kg a jejich let je po vypuštění z letadel do určeného prostoru předem naprogramován. Hlavním cílem vypuštění klamných cílů je vyvolat aktivní činnost nepřátelských radiolokátorů. PVO a zničit je protiradiolokačními řízenými střelami. Část klamných cílů může být vybavena pasívními radiolokačními rušiči pro souběžné rušení radiolokátorů. Na palubách stíhacích a bombardovacích letounů byly nainstalovány prostředky REB proti střelám naváděným radiolokátorem AN/ALQ-126 B a AN/ALQ-156. U letounů F-111 se osvědčilo zařízení AN/ALQ-137, které monitorovalo zdroje elektromagnetického záření v dráze letu. Na vrtulnících byly zase umístěny radiolokátory infračerveného záření AN/ALQ-144 a AN/ALQ-164.

I když každý letoun byl vybaven autonomním systémem pro vedení REB, vedení letectva spolupracovalo při rozsáhlých leteckých akcích na doprovodné rušení z letounů válečného námořnictva AE-6B a letectva F-111. V největším měřítku byly používány prostředky AN/ALQ-184 a AN/ALQ-131.

Irák, ve snaze vytvořit neproniknutelnou hráz proti leteckým silám mnohonárodnostních sil, koncentroval větší část svých prostředků do protiletadlových baterií PVO. V případě, že se neprovádělo rušení, byly radiolokátory těchto baterií schopny přijímat všechny kmitočty v přiděleném rozsahu. Baterie se mohly mezi sebou dorozumívat a v případě rušení používat hlavní kmitočty. Právě tyto kmitočty se americkým a francouzským jednotkám REB podařilo včas zjistit. Irácké jednotky PVO byly značně soustředěny podél bojové linie a velmi často se stávalo, že k volnému dorozumívání používaly některé baterie kmitočty, které byly pro jiné baterie hlavními. Proto pro spojenecké jednotky REB nebylo složité zjistit všechny kmitočty používané iráckou PVO. Při zahájení bojových operací docházelo na straně Iráku k velké dezorientaci a dezorganizaci PVO. Obsluhy radiolokátorů byly rušeny nejen prostředky REB spojenců, ale zároveň i radiolokátory svých sousedů. Letecké údery spojenců byly proto pro iráckou PVO těžko zjistitelné a velmi překvapivé. Spojenecké letectvo se také často nesetkávalo s iráckými letouny PVO a mohlo tak nerušeně plnit bojové úkoly.

Velké úspěchy spojenců v prvních dnech války v Perském zálivu je možné přičíst i na kor úspěšného vedení REB s použitím vysoce moderních a spolehlivých prostředků.

O používání prostředků REB iráckou armádou nebylo vcelku nic známo. Přitom Irák vlast francouzskou protiradiolokační leteckou řízenou střelou Armat, která však nebyla použita.

Průběh pozemní operace spojenců

Ozbrojené síly USA při vedení pozemní války uplatňovaly zásady doktríny kombinovaného vzdušného a pozemního boje Air-Land Battle (ALB), která byla v Evropě dále rozpracována a měla být v případě války v Evropě použita.

Především americká vojska přisunutá z Evropy byla již na vedení ALB připravována. Vycházelo se i ze skutečnosti, že irácké vojenské síly jsou strukturovány obdobně jako vojska SSSR a států VS, tzn. že mají vysoce centralizovaný systém velení, dávají důraz na převahu v počtech a palebné síle, jsou vysoce závislé na systému zásobování a organizování týlu, na soustředování tanků a dělostřelectva k hromadnému nasazování z druhých sledů mimo dořek s nepřítelem. Podle zásad ALB je před každým úderem nutné nejdříve zničit PVO rozmístěnou na ochranu tankových uskupení.

Irák používal vysoké oblačnosti ke skrytým přesunům tanků z jedné připravené pozice do druhé. Zamaskované tanky zakopané ve věžovém postavení se systémy dělostřelectva byly součástí obranné linie podél kuvajtsko-saudských hranic. V těchto postaveních byly tanky těžko zničitelné, proto byla snaha spojeneckého velení je ničit za přesunu nebo linie obejít. Dlouhodobé psychické vypětí a materiální strádání iráckých vojáků také vážně snižovalo jejich bojovou morálku.

Při pozemní operaci se prokázala mobilita a schopnost vést údery do hloubky sestavy za letu z malých výšek a v noci vrtulníky Apache s přesnými laserem naváděnými RS Hellfire a zřejmě i dalšími prostředky.

Dále si velení spojeneckých sil bylo vědomi, že bude muset překonat značné množství minových polí a ženiných zářezů. Byla stanovena zásada, že minové pole je zapotřebí především včas zjistit a pokud je to možné, tak je obejít. V četných prostorech byly předem vytvářeny průchody. Velení předpokládalo, že by v minových polích mohly být miny i s chemickou náplní (yperit, popř. nervové plyny). Zároveň bylo velením zjištěno, že část min byla nastražena nepravidelně. Tyto miny mohly způsobit početné ztráty, ale především by měly i psychologický účinek na spojenecká vojska.

Jedním z prostředků, které měly snížit nebezpečí min (minových polí), bylo podle ženiných specialistů plošné letecké bombardování a palba dělostřelectva před každým útokem a pohybem vpřed (takto podle nich je možné zneškodnit až 80 % min). Mimo klasických odminovacích zařízení se na odminování podílely i raketové výbušné odminovače Giant Viper (jejich účinnost se podle velitelů pohybovala na 92 % v délce 100 m a šířce 7,5 m).

Spojenci byli přesvědčeni, že Irák bude chtít použít i bojových chemických látek (BCHL). Proto velení spojeneckých sil veřejně prohlásilo, že v případě použití BCHL Irákem budou použity i druhou stranou. Spojeneckým vojákům bylo vydáno 5 miliónů tablet Antidoturu a 1,34 milióny protichemických obkálů. Vzhledem k dvaadvacetidenní životnosti PCHO bylo z USA přesunuto dalších 3,5 miliónů souprav. Zásoby chemických zbraní Iráku v období před konfliktem se odhadovaly asi na tisíc tun, z toho 90 % představoval yperit. Irácká armáda ale měla omezenou možnost dopravy chemických zbraní na cíl, nakonec to bylo pouze dělostřelectvo. Přitom iráckí velitelé dostali povolení k použití chemických zbraní, zabránily jim v tom čtyři hlavní okolnosti:

- bleskový úder spojeneckých jednotek,
- ochromení dělostřeleckých jednotek bombardováním,
- přerušení spojení mezi jednotlivými útvary irácké armády,
- nepříznivé povětrnostní podmínky.

rák obsadil obrannou linii v 1. sledu 11 až 12 pěšími divizemi. V navazujícím 2. sledu byly až 4 mechanizované a tankové divize. V taktické záloze západně od Kuvajtu byly rozmístěny 3 tankové divize. Strategické zálohy byly rozmístěny ve vyčkávacím prostoru na hranicích Kuvajtu s Irákem, byly v ní elitní tankové divize Republikánské gardy s tanky T-72. Pozemnímu útoku předcházela průzkum bojem kombinovaný pozorováním ze vzduchu letadel AH-64 a vrtulníků OH-58.

Cílem bylo zjišťovat organizaci obrany, mezery mezi jednotkami, výzbroj a bojovou morálku iráckých vojáků. Současně byly ověřovány vlastní zbraňové systémy v bojových podmínkách prověřen systém součinnosti spojeneckých pozemních vojsk a schopnost součinnosti pozemních akcí s letectvem, dělostřelectvem i systémy REB. Na těchto akcích se podíleli příslušníci 513. zpravodajské brigády, kteří vyslýchali zajaté nebo přeběhlé irácké vojáky. Saúdská Arábie jim zprvu nechtěla dovolit výslech iráckých zajatců s tím, že jsou to jejich iráčští bratři a že jsou to "hosté". Nakonec povolila nepřímý výslech svých zajatců, který přispěl k získání informací i o minových polích. Iráčtí vojáci přebíhali hromadně k arabským jednotkám. Přitom se vojáci Republikánské gardy nevzdávali.

Pro znesnadnění dezercí vojáků z bojových postavení rozhodli iráčtí velitelé rozmístit minová pole i za obranným postavením a bylo i ohroženo likvidací rodiny dezertéra. Současně byla rozšířena informace, že jednotky USA zajatce likvidují a že jejich jednotky jsou v značné vzdálenosti od předního okraje, pro pěšího vojáka nepřekonatelné.

Plán pozemního útoku spočívající počítal se zahájením operací s překvapením a tam, kde byly irácké hranice nejslabší, tedy ne přímo směrem přes saúdsko-kuvajtské hranice. Bezprostřední útok na Irák namísto osvobození Kuvajtu byl podle názorů odborníků vojenských, diplomatických i politických hledisek neefektivnější. Byl i výrazem snahy se vyhnout vleklé pozemní válce v Kuvajtu. Tento manévr byl prý pro irácké představitele iřekvapením.

Největší pozornost byla věnována v prvních hodinách pozemní operace letectvu. Aby nedošlo k zásahu pozemních vojsk vlastním letectvem, bylo bojiště rozděleno na sektory, které se podle pohybu pozemních sil otvíraly nebo uzavíraly pro letecké útoky. Dodatečně byla označována obrněná vozidla.

Bojovou činnost zahájily bitevní lodě Wisconsin a Missouri 24. února 1991 v 01,00 hod. palbou svých děl ráže 406 mm na postavení irácké armády. Byla snaha přesvědčit irácké velení o nadcházející rozsáhlé vylodovací operaci.

Ve 04,00 hod. začal postup spojeneckých vojsk, ve dvou 200 km od sebe vzdálených proudech na pravém křídle sestavy. Prolomila iráckou obranu a podél pobřežní komunikace postupovala na hlavní město Kuvajtu.

Ve 04,30 hod. pronikla 200 km západně na irácké území francouzská 6. lehká obrněná divize s jednou brigádou 82. výsadkové divize USA ke krytí levého křídla a v hloubce 60 km na iráckém území obsadila letiště Salam.

Nejrozsáhlejší leteckou operaci provedla 101. úderní vzdušná divize. Do hloubky iráckého území 133 km od saúdských hranic byla přepravena 460 vrtulníků a vybudovala v poušti předsunutou operační základnu Cobra. Z této základny byly provedeny operace k odříznutí kuvajtského válčíště od přístupových cest do Iráku. Na základnu bylo přesunuto 10 mil. tun PHM a 17 000 tun munice. Pro další zabezpečení průběhu pozemního útoku jednotky 82. vvd obsadily letiště Tallil a laliboch jižně od Nasyrie. Na těchto letištích ukořistily deset iráckých bojových letounů, včetně MiG-29. Jednotky 101. úderní výsadkové divize společně s 24. pěší divizí a 3. lehkým obrněným plukem z této základny postupovaly ze severu k postavení Republikánské gardy. Během jednoho dne došlo k obklíčení téměř celé irácké armády. Na bojích s Republikánskou gardou se nejvíce podílely jednotky 1. pěší divize USA a 1. obrněné divize Velké Británie. Britská 1. obrněná divize zničila okolo 200 tanků T-72 a sama neztratila jediný tank Challenger. Došlo ke zničení dvou bojových vozidel Warrior zásahem amerického letounu A-10.

V této fázi došlo k rozsáhlému použití raketometů MLRS. Celkem bylo odpáleno přibližně 10 000 raket s vysokou přesností zejména na postavení Republikánské gardy. Z válečný loď Pittsburgh a Louisville bylo vypáleno 264 řízených střel s plochou dráhou letu BGM-109 a 27 BGM-109D s několikanásobnou hlavicí. Americké prameny uvedly, že protivzdušná obrana Bagdádu sestřelila dvě střely, neboť tyto měly naprogramovanou stejnou letovou dráhu. Došlo k porušení stanovených taktických zásad, odpalovací stanoviště neměnilo své postavení.

Nejvýznamnější boje byly vedeny s jednotkami irácké armády druhý a třetí den pozemní operace o mezinárodní letiště v Kuvajtu City s jednotkami Republikánské gardy na přístupových cestách k Basře.

Neorganizovaněji vedla bojovou činnost mechanizovaná divize Republikánské gardy Tawalkava, která vedla na přístupech k mostu přes Eufrat u Basry boj na zdrženou, a tím umožnila ústup jiným jednotkám hlouběji do Iráku.

Válečné akce byly ukončeny na rozkaz prezidenta USA 28. února 1991 v 06,00 hod středoevropského času. Po celou dobu pozemních akcí probíhala intenzivní diplomatická jednání iráckých představitelů v SSSR a v OSN. Výsledkem jednání bylo přistoupení iráckého vedení na rezoluce OSN. Vojenský cíl operace byl úspěšně splněn. Kuvajt byl osvobozen a stal se opět samostatným státem.

K výsledkům operace Pouštní bouře

Po skončení vojenské operace v oblasti Perského zálivu se vrchní velitel spojeneckých ozbrojených sil NATO v Evropě generál J. R. Galvin vyjádřil, že považuje poznatky z války za **pozitivní a povzbuzující pro další vojenskou výstavbu NATO**. Konstatoval, že se koncepce ALB boje, původně americká a v 80. letech v určité modifikaci přijatá v NATO, prokázala jako mimořádně účinná a perspektivní.

Ve střetnutí s mohutnou iráckou armádou, vyzbrojenou soudobými zbraněmi, se prokázalo, že v bojové a operační praxi je možné skloubit bojovou činnost vzdušných, pozemních i námořních sil na různých stupních velení tak, jak to koncepce ALB vyžaduje. Jako správná se ukázala i myšlenka bojového soužití vysoce pohyblivých, dokonale připravených ozbrojených sil, vybavených moderními systémy klasických zbraní s mohutnou palebnou silou a pružnými systémy velení a řízení.

Podle vrchního velitele NATO válečný konflikt zvýraznil nutnost rozšířit systémy plánování NATO o nové úkoly a varianty vojenské odpovědi na další možné druhy ohrožení. Přezkoumána musí být i problematika použití NATO mimo rámec členských zemí. Upozorňuje, že již v současnosti musí být aliance schopna řešit konfliktní situace ve světě metodou "ad hoc" s tím, že budou okamžitě zaváděny uvnitř NATO změny ve prospěch pružnější a organizované reakce na podobné situace.

Generál Galvin konstatoval, že jeho iniciativa k vytvoření mnohonárodních sil NATO se v jisté formě úspěšně realizovala již v této válce. Přitom upozornil na nutnost znovu otevřít **letitý problém standardizace**, a také na potřebu zaměřit racionalizační úsilí i na specializaci vybraných úkolů do zodpovědnosti jednotlivých národních armád. Tzv. mobilní síly vrchního velení ozbrojených sil NATO v Evropě AMR (Allied Command Europe Mobile Force) prokázaly v konfliktu své opodstatnění, zejména jako prvek odstrašení a posílení bezpečnosti členského státu (Turecko). Perspektivně se počítá i s rozsáhlejší výstavbou sil rychlého nasazení NATO.

Spojenci rozsáhlým nasazením letectva, dokonalou vycvičeností, výzbrojí a bojovou morálkou zvítězili klasickou metodou obklíčení protivníka tanky a obrněnou technikou. Kdyby byly irácké ozbrojené síly mobilnější, mohly spojenecům způsobit mnohem větší ztráty.

Ve válce s Iránem dostávali Iráčané od USA zpravodajské informace z družic o pohybu

ínských jednotek. V této válce byl Irák odkázán na své zpravodajské zabezpečení. Neměli jak tušení, že hlavní úder spojenců povede západně, podél Kuvajtu do jejich týlu.

Někteří američtí piloti před akcemi v oblasti Perského zálivu uskutečnili desítky letů nad áckým územím nebo nad terénem, který iráckému přesně odpovídal. Potvrdilo se, že stíhací ion F-117A není zjištěl na radiolokátorech používaných iráckou armádou.

Řízené střely s plochou dráhou letu se ukázaly jako velmi přesné, stejně jako letecké pumy aváděné na cíl laserem.

USA získaly cenné zkušenosti z organizování přepravy ozbrojených sil do kterékoli části věta. Očekává se, že budou zvýšeny investice do dopravního letectva a námořnictva na chlou přepravu techniky, materiálu a osob. Pozornost bude věnována dalšímu rozvoji ovových a dopravních vrtulníků, které se mají stát rozhodující součástí strategie založené na ilách rychlého nasazení. Příslušníci těchto sil mají být připraveni snášet různé klimatické odmínky a mají být připraveni působit na kterémkoli místě na zemi.

Prokázala se možnost společného působení ozbrojených sil států NATO i s dalšími státy s Izraelem a s arabskými zeměmi. Bylo to možné i díky úspěšné diplomacii vedoucí ke držení Izraele, což experti po raketových útocích Iráku považovali za nemožné.

Mimořádně se osvědčil protiletadlový systém Patriot, který je v současnosti ve výzbroji JSA, SRN a Nizozemí. Údajně je dvacet procent dílů tohoto systému japonské produkce. 81 střel Scud vypálených z Iráku bylo zasaženo 82 %. Na Saudskou Arábii bylo vypáleno 11 střel, na Izrael 38 a Bahrain 3 střely Scud. Systém Patriot odhalil i některé své slabiny. Jdajně tři čtvrtiny odpálených střel cíl nezasáhlo, po autodestrukci dopadly na zem a v někte-ých případech právě jejich zbytky způsobily škody. Střely Scud byly obvykle zničeny zásahem střely Patriot do palivové nádrže - ne do bojové hlavičky, která explodovala až na zemi. Nesporný byl jejich psychologický úspěch - podařilo se vytvořit dojem zajištěné a spolehlivé obrany.

Na podporu protiraketové obrany Izraele a Saúdské Arábie byl v oblasti Perského zálivu vytvořen družicový systém včasné výstrahy. Na systém byly napojeny i družice KH-11 vypuštěné raketoplány Columbia a Atlantis v únoru 1990.

Průzkumný systém na družici každých 12 sekund kontroloval teritorium Iráku a v infračervené oblasti spektra zobrazovanou situaci předával na leteckou základnu Vumera v Austrálii. Zde se pomocí výpočetní techniky snímek Iráku vyhodnocoval, sledovaly se např. charakteristické příznaky startu operačně taktických střel typu země-země. Současně se informace předávaly do střediska protivzdušné a protikosmické obrany v USA. Informace o příznacích startu operačně taktických střel z území Iráku se rovněž okamžitě předávaly do štábu spojeneckých sil v Saúdské Arábii a na velitelská stanoviště zemí, kam střela mířila. V zahraničním tisku proběhla zpráva o snížení účinnosti systémů Patriot umístěných v Izraeli. Jako zdůvodnění se udává, že americké obsluhy byly podřízeny izraelskému velení, které nezasazovalo systém podle stanovených taktických zásad v amerických předpisech. Střely Patriot byly na cíl naváděny ručně a v menším množství, než bylo optimální.

Dále např. bylo v americkém odborném tisku poukazováno na nedostatky v zabezpečení spojení a nedostatečnou kapacitu spojovacích kanálů. Polovinu času strávili velitelé všech stupňů u spojovacích prostředků. Byl dán požadavek, aby byla zavedena technika s telegrafní rychlostí 2400, 4800 a 9600 Bd namísto používané techniky 64 a 75. Nedostatky se projeví v udržování spojení mezi letectvem a pozemními silami v rámci námořních uskupení.

Američtí velitelé byli překvapeni úrovní vybavení a organizací práce na saúdských leteckých a námořních základnách. Podle jejich hodnocení jsou kvalitnější než mnohé základny v Evropě i USA.

Cenné poznatky z průběhu bojové činnosti získal zřejmě tehdejší Sovětský svaz pomocí svých průzkumných družic a odposlouchávacího zařízení na lodích a v blízkosti hranic s Iránem.

-MW-

ODRAŽENÍ AGRESE PROTIVNÍKA POUŽÍVAJÍCÍHO VYSOCE PŘESNÉ ZBRANĚ

Nejvyšší formou aktivity za obranné operace, která zvyšuje bojové možnosti vojsk, je uskutečnění protiúderů a protiztečí ve vhodném čase a na protivníkem neočekávaném místě, neboť rozhodují o síle obrany, protože dosažení jejich cíle výrazně zvyšuje možnosti vojsk a vytváří podmínky přirozené přechodu do protiútoků.

Podstata protiúderu spočívá v jeho vykonání letectvem, bojovými vrtulníky, raketami, dělostřelectvem, silami a prostředky REB, soustředěnými údery na hlavní objekty hlavního úderného uskupení vojsk agresora, který rozvíjí útok. Protiúder je spojen s úporným udržováním čáry a rájónů (prostorů), maximální aktivitou vojsk, která bojují v přímém dotyku a v týlu, se současným vedením úderů na jednom nebo dvou nejčastěji se sbíhajících směrech.

Při přípravě a vedení protiúderu je uskutečněna řada opatření, která zabezpečují zvýšení možností vojsk těch, která vedou úder, jakož i těch, která kladou odpor.

Zvláštní pozornost je věnována:

- aktivnímu boji s vysoce přesnými zbraněmi (VPZ) zvláště s průzkumnými (PS) a údernými průzkumnými systémy (UPS);

- zvyšování účinnosti ochrany vojsk proti vzdušným úderům, která se účastní protiúderu.

Nezávisle na cíli a podmínkách budou o účinnosti protiúderu rozhodovat:

- realita cíle, který byl určen vojskům druhého sledu (vševojskové záloze), která přechází do protiúderu a zdokonaluje svoji organizaci a všestranné zabezpečení;

- získání překvapení, zvláště v čase uskutečnění protiúderu a směru hlavního úderu;

- maximální využití odporu a aktivity vojsk, která jsou v bezprostředním dotyku s agresorem, speciálních záloh a jejich účast při vedení protiúderu;

- vlastní a racionální využití celého palebného potenciálu při počátečním silném protiúderu a podpoře vojsk, která vedou protiúder.

Nejvhodnějším okamžikem zahájení protiúderu bude ten, ve kterém prochází protivník určitou krizí a na další rozvíjení útoku potřebuje čas na přeskupení a manévry.

Protiúder nemůže být veden ani příliš brzy, ani příliš pozdě v poměru k možnostem agresora rozvíjet útočnou operaci nebo k přechodu částí sil do obrany. Jedno i druhé je špatné, neboť hrozí tím, že nebude dosaženo cíle protiúderem.

Nejvíce se **násobí možnosti vojsk tehdy**, pokud protiúder, zvláště jeho počáteční úder, překvapí protivníka. Je možné toho dosáhnout uskutečněním opatření operačního a přímého (taktického) maskování a odpovídající činností vojsk prvního operačního sledu.

Protiúder může být veden všemi silami druhého operačního sledu na jednom nebo souběžně na dvou směrech, z nichž jeden musí být hlavní. Jsou vedeny zpravidla na nejslabší místo úderného uskupení protivníka směřují však do týlu a do boku jeho hlavních sil.

K příznivým podmínkám uskutečnění protiúderu, **kteřé zabezpečí možnosti vojsk**, která se ho účastní, i těch, s nimiž udržuje součinnost, je nutné počítat noční podmínky. Ty zvyšují možnost využít překvapení, vedou ke zmatku v uskupení útočících vojsk protivníka.

V současných podmínkách vhodně připravený a všestranně zabezpečený protiúder musí být k radikální změně operační situace ve prospěch bránců se vojsk a vytvořit nutné podmínky přechodu do protiútoků k obnově stavu před agresí.

Proto zvláště důležitým problémem je **správné stanovení cíle protiúderu, který odpovídá ožnostem vojsk.**

Konečným cílem protiúderu může být zničení (rozbití) uskupení vojsk protivníka, který se dříve do operačního uskupení, celkové nebo částečné obnovy prvotního položení a vytvoření podmínek k přechodu do protiútoků.

V podmínkách, které jsou nepříznivé pro vojska, může být protiútok omezen, například: působit protivníkovi maximální ztráty, omezit volnost a svobodu manévrování, zastavit jeho tok a rozbit jednotnost hlavního uskupení.

Současně s vedením protiúderu se uskuteční manévry vojsk k obsazení obranných postavení na směru největšího průlomu agresora. Spolu s přechodem do protiúderu může být provedena výsadeková úderná operace.

Veškerá organizační opatření, zvláště ta, která zvyšují možnosti vojsk vedoucích protiúder, budou uskutečňována ve značně omezené době. Do popředí vystupuje nutnost znovu osoudit cíle protiúderu s možnostmi jeho dosažení, dále pak konkretizovat úkoly vykonavatelům a zaktualizovat součinnost. Po konečném stanovení cíle protiúderu a upřesnění rozhodnutí musí štáb vyššího velitele v co nejkratším čase předat vykonavatelům veškeré úkoly a rozhodnutí.

Protiúder je zahajován náhlým palebným přepadem, zpravidla vedeným ve třech obdobích. Před palebným přepadem může předcházet hromadný palebný úder spojený se zásahem i prostředků REB.

Rychlost a účinnost palebného přepadu, silný a rozhodný počáteční úder a aktivní působení na hluboký týl protivníka, zabránění, aby mohly být do prostoru činnosti zasazeny jeho zálohy, má velmi důležitý význam ať již k převzetí iniciativy, tak i k účinnému rozvíjení protiúderu.

V průběhu rozvíjení útoku vojsky, která vedou protiúder velitel a štáb sledují vývoj situace, mohou využít úspěch k rychlému vyjití do týlu a boků protivníka. Pokud je to nutné, vykonají nanávky ke zvýšení síly úderu na směrech, které jsou výhodné pro dosažení cíle protiúderu a vlastní minimální ztrátách.

Vojska, která zůstala a bránila se na bocích protiúderných uskupení, využívají jejich úspěchu a rovněž přecházejí k útočné činnosti.

V závislosti na dosažených výsledcích může být protiúder zakončen přechodem vojsk do obrany ve znovuzískaném postavení.

Při zvýšení možností vojsk bude důležitou roli hrát **uchování jejich bojeschopnosti**, zvláště proti palebnému úderu, obzvláště vedenými vysoce přesnými zbraněmi (včetně jaderných zbraní).

Třebaže dosud tento pojem nebyl jednoznačně definován, lze připustit, že uchování odolnosti vojsk bude záležet na realizaci komplexu různorodých opatření technického, organizačního a operačně taktického charakteru, která jim zabezpečí se udržovat na požadované úrovni bojeschopnosti, s tím souvisejícím splněním bojových úkolů ve stanoveném čase a s vlastními minimálními ztrátami.

Organizační a prováděcí opatření je nutné uskutečnit předem. Mnoho z nich může být vykonáno v míru, zvláště pod pláštěm cvičení, část při ohrožení a během zaujímání prostorů vojsky, rajónů obrany a prostorů soustředění. Cílem, nezávisle na podmínkách, má být vyloučení nebo vážné omezení ztrát způsobených případnými palebnými údery agresora, rychlé odstranění jejich účinků a zabezpečení vojskům příslušnou bojeschopnost.

Zkušenosti ze cvičení potvrzují, že uchování bojeschopnosti vojsk nemůže být jednorázovou akcí v činnosti velitelů a důstojníků štábů a pouze ve vydaných opatřeních, která jsou vojsky uskutečňována, od nejvyššího k nejvyššímu stupni velení. Jde o plynulý proces, který je nutné zahájit již v míru.

Vycvičit odolnost vojsk, zvláště vůči úderům VPZ, je nutné začít utvářením psychologické fyzické odolnosti vojáků, snižovat jejich citlivost (nebo zeslabovat reakce) na veškeré (zvláště nepředpokládané) podněty.

Důležitý význam a místo mají opatření, která zabezpečují odolnost bojové techniky a palebných prostředků na přímé palebné působení protivníka. Současně velitelé, ale i vojska se musí připravovat k vedení bojové činnosti v podmínkách, kdy může dojít k vysokým ztrátám živé síly, zničení a poškození bojové techniky a zbraní i deformaci terénu. Tyto změny vzhledem k možnosti použití VPZ, mohou nastat náhle, bez ohledu na rozmístění nebo činnost vojsk.

K hlavním opatřením operačního charakteru, která zabezpečují činnost vojsk v boji a obranné operaci, patří:

- utváření vysokého morálního politického stavu a kázně, včetně zabezpečení psychologické fyzické odolnosti vojáků;

- aktivní ničení průzkumu agresora včetně jeho VPZ;

- stálá pohotovost a efektivně působící poplachový systém uvědomování a varování, který zabezpečuje včasné varování vojsk před hrozbícím nebezpečím použití VPZ protivníkem;

- vhodné rozmístění sil a prostředků a jednotlivých prvků bojového a operačního rozmístění;

- ženijní vybudování obrany skutečné všemi druhy vojsk a útvarů ženijního vojska, které musí provést takové práce, které nejsou schopny uskutečnit jiné druhy vojsk;

- maskování, zvláště operační, využití obranných a ochranných vlastností terénu;

- manévry silami a prostředky a prvky bojové i operační sestavy;

- zabezpečení účinné radioelektronické ochrany ať již současně jednotlivým prvkům bojové a operační sestavy, jakož i důležitým operačním a taktickým objektům;

- zvýšení odolnosti systému velení vojskům;

- nepřetržité upřesňování a zdokonalování zabezpečení operační a bojové činnosti;

- účinné obnovování bojové schopnosti vojsk po vedených palebných a chemických úderech agresora.

To jsou opatření, která jsou všeobecně známá a uskutečňovaná, a proto bude pojednáno pouze o některých z nich.

Z mnoha uskutečňovaných opatření má v obraně zvláštní roli ponechání vhodného rozmístění vojsk. Proto také mezi útvary a jednotkami, které zaujímají obranu, musí být patřičná vzdálenosti. Jejich délka je závislá na účinném dostřelu zbraní, které používají dva sousední útvary (jednotky) tvořící daný obranný bod nebo uzel. Případnou mezeru je nutné vykryt ženijními zátarasy nebo předem naplánovaným manévrovacím minováním.

Druhé kritérium rozptýleného rozmístění spočívá v tom, aby jedním jaderným úderem malé ráže nebo úderem systému Assault Breaker nebyly současně zničeny dva četové opěrné body, úderem střední ráže pak dva rotní opěrné body.

Vzdálenost mezi jednotlivými postaveními (opěrnými body) musí zabezpečit, aby jedním jaderným úderem střední velikosti nebyly současně zničeny dva prapory rozmístěné ve dvou vzájemně rovnoběžných postaveních.

To jsou orientační kritéria. V každém případě je však třeba vzít v úvahu konkrétní terénní podmínky a předpokládaný způsob vedení obranné činnosti. Také je nutné nezapomenout na to, že ve vzniklých mezerách mezi jednotlivými útvary a jednotkami je vhodné vytvořit klamné obranné body a uzly.

Pokud mezi postaveními (obránnými body) je rozmístěno dělostřelectvo nebo jiné palebné prostředky, musí také zachovávat takovou vzdálenost, která vylučuje současné zasažení

ránících se útvarů a jednotek v obranných bodech jednotlivých postavení. Je žádoucí, aby tato vzdálenost mezi těmito postaveními byla 4 - 6 km.

Ponechání "bezpečných" vzdáleností mezi jednotlivými postaveními ne vždy zabezpečuje říznivé podmínky k účinnému blokování, ničení a omezení pohybu protivníka, jenž působí mezerách mezi opěrnými body, které jsou rozmístěny v jednotlivých obranných postaveních, a než budou vedeny údery ÚPS nebo JZ, protože vojska agresora budou ve vzdálenosti 1 - 4 km od výchozí čáry svého úderu, a bránci se vojska ve druhém postavení, tj. 4 - 6 km, překonání této vzdálenosti potřebuje protivník orientačně o 50 % méně času než vojska, která jsou nasměrována k uzavření vzniklé mezery (trhliny) v obraně. Proto také je zapotřebí možnost, aby velitelé pluků předpokládali možné prostory, kde může dojít ke vzniku mezery (trhliny) v obraně při palebném působení protivníka a zde rozmístili část tanků, BVP mimo opěrné body, někdy dokonce již za prvním postavením. Pokud protivník povede palebný úder a zničí opěrný bod, mají tanky a BVP možnost se v poměrně krátké době přesunout na určenou čáru a útočně nebo obranně uzavřít vytvořenou mezeru. Takto rozmístěná vojska znemožní protivníkem organizované využití účinků vlastních (jaderných) úderů i další rozvíjení útoku. Dalším způsobem uzavírání mezer mohou být vhodně připravené jednotky manévrovacího minování, které jsou rozmístěny ve vhodné vzdálenosti od předpokládaných mezer.

Jednotky, které jsou určeny k uzavírání mezer musí být vyčlenovány současně s přechodem do obrany a jejím zaujímáním hlavními silami divize.

V podmínkách při značných ztrátách u divize (brigády) prvního operačního sledu (větších než 50 %), k tomu, aby byla uzavřena mezeru v obraně, musí reagovat nadřízený velitel. K tomu může určit síly ze sestavy druhé operačního sledu nebo vševojskové zálohy. V první řadě vyšle do vytvořené mezery (kterou nazvěme "operační mezerou") svoji protitankovou zálohu a zatarasovací útvar a provede manévrovací minování, neboť to vše má agresoru zabránit v rozvíjení útoku.

Za některých situací organizuje a vede nadřízený velitel zteče a protiúderu proti agresoru svým celým operačním sledem nebo jeho částí, který "prosakuje" do vytvořené mezery.

S rozptýlením vojsk úzce souvisí vybudování struktury obrany. Stupeň i rozsah bude záviset na čase, kterým jednotliví velitelé disponují k organizování obrany. Čas pak je značně závislý na situaci a podmínkách, v nichž brigáda (divize), zvláště prvního operačního sledu, přechází do obrany. Je třeba dbát na to, aby měly k dispozici minimálně 5 až 6 hodin, ale ve výjimečných situacích dokonce méně. To je čas nezbytný k organizaci palebného systému a vykonání ženijních prací prvního pořadí, což vede ke značnému snížení ztrát, a zabezpečení nutné odolnosti vojsk, neboť to zvyší nebývalou měrou jejich bojeschopnost. Po uskutečnění prací prvního pořadí (dojde k minimálně dvojnásobnému snížení ztrát při jaderných úderech protivníka a 5 až 10 násobně při použití konvenčních prostředků).

Zvláštní místo v uchování odolnosti vojsk v boji a obranné operaci má organizace, a dále realizace opatření majících souvislost s obnovováním bojeschopnosti po jaderných, chemických úderech i úderech vysoce přesných zbraní.

Zásadním prvkem, který má bezprostřední vliv na organizaci a uskutečňování obnovy bojeschopnosti je rychlé a správné hodnocení stupně chování systému velení, bojeschopnosti jednotek, útvarů, svazků i vojsk před údery a po nich.

Při hodnocení bojeschopnosti je nutné vzít v úvahu: naplněnost svazků (útvarů) lidmi, výzbrojí a bojovou technikou, úroveň bojové vycvičenosti a morálně politického stavu vojsk včetně charakteru uskutečňovaných bojových úkolů, předpokládané a skutečné účinky palebných (chemických) úderů a deformace terénu.

V závislosti na účincích palebných úderů protivníka a utrpených ztrátách může být stupeň ztráty bojeschopnosti různý. Předpokládá se, že daný svazek (útvar nebo jednotka) může být: bojeschopný, částečně bojeschopný, nebojeschopný.

Za bojeschopný se považuje tehdy, pokud jeho ztráty nepřekročily 20 - 30 % základních bojových útvarů (jednotek), vezmou-li se v úvahu jejich operační (taktické) možnosti,

množství materiálně technických zásob a prostředků bojového zabezpečení a stup schopnosti uskutečnit úkoly v souladu se zámyslem.

Za svazek, který je částečně bojeschopný, lze považovat takový, který ztratil 40 - 1 % svého početního stavu osob a má minimálně dva hlavní bojové útvary (jednotky) a jed až dvě místa velení; boj musí vést v rámci své organizační struktury, Uskutečnění bojové úkolu si však vyžádá vážné úpravy.

Za nebojeschopný svazek (útvár) je považován ten, který ztratil 70 % a více své početního stavu osob a všechna místa velení.

Uvedená hodnocení stavu bojeschopnosti se týká početního a kvalitativního označe zůstávajících sil a prostředků po palebných (chemických) úderech protivníka, netýká se nezávisle na vzniklých ztrátách, možnosti provedení určitých bojových úkolů. Proto jsou zbyl síly a prostředky porovnávány se silami a prostředky protivníka, které působí proti poško zenému svazku (útváru, jednotce). Je nutné mít na zřeteli, že v obranném boji dokonce nepočtené zbylé síly po jaderných nebo chemických úderech mohou narušit nebo i účinn klást odpor převažujícím silám protivníka. Je nutné v dané situaci zvažovat konkrétn především nemateriální hodnoty, které jsou převažující.

Proto je snaha, aby ve většině situací nebyla porušována stávající organizační struktura jednotek, útvarů a svazků.

Třebaže je všeobecně znám rozsah znovuzískávání bojeschopnosti vojsk při obranné operaci (bojové činnosti), není nevhodné si připomenout zásadní opatření, k nimž se počítá - obnovení narušeného systému velení a spojení;

- sběr dat o stavu vojsk, na něž byl úder veden, jejich hodnocení z hlediska bojových možností a přijetí rozhodnutí k přerušení činnosti protivníka;

- zúžení bojových úkolů, které jsou zadávány útvarům, svazkům i novým zálohám, vzhledem ke konkrétní situaci, zvláště ve vztahu k prostorům a směrům, na nichž může protivník rozvíjet útok, vyjít do týlu a do boků bránících se vojsk;

- vyvedení vojsk ze zamořených prostorů a jejich soustředění v prostorech obnovy bojeschopnosti;

- obnovení morálně politického stavu a kázně vojsk;

- zabezpečení vojenské techniky, která je bez obsluh a osádek;

- doplnění materiálních zásob.

Při stanovování pořadí obnovování bojeschopnosti je nutné se řídit následujícími zásadami

- obnovovat bojeschopnost dle možnosti v rámci existující organizační struktury;

- v první řadě obnovit bojeschopnost útvarů a svazků, které měly nejmenší ztráty a mohou být neprodleně odeslány do protičinnosti útočícího protivníka;

- využít k obnově bojeschopnosti především vlastní síly a prostředky.

Zkušenosti ze cvičení potvrzují, že k obnově bojeschopnosti praporu je třeba počítat v průměru se 2 - 3 hodinami, pluku se 4 - 6 hodinami, u brigády (divize) s 8 - 10 hodinami samozřejmě, že to záleží na úrovni zasažení a množství ztrát. Jsou to orientační údaje. Z hodnocení mnoha cvičení je patrné, že obnovování bojeschopnosti při současně organizační struktuře je nejjednodušší a nejsprávnější. Sběrné útvary mohou být vytvářeny v případě nutnosti (např. k vytvoření sběrného útvaru v síle pluku je zapotřebí minimálně 10 - 14 hodin, u brigády (divize) - asi 24 - 36 hodin, někdy i více).

V rozhodnutí o obnově bojeschopnosti musí nadřízený velitel vzít v úvahu:

- zámysl činnosti, úkolu (úkol), jehož splnění vyžaduje obnovit bojeschopnost; v jakém pořadí, u kolika útvarů (svazků) ji uskutečnit;

- úkoly, které jsou stanoveny svazkům (útvárum), v jaké organizační struktuře je třeba obnovit bojeschopnost, doplnit zásoby, v jakém prostoru, termínu, s jakými silami a prostředky vyčleněnými k ochraně;

- úkoly spojené s ochranou vojsk, u nichž je bojeschopnost obnovována, proti vzdušným pozemním úderům (kdo, kdy, jak dlouho);
- síly a prostředky velení vyčleněné k přímému řízení obnovy bojeschopnosti a stanovení povědných vykonavatelů;
- orientační čas ukončení bojeschopnosti a předpokládané bojové úkoly ke splnění útvarům svazkům, které bojeschopnost obnovily.

Uchování odolnosti vojsk se také projevuje v aktivitě a ofenzivní činnosti, neustálém boji čas, o předstížení protivníka v jeho zámyslech, překvapovat ho vlastními originálními rozhodnutími a činnostmi vojsk dovedným soustředěním úsilí v čase a prostoru, které mají vliv na získání převahy, kterou je třeba neustále zvyšovat až k úplné porážce protivníka.

Tak tedy vlastní organizace a stálá snaha k uchování odolnosti vojsk bude výjimečně důležitým prvkem ovlivňujícím bojeschopnost, získání převahy nad početně silnějším nepřítelem v dosažení cíle boje a operace s vlastními minimálními ztrátami.

Tento článek navázal volně na problematiku ochrany vojsk proti vysoce přesným zbraním uveřejněným v čísle 9/92 Vojenských rozhledů. Verze polského autora plukovníka profesora Kazimíra Nožka uveřejněná v Myšli Wojskové č. 3/88 je redakčně upravená a zkrácená, zčásti aplikovaná na československé podmínky, pochopitelně nesloužící jako vyzkoušený recept, ale jako možné řešení podléhající diskusi ve vojenské odborné veřejnosti.

-JM-

ARMÁDNÍ GENERÁL ALOIS LIŠKA

Narodil se 20. listopadu 1895 v Záběru u Turnova. Brzy po maturitě nastoupil vojenskou službu v rakousko-uherské armádě u 10. zeměbranceckého pluku v Tyrolích, kde také absolvoval školu pro záložní důstojníky. Po příchodu na ruskou frontu využil první příležitosti a přešel na druhou stranu. V zajateckém táboře se přihlásil do čes. legií v Rusku, kde uplatnil své nesporné vlohy k matematice a fyzice, když se dostal k dělostřelectvu. Postupně se z řadového vojáka vypracoval na štábního důstojníka. Do osvobozené vlasti se vrátil v hodnosti kapitána na podzim 1920 a zvolil si za své životní povolání vojenskou dráhu.

Když ukončil studia na Vysoké škole válečné v Praze (roku 1929), byl major Liška ustanoven velitelem dělostřeleckého oddílu v Mladé Boleslavi, mimo to úspěšně přednášel taktiku v kursu pro velitele vojskových těles a oddílů. Od 1. října 1934 působil plukovník Liška jako velitel 51. dělostřeleckého pluku. Jakmile v roce 1938 ukončil

kurs pro vyšší velitele, začal pracovat v rámci dělostřeleckého odboru na ministerstvu národních obrany.

Ihned po obsazení českých zemí dne 15. března 1939 se plukovník Liška stal jedním z vedoucích organizátorů domácího odboje v severovýchodních Čechách. Když mu hrozilo zatčení, nastoupil 6. února 1940 cestu do zahraničí (přes Slovensko, Maďarsko, Jugoslávii a Sýrii do Francie). Po druhé ve svém životě vstoupil do čes. zahraniční armády. Po kapitulaci Francie převedl "svůj" 1. dělostřelecký pluk do Velké Británie, kde z něho vytvořil jednu z nejlepších jednotek čes. armády v zahraničí.

Na jaře 1943 byl Liška ustanoven velitelem Čs. samostatné brigády, která se pod jeho vedením reorganizovala a přezbrojila na Čs. samostatnou obrněnou brigádu. Čtyřletý pobyt a příprava Čechoslováků na britských ostrovech skončily vyložením brigády na kontinentě v průběhu spojenecké invaze do Francie a jejich přesunem k přístavu Dunkerque. V krátkém čase dovedl brigádní generál Liška stmelit všechny spojenecké jednotky pod svým velením v jednotný celek. Jako nejvyšší spojenecký velitel u Dunkerque musel často řešit i složité otázky civilní správy. Při bojových akcích dovedl vždy svým osobním příkladem povzbudit každého. Obléhání pevnosti skončilo 9. května 1945 v 9,00 hodin, kdy viceadmirál Frisius odevzdal generálu Liškovi kapitulací listinu.

Mezitím jeho žena a dcera strávily většinu války v koncentračním táboře, jeho syn byl střelen na pochodu při evakuaci z koncentračního tábora Oranienburg a za podobných okolností zahynul i generálův bratr.

Když se divizní generál Liška loučil s příslušníky Čs. samostatné obrněné brigády v Klatovech, prohlásil mimo jiné: "Svou povinnost jsme učinili, bojovali jsme za svou vlast. Nyní se zcházíme, neapeluji na vás, každý musí vědět, co má dělat. Znáte nynější politický vývoj. Víte, že se ještě někdy sejdem."

V poválečné čs. armádě se Liška stal prvním velitelem Vysoké školy vojenské, neboť eprojevil takovou snahu, jak se očekávalo; zůstával i nadále rezervovaný k novým zkušenostem ze Sovětského svazu... Ztratil "důvěru", a proto nepřekvapí, že patřil mezi první, kteří byli ihned po únoru 1948 zproštěni služby. V červnu 1948 tak po třetí ve svém životě odchází do exilu, tentokrát do Velké Británie, protože byl přesvědčen, že "tam bychom se měli učit, jak vychovávat charakter člověka, dítěte, ať doma, či ve škole. Poměr učitele a žáka je lidský, otevřený, upřímný, nesvádějící ke švindlování a tvoří pevnou páteř člověka. Na takto vychovaných lidech může pak stát budovat svoji existenci".

Řízením správním mu ministr národní obrany odňal jak hodnost armádního generála, tak i všechny čs. vyznamenání. A. Liška žil poté v Londýně, kde pracoval jako účetní. Byl zvolen do čestného předsedou Čs. obce legionářské v zahraničí, psal do krajanského tisku. Podle svých zkušeností připomínal světu existenci československé otázky. Zemřel tiše ve svém domově Putney 7. února 1977, avšak jeho bývalí vojáci na "svého" velitele nezapomněli. Sdružení zahraničních vojáků - Západ, obnovené v roce 1990, iniciovalo jeho rehabilitaci. V roce 1991 u u rodného domu odhalili pamětní desku a na jejích návrh byl armádní generál Liška vřazen in memoriam mezi první nositele nového řádu M. R. Štefánika.

PhDr. Zdeněk Vališ

SLOVNÍČEK

KAPACITA MOŽNÝCH OPERAČNÍCH SMĚRŮ: Jednou z důležitých kategorií pro řešení otázek obrany a odpovídající výstavbu ozbrojených sil je určení a charakteristika možného nepřítele. Z hlediska kalkulačních potřeb, bez kterých se nelze při koncipování obrany obejít, je třeba v současné vojensko-politické situaci nalézt kategorii, která nebude nepřítele otevřeně charakterizovat a organizovat proti němu neodůvodněná konkrétní obranná opatření, ale bude potřebné hodnoty zahrnovat. Takovou kategorií se jeví kapacita možných operačních směrů jak z hlediska útočníka, tak z hlediska obránce.

KAPACITA SMĚRU: Ukazatel možnosti použít sil a prostředků k vedení bojové činnosti na daném směru v celém jejím průběhu až po dosažení stanoveného taktického nebo operačního cíle.

KARIÉRA VOJÁKA Z POVOLÁNÍ, SLUŽEBNÍ: Stanovení průběhu vojenské činné služby vojáka z povolání určité kategorie ve vybraných, účelově a problémově vymezených profesních oblastech, které jsou charakterizovány příbuzností v nich vykonávaných odborných činností. Průběh služby v kariéře se stanovuje definováním služebních funkcí, vojenských hodností, počtu služebních let pro setrvání v každé funkci a podmínek, které je nutné splnit pro vstup, setrvání, postup a výstup z kariéry.

Služební kariéra není sociální jistotou, nelze ji interpretovat jako záruku, že každý, kdo projeví zájem, může absolvovat služební kariéru v celém rozsahu. Stimuluje soutěž, ve které jen ti nejschopnější vojáci z povolání budou překonávat kritické body, získávat vyšší funkce a vojenské hodnosti a jen zlomku z nich se podaří dosáhnout až na vrchol. Ti, kteří se v soutěži ukáží jako méně zdatní nebo neobstojí, nemohou ve služební kariéře postupovat nebo odcházejí z vojenské činné služby.

Rozdílné služební kariéry mají ty společné rysy:

- znázorňují se zpravidla jako žebříky sahající od země (tj. nejnižších funkcí a hodností) do nebe (oblasti nejvyšších funkcí a hodností), kde příčky žebříku představují kritické body; - zahrnují zpravidla období o 18 do 65 let fyzického věku; - jasně, srozumitelně a jednoznačně předem definují podmínky (zpravidla vzdělání a praxi, někdy i vojenskou hodnost a funkční oblast fakultativně i fyzický věk) pro jednotlivá možná místa vstupu do služební kariéry; v každé služební kariéře jsou definovány kritické body, spojené s dovršením počtu služebních let ve funkci - předem jsou jednoznačně definovány podmínky, které musí voják splnit (úspěšný průběh dosavadní služby, dosažení vyššího stupně vzdělání, prodloužení závazku k činné službě), aby mohl kritický bod překonat.

KATEGORIE MORÁLKY: Dobro, spravedlnost, povinnost, čest, skromnost, citlivost.

KATEGORIE OZBROJENÝCH SIL: Ozbrojené síly NATO zahrnují tyto kategorie ozbrojených sil:

1. Síly reakce, 1.1 - síly okamžité reakce
- 1.2 - síly rychlé reakce.
2. Hlavní obranné síly, 2.1 - pravidelné, 2.2 - zálohy.
3. Posily, 3.1 - evropské, 3.2 - zámořské.
4. Síly rekonstituce, 4.1 - regenerované vojenské celky, 4.2 - nově vytvořené vojenské celky z jednotek neschopných regenerace nebo z dodatečných mobilizačních zdrojů.

KLASIFIKACE BOJE: Logická metoda sloužící k objasnění pojmu boj, která dělí bojový pojem "boj" na jeho druhy. Dělení vyčerpává celý jeho obsah i rozsah podle zvoleného znaku dělení.

KLASIFIKACE OZBROJENÝCH SIL: Ozbrojené síly se dělí podle tří hlavních kriterií:

ačních hledisek: podle výzbroje, dosaženého stupně bojové pohotovosti a připravenosti a podle předurčení:

a) podle výzbroje na tři druhy ozbrojených sil: - pozemní vojsko, - vojenské letectvo, - jenská námořnictvo (v němž námořní síly tvoří samostatný druh vojsk),

b) podle dosaženého stupně bojové pohotovosti a vycvičenosti se každý druh ozbrojených sil dělí na: - pravidelné síly (síly chlého nasazení nebo intervenční síly teritoriální síly), - zálohy (organizované síly druhů ozbrojených sil a všeobecné zálohy),

c) podle předurčených úkolů na: - strategické útočné síly, - strategické obranné síly, síly všeobecného určení, - síly a prostředky pro strategické přesuny vojsk.

Pravidelné síly tvoří aktivní bojové svazy, vazky a útvary, ústavy, vojenské školy, cvičkové a další vojenská zařízení.

Zálohy tvoří: Organizované zálohy druhů ozbrojených sil, které jsou složeny příslušníků pravidelných ozbrojených sil, kteří opustili vojenskou činnost službu a zavázali se dobrovolně k záložní službě; Všeobecné zálohy, které jsou složeny dobrovolníků, kteří se zavázali k vojenské záložní službě u zemského velitelství.

Strategické útočné síly jsou složeny ze vazků a útvarů mezikontinentálních řízených střel, strategického bombardovacího letectva a jaderných ponorek vyzbrojených řízenými střelami. Jsou předurčeny pro vedení všeobecné jaderné války.

Strategické obranné síly zahrnují útvary a jednotky protivzdušné obrany, protikosmické obrany a automatizované systémy řízení uvědomování, výstrahy a varování.

Síly všeobecného určení zahrnují pozemní vojsko, taktické letectvo a vojenské námořnictvo (bez ponorek na jaderný pohon s ŘS). Jsou určeny k vedení všeobecné jaderné války společně se strategickými útočnými silami nebo k samostatnému vedení omezených válek s použitím nebo bez použití jaderných zbraní.

Síly a prostředky pro strategické přesuny vojsk tvoří útvary dopravního letectva a námořnictva. Jejich úkolem je ve stra-

tegickém měřítku zabezpečit rychlý přesun vojsk na jednotlivá válčiště.

KOEFICIENT PRO VÝPOČET BOJOVÝCH MOŽNOSTÍ: Stálá veličina umožňující převádět kvantitativní údaje o vlastních a nepřátelských silách a prostředcích na kvalitativní ukazatele a vyvozovat z nich reálné závěry o bojových možnostech vojsk.

KOMBATANT: Příslušníci ozbrojených sil strany v konfliktu (s výjimkou zdravotnického a duchovního personálu) jsou kombatanty, tzn. mají právo se přímo účastnit nepřátelských akcí. Každý kombatant, jestliže se ocitne v moci protější strany, se stává válečným zajatcem. Kombatanti jsou povinni se odlišit od civilního obyvatelstva. V případě, že se kombatant nemůže od civilního obyvatelstva odlišit zachová si status kombatanta za předpokladu, že v takových situacích nosí veřejně zbraň. a) během každého vojenského střetnutí, b) během doby, kdy může být spatřen protivníkem při zaujímání bojové sestavy před útokem, kterého se má zúčastnit.

KOMISE, AKREDITAČNÍ: Je zřizována jako poradní orgán vlády vládou České republiky a vládou Slovenské republiky. Členy akreditačních komisí jsou jmenováni významní pracovníci z vysokých škol, odborných a vědeckých institucí. Akreditační komise: a) se vyjadřují k návrhům na zřízení, sloučení a zrušení vysokých škol a fakult; b) navrhuje nebo se vyjadřují k odnětí práva VŠ nebo fakulty konat státní rigorózní zkoušky v příslušných studijních oborech, habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorů nebo k vrácení těchto práv VŠ a fakultám.

Orgán v systému vědy, výzkumu nebo vzdělávání a školství, složený z předních odborníků akademické obce, vědecké komunity, státní správy, průmyslu a veřejnosti, jehož úkolem je: - prověřovat opodstatněnost zřízení, další existence nebo zrušení výzkumné instituce, vysoké školy nebo jejich některých částí; - prověřovat úroveň, výsledky a efektivnost činnosti výzkumných institucí, vysokých škol, kolektivů a pracovníků; - podávat návrhy na opatření včetně návrhů na další financování.

KOMPENZACE, NEPŘÍMÁ: Vojenská kompenzace, ve které získaný prospěch

nemá přímý vztah k nakupovanému výrobku. Prospěch získaný kupujícím získává výrobní sektor. Prospěch plynoucí z kompenzace má zpravidla formu transferu technologie, vzdělávacího programu, kompenzačního obchodu, pomoci v oblasti marketingu, sociálního programu, nového obchodního podnikání nebo nákupu surovin i výrobků jako protihodnoty. Zvláštní formou nepřímé kompenzace je ekonomický prospěch (obecný prospěch ekonomice kupující země směřovaný mimo oblast výroby a průmyslu)

KOMPENZACE, PŘÍMÁ: Vojenská kompenzace bezprostředně spojená s kupovaným výrobkem (např. komponenty, subkomponenty, části) Podmínkou je, aby prodávající umožnil kupujícímu vyrábět části výrobku a nakupoval je pro vlastní výrobu výrobků určených i pro další trhy.

KOMPENZACE, VOJENSKÁ: Jakýkoliv prospěch, který kupující země při vojenské obchodní transakci požaduje od prodávajícího jako podmínku uzavření kupní smlouvy. Základní formy kompenzace se rozlišují podle vztahu získaného prospěchu ke kupovanému výrobku (přímá, nepřímá) nebo k národnímu hospodářství kupující země (průmyslový, ekonomický prospěch). Součástí kompenzace mohou být různé doložky. Doložka "Likvidace škody" zavazuje prodávajícího zaplatit předem stanovenou náhradu za nedodržení poskytnutí kompenzací dohodnutého prospěchu. Tím se odstraňuje nezbytnost složitého výpočtu a dokazování skutečně vzniklých škod v důsledku nedodržení závazku. Doložka "Nejlepší úsilí" zavazuje morálně (nikoli právně) prodávajícího, aby vyvinul veškeré úsilí pro splnění svého závazku. Prodávající se při jejím použití nevystavuje přímému nebezpečí penalizace jak je tomu u doložky likvidace škody, přesto může být pro kupujícího výhodná. Z hlediska jurisdikce však mohou vzniknout spory o výklad obsahu doložky. V jednom výkladu znamená vyvinout jakékoli a všechno úsilí včetně peněžních výdajů, v jiném výkladu pouze jako vyvinout jenom nějaké úsilí nebo jenom jednat v dobré víře. Doložka "Prémie" se používá u přímých kompenzací. Týká se

cenového rozdílu, kdy kupující, kte kompenzační ziskal právo vyrábět součásti bude nevyhnutelně vyrábět s vyššími náklady než původní subdodavatel prodávajícího. Předmětem doložky je stanovit, zda ten cenový rozdíl bude hrazen prodávajícího nebo kupujícího.

KOMUNIKACE, MANAŽERSKÁ:

Vyjadřování a přijímání zpráv, kte úspěšně přesvědčí lidi jednat tak, jak si pře sám mluvčí. Manažerů musejí trvale při komunikaci využívat nápady, představy, informace a instrukce. Musejí používat slova, kte přesně vyjadřují situaci a kterým stejný způsobem musejí porozumět i příjemce. Základním předpokladem přesvědčení lidí, efektivní používání manažerských komunikčních prostředků. (Podniková organizace, č. 1/1991, s. 15-17.)

KONCEPCE OBRANY, VOJENSKO STRATEGICKÁ: Systém teoretických zásad a praktického vytváření, zajišťování a realizování požadavků vojenské doktríny. Zpravidla jde především o odvrácení ozbrojeného konfliktu a v případě napadení pak o vedení obrany a obnovení původního stavu před napadením (státní svrchovanosti, územní celistvosti, státních hranic, státního zřízení). Toho lze dosáhnout preventivními opatřeními, komplexním systémem ochrany a obrany státu.

KONCEPCE ŘÍZENÍ: Mechanická (spjata s relativně stabilními poměry a stálými organizacími strukturami), - dynamická (spjata s proměnlivostí okolí a podmínek a se vstupem vědy do řízení procesů)

KONFLIKT: Střetnutí rozdílných názorů nebo zájmů účastníků ve věcně nebo problémově vymezené oblasti a způsob jeho řešení

KONFLIKT, OZBROJENÝ: Konflikt k jehož řešení je použito ozbrojené násilí. V závislosti na teritoriálním rozsahu, počtu účastníků, množství a charakteru použitých sil a prostředků a trvání konfliktu se rozlišují ozbrojené konflikty malé, střední a velké intenzity

KONFLIKT, SYSTÉMOVÝ: Konflikt mezi Východem a Západem v období bipolárního rozdělení světa vyplývající z rozdílu mezi zcela odlišnými politickými, sociálními a ekonomickými systémy.

KONTROLA ZBROJENÍ (ARMS CONTROL):

Teorie a koncepce kontroly zbrojení spočívá v uzavírání smluv mezi státy cílem regulovat jejich vojenský potenciál. V praxi to může znamenat omezení úrovně zbrojených sil, jejich rozmístění, stavu bojové připravenosti, druhů ozbrojených sil, zbraní nebo zařízení. Cílem kontroly zbrojení je zvýšit mezinárodní stabilitu a zvýšit tak bezpečnost každého státu.

Zahrnuje omezení zbrojení, odzbrojení, patření k posilování důvěry a bezpečnosti ověřování (verifikaci). Vojenská dimenze kontroly zbrojení je podřízena politické dimenzi. Je součástí státní a bezpečnostní politiky. Slouží k posílení bezpečnosti a stability na co nejnižší úrovni ozbrojených sil a zbrojení, přitom musí zachovat schopnost obrany a odstrašení.

Pro posuzování dohod o kontrole zbrojení byla stanovena následující kritéria: bezpečnost, rovnost, vyváženost, prokazatelnost a nemožnost obejít.

Vojenská dimenze kontroly zbrojení má tyto části: 1. Vojenský potenciál (živá síla,

vojenská technika, infrastruktura, dislokace apod.) 2. Klasické vojenské vyhodnocení situace podle faktorů: prostor, čas, síly 3. Provedení dohod o kontrole zbrojení včetně ověřování 4. Posilování důvěry pomocí výměny informací, kontaktů a průhlednosti.

Obranný profil ozbrojených sil není technicky snadno prokazatelný - ozbrojené síly musí mít i schopnost taktického protiútku.

Kontrola zbrojení sama o sobě nepovede k větší bezpečnosti nebo vzájemné důvěře. Národy si nedůvěřují proto, neboť jsou ozbrojené. Jsou ozbrojené, protože si nedůvěřují. Odzbrojovatelé chtějí zabránit válkám tím, že odstraní zbrojení. Jsou na nesprávné cestě. Správná cesta je jednodušší a nenápadnější - spočívá ve zvládnutí každodenního světového dění (Salvador de Madariaga).

KRITÉRIUM INOVACÍ: Kritériem je pozitivní, společensky (trhem) uznaná změna takového rozsahu, která znamená přiblížení se k světovému standardu, světové špičce, je-li to optimální i nákladově.

Vyhodnocení ankety

Ve čtvrtém a pátém čísle našeho časopisu letošního roku jsme Vás, naše čtenáře, požádali abyste se anketní formou na námi připravených anketních lístcích vyjádřili k zaměření časopisu Vojenské rozhledy, poskytl nám dostatek vhodných údajů k naší redakční práci i práci redakční rady, pro spolupráci s Vámi i k uspokojení Vašich odborných požadavků.

Děkujeme Vám za všechny zaslané příspěvky, telefonáty i další sdělení, které procentuálním poměrem lze zařadit takto:

■ K oblastem, na něž by se měly Vojenské rozhledy především zaměřovat:

- obecné otázky a souvislosti vojenství	25 %
- strategie, úsek strategického řízení	23 %
- vojenské umění	19 %
- úsek sociálního řízení, personalistika	15 %
- váš podnět (informace, názory, řízení a vedení lidí, matematické modelování a prognostika ve vojenství, zaměření na lidi v Čs. armádě - lidský činitel, sociologie vojenství, politologie obrany, mezinárodní vztahy, poznatky z operační a bojové přípravy, cizí zpravodajské služby, informatika, informační systémy, stručné výsledky výzkumů z rozličných oblastí, vliv výzbroje a vojenské techniky na strategii a taktiku, vojenské dějiny)	10 %
- úsek ekonomického řízení	8 %

■ Vámi nejvíce sledované žánry v časopise:

- teoretické stati	26 %
- analytické, případové studie z terénu našeho vojenství	20 %
- informace	18 %
- diskuse, polemika	14 %
- úvodník	8 %
- Váš návrh (cizí armády, armáda a politika, nabídka, zkušenosti a přehledy softwaru v Čs. armádě)	8 %
- slovníček	6 %

Rádi bychom ujistili své čtenáře, že vezmeme v úvahu Vámi navrhovaná témata tak, aby se Vojenské rozhledy staly takovým periodikem, po kterém - jako po zdroji nezbytných informací - ochotně kdykoli sáhnete.

Teší nás Váš čtenářský zájem. Jsme otevřeni jakýmkoli názorům, vítáme i Váš zájem stát autory podnětných článků. (K tomu malé technické minimum: své příspěvky nám zasílejte na adresu redakce - je v tiráži časopisu - psané dvojmo na psacím stroji, řádkování 2, 30 řádek na stránku A 4, 60 úderů v jednom řádku.)

Vaše redakce Vojenských rozhledů

OBSAH ROČNÍKU 1992

	VR číslo	strana
Úvodní slovo	1	3
Rozhovor s ministrem obrany ČSFR Adam Smith Albion	8	3
Válka malé intenzity a etnické konflikty ve střední a východní Evropě	7	3
Dr. Lajos Berek, dr. Pál Vojnits Úvahy o praktickém uskutečňování otázek nové vojenské politiky Maďarska	9	5
Podplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc. Francouzské pojetí evropské bezpečnosti	10	7
PhDr. Jaroslav Janda Naléhavé výzvy teorie řízení	5	10
PhDr. Jaroslav Janda Ještě o řízení	6	3
PhDr. Jaroslav Janda Cíle a programy v oblasti obrany státu	9	3
Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc. Problematika vyváženosti potřeb a zdrojů při plánování obrany	6	7
Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc. Vědní a technická politika ministerstva obrany po rozdělení federace	10	3
Podplukovník Ing. Ján Kútik, podplukovník Ing. Zdeněk Mejta, CSc. Minulost, současnost a budoucnost vojenské strategie NATO	10	13
Dr. Ladislav Liska, CSc. Helsinský proces a současná Evropa	5	3
Ing. Josef Minařík, CSc., plukovník Jan Fejgl Víze geopolitického vývoje na počátku 21. století	9	18

	VR číslo	stran
Plukovník Ing. Jaroslav Němec Ozbrojené síly v demokratické společnosti	4	
Plukovník Ing. Jaroslav Němec Vzdělávání v oblasti bezpečnosti a obrany	5	2
Plukovník Ing. Jaroslav Němec Vědecké symposium NATO	7	
Podplukovník doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc. Systémová východiska projektování výchovného modelu vojenského povolání (na příkladu ekonoma Čs. armády)	6	16
Podplukovník Ing. Jaroslav Pecháček, CSc. Aplikace grantového systému řízení vědy	8	15
Generálporučík Ing. Karel Pezl K aktuálním problémům Čs. armády v roce 1992	1	4
PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc. Percepce armády jako činitele demokratického státu a česko-slovenských vztahů v názorech obyvatel	8	11
PhDr. Antonín Rašek Lidský potenciál - rozhodující činitel	5	16
PhDr. Antonín Rašek Transformace vojenského školství jako součást demokratizace armády	8	5
Podplukovník Jaromír Řezáč Mají důstojníci a praporčíci zájem o vojenskou službu?	5	31
Plukovník Ing. Václav Svoboda K některým otázkám zaměření vědecké práce v Čs. armádě	2	3
Podplukovník Ing. Miroslav Štangel, CSc. Místo a úloha zbraní hromadného ničení včera a dnes	9	28
Laszló Tolnay Aktuální otázky maďarské bezpečnostní politiky	9	12
Generálmajor Ing. Jan Vintř Základní řád ozbrojených sil ČSFR (Zákl-1)	6	11
Major Jaroslav Vltavský Proč odcházejí mladí vojáci z povolání?	8	26

	VR číslo	strana
g. PhDr. Milan Ždímal, CSc. kupina strategií v zátěži	8	21
STRATEGIE		
plukovník doc. PhDr. Jaromír Cvrček, CSc. polečenské vědy a jejich uplatnění v armádě	1	50
odplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc. americké pojetí evropské bezpečnosti	3	23
plukovník gšt. Štefan Hamarčák nové úkoly vyžadují změnu obsahu přípravy vedoucích funkcionářů Čs. armády	1	43
Herbert Hart: Způsoby, jak vítězit ve válkách	7	33
generálmajor PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc. historická věda v armádě, současné potřeby a skutečnost	1	45
generálmajor Ing. Stanislav Chromec, CSc. informatizace Čs. armády	1	12
PhDr. Jaroslav Janda Perspektivy obrany státu	1	8
Plukovník PhDr. Ludvík Jaroš, CSc. Některé strategické problémy personálního řízení v Čs. armádě	8	37
Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc. Představy o záměrech výstavby vědy a výzkumu v Čs. armádě	1	22
Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc. Vojenská technika jako rozhodující prvek obranného potenciálu státu	3	42
Plukovník Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Aktuální úkoly a možnosti vojenské vědy	1	35
Plukovník Ing. Jaroslav Kořínek, plukovník Jiří Jareš Problematika systému hospodářské mobilizace a nouzové plánování	10	50
Plukovník Ing. Egon Kratochvíl Armáda řízená pomocí cílů - realita nebo fikce	1	40
Plukovník Ing. Karel Lukáš, CSc. Moderní techniky modelování - simulace	2	25

	VR číslo	stra na
Plukovník doc. Ing. Václav Maryška, CSc., plukovník doc. Ing. Petr Tobiášek, CSc., podplukovník Ing. Vladimír Kmec, CSc., Ing. Evžen Holas, CSc. Strategie odvracení válek	10	5
Ing. Josef Minařík, CSc. Nové pojetí fyzikální ekonomie a jeho strategické důsledky	2	3
Plukovník Ing. Jaroslav Němec Rozbor a prognóza v systému strategického plánování ozbrojených sil USA	2	3
Plukovník Ing. Jaroslav Němec Věda a mír v měnícím se světě	3	
Plukovník Ing. Jaroslav Němec Předvídání rizik	3	1
Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Vojenská věda, ozbrojený zápas a ozbrojený systém	1	28
Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Morálně psychologická příprava vojsk	3	36
Plukovník doc. Karel Pichl, CSc. Aktuální problémy rekvalifikací vojáků z povolání	3	37
Plukovník v zál. Ing. Milan Sládeček, DrSc., plukovník v zál. Ing. Karel Štěpánek Vojenská strategie - část 1.	1	15
- část 2.	2	13
- část 3.	3	6
- část 4.	4	48
- část 5.	5	54
Plukovník prof. Ing. Bohumil Svoboda, DrSc. Strategie obrany a její vliv na strukturu ozbrojených sil	4	42
Ing. Milan Štembera, CSc. Naděje a skutečnost komplexního systému evropské bezpečnosti	3	15
Ing. Otakar Vlách, CSc. Zaměření vojenské prognostiky při tvorbě strategie obrany	2	28
Ing. PhDr. Milan Ždimal, CSc. Cíle strategie - "úkoly" administrativy	6	23

	VR číslo	strana
okolektiv autorů ISS FMO stitut pro strategická studia FMO	1	37
ová americká strategie národní bezpečnosti	9	52
strategie	4	57
strategie	5	66
strategie	6	27
strategie	7	47
strategie	8	42
teorie vojenství - Líder Julian	8	52
- pokračování z č. 8/1992	9	68
- pokračování z č. 9/1992	10	40
Základní východiška strategie obrany Polska	6	34

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Plukovník doc. Ing. František Bárta, CSc. Dělostřelecký průzkum u dělostřelectva všeobecné palebné podpory	8	81
Plukovník Ing. Miroslav Bodlák K problematice rozvoje spojení	1	60
Podplukovník Ing. Jozef Čičmanec, CSc. Zabezpečení Čs. armády leteckým materiálem	3	55
Major Ing. Vlastimil Galatík Boj s výsadky protivníka v obranných operacích	6	76
Plukovník doc. Ing. Libor Gašpírek K změně bojového použití dělostřeleckých jednotek	1	56
Podplukovník Ing. Luděk Hodboť Nejen k brigádní organizaci	3	49
Podplukovník Ing. Luděk Hodboť K některým zásadám použití druhých sledů a záloh v obraně	6	70
Plukovník doc. Ing. Robert Hulák, CSc. Detailní model boje na taktické úrovni	6	62

	VR číslo	stran
Plukovník doc. Ing. Robert Hulák, CSc. Modely boje pozemních sil a jejich architektura	7	6
Podplukovník gšt. Ing. Richard Janderka Vojenská doktrína ČSFR a principy operačního umění	3	4
Podplukovník Ing. Miroslav Janošek, CSc. Výpočet účinnosti ničení vzdušného cíle kanónovou střelou	4	6
Podplukovník Ing. Jaroslav Krbec Termovizní technika	3	6
Podplukovník Ing. Jaroslav Krbec Nové operace spojovacích prostředků	3	6
Podplukovník Ing. Jaroslav Krbec Problematika a aplikace milimetrového pásma elektromagnetických vln	7	79
Podplukovník Ing. Jaroslav Krbec Problematika KV spojení	9	83
Plukovník gšt. Ing. Milan Kubeša K obsahu práce operačního štábu	9	66
Plukovník Ing. Ján Kurucz K chemickému zabezpečení útoku 20. mb armády Kráľovstva Saudskej Arábie	4	84
Podplukovník Ing. Petr Langer, CSc. K použití dýmů a aerosolů při ochraně bojových vozidel	6	79
Plukovník RNDr. Jaroslav Mirovský, CSc. Distribované zpracování dat v počítačové síti FMO	8	68
Ing. Josef Nastoupil Úvod ke spisu "O umění válečném" čínského autora Sun-Tsu	5	75
Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc. K některým principům ozbrojeného zápasu	5	80
Podplukovník Ing. Karel Pospíchal, podplukovník Ing. Jan Gireth K využití objektů stálého opevnění v ČSFR	7	82
Plukovník Ing. Lubomír Smolka Použití odřadů z civilního obyvatelstva při budování obrany	6	85

	VR číslo	strana
Plukovník doc. Ing. Josef Šiller, CSc. Některé možnosti a problémy integrované protivzdušné obrany	4	81
Plukovník Ing. Karel Štáva o zkvalitnění rozhodování na vyšších úrovních velení	7	56
Plukovník Ing. Karel Štáva Obecné problémy organizace velení	8	62
Sun-Tsu: O umění válečném	6	43
Plukovník Ing. František Valach, CSc. Význam a uplatnění válečných her, modelování - simulace	6	59
Plukovník v zál. doc. Ing. Přemek Vorlíček O některých zvláštních druhů bojové činnosti při odražení agrese	8	76
Podplukovník Ing. Petr Zadina, CSc. Systémy C3I a jejich uplatnění v Čs. armádě	9	76
Plukovník Ing. Boris Zich Vliv vojenské doktríny na hlavní úkoly a cíle technického zabezpečení	7	89
Plukovník prof. Ing. Miroslav Žák, DrSc., plukovník Ing. Stanislav Lepót, CSc. Modelovanie protivzdušného boja	7	74
K prostředkům maskování, varování a ochrany tanků proti inteligentní munici	5	89
EKOLOGIE		
Podplukovník Ing. Otakar Mika, CSc., podplukovník Ing. Milan Kříž Některé potenciální zdroje extrémní kontaminace životního prostředí v míru	9	102
EKONOMIKA		
Podplukovník doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc. Metoda řízení dle cílů a její uplatnění na ÚER	9	96

DOKUMENTY

Nová strategická koncepce Severoatlantické aliance

7

1

KULATÝ STŮL

**Kulatý stůl na téma "Transformace
Čs. armády - zdroje a rezervy"**

9

3

ROZVOJ VĚDY A TECHNIKY

**Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc.
Problematika vědní a technické politiky FMO**

5

38

**Plukovník Ing. Stanislav Stach, CSc.,
podplukovník Ing. Jaroslav Krbec
Úloha, potřeby a zaměření vědeckovýzkumné
základny Čs. armády v oblasti technických a přírodních věd**

5

42

**Plukovník Ing. Jaroslav Němec
Věda a technologie k podpoře hospodářského růstu NATO**

5

50

SPOLEČENSKÉ VĚDY

**Jaroslava Jandová, prom. psych.,
PhDr. Hana Klainová
Společenskovední služby v Čs. armádě**

7

25

**PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc.
Máme dobře vybrané a uspořádané poznatky
pro harmonický a tvořivý vývoj člověka?**

10

23

**PhDr. Ing. Milan Ždímal, CSc.
"Pampaedia" - projekt celoživotního vzdělávání**

10

26

K SEMINÁŘI

Seminář k vědní a technické politice resortu FMO

10

59

Z HISTORIE

Plukovník v zál. Ing. Zdeněk Řezáč vojenským přípravám první světové války	7	127
---	---	-----

Z KONFERENCE K OBRANĚ ČSFR

Vodní slovo	4	6
Generálporučík Ing. Rudolf Ducháček vojenské aspekty obrany ČSFR	4	7
Generálmajor Ing. Oldřich Barák, CSc. Možnosti materiálně technického zabezpečení Čs. armády	4	15
Generálmajor Ing. Emil Antušák Úloha Čs. armády v komplexní strategii obrany ČSFR	4	19
PhDr. Antonín Rašek Sociálně humanitní souvislosti obrany a výstavby armády	4	23
Plukovník Mgr. Ing. Jozef Štefkeja Ekonomické aspekty výstavby Čs. armády	4	27
Plukovník prof. Ing. František Obermann, CSc. Vzdělání, školství a armáda	4	31
Generálporučík Ing. Imrich Andejčák K niektorým aspektom obrany ČSFR	4	36

Z ÚSEKU SOCIÁLNÍHO ŘÍZENÍ

PhDr. Antonín Rašek a kolektiv Cíle, obsah práce a organizační členění úseku	2	40
PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc. Demokratizace armády - pojem a proces	2	45
PhDr. Petr Paducha Sociální politika Československé armády	2	51
Zdeněk Borkovec Armáda a veřejnost	2	54

	VR číslo	stra
Plukovník Bohuslav Balcar Sociální řízení - aspekt řídicích procesů v Čs. armádě	2	
Plukovník PhDr. Jaromír Lojín, CSc. Kdo jsou profesionálové v armádě?	2	6
PhDr. Ing. Milan Ždimal, CSc. Konvergence vojenství a občanství	2	6
Plukovník PhDr. Otto Janoušek Tělesná výchova a sport v Československé armádě	2	7

NÁZORY ČTENÁŘŮ

Plukovník doc Ing. Ladislav Hadaš Některé názory na perspektivu rozvoje radioelektronického boje v Čs. armádě	5	97
Plukovník Ing. Jaroslav Hýsek, CSc. K ženíjní problematice obrany	9	90
Plukovník Ing. Oldřich Janata, CSc. Vědecké informace ve vojenském výzkumu	9	87
Plukovník PhDr. Karel Jícha K vojenské doktríně ČSFR	10	98
Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc. K utváření názoru na vyčíslení nákladů na profesionální armádu	8	93
Podplukovník Ing. Jan Mestek Také strategie?	2	78
Plukovník v zál. Ing. Josef Nastoupil K vojenské strategii	4	88
Plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc. Ke koncepci a nové strategii NATO	9	92
Generálmajor Ing. Steva Perišť Rozhodovat sám je pohodlné, ale...	8	96
Podplukovník doc. Ing. Josef Šiller, CSc. Problémy protivzdušné obrany ve střední Evropě	4	94

	VR číslo	strana
kovník ing. Karel Štáva bezpečení přechodu vojáků olkových ozbrojených sil do civilního života	6	91
l. Milan Štembera, CSc. ště k problému divize, nebo brigáda	7	94
nerálporučík v zál. Ing. Václav Vítanovský, CSc. válce u Perského zálivu	3	68

INFORMACE

odplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc. ová bezpečnostní strategie USA	1	69
lukovník Ing. Josef Fučík ové obzory zbrojního trhu	4	90
lukovník Ing. Josef Fučík kvízice po dánsku	5	110
lukovník gšt. Spolkových ozbrojených sil André Gubernatis bčan státu ve stejnokroji	4	92
odplukovník Ing. Jaroslav Krbec ružicové navigační systémy	4	100
ng. Petr Kypr Jugoslávská lidová armáda v rozpadu SFRJ	6	106
Plukovník Ing. Jaroslav Němec W. Taft o evropské bezpečnosti po zkušenostech z války u Perského zálivu	9	109
Plukovník Ing. Karel Štáva Jazyková škola německých ozbrojených sil	4	97
Plukovník Ing. František Valach, CSc. Z návštěvy armády USA	5	103
Plukovník Ing. Bohumil Vavřina, CSc., Ing. Eva Krupičková, CSc. Průzkum informačních potřeb VTEI na úrovni FMO	10	107
Armáda a dobrovolnická služba	7	96

	VR číslo	stran
Budoucnost vojenských robotů	3	5
Geopolitika dnes	1	7
Jaké má Polská armáda operačně strategické úkoly?	7	11
Je obrana proti vysoce přesným zbraním aktuální?	9	12
Ke zdokonalení organizace vědecké vojenské informace	3	7
K organizačním formám analyticko-koncepční a prognostické činnosti	2	9
K ozbrojeným silám Belgie, Francie a Rakouska	9	11
K ozbrojeným silám Velké Británie	1	9
K pojetí týlu - logistiky u vyspělých armád	2	9
K válečným akcím u Perského zálivu	10	13
K výstavbě ozbrojených sil Ruska, Běloruska, Moldavska a Ukrajiny	10	11
Moderní systémy velení, řízení a informační systémy	6	9
Odražení agrese protivníka používajícího vysoce přesné zbraně	10	14
Operační pohyblivost armády	2	8
Politické nástroje ovlivňování veřejného mínění	3	7
Polsko a Německo před novým údobím vzájemných vztahů	4	10
Poučit se z cizích válek	1	8
Poučit se z cizích válek	2	8
Poučit se z cizích válek	3	8
Požadavky na vyzbrojování a technické zabezpečování obrany Velké Británie	8	10
Současný stav a perspektivy rozvoje Bulharské armády	10	11
5. struktura pozemního vojska ozbrojených sil SRN	8	11
Strategie	2	10

	VR číslo	strana
mělá inteligence dnes, zítra a možná i napořád	2	112
vojenská akademie USA West Point	5	105
droje moci a bezpečnost	7	111
dražení agrese protivníka používajícího vysoce přesné zbraně	10	142

PERSONÁLIE

generálporučík v zál. Ing. Václav Vitanovský, CSc.	6	16
generál Heliodor Píka	7	136
Bohumil Boček	8	133
Armádní generál Sergej Ingr	9	134
Armádní generál Alois Liška	10	148

SLOVNÍČEK

(uveřejněn vždy za posledním příspěvkem)

ANOTACE

(uveřejněny v č. 1, 8 a 9)

OBSAH

Plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc. Vědní a technická politika ministerstva obrany po rozdělení federace	3
--	---

Plukovník PhDr. Jan Eichler, CSc. Francouzské pojetí evropské bezpečnosti	7
---	---

Podplukovník Ing. Ján Kútík, podplukovník Ing. Zdeněk Mejta, CSc. Minulost, současnost a budoucnost vojenské strategie NATO	13
--	----

SPOLEČENSKÉ VĚDY

PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc. Máme dobře vybrané a uspořádané poznatky pro harmonický a tvořivý rozvoj osobnosti?	23
--	----

PhDr. Ing. Milan Ždímal, CSc. "Pampaedia" - projekt celoživotního vzdělávání	26
--	----

STRATEGIE

Plukovník doc. Ing. Václav Maryška, CSc., plukovník doc. Ing. Petr Tobiášek, CSc., podplukovník Ing. Vladimír Kmec, CSc., Ing. Evžen Holas, CSc. Strategie odvracení válek	32
---	----

Teorie vojenství - Analýza podstaty války	40
--	----

Plukovník Ing. Jaroslav Kořínek, plukovník Jiří Jareš Problematika systému hospodářské mobilizace a nouzové plánování	50
--	----

Seminář k vědní a technické politice resortu FMO	59
---	----

NÁZORY ČTENÁŘŮ

Plukovník PhDr. Karel Jícha K vojenské doktríně ČSFR	98
--	----

INFORMACE

Plukovník Ing. Bohumil Vavřina, CSc.,

Ing. Eva Krupičková, CSc.

Průzkum informačních potřeb VTEI na úrovni FMO

1

Současný stav a perspektivy rozvoje Bulharské armády

1

K výstavbě ozbrojených sil Ruska, Běloruska, Moldavska a Ukrajiny

1

K válečným akcím u Perského zálivu

1

Odražení agrese protivníka používajícího vysoce přesné zbraně

1

PERSONÁLIE

Armádní generál Alois Liška

14

SLOVNÍČEK

15

Vyhodnocení ankety

15

Obsah ročníku 1992

15

Vydává Federální ministerstvo obrany - správa rozvoje vědy a techniky

Adresa: Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
Tychonova 1
160 01 Praha 6 - Dejvice, PS 61/79

Vychází 10krát ročně.

Je rozeslán podle rozdělovníku

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plukovník Miroslav Weiner, prom. ped. (šéfredaktor), telefon (330) 45 311, 45 317,
podplukovník Ing. Jan Mestek (zástupce šéfredaktora), telefon (330) 45 315,
podplukovník Ing. Richard Hašek (redaktor publicista), telefon (330) 45 316,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: PhDr. Jaroslav Janda - předseda redakční rady, plukovník Ing. Josef Fučík, generálmajor PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc., generálmajor Ing. Stanislav Chromec, CSc., plukovník Ing. Ladislav Klíma, CSc., plukovník Ing. Karel Kuba, plukovník Ing. František Kuneš, Ing. Josef Minařík, CSc., plukovník Ing. Zdeněk Mrázek, plukovník Ing. Josef Němec, CSc., plukovník prof. Ing. Karel Novotný, CSc., plukovník Ing. Zdeněk Pátek, PhDr. Miroslav Purkrábek, CSc., plukovník PhDr. Jiří Staníček, CSc., plukovník gšt. Ing. Milan Stráňava, Ing. Milan Štembera, CSc., generálmajor Ing. Jan Vlntr, plukovník prof. Ing. Miroslav Žák.

Ročník I. (XXXIII.) Toto číslo bylo dáno do tisku 22. 9. 1992. MKČR 6059, MČ 47 751.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**